Cay Sundström
Maija Savutie
Raoul Palmgren
Reino Oittinen
Mauri Ryömä
Olavi Selin
Helmer Adler
Jarno Pennanen

MARXILAISUUS

Taloustiede • Sosiologia • Historia
Valtiotiede • Taktiikka • Estetiikka
Luonnontiede • Freud • Filosofia

JULKAISIJA: AKATEEMINEN SOSIALISTISEURA

Marxilaisuus

Dialektisen materialismin sovellutuskokeita

Julkaisija:
Akateeminen Sosialistiseura

Printed in Finland

HELSINKI 1937
KIRJAPAINO-OSAKEYHTIÖ SANA

Alkulause

Suomessa suomenkielellä saatavissa oleva marxilainen teoreettinen kirjallisuus on aina ollut verrattain niukka ja viime vuosien aikana sen puute on ollut suorastaan huutava. Ovathan painokset monista vanhemmista kirjasista loppuneet kirjakaupoista eikä uusien teosten lukumäärä juuri ylitä yhden käden sormia. Kuitenkin on aivan ilmeistä, että juuri viime vuosina sosialistisen teorian tarve on tullut mitä ilmeisimmäksi. Porvarilliselta taholta on fascistinen liike luonut sekavaa ja sekaannuttavaa aatemaailmaa, joka sekin on väittänyt olevansa sosialismia, vieläpä sitä »oikeaa». Työväenliikkeen piirissä taas on ilmennyt yhä uusia vivahduksia vanhasta ja jo monesti kuolleeksi luullusta revisionismista,

joka sekin on väittänyt olevansa »marxilaisuutta». On mielellään unohdettu Marxin oppirakennelman dialektinen luonne ja siten taannuttu pelkkään porvarilliseen miljööteoriaan. Tai on vaatimattomasti selitetty marxilaisuus pelkäksi taloudelliseksi teoriaksi, jolla esim. ei ole tekemistä uskonkysymysten kanssa. Tai ei ole oltu koskaan tietoisiakaan siitä, että marxilaisuus on metoodi jokaisen tieteen alalla, että se on johdonmukainen käytännöllisen elämän menettelytapa, että marxilaisuus on maailmankatsomus. Ja toisaalta: on voitu omaksua marxilaisuus maailmankatsomuksena, melkeinpä uskonoppina, mutta niin kaavamaisessa, yleispiirteisessä muodossa, että niin ajattelussa kuin toiminnassakin on saavutettu vain todellisten pyrkimysten irvikuva. Akateeminen Sosialistiseura on tämän kirjan julkaistessaan halunnut osaltaan helpottaa sitä teoreettisen kirjallisuuden pulaa, mikä erikoisesti itseopiskelijoilla ja opintokerhoilla on niin huutava, se on tämän kirjan eri aloja koskevilla tutkielmilla halunnut korostaa marxilaisuuden käyttökelpoisuutta eri tieteissä, muistuttaa tämän oppirakennelman dialektisesta ja maailmankatsomusluonteesta, kehittää sosialismin teoriaa sen uudet tutkimusalat ja yleensä tieteen uudet saavutukset huomioonottaen. Voidaan syyttää kirjaamme sen osittaisesta vaikeatajuisuudesta: tämä on kuitenkin paha, jota on ollut vaikea välttää. Tarkoituksemme onkin, että opiskelutyössä siirryttäisiin aste asteelta helpommista aiheista vaikeampiin, jonka perusteen mukaan kirjan artikkelit myös ovat järjestetyt. Niinikään on artikkeleja seuraavilla kirjallisuusluetteloilla tarkoitus ohjata eri asteisia opiskelijoita kunkin alan valaisevan ja täydentävän kirjallisuuden pariin. Kirjan lopussa on lisäksi luettelo vieraskielisistä sanoista, jollaisia tieteellisessä esityksessä on valitettavasti vaikea välttää.

Nyt julkaistavat tutkielmat on parin viime vuoden aikana pidetty esitelminä Akateemisen Sosialistiseuran opintokerhossa tai kirjoitettu siellä pidettyjen esitelmien pohjalla. Kirjan toimituskunnan ovat muodostaneet Raoul Palmgren (puheenjohtajana), Ahti Myrsky, Mauri Ryömä, Kaarlo af Heurlin ja Irja Laurikainen-Palmgren (sihteerinä). Näistä eivät kuitenkaan Ryömä ja Heurlin asevelvollisuutensa vuoksi ole enää tämän vuoden aikana voineet osallistua toimitustyöhön. Apuna on käytetty myös asiantuntijoita seuran ulkopuolelta, joille esitämme kiitollisuutemme. Toimituskunnan pyrkimyksenä on ollut saada aikaan teoreettinen yhtenäisyys eri tutkielmien välillä, mihin luonnollisesti kuitenkaan ei joka suhteessa ole päästy. Viimekädessä vastaavat kirjoittajat näinollen kannastaan itse.

Vaikka olemme tietoisia nyt julkaisemamme kirjan heikkouksista ja puutteista, uskallamme kuitenkin toivoa sille lukijain myötämielisyyttä. Toivomme sen herättävän teoreettista keskustelua työväenliikkeen piirissä ja tuovan selvyyttä polttaviin kysymyksiin, toivomme sen poistavan vaikeuksia opintokerhotyöstä ja itseopiskelusta, toivomme sen myös akateemisissa piireissä herättävän kiinnostusta marxilaisuutta, uuden luokan tiedettä kohtaan.

Akateeminen Sosialistiseura r. y.

Johdanto

Tämän kirjan sanat on kirjoitettu ja puhuttu virtaviivaisten autojen ja pikajunien, valtavien vesivoimalaitosten, korkeajännitysjohtojen ja radiolähetysasemien aikakaudella. Kaikkialla on ihminen oppinut tuntemaan luonnon liikelakeja, liikkuvan aineen lakeja ja niitä hyväkseen käyttämään. Ympäristömme kappaleiden ja ilmiöiden liikkeiden tuntemisesta on tietomme laajentunut käsittämään kaikkein suurimpien ja kaikkein pienimpien kappaleiden liikettä, maan ja sen kuoren muutoksia, kasvisolukon, eläin- ja ihmisruumiin alituisen syntymisen ja häviämisen.

Näitten lakien käyttämisen, tuntemisen ja etsimisen alituisessa vuorovaikutuksessa ovat kasvaneet toisiaan edistäen tekniikka ja luonnontieteet. Joka päivä ne paljastavat uusia lakeja, rakentavat uusia saavutuksia.

Koskaan ei ole ollut helpompi havaita, että itse ihmisyhteiskunta, sen taloudelliset, poliittiset, kulttuuriset ilmaukset ovat myös loppumattomien muutoksien alaiset. Mutta nämä muutokset näyttävät mielivaltaisilta, kaoottisilta, ennalta laskemattomilta ja hallitsemattomilta. Taloudellisen edistyksen keskeyttävät yhä armottomammat pulat, pulien kintereillä sikiävät sodat, vallankaappaukset, kapinat ja vallankumoukset. Koskaan ei historiassa ole nähty niin suurten ihmisjoukkojen elämänmahdollisuuksien joutuvan yhtaikaa uhatuiksi, romahdusmaisesti supistetuiksi tai kokonaan tuhotuiksi.

Tekniikan ja luonnontieteitten edistyksen synnyttämä viime vuosisadan porvarillinen rationalismi ja kehitysusko ovat joutuneet häpeään. Maailman rakennus ei nousekaan tasaisesti kivi kiveltä, järkevän, valikoidun ajattelun asemesta ihmismieliä valtaavat intohimoiset vastakohdat, vanhat uskonnot nousevat hurmahenkisempinä eloon, puhkeaa tuhat vuotta sitten hyljättyjen pakanajumalien palvelus ja Rooman Caesar-jumala-kultti.

Mikä on ollut porvariston humanististen tieteitten virheenä, kun ne eivät ole pystyneet tätä kehitystä ennustamaan eivätkä estämään? Kun ne sen pelottamina joko ajautuvat mystiikkaan, valveunen tapaisiin ajatusleikkeihin tai takertuvat koneelliseen tosiasiain luettelointiin?

Nämä teoriat ovat useimmassa tapauksessa eritelleet historiallisen toiminnan aatteellisia motiiveja näkemättä niitten juuria ihmiselämän aineellisessa tuottamisessa.

»Kaiken ihmisten historian ensimmäinen edellytys luonnollisesti on elävien ihmisyksilöitten olemassaolo. Ensimmäinen todettavissa oleva asiaintila on siis näitten yksilöitten ruumiillinen organisatio ja heidän sen määräämä suhteensa muuhun luontoon. Me emme voi luonnollisestikaan tässä mennä ihmisen fyysilliseen kokoonpanoon, emme ihmisen käsillä oleviin luonnonehtoihin, geoloogisiin (maan ja maankuoren muodostumista koskeviin), oro- (vuoristo) ja hydrograafisiin (vesistö-), ilmastollisiin emmekä muihin suhteisiin. Mutta kaiken historiankirjoituksen täytyy lähteä tältä luonnolliselta pohjalta ja sen modifioitumisesta (muuttumisesta) historian kuluessa ihmistoiminnan vaikutuksesta.

Ihmiset voi erottaa eläimistä tietoisuuden, uskonnon tai minkä perusteella kukin tahtoo. He itse alkavat erottua eläimistä niinpian kuin he alkavat t u o t t a a elämän välineitään, askel, joka on heidän ruumiillisen organisationsa edellyttämä. Samalla kun ihmiset tuottavat elämänvälineitään, tuottavat he epäsuorasti omaa aineellista elämäänsä.

Koko tähänastinen historiankäsitys on jättänyt tämän historian todellisen pohjan joko kokonaan huomioonottamatta tai tarkastellut sitä ainoastaan sivuseikkana, joka ei ole mis-

sään yhteydessä historiallisen tapahtumisen kanssa. Täten täytyi historian aina tulla kirjoitetuksi ulkokohtaisen mittakaavan mukaan. Todellinen elämäntuotanto näyttää esihistorialliselta, kun taas historiallinen näyttää tavallisesta elämästä erotetulta, ylen ylimaailmalliselta (extraüberweltlich). Ihmisen suhde luontoon on näin poistettu historiasta ja siten synnytetty luonnon ja historian vastakohta. Tämä käsitys on nähnyt historiassa vain johtajien ja valtioitten poliittisia toimintoja, uskonnollisia ja ylipäätänsä teoreettisia taisteluja ja sen on täytynyt kunkin aikakauden osalta omaksua tämän aikakauden illusionit itsestään, kun esimerkiksi jokin aikakausi kuvittelee motiivinsa puhtaasti »poliittisiksi» tai »uskonnollisiksi», vaikka »uskonto» ja »politiikka» ovat vain sen todellisten motiivien muotoja, niin historiankirjoittajakin omaksuu saman mielipiteen. Näitten määrättyjen ihmisten »kuvittelut» ja »mielikuvat» heidän todellisesta käytännöstään muutetaan ainoaksi määrääväksi ja aktiiviseksi voimaksi, joka hallitsee ja säätää näitten ihmisten käytäntöä.» — Marx-Engels: Die deutsche Ideologie ss. 10, 28—29.

Yllä viitoitettua tietä on kulkenut marxilainen tiede. Se on tunkeutunut primitiivisen yhteiskunnan hypoteesien verhoamaan hämärään ja osoittanut miten luonnon välttämättömyys aluksi muodostaa alkukommunistisen yhteiskunnan ja miten sen piirissä syntyy työnjakoa, joka johtaa tämän yhteiskunnan muuttumiseen luokkajakoiseksi orjuudelle perustetuksi yhteiskunnaksi. Se on voinut jo laajemman historiallisen aineiston perusteella eritellä tämän yhteiskunnan kehityslakeja, sen talouden rappeutumista, feodaalisen yhteiskunnan syntymistä, sen uusia kehityslakeja, jotka johtavat kapitalismiin ja vihdoin kapitalismin omia kehityslakeja, sen syntyä, suuruutta ja häviötä, jonka aikaa me elämme, ja sosialismin tulemista.

Kymmenien tuhansien vuosien mittaan ei ihminen ollut tietoinen tästä kehityksestä. Hänellä oli kunakin aikana käsissään määrätyt tuotantovoimat, ja ihmiset olivat keskenään määrätyissä tuotantosuhteissa. Niitten vallitessa he tuottivat paitsi elämäänsä ja elämänvälineitään myöskin ajatuksiaan ja mielikuviaan, niitten muuttuessa muuttui heidän ajatusmaailmansakin, jonka mukaisesti he vuorostaan vaikuttivat näihin muutoksiin.

»Moraali, uskonto, metafysiikka ja muu ideologia sekä niitä vastaavat tietoisuudenmuodot eivät täten enää säilytä näennäistä itsenäisyyttään. Niillä ei ole mitään historiaa, niillä ei ole mitään kehitystä, vaan aineellista tuotantoaan ja aineellista kanssakäymistään (tuotantosuhteitaan) kehittävät ihmiset muuttavat tämän todellisuuden mukana myös ajattelemistaan ja ajattelemisensa tuotteita.» — Marx-Engels: Die deutsche Ideologie, s. 16.

Mutta tämä »muuttaminen» ei noudata mekaanista syyn ja seurauksen lakia: A aiheuttaa B:n, B taas C:n jne, vaan on paljon monisäikeisempi. Se

sisältää loppumattomiin heijastuksia ja takaisin heijastuksia, vaikutuksia ja vastavaikutuksia, on kokonaan dialektinen.

»Nämä ilmiöt ja ajatusmetoodit eivät mahdu metafyysillisen ajattelun puitteisiin. Dialektiikalle sitävastoin, joka käsittää ilmiöt ja niitten käsitteelliset kuvat oleellisesti niitten yleisessä yhteydessä, toisiinsa punoutuneina, liikunnassaan, syntymässä ja häviämisessä, ovat ilmiöt sellaisina, kuin ylempänä on kuvattu, vain vahvistusta sen omille menettelytavoille.

Täsmällinen esitys maailmankaikkeudesta, sen kehityksestä ja ihmiskunnan kehityksestä, samoinkuin tämän kehityksen peilikuvasta ihmisten päissä voi siis käydä päinsä vain dialektista tietä, alati huomioimalla syntymisen ja häviämisen, edistyksellisten ja taantumuksellisten muutoksien yleistä vuorovaikutusta.» — Engels: Anti-Dühring, ss. 20—21.

Materialistinen historiankäsitys on osoittaessaan ihmiselämän aineellisen tuotannon merkityksen historiassa samalla paljastanut porvarillisen historiatieteen ja muiden humanististen tieteiden toisen perusheikkouden: joukkojen vaikutuksen kieltämisen historiassa. Tämä joukkojen vaikutus, ihmisen vaikutus historian kulkuun moninkertaistuu, kun se tapahtuu tietoisesti yhteiskunnan kehityslakeja hyväksi käyttäen. Samoinkuin luonnon liikelakien tuntemus antaa ihmiselle mahdollisuuden puuttua luonnon tapahtumiin, ohjata niitä ja käyttää tarpeittensa mukaisesti, samoin yhteiskunnan ja sen ilmiöitten kehityslakien tuntemus antaa mahdollisuuden ohjata määrärajoissa yhteiskunnallista kehitystä. Ensimmäinen joukko, joka näillä tiedon aseilla varustettuina puuttuu historian kulkuun, on työväenluokka, luokattoman yhteiskunnan luoja. Historian kulku itse terästää näitä tiedonaseita. Työväenluokan marxilaista teoriaa on koetettu kumota porvarillisella sofistiikalla ja vesittää revisionismilla. Sitä on koetettu muuttaa passiiviseksi koneellistamalla se epädialektiseksi taloudelliseksi lakimääräisyydeksi, jossa ihmisen omalla tietoisella vaikutuksella ei ole mitään sijaa. Mutta dialektisen materialismin teorian pätevyyttä ei ratkaista tutkijan kamarissa, vaan käytännön koettimessa. Sieltä nousee entisestään terästyneenä teoria, jonka tehtävänä ei ole vain selittää maailmaa, vaan muuttaa sitä.

Marxin taloudelliset opit

(lyhyt katsaus)

Yli viisikymmentä vuotta on kulunut Marxin kuolemasta. Se on pitkä ajanjakso, ja kuitenkin elää Marx vielä keskuudessamme täydessä voimassaan ja hän vallitsee aikakautemme ajatusmaailmaa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Voimme liioittelematta puhua Marxin oppien uudestisyntymisestä, niiden levitessä kaikkiin maanosiin. Vanhoillinen englantilainen kirjailija Putman Weale totesi v. 1930 kirjassaan Kiinasta, että »kaksikymmentä tuhatta ylioppilasta on siellä yhtaikaa löytänyt Marxin».

Se seikka, että marxilaisen taloustieteen tutkiminen kaikissa maissa on niin polttavana astunut päiväjärjestykseen, ei ole mikään satunnainen ilmiö.

12

Tekniikan luoma kroonilliseksi muodostuva työttömyys, yhä kärjistyvät maailmanpulat ovat johtaneet huomion takaisin siihen teokseen, joka jo enemmän kuin puoli vuosisataa sitten määritteli tämän kehitysprosessin lainalaisuuden ja kiertämättömyyden. Tilanteen kehitys Yhdysvalloissa, mikä teki tyhjäksi teoriat kapitalismin kriisittömästä kehityksestä (Kautsky, Hilferding, Naphtali y.m.) on säälimättömästi osoittanut, että väitteet kapitalistisen talousjärjestelmän sopusoinnusta ja vankkuudesta eivät pitäneet paikkaansa. Näistä tekijöistä on lähinnä haettavissa syyt Marxin oppien ja ennen kaikkea hänen talousoppiensa tutkimiseen viime vuosina, ei ainoastaan sosialistien, vaan myös porvarien keskuudessa. Jo v. 1928 lausui porvarillinen talousmies Schmalenbach, että paraikaa toteutuvat silmiemme edessä Marxin ennustukset, ja että jos menisimme talousmaailman johtajille sanomaan, että he itse toteuttavat Marxin testamenttia, he panisivat vastalauseen tätä vastaan. Kaikki tapahtumat maailmantalouden alalla maailmansodan jälkeen pakottavat heidätkin, jotka eivät ennen ajatelleetkaan sitä, tutustumaan Marxin taloudelliseen järjestelmään.

Ensimmäiset järjestelmälliset selvitykset sosialismin opeista esitti Marx kirjeissään, manifesteissaan, kirjoituksissaan ja »*Pääomassa*» — tyhjentymätön aarre viisautta, jota hän kylvi ympärilleen niin kauan kuin hän eli. Hänen voimakas vaikutuksensa olisi käsittämätön, jollei hän olisi onnistunut paljastamaan kapitalistisen yhteiskunnan juuria. Hänen vaikutuksensa ei olisi koskaan tullut niin kestäväksi, jollei hän olisi kyennyt kohoamaan kapitalistisen tuotannon tavan yläpuolelle ja löytämään ne pyrkimykset, jotka vievät korkeampaan yhteiskunnalliseen kehitykseen, näyttämään meille päämäärän, minkä kehityksen edistyminen tuo lähemmäksi, yhdistämällä tieteellisen syvyytensä vallankumoukselliseen rohkeuteensa. Hän kykeni samalla antamaan taloudellisella arvostelullaan voimakkaan sysäyksen sille liikkeelle, joka vasta oli syntymässä. Niin tuli Marxista ja hänen teoriastaan johtaja työväenluokan taistelussa kapitalismia vastaan. Kapitalismi sortuu, koska se on vanhentunut ja sen tilalle tulee uusi yhteiskuntajärjestys, joka on paremmin sopusoinnussa uusien tuotantovoimien ja uusien kansantaloudellisten käsitysten kanssa. Kautsky selittää, nojautuen Marxiin, asian seuraavasti: »Ratkaisevaa liikevoimaa yhteiskuntakehitykselle ei muodosta yritys yhteiskunnan saattamiseksi sopusointuun ihmisluonnon kanssa, vaan siinä tapahtuvat teknilliset edistysaskeleet. Tekniikka on siis viime kädessä ratkaiseva kaava sosialisessa yhteiselämässä.» Mutta kapitalismin sortuminen ja sosialismin rakentaminen ei ole mikään automaattinen ilmiö, vaan se on myös riippuvainen ihmisten sosialistisesta toiminnasta. Tämän toiminnan selittää Marx seuraavasti: »Materialistinen oppi, että ihminen on olojen ja kasvatuksen tuote, siis muuttunut ihminen muuttuneiden olojen ja muuttuneen kasvatuk-

sen tuote, unohtaa että juuri ihmiset muuttavat oloja ja että kasvattajan itsensä täytyy tulla kasvatuksi.» (Marxin teesit Feuerbachista v. 1845).

Silloin siis, kun porvarillinen poliittinen taloustiede pitää kapitalistisia suhteita ikuisina ja muuttumattomina, paljastaa marxilainen taloustiede näiden suhteiden ohimenevän luonteen. Mutta se ei paljasta yksinomaan kapitalismin olemassaolon salaisuutta, vaan myös sen hävittämisen salaisuuden.

Kapitalismin perustana ovat *vaihtosuhteet* ja siksi Marxkin oli ensin pakoitettu paljastamaan vaihdon, arvon ja rahojen olemuksen ennenkuin hän kykeni paljastamaan kapitalismin luonteen. Vaihtotalouden olemuksena yleensä ja kapitalistisen vaihtotalouden erikoisesti on sen luonnonvoimaisuus. Sitä ei kokonaisuudessaan ohjaa jonkun tietoinen tahto, vaan luonnonvoimaiset lait. Juuri näiden lakien pohjalla kapitalismi syntyi ja kehittyi ja puhkesi täyteen kukoistukseen, mutta myös näiden lakien kautta se häviää silmiemme edessä. Tässä suhteessa se siis seuraa kehitysoppien lakeja. N.s. dialektinen materialismi osoittaa talouden alalla vastakohtien synnyn ja vaikutuksen kapitalismin olemuksessa. Tavara, arvo, työpalkka — kaikki nämä muodostavat kapitalistisessa järjestelmässä alusta loppuun asti vastakohtia. Kapitalistin voitto, maanomistajan maakorko ovat näiden vastakohtien hedelmiä ja uusien vastakohtien lähteitä.

Juuri näitä ihmisten välisiä suhteita taloudellisella pohjalla tutkii marxilainen poliittinen taloustiede. Se tutkii siis niitä yhteiskunnallisia suhteita, jotka syntyvät ihmisten välillä tuotannon ja yhteiskunnallisen työn tuotteiden jakelun pohjalla ja näitä suhteita kutsutaan *tuotantosuhteiksi*. Työvoimaa, tuotantovälineitä, tekniikkaa ja tiedettä kutsutaan taas *tuotantovoimiksi*. Juuri nämä kaksi käsitettä sekoittavat tavallisesti porvarilliset taloustieteilijät ja siitä syystä he pääsevät mitä sekavimpiin tuloksiin Marxin oppeja arvostellessaan. Tuotantosuhteet eivät ole siis mekaanisia suhteita, vaan *suhteita ihmisten välillä tuotantoprosessissa*.

Kun tutkimme lähemmin näiden tekijäin vaikutusta yhteiskunnassa, huomaamme, että yhteiskunnalliset tuotantovoimat — työvoima, tuotantovälineet, tiede ja tekniikka — eivät yksin määrää yhteiskunnan kehitystä, vaan että on olemassa vuorovaikutusta tuotantovoimain ja tuotantosuhteiden välillä. Silloin tulemme havaitsemaan historiasta, että voi syntyä *ristiriitoja näiden tuotantosuhteiden ja tuotantovoimain välillä*. Nämä ristiriidat taas johtuvat vastakohdista vallitsevan luokan taloudellisten etujen ja tuotantovoimain pyrkimysten välillä. Ristiriidat keskiajan feodaalijärjestelmän ja teollisen kehityksen välillä johtuivat vastakohdista feodaaliherrojen luokkaetujen ja porvariston välillä, joka viimemainittu oli uusien tuotantovoimain edustaja. Feodaaliherrojen oikeudet eivät olleet enää yhteiskunnallisen tuotantotekniikan määrätyllä kehitysasteella sopusoinnussa tuotantovoimain

jatkuvan kehityksen kanssa. Feodaaliset oikeudet hävitti porvaristo säälittä, kun se pääsi valtaan.

Tämä sama ilmiö toistuu meidän päivinämme. Taas on kysymys epäsuhteesta vallitsevien yhteiskunnallisten muotojen ja tuotantovoimain välillä. Tästä johtuvat ne lukuisat ristiriidat, joiden kanssa aikamme talouselämä joutuu taistelemaan. Voidakseen ymmärtää koko kapitalismin kehityksen, täytyy ensin tietää miten pääoma on syntynyt.

Siirtyminen yksinkertaisesta tavaratuotannosta — silloin kun tuote kuuluu tuottajalle — kapitalistiseen tuotantotapaan ei ole ollut rauhallista yksityisten tavaratuottajain kasvamista kapitalistiseksi liikeyrittäjäksi. Tämä muutos on päinvastoin ollut välittömäin tuottajain pakkoluovutamisen prosessi. Porvarillinen tiede ei tätä myönnä, vaan tekee kuten Marx »Pääomassa» ironisesti kuvaa: »Kapitalismin syntyminen selitetään kertomalla se menneen ajan taruna: kaukaisessa muinaisuudessa oli toisella puolen ahkera, lahjakas ja ennen kaikkea säästäväinen valiojoukko ja toisella puolen laiskottelevia, kaikkensa ja vieläpä enemmän tuhlaavia heittiöitä. Niin tapahtui, että edelliset kasasivat rikkautta ja jälkimäisillä ei lopulta ollut muuta myytävää kuin omaa nahkaansa. Siitä alkaen on olemassa köyhyys suuressa kansanjoukossa, joilla yhä edelleen kaikesta työstään huolimatta ei ole muuta myytävää kuin oma itsensä, ja muutamilla rikkautta, joka yhä lisääntyy, vaikka he jo aikoja sitten ovat lakanneet työtä tekemästä.»

Todellisuudessa kehitys ei suinkaan ole ollut näin yksinkertainen. Marx seuraa pääomien syntyä vuosisatojen kuluessa, hän osoittaa miten Kolumbus jakoi löydetyt maat aseveljiensä kesken ja teki alkuasukkaista orjia, miten näihin maihin muuttaneet aatelisherrat saivat ilman vaivoja haltuunsa suuria maa-alueita, miten Englannin köyhimmistä piireistä lähetettiin työläisiä orjina siirtomaihin ja myytiin sinne määrätyiksi vuosiksi, miten johtavat kauppayhtiöt eri valtioissa, kuten Englannissa, Ranskassa, Hollannissa jne. möivät ryöstön avulla saatuja tavaroita, miten Englanti Utrechtin rauhassa pakotti espanjalaiset luovuttamaan sille oikeudet käydä neekerikauppaa, jota se tähän asti oli harjoittanut Afrikassa ja Englannin Länsi-Intiassa, nyt myöskin Afrikan ja Espanjan välillä, miten Englannin nyttemmin tärkein kauppakeskus Liverpool kasvoi suureksi orjakauppansa avulla, miten Venäjällä viinankeiton oikeuksien vuokraaminen ja Kiinassa korkeat valtion virat olivat kaikki n.s. alkuperäisen kasaantumisen lähteinä. Marx kirjoittaa tästä »Pääomassa» seuraavasti: »Siirtomaajärjestelmä kypsytti kauppaa ja laivanliikettä tavattoman nopeasti. Monopooliyhtiöt olivat voimakkaita aseita pääoman kehityksessä. Siirtomaat olivat syntyville teollisuuslaitoksille varmana myyntipaikkana ja myynnin yksinoikeus kiihdytti kasautumista. Euroopan ulko-

puolella suorastaan rosvoamalla, orjuuttamalla ja ryöstömurhilla hankitut aarteet virtasivat takaisin emämaahan ja muuttuivat siellä pääomaksi.»

Näiden tapahtumain rinnalla tapahtui toinen ilmiö, joka oli välttämätön kapitalismin kehitykselle, nimittäin *talonpoikaisjoukkojen proletarisoituminen*. Marx kuvaa tätä prosessia seuraavasti: »Niin maaltaan ja mannultaan väkivaltaisesti häädettyä ja irtolaiseksi tehtyä maalaisväestöä merkittiin polttoraudalla ja kidutettiin törkeillä ja hirmuisilla laeilla palkkajärjestelmälle välttämättömän kurin alaiseksi . . .» Talonpoikaisto vapautettiin näin ei ainoastaan maaorjuudesta, vaan myöskin — maasta. Manufaktuuri teki sitten talonpojasta proletaarin ja käsityöläisestä tehdastyöläisen, ja työkoneiden kehittyessä 18. vuosisadalla olivat Englannissa — joka oli uudenakaisen kapitalismin emämaa — olemassa kaikki kapitalismin edellytykset: pääomat, työvoima ja markkinat. Kuten olemme huomanneet, ei tämä prosessi ollut mikään »idyllinen kehitys», vaan väkivaltaisen menettelyn tulos. Ja kun sitten pääoma on tullut suureksi ja riittävän voimakkaaksi, jatkaa se tehtäväänsä: pääoman kasaamista, tuottajain proletarisoimista, takapajuisten maiden ja kansallisuuksien orjuuttamista tai hävittämistä kapitalistisilla menetelmillä, »eurooppalaisen sivistyksen» levittämisen varjolla.

Samalla tavalla kuin yhteiskunta kuluttaa ja uusintaa (puhumme yksinkertaisesta uusintamisesta silloin kun se uusintaa sen verran kuin se kuluttaa, laajennetusta uusintamisesta silloin kuin se tuottaa enemmän kuin se kuluttaa ja supistetusta uusintamisesta silloin kuin se tuottaa vähemmin kuin se kuluttaa) pääomakin kuluttaa ja uusintaa. Miten siis marxilaisesti määritellään pääoma? *Pääoma on yhteiskunnallinen suhde, joka perustuu palkkatyön riistoon.* Tuotantovälineet, talteenpantu työ jne. muodostavat tosin pääoman aineksia, mutta ainoastaan määrättyjen olosuhteiden vallitessa. *Kone sellaisena ei siis vielä ole pääomaa marxilaisessa mielessä, vaan vasta silloin, kun siihen liittyy palkkatyö, työvoiman riisto, jotka synnyttävät arvoa.* Ilman näitä ei kone synnytä arvoa.

Tuotannon nielemä pääoma muodostuu kahdesta osasta: *pysyvästä (p) ja vaihtelevasta (v) pääomasta.* Pysyvään kuuluu: työvälineet, tehtaat y.m., vaihtelevaan: työvoiman arvo, työpalkat jne. Uusinnettuun pääomaan tulee lisää kolmas tekijä: *lisäarvo (m).* Mistä lisäarvoa syntyy? Tavaroiden vaihdostako? Ei. Työvoimalla on se ominaisuus, että se tuottaa työnteettäjälle enemmän arvoa kuin työvoiman oma varsinainen arvo on. (Työvoiman arvo on se summa elatusaineita, joka pitää työmiestä hengissä ja antaa hänelle edellytyksen lisääntymiseen, siis myöskin lasten elatuskustannukset, koska kapitalismi edelleenkään ei voi tulla toimeen ilman työntekijöitä.) Tämä johtuu siitä, että kapitalistisessa yhteiskunnassa työntekijä on eristetty tuotantovälineistä, ei ole niiden omistaja, ja hänen siten täytyy myydä työvoi-

mansa pääasiallisesti elantokustannusten arvosta. Jos tämä saadaan esim. 6 tunnin työajan arvosta, kapitalisti pitää työntekijää työssä esim. 12 tuntia ja pistää 6 tunnin työarvon omaan taskuunsa; näin syntyy lisäarvo. Se voi olla joko absoluuttinen tai suhteellinen; edellinen osoittautuu työajan suoranaisessa pidentämisessä, jolloin pidennyksen tuottama lisäarvo lankeaa työnteettäjälle; jälkimäinen syntyy, kun nimenomaan tarvittavat elatusainekset työn sillä alalla lisääntyvän tuotteliaisuuden vaikutuksesta laskevat arvossa. Työnteettäjä voi silloin vastaavasti alentaa palkkoja ja anastaa itselleen ylijäämän.

»Kapitalistinen tuotanto ei ole vain tavaran tuottamista, se on pääasiassa lisäarvon tuottamista. Työntekijä ei tuota itselleen, vaan pääomalle» (Marx). Pääoma syntyy ja kasvamistaan kasvaa (kasaantuu) lisäarvosta. Tuotantoprosessin päätyttyä ovat sekä p että v kapitalistin käsissä ja sitäpaitsi m, joka edustaa sekä hänen oman olemassaolonsa että myös tuotannon laajentamisen varastoa. Kapitalisti on siis astunut ulos tuotantoprosessista jälleen kapitalistina ja uuden arvon omistajana, ellei hän kapitalistien välisessä taistelussa ole sortunut. Työläinen taas astuu sieltä ulos yhtä tyhjin käsin kuin siihen mennessä.

Marx ei luonnollisesti väitä, että jokainen työnteettäjä saa koko omista työntekijästään syntyneen lisäarvon. Päinvastoin. Nykyisessä kapitalistisessa yhteiskunnassa ei tavaran hinta, yksityiskapitalisteihin nähden, vastaa sen arvoa, vaan edellinen syntyy tavaran tuotantokustannuksista $(p+v)$ ja koko yhteiskunnallisen pääoman *keskivoitosta* (Durchschnittsprofit), joka koituu siitä, että *pääoma aina vetäytyy siihen tuotantopiiriin, missä on parhaat edellytykset sen kasvamiselle* ja tällä tavalla luonnollisesti erisuuruiset lisäarvot eri tuotantopiireissä myös tasaantuvat. Marx selittää tämän siten, että eri kapitalistit eivät oikeastaan ole muuta kuin yhteiskunnallisen kokonaispääoman osakkaita, jotka kaikki ikäänkuin tässä yhteisessä kokonaisliikkeessä saavat yhtä suuria jako-osuuksia, ja hän lisää: »On selvää, että keskivoitto ei ole muuta kuin lisäarvon kokonaismäärä, jakaantuneena pääomamassoihin kussakin tuotantopiirissä niiden suuruuden mukaan.»

Kapitalistinen kasaantumisprosessi laajentaa yhä suuremmassa määrässä sekä yhteiskunnallisen pääoman että yhteiskunnallisen tuotannon puitteita. Mutta tämä ei merkitse sitä, että tuotannossa toimivien lukumäärä samassa suhteessa kasvaa. Päinvastoin voi tuotanto kasvaa esim. 200 prosentilla, mutta työläisten luku vain 50 prosentilla. Tämän Marx selitti »Pääomassa» seuraavalla tavalla: »Toiselta puolen vetää kasautumisen kuluessa muodostunut lisäpääoma määräänsä nähden yhä vähemmän ja vähemmän työläisiä puoleensa. Toiselta puolen karkoittaa aikajaksoittain uudessa kokoonpanossa uusinnettu vanha pääoma enemmän ja enemmän aikaisemmin palveluksessaan olleita työläisiä.» Näin ollen siirtyessään laajemmalle perustalle

ei tuotanto enää voi vetää puoleensa työväenluokan koko lisäkasvua. (Luonnollinen lisäkasvu ja muiden luokkien proletarisoituminen). Tästä seuraa luonnollisesti, että *työn reserviarmeija kasvaa ja samalla sen painostus työpalkkaan nähden.* Luokkaristiriidat kärjistyvät tästä.

Koska pääoman kokoonpanossa pysyvä (p) pääoma kasvaa nopeammin kuin vaihteleva, seuraa tästä, että koko kapitalistinen tuotantoprosessi käy epätasaiseksi ja siksi myöskin pääoman elimellisen kokoonpanon (=p+v) muuttuminen epätasaiseksi. Marx kuvaa tätä prosessia seuraavalla tavalla: »Kaikilla tuotannon aloilla liittyy vaihtelevan pääomanosan ja siis tarvittavan työläismäärän lisääntymiseen alati äkillisiä heilahduksia ja tilapäinen liikaväestön syntyminen, joko tämä sitten esiintyy enemmän huomiota herättävässä muodossa niin, että ennestään työssä olevia työläisiä erotetaan, tai siinä vähemmän huomiota herättävässä muodossa, joka ei kuitenkaan ole vähemmän tehokas, nimittäin että lisätyöväestön kulkeutuminen sen tavallisiin uomiin vaikeutuu.» Ja samalla Marx kuvaa sitä vaikutusta, mikä pääoman elimellisen kokoonpanon muuttamisella on työväestöön: »Itse synnyttämällään pääoman kasautumisella työväestö tuottaa siis yhä lisääntyvässä määrässä niitä välineitä, joitten kautta suhteellisesti yhä suurempi osa siitä tulee tarpeettomaksi.» Liikaväestö on siis kapitalismin vallitessa vain suhteellista, koska se ei johdu luonnonlaeista, vaan tuotannon kapitalistisesta muodosta. Tätä kapitalismin synnyttämää suhteellista liikaväestöä ei voida poistaa esim. syntyväisyyden säännöstelytoimenpiteillä. Sellaisten merkitys voi vain olla yksilöllistä laatua esim. siten, että perhe, jolla on kaksi lasta, tulee paremmin toimeen tällaisena aikana kuin sellainen, jolla on kahdeksan, mutta mikään työttömyyden poistamiskeino se ei ole. Mutta toisillakin tavoilla syntyy »liikaväestöä». Marx kuvaa myöskin erästä toista muotoa: »Sitäpaitsi kuluttaa pääoma niin nopeasti työvoimaa, että keski-ikäinen työläinen on useimmiten enemmän tai vähemmän aikansa elänyt. Hän vajoaa *liikalaisten* joukkoon tai tungetaan hänet ylemmältä portaalta alemmalle, nuoremman työvoiman anastaessa hänen paikkansa. Juuri suurteollisuustyöläisten keskuudessa tapaamme lyhimmän eliniän». Eräs toinen muoto »liikaväestöä» on myöskin kotityöntekijät, kuolevien tuotantohaarojen työntekijät y.m., jotka ovat valmiita työskentelemään mitä kurjimmilla ehdoilla, muodostaen täten pääomalle tyhjentymättömän varaston käytettävissä olevaa työvoimaa. Suhteellinen liikaväestö uusiintuu pääoman kasautumisen yhteydessä, mutta muodostuu samalla kapitalismin kehitykselle ja olemassaololle välttämättömäksi edellytykseksi. Marx sanoo tästä näin: »Kapitalistista tuotantoa ei suinkaan tyydytä se määrä käytettäväksi tarjoutuvaa työvoimaa, minkä väestön luonnollinen lisääntyminen tuottaa. Se tarvitsee vapaasti kehittyäkseen teollisen vara-armeijan, joka on näistä luonnollisista sijoituksista riippumaton.

Miten nämä tekijät vaikuttavat työpalkkaan? Marx selittää sen seuraavasti: »Suuresti katsoen johtaa työpalkan yleisiä liikkeitä yksinomaan se teollisen vara-armeijan laajeneminen ja supistuminen, joka vastaa teollisen kiertoliikkeen eri kausien vaihteluja. Näitä liikkeitä eivät siis määrää työväestön absoluuttisessa lukumäärässä tapahtuvat muutokset, vaan se vaihteleva suhde, missä työväenluokka jakautuu toimivaan armeijaan ja vara-armeijaan, liikaväestön suhteellisen luvun eneneminen ja väheneminen, se määrä, jossa sitä milloin täytetään, milloin jälleen vapautetaan.» Ja Marxin arvoteoriasta tunnemme, että kun jonkin tavaran kysyntä kohoaa sen tarjonnan yläpuolelle, nousee hinta tavaran arvon yläpuolelle, mutta päinvastaisessa tapauksessa laskee hinta arvon alapuolelle. Marx kuvaa sitten mitä tästä seuraa: »Kaikki lisäarvon tuottamismenettelyt ovat samalla kasautumismenettelyjä ja kaikki laajeneminen kasautumisessa tulee toiselta puolen noiden menettelyjen kehittämisvälineeksi. Siitä seuraa, että samassa määrässä kuin pääoma kasautuu, täytyy työläisten tilan, olkoonpa hänen palkkansa millainen hyvänsä, korkea tai alhainen, huonontua.» Ja hän jatkaa: »Rikkauden kasautuminen toiseen kohtioon on siis samalla kurjuuden, työrasituksen, orjuuden, tietämättömyyden ja siveellisen alentumisen kasautumista päinvastaiseen kohtioon, s.o. siihen luokkaan, joka tuottaa omia tuotteitaan pääomana.

Tämä kohta on aikaansaanut pitkiä väittelyjä, ei vain porvarillisten taloustieteilijäin kanssa, vaan myöskin työväenliikkeen sisäpuolella. Tilanahtaus ei kuitenkaan nyt salli tämän kysymyksen pohtimista. Tärkeintä on kuitenkin tämän asian yhteydessä tietää, voidaanko työväenluokan asemassa todeta kestävää ja absoluuttista paranemista vaiko huononemista.

Jos lähtee siitä, että työläisten olosuhteet kapitalismin vallitessa perusteellisesti ja pysyväisesti paranisivat, saattaisi esiintyä kestävä absoluuttinen työpalkan nousu, mutta silloin ei olisi päätehtävämme valmistaa työväenluokkaa sosialismia, vaan pääoman kasautumisen edistämistä varten. Ei voida kieltää sitä, etteikö maailmantaloudessa maailmansotaan saakka olisi vallinnut aikakausi, jolloin rinnan kapitalismin kehityksen myös työväenluokan asema huomattavasti nousi monessa maassa. Mutta se nousukausi, joka ilmenee maailmansodan jälkeen, on ollut suhteellista, mikä parhaiten ilmenee siitä, että tuotannon nousu eri maissa ja eri aloilla on ollut hyvin epätasaista — toiset alat ovat voineet nousta voimakkaasti, toiset taas taantua — ja maailmansodan jälkeen työttömyys hyvienkin konjunktuurien vallitessa oli korkeampi kuin pulan aikana ennen maailmansotaa. *Kun puhutaan työväenluokan asemasta, ei saa ottaa tarkasteltavaksi vain yksityisiä, tämän luokan kerroksia, vaan se kokonaisuudessaan,* siis sekä paremmin että huonommin palkatut. Työläisaristokratian aseman tutkiminen antaa harhaanjohtavan kuvan. Myöskään ei saa tarkastaa yksinomaan työssäolevaa työväenluokan

osaa, vaan myöskin koko teollisuuden vara-armeijan kaikissa muodoissaan, joista olemme jo puhuneet. Emme myöskään saa rajoittua vain imperialistisen maiden työväenluokan aseman tutkimiseen, vaan on pidettävä silmällä *maailmankapitalismin riistämä koko maailman köyhälistö* sekä kaupungeissa että maalla. Silloin huomaa, että Marx oli aivan oikeassa kun hän osoitti, että *pääoman pyrkimyksenä, sen yleisenä tendenssinä on työväenluokan kurjistuttaminen.*

Myös palkkatilastot voivat antaa harhaanjohtavan kuvan työväenluokan asemasta. Tästä voisi puhua paljon, mutta muutamat esimerkit riittänevät tällä kertaa. Tilastot eivät anna täydellistä kuvaa palkkojen vaihteluista, koska ne tavallisesti käsittävät vain osan työväenluokkaa. Työpalkkojen ja työväenluokan liikkeet eivät aina ole samoja: jonkin ammattitaitoisen työläisen palkka voi nousta samaan aikaan kuin suurimman osan työläisten palkat laskevat. Työpalkan nousun yhteydessä tapahtuu riiston kasvaminen. N.s. korkeiden amerikkalaisten palkkojen taustana on vielä suurempi työn voimaperäisyys kuin Euroopassa. Alituinen työttömyys ja sitä seuraava kurjuus vaikuttavat työpalkkojen suuruuteen (kasvava kilpailu työmarkkinoilla, lakonrikkurit y.m.) ja sitäpaitsi joutuvat työssä olevat ylläpitämään työttömäin armeijoita (kasvavia sosialimenoja, veroja y.m.). Myös realipalkka ei anna oikeata kuvaa. Ottakaamme seuraava esimerkki. Elinkustannukset laskevat 50 %:lla, palkat laskevat 25 %:lla eli 5 markasta 3: 75:een. Realipalkka on noussut, sillä työläinen voi nyt ostaa enemmän elintarpeita, jotka laskivat 50 %:lla. Mutta hän tuottaa yhtä paljon nyt kuin ennen, kun hän sai 5 markkaa. Kapitalistinen lisäarvo on nyt noussut 1 markalla 25 pennillä. Realipalkka on noussut, mutta samalla kapitalistinen lisäarvo.

Pääoman yleinen laki absoluuttisesta kurjistumisesta on päässyt maailmansodan jälkeen yhä voimakkaammin toteutumaan monessa maassa. Sitä taistelua, jota tämän johdosta käydään pääoman ja työväenluokan välillä, kuvaa Marx seuraavasti: »Riiston tosiasiallinen aste tulee määrätyksi vasta lakkaamattoman taistelun kautta pääoman ja työläisen välillä; kapitalisti yrittää aina painaa palkkoja niiden fyysilliseen minimiin ja pidentää työpäivää sen fyysilliseen maksimiin, työläisen painaessa aina päinvastaiseen suuntaan. Asia ratkeaa taistelevain voimasuhteista riippuen.» Vaikkakin tämä siis on *pääoman yleinen pyrkimys,* vastaa Marx kysymykseen, pitääkö työväenluokan luopua vastustamasta pääoman hyökkäyksiä, seuraavasti: »Jos se menettelisi näin, painuisi se murtuneiden, nälkäisten joukoksi, jolle ei enää voitaisi antaa mitään apua». Ja edelleen: »Jos te jokapäiväisessä riidassanne pääoman kanssa peräännytte, riistätte itse itseltänne kyvyn osallistua mihinkään suurempaan liikkeeseen.» Marx oli siis tietoinen siitä, että työpalkkojen nousun mahdollisuudet ovat rajoitetut. Mutta hän korosti samalla sitä, että järjes-

täytymisellä työväki on voinut pitää kapitalistista riistoa edes jonkunverran aisoissa ja että mitä voimaperäisemmäksi tämä järjestäytyminen muodostuu, sitä paremmin tämä aisoissa pitäminen voi tapahtua. Silloin ei pääoma pääse toteuttamaan pyrkimyksiään työväenluokan absoluuttisesta kurjistuttamisesta.

»Kapitalismin riisto ulottuu myös talonpoikiin. Kapitalismin aikana talonpoikain riistäminen eroaa teollisuusköyhälistön riistämisestä vain muodon puolesta. Riistäjä on sama — pääoma. Yksityiset kapitalistit riistävät yksityisiä talonpoikia hypoteekkien ja koronkiskoman kautta; kapitalistiluokka riistää talonpoikaisluokkaa valtion verojen kautta.» (Marx).

Mutta tuotteiden myynti ei ole kapitalistisessa taloudessa mikään kivuton prosessi, ei tuotteiden tuottajille eikä järjestelmälle itselleen. Yhden tavaran myynti on nimittäin eroittamattomassa yhteydessä useiden muiden tavaroiden myynnin kanssa. Jos kapitalisti haluaa myydä valmistamansa kankaan työläisille, on välttämätöntä, että työläinen löytää työvoimansa ostajan. Ja jotta työläiset, jotka ovat valmistaneet kankaan, voisivat myydä työvoimansa, on tärkeätä, että heidän entiselle tuotteilleen löytyisi ostaja. Tällä tavalla ovat eri tavarat ja niiden myynti yhteydessä toistensa kanssa. Kun tapahtuu nousu, leviää tämä nousu aallon tapaan eri aloille synnyttäen siellä vilkastumista; jos jossakin tapahtuu pysähdys, leviää se heti kielteisenä aaltona muille aloille ja silloin markkinat supistuvat. Syntyy pulia. Meillä on pitkä sarja pulia, jotka säännöllisesti ilmenevät kapitalismin kehityksen kanssa. Näistä voidaan ensimmäisenä mainita pula v. 1815, joka oli yhteydessä Napoleonin sotien kanssa, sitten v. 1825, v. 1836, v. 1847, v. 1857. Viime vuosisadan suurin pula alkoi v. 1873 huimaavan nousun jälkeen ja pulat alkoivat silloin jo saada yhä kansainvälisemmän leiman ja luonteen. Se puhkesi melkein yhtaikaa Amerikassa ja Euroopassa. Englannissa oli vararikkojen lukumäärä 7,500 ja Yhdysvalloissa 5,183, New-Yorkin pörssi suljettiin kymmeneksi päiväksi ja seurasi tuotannon laaja supistuminen. Tämän jälkeen seurasi tavattoman laaja nousu, ja teollisuuden kukoistus ilmeni voimakkaana Saksassa ja Venäjällä, mutta v. 1900 alkaa odotettu pula. V. 1904 alkoi uusi nousu, mutta Amerikassa alkoi v. 1907 pula, joka siirtyi Eurooppaan. V. 1910 syntyi uusi teollisen nousun aalto, mutta v. 1913 todettiin merkkejä, jotka viittasivat uuteen pulaan. Tällä kertaa se sai hyvin väkivaltaisen ratkaisun ja johti maailmansotaan v. 1914—18. Sodan päätyttyä alkoi uusi nousu, mutta jo v. 1921 alkoi jälleen pula, joka laajuudessaan voitti kaikki edelliset. Sitä seuraavaa nousukautta ei voi enää verrata aikaisempiin nousukausiin, sillä vaikkakin monella alalla nousua oli havaittavissa, jatkui lamaannus toisilla. Oli luultu, että syntyneet kansainväliset yhtymät, kuten trustit, syndikaatit, konsernit jne. olisivat luoneet kapitalismin järjestymisen mahdollisuuksia.

Ristiriidat olivat kuitenkin edelleenkin olemassa ja vain kärjistyneet, ja voi kuvata tilannetta siten, että jos ennen sata yhtymää taisteli vallasta, oli nyt keskittyminen johtanut siihen, että kymmenen taisteli, mutta suuremmalla vimmalla ja taloudellisilla mahdollisuuksilla. Teoriat »järjestyneestä kapitalismista» oli osoittautunut täydelliseksi utopiaksi, minkä maailmanpula v. 1930 yhä selvemmin osoitti.

Kartellit, trustit, syndikaatit, nämä kapitalistien monopolistiset liitot, jakavat keskenään kotimaiset markkinat, valloittaen siellä eri tuotantoalat. Mutta tämä ei riitä. Kapitalismi on luonut kansainväliset markkinat ja nyt siirtyy taistelu sinne. Tämä taistelu saa yhä laajempia muotoja; kapitalismi on astunut imperialistiseen vaiheeseensa. Mitä on imperialismi marxilaisessa mielessä? Antakaamme ensin Kautskylle puheenvuoro: »Imperialismi on korkealle kehittyneen teollisuuskapitalismin tuote. Se esiintyy kunkin teollisuuskapitalistisen kansakunnan pyrkimyksenä liittää itseensä taikka alistaa alaisekseen yhä suuremmat *agraariset* alueet välittämättä siitä, millä kansakunnilla ne ovat asutut.» Leninin mielestä tämä taas on vaillinainen vieläpä virheellinen määritelmä, rajoittuen agraaristen alueiden valtaukseen, ja sitoen sen ainoastaan toisia kansoja valtaavien maitten teollisuuspääomaan. »Imperialismille on juuri luonteenomaista, kirjoittaa Lenin, ei teollinen vaan finanssipääoma. *) Ei ole sattuma, että Ranskassa juuri erikoisen nopea finanssipääoman kehitys, teollisen heikentymisen ohella, aiheutti viime vuosisadan 80-luvulta alkaen äärimmäisen valtaus-(siirtomaa-)politiikan kärjistymisen. Imperialismille luonteenomaista on juuri pyrkimys valtaamaan ei ainoastaan agraarialueita vaan jopa kaikkein teollisimpia (saksalaisten ruokahalu Belgiaan nähden, ranskalaisten Lothringeniin nähden), sillä ensinnäkin maapallon päättynyt jako pakottaa uudelleenjaossa ojentamaan käden kaikkinaisia maita kohti; toiseksi imperialismille on oleellista muutamain suurvaltojen kilvoittelu hegemoniaan pyrkimyksissä t.s. anastamaan maita ei siinä määrin suorastaan itseään varten kuin vastustajan heikentämiseksi ja hänen hegemoniansa järkyttämiseksi (Saksalle on Belgia erinomaisen tärkeä tukikohta Englantia vastaan, Englannille — Bagdad tukikohta Saksaa vastaan jne.).»

---

*) Hilferding antaa seuraavan määritelmän finanssipääomasta: »Finanssipääoma on pankkien määräysvallassa olevaa ja teollisuudenharjoittajain käyttämää pääomaa». Leninin mukaan tämä määritelmä on epätäydellinen ja hän käsittää finanssipääomalla seuraavaa: »Tuotannon keskittyminen, siitä kasvavat monopoolit, pankkien sulautuminen taikka yhteenkasvaminen teollisuuden kanssa — siinä finanssipääoman syntymisen historia ja tämän käsityksen sisällys.»

On myös leimattu imperialismi kuolevaksi kapitalismiksi siinä mielessä, että siinä ilmenee sisäisten vastakohtien kärjistyminen, nimittäin vastakohdat tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja kapitalistisen anastamisen välillä, tuotantovoimain ja tuotantosuhteiden välillä. Tämä ilmenee selvemmin päivästä päivään: kapitalistinen talous ei voi enää käyttää työn koko tuottavaisuutta. Kapitalismi kohtaa esteitä sen kasautumisessa, koska voiton suhdeluku **) laskee. Näin alkaa siis kapitalismin kehityksessä uusi vaihe: kapitalistisen talousjärjestelmän pitkäaikainen, yleinen kriisi. Syntyy uusia sotia imperialististen valtioiden välillä, kansalaissotia, jotka samalla saavat kansainvälisen luonteen, vallankumouksia siirtomaissa. Fascistisia diktatuureja, jotka perustavat kansainvälisiä liittoja, joiden avulla ne koettavat alistaa koko maailman imperialistisen ikeensä alle. Marxin erittelyn viimeinen vaihe on toteutumassa: kapitalismin kuolinkellot soivat.

Cay Sundström

**) Olemme jo maininneet, että työn tuottavaisuuden kohoaminen merkitsee pysyvän pääoman yhä nopeampaa kasvua verraten vaihtelevaan. Ja koska lisäarvo on vain vaihtuvan pääoman toimimuoto, on ymmärrettävä, että voiton (=lisäarvon osa, joka joutuu kapitalistille) suhdeluku (=lisäarvon suhde koko pääomaan, eikä vain sen vaihtelevaan osaan) pyrkii alenemaan, Marx analysoi seikkaperäisesti tätä ilmiötä ja lausui sen yhteiskunnallisesta merkityksestä seuraavaa: »Yleisen voittosuhdeluvun enenevä taipumus laskemiseen on vain kapitalistiselle tuotantotavalle ominainen todistus työn yhteiskunnallisen tuotantovoiman enenevästä kehityksestä.» Tov. av Ursin esittää kirjassaan »Saksan sosialidemokratia» tämän prosessin seuraavalla tavalla:

p = 50	v = 100	siis voiton suhdeluku	$\frac{100}{150} = 66\,1/3\,\%$ $\left(\frac{m}{p=v}\right)$
p = 100	v = 100	„ „ „	$\frac{100}{200} = 50\,\%$
p = 200	v = 100	„ „ „	$\frac{100}{300} = 33\,1/3\,\%$
p = 300	v = 100	„ „ „	$\frac{100}{400} = 25\,\%$
p = 400	v = 100	„ „ „	$\frac{100}{500} = 25\,\%$

KIRJALLISUUTTA

Marx: Palkkatyö ja pääoma, Helsinki 1936.
" Pääoma, Helsinki 1918.
Engels: Anti-Dühring, Paris 1911.
Kautsky: Marxin taloudelliset opit, Rauma 1906.
Labriola: Capitalismo, Napoli 1926.
Hilferding: Finanzkapital, Wien 1910.
Luxemburg: Einführung in die Nationalökonomie, Berlin 1925.
Lenin: Karl Marx, Helsinki 1923.
„ Imperialismi, U.S.A. Työmies Soc. Print 1929.
Mihailevski: Poliittinen taloustiede, Leningrad 1929.
Diehl: Ueber Sozialismus, Kommunismus und Anarchismus, Jena 1922.
Duret: Le marxisme et les crises, Paris 1933.
Laurat: Un système qui sombre, Paris-Bruxelles 1933.
Cole: What Marx really meant, London 1934.
Strachey: Capitalist crisis, London 1936.
Vogt: Den tekniska revolutionen, Stockholm 1934.
Marxistische Arbeiterschulung: Politische Oekonomie, Berlin 1931.
Ursin: Saksan sosialidemokratia, Helsinki 1909.
Kuusinen: Työmiehen talousoppia, Helsinki 1921.

Historiallinen materialismi ja sosiologia

1.

Uudenaikaisen sosiologian syntyminen 1800-luvun puolivälissä liittyi läheisesti antropologian suureen nousuun, jolla oli juurensa koko vuosisataa hallitsevassa, kaikille kulttuurin aloille ulottuvassa katsomustavassa, kehitysopissa. 19:nnes vuosisata oli uuden taloudellisen syntymisen aikaa. Industriaalinen vallankumous merkitsi uusien tuotantovoimien liikkeelle pääsemistä. Nopea taloudellinen kehitys, koneellistumisen voittokulku, muodostui eräänlaiseksi yhteiskunnan dynamoksi, josta syntyi uusia pyrkimyksiä ja

uudenlainen näkemys länsimaisessa yhteiskuntaelämässä. Entiset arvot joutuivat uusien syntyessä uudelleen arvioitaviksi. Syntyi uuden filosofian tarve, filosofian, joka liittyisi lisänä nopeasti muuttuneeseen kulttuuriin. Tässä oli pohja kehitysopille, joka Darwinin kehitysteorian tukemana antoi antropologialle sen nousun.

Mutta tämä yhteiskuntaelämän nopea muutosprosessi herätti myös harrastuksen itse yhteiskunnan tieteelliseen tutkimiseen. Se synnytti uuden yhteiskuntatieteen, vieläpä uuden historiateorian, jotka kehitysoppi niinikään valtasi.

Tämä äkkiä herännyt harrastus yhteiskuntailmiöiden tarkasteluun ja pyrkimys tieteelliseen metodiin saa ehkä selvimmän ilmaisunsa Marxin ja Engelsin uraauurtavassa tieteellisessä työskentelyssä vuosisadan puolivälissä. Sama liikkeen ja muutoksen ajatus, joka kehitysopissa ulotettiin vuoden 1859 jälkeen eri tieteen aloille, tuli myöskin leimaa antavaksi historialliselle materialismille. Mutta Marx ja Engels eivät tyytyneet vain tarkastelemaan yhteiskuntailmiöitä tämän liikunnan valossa, vaan etsimään myös syitä liikkeen ja muutosten, s.o. kehityksen, syntymiseen. Näiden syiden tutkimisessa he päätyivät taloudellisiin tekijöihin, ihmisten eriarvoiseen asemaan tuotantoprosessissa, joka synnyttää yhteiskunnalliset ristiriidat ja jotka taas lauetessaan synnyttävät kehitysliikkeen. Hegelin dialektiikka materialistiselle perustalle asetettuna tuli näin Marxin yhteiskuntateorian, historiallisen materialismin pohjaksi. Tämän teorian valossa yhteiskunnalliset kategoriat eivät ilmene vain määrätyssä, alemmista muodoista ylempiin kohoavassa kehitysjaksossa, kuten kehitysoppi selitti, vaan alituisesti muuttuvina, historiallisina ilmiöinä, joiden muuttumisen perustana olivat kunkin yhteiskuntamuodon tuotantosuhteet.

Marxin ja Engelsin historiallinen materialismi oli jo valmis, kun porvarillinen yhteiskuntatiede hahmottui. Ranskalainen Comte antoi sille nimen sosiologia, joka eroitti sen muista yhteiskuntatieteistä itsenäiseksi, yhteiskuntia vertaillen tutkivaksi tieteen alaksi. Aluksi se oli, kuten mainittu, läheisessä yhteydessä antropologiaan, yleiseen ihmistieteeseen, missä kehitysteoria selvimmi nesiintyi, ja juuri englantilaista antropologikoulukuntaa voimme pitää porvarillisen sosiologian ensimmäisenä huomattavana edustajana.

2.

Kehitysopillisessa sosiologiassa muodostui amerikkalaisen L. Morganin teos »*Ancient Society*» (Muinainen yhteiskunta, ilm. v. 1877) merkittäväksi marxilaiselle yhteiskuntatieteelle. Morgan, tyypillinen kehitysteorian edustaja, esitti yhteiskunnan, t.s. perheen synnyn ja kehityksen mainitun aatteen

valossa ryhmäavioliitosta nykyiseen monogaamiseen muotoon asti. Mutta se, mikä hänellä oli varsinaisesti uutta, ja mikä teki hänestä ennenkaikkea marxilaisen koulun auktoriteetin ja porvarillisen sosiologian radikaalin, oli hänen teoriansa omaisuuden merkityksestä primitiivisten suhteiden historiassa. Tämä oli yhteinen materialistnen perusta, joka tuotti ensimmäisen sosiologisen kirjallisuuden historiallisen materialismin valossa. Engelsin ainoa sosiologinen teos »*Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä*» (ilm. v. 1884) perustuu Morganin teorioihin. Myöskin Kautsky kirjassaan »Entstehung der Ehe und Familie» (Avioliiton ja perheen synty) sekä Plehanov tutkimuksissaan primitiivisestä taiteesta ja kulttuurista, vieläpä Bebelin teos »Nainen ja sosialismi» nojaavat enemmän tai vähemmän Morganiin.

Tämä merkitys, mikä Morganin teoksella oli yhteiskunnalliselle radikalismille, joutui samalla aiheuttamaan käännöksen koko porvarillisessa sosiologiassa. Järjestynyt työväenliike alkoi vuosisadan jälkipuoliskolla uhata porvariston yksinvaltaa. Samalla syntyi selvästi taantumuksellinen vastareaktio kehitysopille ja porvarilliselle radikalismille. Kehitysoppi oli tehnyt välimatkan primitiivisen ja uudenaikaisen ihmisen välillä mahdollisimman suureksi ja löysi mahdollisimman pitkän kehitysketjun, jonka ylimpänä ja samalla ehdottomana ja pysyvänä muotona oli vallitseva muoto. Tällä tavalla oli tehty monogaaminen avioliitto ja perhe, vallitsevat tavat, moraali ja uskonto kehityskulun ylimmäksi — ja viimeiseksi, pysyväksi — huipuksi. Mutta nyt alkoi vaikuttaa kehityksen vakiintuminen rauhallisempiin uomiin myös kehitysteoreettisen innon laimenemiseen.

Niinkauan kuin kehitysopillinen sosiologia piti vallitsevia yhteiskuntakategorioja, kuten yksiavioista perhettä pysyvinä »viimeisinä renkaina», oli radikaalisella ajattelulla vapaus. Vasta kun historiallinen materialismi alkoi esittää ne muuttuvina historiallisina ilmiöinä, alettiin sitä pitää yhteiskunnallisena vaarana. Jos yhteiskunnan peruslaitoksia ja mahdollisesti siten koko yhteiskuntajärjestystä voitiin näin järkyttää tieteen asein, oli sitä noustava myös tieteen asein puolustamaan. Sosiologia hylkäsi nyt kehitysteorian ja alkoi etsiä määrättyjen yhteiskuntailmiöiden perusteita itse luonnosta, inhimillisistä vieteistä; koska ne olivat muuttumattomia, niin myös niihin perustuvat kategoriat olivat ikuisia. Tämän uuden katsomustavan tyypillisimpänä ja merkittävimpänä edustajana on pidettävä Edward Westermarckia. Osittain se seikka, että Morganin avioliittoa ja perhettä koskevat teoriat tulivat marxilaisen sosiologian lähtökohdaksi, osaksi perheen tärkeys nykyisen yhteiskunnan keskeisimpänä laitoksena ovat epäilemättä vaikuttaneet siihen, että porvarillisen ja marxilaisen sosiologian tärkeimmäksi kiistakysymykseksi tuli juuri käsitys primitiivisestä kommunismista, yksityisomistuksesta ja perhemuodosta sekä näiden suhteesta toisiinsa. Westermarck on »*Inhimil-*

lisen avioliiton historiassaan» ensimmäisenä ja ehdottomimmin pyrkinyt sitomaan yksiavioisen perheen ihmisen synnynnäiseen viettiin, jota hän nimittää »monogaamiseksi vietiksi». Tämä ei ole ominainen vain ihmiselle ja hänen vanhimmille esi-isilleen, vaan myöskin ihmisenmuotoisille apinoille, vieläpä korkeammille imettäväisille. Mutta saman absolutifioimispyrkimyksen tapaamme primitiivisten kansojen uskontoa koskevissa tutkimuksissa. Englantilaiseen antropoloogiseen koulukuntaan lukeutuva B. E. Tylor esitti aikoinaan kehitysteorian mukaisesti monoteistisen uskonnon *kehittyneen* luonnonkansojen henkiuskosta. Westermarckin aikalaiset, viimeksi P. W. Schmidt neliosaisessa teoksessaan »*Ursprung der Gottesidee*» (Jumalakäsityksen synty) esittävät ihmisen luonnostaan monoteistiseksi, joten alhaisimmalla tasolla olevat kansat, jotka tunnetaan, itse asiassa ovat uskoneet yhteen jumalolentoon. Lähinnä uskontotutkimuksiin ja tulkintoihin liittyy myöskin vanhoillinen moraali, jonka avulla tämä selvästi yhteiskuntaa säilyttävä sosiologia pyrkii idealisoimaan primitiivisen menneisyyden ja nykyisyyden. Räikeimmät esimerkit löydämme luonnonkansojen seksuaalisen kuva-ajattelun ja seksuaalisen uskonnon kieltämisessä, minkä ilmiön moraalisen tarkoitusperäisyyden mm. etevä ruotsalainen marxilainen sosiologi Per Meurling on todennut tutkimuksissaan.

Marxilaisen sosiologian tehtäväksi jää luonteeltaan kumouksellisena ajatteluna paljastaa porvarillisen sosiologian idealistinen ja yhteiskuntaa säilyttävä luonne, joka historiallisen totuuden ja tiedon kustannuksella on päätynyt usein selvään tarkoituksenmukaisuuteen. Historialliseen materialismiin perustuva sosiolooginen tutkimus merkitsee yhteiskuntailmiöiden synnyn ja kehityksen *materialististen* syiden etsimistä ja selvittelemistä, kehityksen tulosten vertailevaa tutkimista tuotantosuhteiden muodostaman syy-yhteyden pohjalla.

Seuraavassa tarkastamme rinnakkain porvarillista ja historiallismaterialistista käsitystä yksiavioisen perheen synnystä.

Promiskuiteettiteoria ja äidinoikeus

Kehitysteorialle promiskuiteetti l. yleinen seka-avio oli luonnollinen lähtökohta perheen historiassa. Morgan ei kuitenkaan ehdottomasti sen olemassaoloa väittänyt. Hän myöntää, ettei selviä todisteita siitä ole olemassa. Mutta tosiasiassa hänen teoriansa perheen kehityshistoriasta edellyttää, että promiskuiteetti on vallinnut, kuitenkin niin varhaisella asteella, ettei siitä ole ihmiskunnan historiassa enää mitään merkkejä. Morganin varhaisin tunnettu aviomuoto on ryhmäavio, josta luonnonkansoilla vieläkin on useita esimerkkejä. Ryhmäavio ei varhaisimmassa vaiheessaan tee mitään eroa verisukulaisten

ja vieraiden välillä, kaikki ovat avioliitossa keskenään. Veriheimolaisperhe tekee nimenomaan verisiteen aviosuhteen edellytykseksi, eri ikäluokat muodostavat vain eri ryhmänsä. Vasta vähitellen aletaan supistaa perheen piiriä. Ensin suljetaan pois vanhempien ja lasten, sitten veljien ja sisarten sukupuoliyhteys. Viimeksimainitun seurauksena on punalua-perhe, vielä tyypillinen ryhmä-avioliitto. Luonnollinen valinta on tällöin ollut rajoitusta määräämässä, mutta perheen kehityksen varsinaisena liikuttajana Morgan esittää yhteiskunnassa tapahtuvat taloudelliset muutokset. Perhemuotonsa Morgan on luonut niiden sukulaisjärjestelmien mukaan, jotka hän löysi tutkiessaan primitiivisiä yhteiskuntia eri puolilla maailmaa.

Luonnollista on, että Mestermarck täysin kieltää promiskuiteetin. Pääperustelunaan hän esittää sen, ettei meidän päivinämme ainoakaan tunnettu villikansa elä sellaisessa tilassa. Useat promiskuiteettiteorian puolustukseksi esitetyt kansantavat, »ensimmäisen yön oikeuden» y.m. hän osoittaa johtuviksi muista, useinkin uskonnollismaagillisista syistä. Mikäli promiskuiteettia nykyisin tavataan avioliiton ulkopuolella, sanoo hän, ei se kuulu väärentämättömien villien tapoihin. Jonkun kansan sukupuolisiveyden määrän ja sen saavuttaman kulttuuriasteen välillä ei vallitse suora tasasuhde. Villit ovat useimmiten »moraalisempia» kuin kehittyneet kansat. Tällaisesta asennoitumisesta johtuu, että missä ryhmäavio tai siihen viittaavaa todella tavataan luonnonkansoilla, Westermarck selittää ne sivuilmiöiksi tai kieltää kokonaan. Sikäli kuin ryhmäavioliittoa tavataan esim. Tibetissä, se ei hänen käsityksensä mukaan merkitse jäännöstä yleisestä tavasta, vaan on syntynyt monimiehisyyden ja monivaimoisuuden yhtymisestä, ja näillä on taas monet, useinkin paikalliset syynsä.

Toinen tyypillinen esimerkki: sellaisen ilmiön kuin Australiassa tavattavat kaksi erilaista rinnakkaista sukupuolisuhdetta, tippamalku ja pirrauru, joista edellinen on yksiavioinen, jälkimmäinen ryhmäavioliittoa muistuttava, Westermarck selittää myöskin monogamisen perheensä näkökulmasta. Tippamalku on varsinaisesti avioliitto, jonka perustana on isän hallitsema perhe. Pirrauru sensijaan tuskin lainkaan merkitsee avioliittoa, vaan ulkopuolista, satunnaista suhdetta.

Seka-avion ja ryhmäavioliiton vahvimmaksi tueksi on tavallisesti esitetty useilla luonnonkansoilla tavattava äidinoikeus, joka merkitsee sitä, että he laskevat sukulaisuuden yksinomaan äidin puolelta. Morgan piti äidinoikeutta yleisenä kaikille kansoille ennen isänoikeutta. Tämä mielipide on yleinen marxilaisessa sosiologiassa ja siihen ovat yhtyneet monet sellaisetkin tutkijat, jotka eivät ole hyväksyneet promiskuiteettia. Westermarck kieltää tämän. Syntyperän laskeminen nykyään äidin mukaan ei johdu siitä, ettei isää tunnettaisi, sanoo Westermarck, sillä äidinoikeus vallitsee sielläkin, missä isyys

käytännöllisesti katsoen tunnustetaan, ja missä isä äidinoikeudesta huolimatta on perheen pää. Hän mainitsee väitteensä tueksi myös sen, ettei äidinoikeus vallitse, niinkuin pitäisi, kaikkein alkukantaisimmilla kansoilla. Hän huomauttaa kuitenkin itsekin, että isän- ja äidinoikeus riippuu suuressa määrin yhteiskunnallisista oloista. On otettava huomioon ne elinkeinomuodot ja taloudelliset tekijät yleensä, joiden vallitessa yksityisomaisuus on kehittynyt ja sen mukana isänoikeudellinen perhe. Yhteistaloudenpito, huomauttaa Engels, oli muinaisen naisten herruuden aiheena ja perusteena. Mutta senjälkeen ei taloudellinen kehitys ja naisen aseman muuttuminen kulje rinnakkain, ellei samalla oteta huomioon jo varhain vallinnutta työnjakoa, joka kehitti naisen taloudellisesti merkitykselliseksi muutamissa, mutta ei läheskään kaikissa toimissa.

Ryhmäavioliiton ja promiskuiteetin seurauksena luonnollisesti olisi äidinoikeus, koska silloin vain äiti tunnetaan. Mutta Westermarck tekee isyydestä synnynnäisen vaiston, joka jo yksinään pysyttää miehen ja naisen yhdessä miehen suojatessa jälkeläisiä.

Nyt kuitenkin tiedetään, että primitiiviset kansat useimmiten eivät lainkaan tunne yhteyttä sukupuolivietin tyydyttämisen ja suvun jatkamisen välillä. Prof. M a l i n o w s k i kertoo teoksessaan »*Sex and Repression in Savage Society* (Sukupuolivietti ja sen tukahduttaminen villissä yhteiskunnassa) Trobriand-saarten asukkaista, etteivät he lainkaan ymmärrä syntyperään liittyvää isyyttä. Samaa sanotaan eräistä Australian heimoista. Miehellä ei ole mitään tekemistä lapsen syntymisen kanssa. Saatetaan uskoa, että esim. äidin kuolleen sukulaisvaimon henki panee lapsen henkenä äidin kohtuun. Isyys on pelkkä sosiaalinen suhde, joka on muutosten ja vaihteluiden alainen.

Tämä selittäisi myös sen, miksi verisiteen ei alkuaan pakosta tarvinnut olla esteenä sukupuoliyhteydelle, että sukurutsauskäsite on vasta myöhemmän ajan tuote.

Westermarck selittää eksogaamiset aviokiellot, nimenomaan sukulaisia koskevan eksogamian johtuvaksi siitä vastenmielisyydestä tai välinpitämättömyydestä sukupuoliyhteyttä kohtaan, jonka yhdessäeläminen tai läheinen kanssakäyminen varhaisesta lapsuudesta asti ihmisissä herättää. Koska perhe tai suku juuri tuli edustamaan tällaista ryhmää, jouduttiin vastenmielisyydestä tapaan ja tavasta kieltoon solmia avioyhteys verisukulaisen tai lankoudessa olevan sukulaisen kesken. K a r s t e n (teoksessaan »Luonnonkansojen yhteiskuntaelämä») huomauttaa tämän teorian puutteellisuudesta. Se ei lainkaan selitä sitä inhoa, mitä luonnonkansat yleensä tuntevat sukurutsausta kohtaan ja mikä Karstenin tekemien havaintojen mukaan on ominaista myös sivistyskansojen rahvaalle. Sen täytyy perustua siihen kokemuksen perustalla hankittuun tietoon, minkä luonnonkansat ovat saaneet tällai-

sen tavan turmiollisuudesta suvun jatkumiselle. Mutta tieto oli vasta pitemmän kehitysjakson tulos, koska fysioloogista isyyttä ei tunnettu.

Yleisesti vallinnutta rajoittamatonta promiskuiteettia ei voi enää tällä hetkellä tieteellisesti puolustaa, koska riittävä todistusaineisto ei puhu sen puolesta. On myöskin todettava, että Morganin evolutioteoria perheen kehityksestä on kestämätön tieteelliselle tarkastelulle. Hänen virheekseen jää, että hän liian rohkeasti yleisti teorioiksi yksityiset ilmiöt, jotka sinänsä olivat tosia, kukin erikseen, mutta ei yleisesti. Sentähden on myöskin Engelsin sosioloogisen teoksen heikkous siinä osassa, mikä nojaa Morganiin.

Promiskuiteettiteorian kestämättömyys ei kuitenkaan sinänsä ole ristiriidassa marxilaisen sosiologian kanssa, joka on lähtenyt edelleen tutkimaan perhejärjestelmää juuri Morganin antaman viitteen, yksityisomistuksen pohjalta.

Westermarckin teoria „monogaamisesta vietistä"

Westermarckin mielipide, että »avioliitto on ollut olemassa kaikilla ihmiskunnan kehityksen asteilla», on ollut vuosikymmeniä porvarillisen sosiologian virallinen kanta siitä huolimatta, että niinkin kuuluisa tiedemies kuin J. G. Frazer ja jotkut muut ovat esittäneet arvelunaan, ettei mitään sukupuolielämän rajoituksia ole ollut olemassa alkuaikoina.

Nähdäkseni on kuitenkin keskustelun painopiste jo siirtynyt pois varsinaisesti promiskuiteettiteoriasta ja pääpaino on kiinnitettävä toisaalta pyrkimykseen istuttaa monogamia itse luontoon ja toisaalta moniavioisuuden tai ryhmäavioliiton ilmenemiseen nykyisillä luonnonkansoilla. Edellä on jo viitattu Westermarckin tulkinnoihin viimemainittujen suhteen. Tohtori Ivar Lassy kirjoitussarjassaan »Avioliiton kehitysmuodot» »*Sosialistisessa Aikakauslehdessä*» antaa lisää esimerkkejä tästä. Lassy asettuu puolustamaan seka-aviota, mutta ei sännöstelemättömässä muodossa kuten Engels. Hän pyrkii pääasiassa osoittamaan, että niistä kolmestakymmenestä seka-aviotapauksesta, jotka Westermarck mainitsee oletetuiksi nykyisillä luonnonkansoilla, hän pystyy pätevästi kumoamaan vain neljä. Viidessätoista tapauksessa hän käyttää L:n mukaan mielivaltaisia todisteita ja yksitoista sivuuttaa »vähäpätöisyyksinä». Lassy nojaa itse sangen laajaan todistusaineistoon. Westermarckin käsityksiä nykyään tavattavista polygaamisista aviosuhteista vastustaa ja oikoo myöskin huomattavassa määrässä englantilainen tiedemies Robert Briffault, jonka pääteosta »*The Mothers*» I—III (Äidit, ilm. 1927) on pidettävä huomattavimpana argumenttina W:n avioliittoteoriaa vastaan.

Nyt on huomattava, että seka-avio nykyisessä ilmenemismuodossaan ja sel-

laisena kuin se mahdollisesti on ollut, ei suinkaan tarvinnut edellyttää aivan järjestelmätöntä sukupuolivapautta. Engelsin promiskuiteettikäsityksen joudumme tieteen tällä asteella hylkäämään. Mutta ei edes Morgan kieltänyt lyhyempi- tai pitempiaikaisia monogaamisia suhteita alkukommunismin kaudella. Voimme täydellä syyllä olettaa, että samankaltaiset eksogaamiset ja ondogaamiset säännökset kuin nykyäänkin järjestelevät primitiivisten kansojen aviosuhteita, hallitsevat myös seka-aviota. Tuollaisina yhteiskunnallisina järjestelyinä tri Lassy pitää ikäluokka-, kasti- ja yhteistaloussysteemejä. Vieläpä ryhmäaviokin on hänen mielestään tulos tällaisesta järjestelystä. Että sukupuolista valintaa jo tällöin näissä rajoissa on esiintynyt, on enemmän kuin luultavaa. Mutta tämä valinta mahdollisine monogaamisine suhteineen on vielä kaukana monogaamisesta perheestä.

Westermarck sisällyttää ihmisen »monogaamiseen viettiin» avioliitollisen vaiston ja isyyden vietin. Vaisto, jonka tarkoituksena on turvata suvun jatkuminen, on saavutettu luonnollisen valinnan avulla. Se saattaa miesyksilön pysymään naisyksilön luona ja huolehtimaan hänestä ja jälkeläisistä sukupuoliyhteyden lakattuakin. Tämän taipumuksen juuret W., kuten edellä jo huomautettiin, istuttaa itse luontoon. Briffaultin kritiikki on pääasiallisesti kohdistunut juuri tätä pyrkimystä kumoamaan.

Apinain aviollisesta elämästä on esitetty toisistaan poikkeavia mielipiteitä. Sinänsä ei apinain tavat saata todistaa mitään ihmisestä, joka ei polveudu suoraan apinoista, mutta Westermarckille ne edustavat ihmisten ja eläinten väliastetta pyrittäessä löytämään yksiavioisuus jo luonnosta. Sentähden hän esittää apinat monogaamisissa perheissä eläviksi. Briffault kiistää tämän. Hän perustaa väitteensä, että apinat yleensä elävät joukoissa, sangen laajoihin apinain ja eläinten elintapoja koskeviin tutkimuksiin. On väitetty apinain elävän joukoissa, jotka muodostuvat useammasta monogaamisesta perheestä ja perusteltu tätä mm. sillä, että esim. gorilla joukossa liikkuessaan vaaran uhatessa aina asettuu puolustamaan »perhettään». Br. osoittaa, että gorilla on vihaisin ja vaarallisin yksin ollessaan. »Vanhat, yksinolevat gorillat ovat ainoat, joiden tiedetään hyökänneen ärsyttämättä ihmisen kimppuun». Br. kiistää samoin W:n väitteet eräiden eläinten kuten valaiden, hylkeiden ja virtahepojen yksiavioisista tavoista. W. on itse korjannut kohdan kirjansa myöhemmissä painoksissa. Hän toteaa itsekin, että vanhempien huolenpito, nimenomaan isän suojelu, suvun jatkumiseksi korvataan eläinkunnassa usein jollakin muulla.

Lukuisat tutkijat puolestaan osoittavat, kuten edellä mainitsimme mm. Malinowski, kuinka primitiivinen ihminen isyydestä tietämättömänä yhä vielä pitää sukupuoliviettiä ja sen tyydyttämistä yksilöllisenä asiana, mutta lapsia sensijaan yhteiskunnalle tai perheelle kuuluvana. Isyyden vaisto syntyy

vasta silloin, kun perheyhteys on jo ollut olemassa ja isän huolenpitoon lapsista on vaikuttanut näiden läheisyys ja avuttomuus.

Briffault väittää Westermarckin johtopäätösten heikkouden »monogaamisen taipumuksen» todistelussa osittain puutteellisista tiedoista osittain mielivaltaisesta aineiston käyttelystä johtuviksi. Samaan kiistakysymykseen on sittemmin liittänyt ansiokkaan lisän amerikkalainen marxilainen tutkija V. F. Calverton sosioloogisessa aikakauslehdessä »*The American Journal of Sociology*» sekä edellä mainittu Per Meurling »*Ateneum*»-lehdessä. Kumpikin osoittaa W:n tieteellisen ajattelun porvarillisen luokkatendenssin, W. on kirjoittanut puolustuksekseen »*Three Essays on Sex and Marriage*» (Kolme tutkielmaan sukupuolivietistä ja avioliitosta, v. 1934), mutta ei peräydy hiukkaakaan.

Tämä Westermarckin monogaaminen teoria »avioliitollisesta vaistosta» ja »isyyden vietistä» yksiavioisen perheen selityksenä ja perustana johtaa väältämättömästi metafysiikkaan. Mikä oli syy, että monogaamisesta sukupuolisuhteesta tuli yhteiskunnallinen, tarkoin säännöstelty laitos? Westermarckin selitys, kuinka yhdessäelämisen *tottumuksesta* tuli tapa, tavasta lainalainen institutio, pyrkii ratkaisemaan kysymyksen ilman konkreettista perustetta.

Monogamia ja yksityisomistus

Useat sellaisetkin promiskuiteetin vastustajat, jotka ovat ankarasti arvostelleet Morganin teoriaa perheen kehityksestä ja yleisestä äidinoikeudesta, myöntävät yleensä, että jonkinlainen »alkukommunismi» oli vallalla alkuaikoina. Yksityisomistusta, joka perustui vieraaseen työvoimaan, ei primitiivinen yhteiskunta tuntenut. Ensimmäinen yhteiskunnallinen eroavaisuus oli ero miehen ja naisen sekä vanhojen ja nuorten välillä.

Vastustaessaan aikaisemmin yleisesti vallinnutta äidinoikeutta Westermarck esittää todisteena sen, että »äidinoikeus kehittyneemmässä muodossa tavataan maataviljelevillä heimoilla, kun taasen se systeemi, jonka mukaan sukulaisuus lasketaan äidin puolelta, ei missään esiinny heikompana kuin Australian alkuasukkailla, jotka vielä elävät metsästäjä- ja keräilijäasteella». Westermarck näkee tässä kehityksellisen ristiriitaisuuden, mutta hän jättää huomioonottamatta tämän kehityksen päävaikuttimen.

Maataviljelevillä luonnonkansoilla vielä nykyäänkin on naisen asema tuotannossa tärkeämpi kuin miehen. Täällä vallitsee pääasiassa äidinoikeus. Paimentolaiskansoilla omistaa mies karjalaumat ja vastaa toimeentulosta. Täällä on kehittynyt jyrkin isänoikeus. Tässä on kysymyksen lähtökohta.

Engels olettaa, että omistusoikeus aluksi kuuluu suvulle, mutta rajoittuu kehityksen kuluessa perheeseen. Työnjaossa mies saa lisää vaikutusvaltaa,

hän on uusien elatuslähteitten hoitaja ja vähitellen omistaja. Mutta samassa suhteessa kuin rikkaudet lisääntyvät, kasvaa myös miehen merkitys perheessä. Hänestä tulee perheen pää, naisen toiminta tuotannossa ei enää vastaa miehen hallitsemaa omaisuutta. Tulee toinenkin rikkauden lähde, joka lopettaa alkuperäisen samanarvoisuuden: orjuus, vieraan työvoiman käyttö. Yksityisomistus ja työvoiman riisto ovat valmiit. Mutta yhteiskuntaa hallitsee vielä muodollisesti matriarkaalinen perhe: polveutuminen lasketaan äidin, ei isän mukaan, perheen pään kokoama omaisuus ei siirry isältä pojalle, vaan miehen sisarelle tai sisaren pojalle. Isän valta ei ole täydellinen, niin kauan kuin hän ei voi siirtää omaisuuttansa ja valtaansa omille jälkeläisilleen. Tästä löytää Engels syyn siirtymiseen äidinoikeudesta isänoikeuteen. Taloudellinen kehitys on johtanut perheen isänvaltaan; puuttuu vain muodollinen muutos kehityksen kulusta jälkeen jääneissä sukulaisuussuhteissa, jotta isän oikeuteen perustuva yhteiskunta olisi valmis.

Tässä yhteydessä on mielenkiintoista tutustua siihen kuvaukseen, jonka prof. Malinowski, joka on tehnyt tutkimuksia Trobriand-saarten asukkaiden keskuudessa luoteis-Melanesiassa, antaa äidinoikeuteen perustuvasta, ilmeisessä siirtymisvaiheessa olevasta primitiivisestä yhteiskunnasta. *)

Trobriand-saarten asukkaat laskevat sukulaisuuden äidin mukaan. Vaimo muuttaa avioliittoon mentyään miehensä kylään, mutta hänen lapsensa kuuluvat jatkuvasti äidin klaaniin. Isä, jota ei lainkaan tunneta meidän fysioloogisessa mielessämme lasten isäksi, ei edusta lapsiin nähden suurinta auktoriteettia, vaan eno, joka huolehtii myös elannosta. Tämä onkin tärkeä seikka: naineen naisen veli maksaa sisarensa miehelle vuosittain määrätyn elatusavun. Malinowski kuvaa sitä vapaata elämää, jota nuoriso viettää Trobriand-saarilla ennen avioliittoa. Nuorison vapaalle sukupuoliseurustelulle ei silloin aseteta esteitä, se kuuluu yleisesti tunnustettuun tapaan. Sensijaan avioliittomuoto on melkein yksinomaisesti monogaaminen (päälliköt harjoittavat yleensä polygamiaa), eikä mustasukkaisuus ole ollenkaan harvinainen ilmiö. Sama naisen ehdottoman uskollisuuden vaatimus, minkä Engels esitti seurauksena miehen saavuttamasta taloudellisesta ylivallasta, on havaittavissa täällä. Nainen ei ole kuitenkaan nyt riippuvaisuussuhteessa mieheensä. Hänellä on oma omaisuutensa, oma yksityinen ja julkinen vaikutusvaltansa. Mutta tällä kertaa on mies riippuvainen vaimostaan, s.t.s. siitä summasta, jonka vaimon veli suorittaa miehelle vuosittain. Westermarckin teorian

*) Prof. Malinowski on perhekäsityksessään tosin Westermarckin oppilas, mutta hänen monet tutkimuksensa villien sukupuolielämästä tarjoavat hyödyllistä aineistoa myös marxilaiselle tutkimukselle.

synnynnäisestä monogaamisesta taipumuksesta on vaikea selittää Trobriad-saarten asukkaiden siirtymistä avioliittoa edeltäneestä »siveettömyydestä» säännöstellyn monogamian »siveellisyyteen». Aivan merkityksetön on täällä myös väite »isyyden vaistoon» perustuvasta perheestä sen selostuksen jälkeen, jonka Malinowski antaa isän asemasta tässä äidinoikeudellisessa yhteiskunnassa. Verisukulaisuus on vain äidinpuolella. Isän tehtävänä on »suojella ja rakastaa lapsia, ottaa heidät syliinsä, kun he ovat syntyneet, mutta ne eivät ole 'hänen' siinä mielessä, että hänellä olisi jotakin osuutta niiden syntymiseen. »Isä on siten lasten rakas, hyväntahtoinen ystävä, mutta ei tunnustettu sukulainen. Hän on muukalainen, jolla on arvovaltaa vain persoonallisten suhteittensa puolesta lapsiin, mutta ei sosialisen asemansa puolesta heimossa.»

Korostaessaan »isyyden vietin» merkitystä monogamisen perheen synnyssä Westermarck väittää avioliiton pikemmin perustuvan perheeseen kuin perheen avioliittoon.

Trobriand-saarelaisten keskuudessa sukupuolisuhde, s.o. avioliitto on selvästi ensimmäinen ja ensiarvoinen tekijä, niinkuin se on epäilemättä ollut kaikkialla, missä äidinoikeus on vallinnut. Aviosuhteen muodostaa monogaamiseksi perheeksi vasta miehen riippuvainen asema vaimostaan taloudellisessa suhteessa. Se pakoittaa miehen lujittamaan perhesidettä, vaatimaan vaimolta uskollisuutta ja avioliiton purkamattomuutta. Samalla tilanne epäilemättä joutuu herättämään hänessä patriarkaalisia vaistoja.

Edellisen selventämiseksi on syytä katsoa, missä suhteessa monogamia, polygamia ja varallisuus ovat toisiinsa.

Engelsin mukaan yksityisomaisuus johtaa siirtymiseen äidinoikeudesta isänoikeuteen, *patriarkaaliseen* perheeseen. Trobriand-saarten asukkaiden *matriarkaalinen* monogamia osoittaa niinikään perustuvansa määrättyyn omaisuuteen. Tutkimuksessaan sukupuolivietin merkityksestä yhteiskunnallisessa taistelussa edellä mainittu Calverton toteaa kuitenkin, että useimmissa yhteiskunnissa monogamia ja köyhyys ovat rinnakkaisia ilmiöitä, kun taas polygamia enemmän tai vähemmän selvästi liittyy varallisuuteen.

Havainnollista on jälleen tarkastaa Trobriand-saarelaisten aviosuhteita. Kuten mainittu, monogaminen avioliitto on yleensä vallitseva ja, Malinowskin kuvauksen perusteella, sukupuolisuhteet sen ulkopuolella harvinaisia kummankin aviopuolison taholta. Päälliköillä on kuitenkin yleisesti useampia vaimoja. Tämä on nimenomaan päällikköjen erikoisoikeus, joka eroittaa heidät muusta kansasta. Kun jokainen vaimo tuo mukanaan veljen suorittaman elatusveron, muodostaa moniavioisuus päälliköllä eräänlaisen varallisuuden perustan, joka puolestaan turvaa hänen erikoisasemansa heimon keskuudessa. Muille heimon jäsenille sitä ei voida suoda. Moniavioisuus merkitsee täällä

siis selvää luokkaeroa, vaikka etuoikeutettujen ryhmä on vielä sangen rajoitettu.

Toisenlaisen syy-yhteyden löydämme aluksi siirtyessämme isänoikeudelliseen yhteiskuntaan, mutta polygaaminen etuoikeutettujen luokka tavataan täälläkin.

Yksityisomistukseen perustuva patriarkaalinen perhe toi mukanaan naisen alistumisen ja aviouskollisuuden. Siihen perustui koko isänvallan ehdottomuus. Moraali ei kuitenkaan sitä sanellut, vaan seikka, että nainen oli tullut syrjäytetyksi tuotannollisesta työstä. Miehelle uusi olotila jätti aviositeen lujuuteen nähden vapaat kädet, mutta toiselta puolen se asetti miehelle uuden, avioliittoon liittyvän tärkeän ehdon. Mies oli nyt pääasiassa siirtynyt omaisuuden haltijaksi, hänen vastuullaan oli perheen toimeentulo. Avioliitto vaati häneltä määrätyn määrän työtä, kykyä ja varallisuutta. Hänestä oli tullut perheen huoltaja. Westermarck mainitsee useita esimerkkejä, jotka osoittavat nykyisten luonnonkansojen keskuudessa asetettavan samoja vaatimuksia nuorukaiselle, ennenkuin hän on naimakelpoinen. Vaimon elättäminen asetti siis jo sinänsä rajoituksen miehen aviosuhteille. Luonnollinen seuraus tästä oli se, että varattomien keskuudessa yksiavioisuus tuli yleisimmäksi. Calverton huomauttaakin nyt, että sellaisten kansojen keskuudessa, missä polygamia on yleinen tapa, köyhempi väestö elää tavallisesti yksiavioisuudesta. Niinpä esim. Intiassa varaton kansanosa on melkein täydellisesti monogaamista, varakkaat luokat ovat polygaamisia. Muinaisessa Egyptissä alempien luokkien miehillä oli yksi vaimo, joka oli usein oma sisar tai muu läheinen sukulainen. Tämä ei ollut suinkaan lain säätämä järjestys, vaan taloudellinen pakko. Vain varakkaat luokat pystyivät harjoittamaan polygamiaa. Samasta syystä eli enemmistö vanhassa Turkissa kauan yksiavioisuudessa, vaikka haaremi oli pyhitetty laitos.

Sellaisilla luonnonkansoilla, joilla monogaaminen avioliitto on yleisin, huomataan miehen pyrkivän polygamiaan, kun hänen varallisuutensa sen sallii. Siellä, missä vaimo on suorastaan ostettava vanhemmilta tai sen hankkiminen ainakin vaatii lahjoja ja korvauksia, vain harvat pystyvät hankkimaan useamman kuin yhden vaimon. Harvinaista ei ole sekään, kuten Westermarck osoittaa, että mies varojen puutteessa jää kokonaan naimattomaksi. Sensijaan päälliköt melkein poikkeuksetta pitävät useampia vaimoja. Moniavioisuus on muodostunut siis isänoikeudellisessakin yhteiskunnassa luokkaetuoikeudeksi. Vieläpä se on saanut siinä erikoisen jyrkkiä muotoja. Avioliiton solmiaminen sinänsä saattaa olla vain etuoikeutettujen vallassa.

Calverton mainitsee muinaisen tavan, jonka mukaan plebejit ja orjat suljettiin kokonaan pois avioliitosta. Antiikin yhteiskunnassa orjat eivät saaneet mennä naimisiin. Naisorjat olivat omistajalleen arvokkaita, koska

heidän lapsensa otettiin perheeseen lisäämään omistajan varallisuutta. Roomassa erikoinen laki esti orjia ja köyhiä menemästä naimisiin. Naisorja ei saanut tehdä sitä senkään jälkeen, kuin hänet oli vapautettu. Havainnollisena esimerkkinä Calverton mainitsee, että Ateenassa v. 300 e. Kr. 515,000:sta asukkaasta vain 9,000:lla oli avioliitto-oikeus. Avioliitosta oli isän vallan alaisena kehittynyt eräänlainen luokkalaitos.

Mikä osuus on lopulta yksilöllisellä sukupuolirakkaudella monogaamisen perheen syntyyn, mikä osuus moraalilla?

Engels jo huomauttaa, että siirtyminen monogaamiseen aviosuhteeseen täytyi olla naisen ansiota. Hänen tunnesuhtautumisensa oli vapaampi kuin miehen, jonka menettelyyn vaikutti välittömästi taloudellinen etu. Westermarck liittää monogamiaansa »naisen tunteiden kunnioittamisen», joka miehen puolelta jatkuvasti turvaa yksiavioisen perheen. »Monogaamisen vietin» Westermarck omistaa siis ensisijassa naiselle. Äidinoikeudellisessa yhteiskunnassa sillä onkin huomattava vaikutus, mutta ei enää senjälkeen, kun siirtyminen patriarkaaliseen valtaan on tapahtunut. Tunteeseen perustuva suhde on muuttunut taloudelliseksi suhteeksi.

Toisin on kuitenkin siellä, missä perhe ei perustu miehen valtaan ja naisen alistumiseen.

Edellä rinnastimme monogamian ja köyhyyden. Syy-yhteydeltänsä sillä ei ole sen enemmän moraalista taustaa kuin varakkaiden polygamialla. Taloudellinen kehitys on kuitenkin vienyt siihen, että juuri alemmissa luokissa nainen on vapautunut isänvaltaisen perheen kahleista astumalla jälleen tuotannolliseen työhön. Hän on jälleen taloudellisesti tasavertainen miehen kanssa. Perhe ei ole enää pelkkä taloudellinen laitos, se on vapaaehtoiseen sopimukseen perustuva. Vasta tämä voi sallia rinnastuksen monogamian ja moraalin välillä. Monogaaminen taipumus ja moraali eivät siis ole yksiavioisen perheen perustuksia, vaan mahdollisia tuloksia.

Maija Savutie

KIRJALLISUUTTA

Briffault, R.: The Mothers I—III, London 1927.

Calverton, V. F.: »The Compulsive Basis of Social Thought», The American Journal of Sosiology, maalisk. n:ro 1931.

„ »Sex and Social Struggle», kokoomateoksessa Sex in Sivilization, London 1929.

Engels, Fr.: Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä, 1884.

Karsten, R.: Luonnonkansojen yhteiskuntaelämä, Porvoo 1930.

Lassy, Ivar: »Avioliiton kehitysmuodot», Sosialistinen Aikakauslehti 1919, 1920 ja 1921.

Malinowski, Br.: Sex and Repression in Savage Society, London and New York 1927.

„ The Sexual Life of Savages in North-Western Melanesia, London 1932.

Meurling, Per: »Faderrätt och Moderrätt», Ateneum nro 3, 1934.

„ »Sexuell Religion hos Naturfolken», Ateneum nro 1, 1934.

„ Till tänkandets förhistoria, Stockholm 1936.

Morgan, L.: Ancient Society, Chicago, 1877.

Westermarck, E.: Avioliiton historia, Helsinki 1932.

Marxilaisesta historiankirjoituksesta ja sen edustajista

1.

Marxilainen historiantutkimus ja historiankirjoitus on yhtä vanha kuin marxilainen tiede ylipäänsä, se on saman yhteiskunnallisen kehitysvaiheen ja saman inhimillisen luomisprosessin tulos. Ja vastakohtana virallisen historiantutkimuksen »tieteelle tieteen vuoksi» se avoimesti on käytännöllisen tarpeen lapsi, ajan yhteiskunnallisen taistelun lihaa ja verta. Ja voimme havaita, että tämä yhteys ajan luokkataistelutarpeisiin on aina sillä säilynyt, ja varmaa on, että se myös juuri ja vain tämän kautta säilyttää terävyytensä, elämän-

läheisyytensä ja kykynsä porautua ilmiöiden ytimeen, ne avut, jotka virallinen porvarillinen tiede yhä enemmän on menettänyt tai »puolueettomuudestaan» luopuen vaihtanut tympeän hallituspropagandan, subjektiivisten mielikuvitteluiden tai tyylikeikailun hyvin epäilyttäviin arvoihin.

Porvarillisellakin historiatieteellä on ollut »sankarikautensa». 1700-luku ja 1800-luvun alkupuoli olivat porvarillisen historiantutkimuksen ja historiankirjoituksen synnyn, nousun ja suuruuden aikaa. Feodaalisen ajan taruille perustuvan kronikan sijalle kehittyy tieteellinen tekstikritiikki, pelkän ruhtinaiden, hovin ja sotaretkien historian sijalle kulttuuri- ja yhteiskuntahistoria, pelkän luetteloinnin sijalle syyn ja seurauksen pohdinta, pyrkimys yhteyksien valaisuun. Voltaire, Montesquieu, Gibbon, Herder ovat tämän työn suuria nimiä. Teollisuuskapitalismin nousu, porvarillinen luokkataistelu, porvarillisen älymystön kapinallinen, yksilöllinen ja kriitillinen psyyke ovat sen edellytyksinä. Yhteiskunnallinen kehitys, uuden luokkataistelutilanteen syntyminen, porvarillinen individualismi sinänsä asettavat tälle kehitykselle kuitenkin rajansa. *Miljöö-* (ympäristö-)*teoria*, sellaisena kuin se kehittyi Montesquieu'stä Taine'iin asti, on sen korkein saavutus. Nojaten uusiin, kollektiivisiin voimiin, proletariaattiin, astuivat nyt Marx ja Engels askeleen eteenpäin, todeten *tuotantovoimat* historiallisen liikunnan perusvoimaksi, *dialektiikan* sen muodoksi. Tämä keksintö oli silloin jo ilmassa. »Marx keksi materialistisen historiankäsityksen», sanoo Engels kirjeessään Starhenburgille, »mutta Thierry, Miquet, Guizot, ja kaikki englantilaiset historiankirjoittajat v. 1850 asti osoittavat, että sitä tavoiteltiin. Ja se, että Morgan keksi saman käsityksen, todistaa, että aika oli sille kypsä ja että sen *täytyi* tulla keksityksi.»

Mikä aika? Kypsyneen teollisuuskapitalismin, alkavan proletaarisen nousun aika.

Marxilainen historiankirjoitus syntyi 1840-luvun lopulla, helmikuun vallankumousten kuohuissa. Se syntyi puoluejulistusten ja sanomalehtiartikkelien muodossa, siitä puuttuivat totunnaiset elämästäeristetyt lähdetutkimukset kirjastoissa ja arkistoissa, viimeiseen asti huoliteltu asu ja varovaiset saannonnat. Mutta mitä siinä oli, oli kiinteä ja kiihkeä mukanaeläminen yhteiskunnan muutosprosessissa, kiistämättömän laaja yleissivistys ja avoin silmä eri elämänpiirien yhteydelle, nerokas näkemys historian kehityksen kokonaisuuteen, tarkka ja läpitunkeva katse ilmiöiden oleelliseen sisällykseen, vallankumouksellinen rohkeus ja häikäilemätön rehellisyys. *Kommunistinen Manifesti* (1847) — Marxin ja Engelsin yhteistyö — on marxilaisen historiallisen kirjallisuuden ensimäinen tuote, ja missä myöhemmässäkään on selvemmin ja monumentaalisemmin hahmoiteltu historiallinen kehitys!

»Kaikkien tähänastisten yhteiskuntien historia on ollut luokkataistelujen historiaa.

Vapaa ja orja, patriisi ja plebeji, parooni ja maaorja, ammattikuntamestari ja kisälli, lyhyesti sanoen sortaja ja sorrettu, ovat aina olleet vastakkain, käyneet keskeytymätöntä, milloin salaista, milloin avointa taistelua, taistelua, mikä joka kerta on päättynyt koko yhteiskunnan kumoukselliseen mullistukseen tai taistelevien luokkien yhteiseen häviämiseen.

Historian aikaisemmilla kausilla havaitsemme yhteiskunnan miltei kaikkialla täydellisesti jakautuneen eri säätyihin, havaitsemme olleen olemassa monikerroksisen yhteiskunnallisten asemien asteikon. Vanhassa Roomassa oli patriisejä, ritareja, plebejejä ja orjia; ja keskiajalla feodaaliherroja, vasalleja, ammattikuntaporvareita, kisällejä ja maaorjia; ja lisäksi on miltei jokaisessa tällaisessa luokassa vielä ollut erilaisia yhteiskunnallisen aseman asteita.

Feodaalisen yhteiskunnan häviöstä syntynyt uudenajan porvarillinen yhteiskunta ei ole lakkauttanut luokkavastakohtia. Se on vain asettanut vanhojen tilalle uusia luokkia, uusia sortamisen edellytyksiä, uusia taistelun muotoja.

Meidän aikakautemme, porvariston valtakausi, eroaa kuitenkin siinä suhteessa edellisistä, että se on yksinkertaistanut luokkavastakohdat. Koko yhteiskunta jakautuu entistä enemmän kahteen suureen, toisilleen vihamieliseen leiriin, kahteen suureen, suoranaisesti vastakkain olevaan luokkaan: porvaristoon ja proletariaattiin.

Keskiajan maaorjista tuli ensimäisten kaupunkien ns. paaluporvarit; tästä paaluporvaristosta kehittyivät ensimäiset porvariston ainekset.

Amerikan löytö, meritien löytäminen Afrikan ympäri loivat nousevalle porvaristolle uutta maaperää. Itäintialaiset ja kiinalaiset markkinat, Amerikasta hankitut siirtomaat, siirtomaiden kanssa käyty tavaranvaihto, vaihtovälineitten ja yleensä tavaroiden lisääntyminen saattoivat kaupan, laivakulun, teollisuuden ennen kuulumattomaan vaurauteen ja rappeutuvan feodaalisen yhteiskunnan kumouksellisen aineksen siten nopeasti kehittymään.

Teollisuuden siihenastinen feodaalinen tai ammattikunnallinen tuotantotapa ei enää riittänyt tyydyttämään uusien markkinoiden avautuessa kasvavaa tarvetta. Teollisuutena harjoitettu käsityö astui sen tilalle. Ammattikuntamestarit työnsi syrjään teollisuutta harjoittava keskisääty, eri yhdyskuntien välinen työnjako hävisi ja sen sijalle tuli itse yksityisessä työpajassa toimeenpantu työnjako.

Mutta yhä kasvoivat markkinat, yhä lisääntyi tarve. Teollisuutena harjoitettu käsityökään ei riittänyt. Silloin mullisti höyry ja koneittenkäyttö teollisen tuotannon. Teollisuutena harjoitetun käsityön tilalle tuli nykyaikainen suurteollisuus, teollisen keskisäädyn tilalle tulivat teollisuuden miljoonamiehet, kokonaisten teollisuusarmeijoitten päälliköt, nykyaikainen suur-porvaristo.

Suurteollisuus on saanut aikaan maailmanmarkkinat, joitten kehittymistä Amerikan löytö valmisti. Maailmanmarkkinoiden muodostuminen on saattanut kaupan, laivakulun, maaliikenteen tavattomasti kehittymään. Tämä taas on vuorostaan vaikuttanut teollisuuden laajenemiseen, ja samassa määrin kuin teollisuus, kauppa, laivaliikenne ja rautatiet laajenivat, samassa määrin kehittyi myös porvaristo, kartutti pääomiaan, työnsi taka-alalle kaikki keskiajalta periytyneet luokat.

Näemme siis, miten nykyaikainen porvaristo itse on pitkän kehityskulun, kokonaisen tuotanto- ja liikennetavassa tapahtuneitten mullistusten sarjan tulos.

Kutakin porvariston kehitysastetta seurasi vastaava edistysaskel valtiollisella alalla. Oltuaan sorrettuna luokkana feodaaliherrojen vallitessa, aseistettuna ja itsehallintoisena yhtymänä keskiaikaisessa kaupunkiyhdyskunnassa, jälkimäisessä tapauksessa riippumattomana kaupunkitasavaltana, edellisessä yksinvallan kolmantena, verovelvollisena säätynä; sitten vastapainona aatelistoa vastaan teollisuutena harjoitetun käsityön aikakaudella, yksinvallan yksinään tai yhdessä säätyjen kanssa hallitsemassa monarkiassa, yleensä suurten yksinvaltojen pääperustana, hankki porvaristo taistelullaan lopulta, suurteollisuuden ja maailmanmarkkinoiden synnyttyä, nykyaikaisessa eduskunnallisessa valtiossa itselleen yksinomaisen valtiollisen vallan. Nykyaikainen valtiovalta on vain valiokunta, joka hoitaa koko porvarisluokan yhteisiä asioita.»

Mutta helmikuunvallankumousten vuosilta on peräisin vielä muitakin marxilaisen historiallisen kirjallisuuden perustavia teoksia. Ajan mullistukset ajoivat Marxin teoksessa »*Luokkasodat Ranskassa*» (Klassenkämpfe in Frankreich) erittelemään Ranskan helmikuunvallankumouksen todellisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia syitä, sen eri luokkien pyrkimyksiä sekä lopuksi niitä syitä, jotka aiheuttivat vallankumouksen häviön. Tätä kuvausta jatkaa teos »*Louis Bonaparten 18. Brumaire*» (Der 18. Bumaire des Louis Bonaparte, 1852), eräs Marxin kaikkein radikaaleimpia kirjoja, jonka merkitys on tänään erikoisen suuri senvuoksi, että Marx siinä, seitsemänkymmentä vuotta ennen fascismia, hahmoittelee fascismia vastaavan kehityksen ja erittelee syyt siihen: suurporvariston häikäilemättömät valtapyrkimykset, koko porvariston sosialisminpelon, pikkuporvariston ja talonpoikain suurkapitalismin etenemisestä vaarantuneen olemassaolon ja siitä johtuneen yhteiskunnallisen kapinallisuuden, joka taitavasti käännetään demokratiaa ja sosialismia vastaan, häikäilemättömän seikkailijan häikäilemättömine apureineen. Tästä teoksesta on tuo kuolematon kuvaus porvariston diktatuurin synnystä, jota yhtä onnistuneesti on voitu sovittaa sodanjälkeiseen Saksaan kuin itsenäisyysajan Suomeen:

»Kaikki luokat ja puolueet olivat kesäkuunpäivien aikana yhtyneet järjestyksen puolueeksi proletaariluokkaa vastaan anarkian puolueena. He olivat »pelastaneet» yhteiskunnan »yhteiskunnan vihollisilta». He olivat antaneet sotajoukolleen tunnussanaksi vanhan yhteiskunnan iskusanat »Omaisuus, Perhe, Uskonto, Järjestys» ja huutaneet vastavallankumoukselliselle ristiretkelle: »tämän merkin alla ole voittava». Niin pian kuin tästä hetkestä lähtien joku lukuisista puolueista, jotka olivat kokoontuneet tämän merkin alla kesäkuunkapinoitsijoita vastaan, yrittää turvata luokkaintressejään vallankumouksellisella taistelu-

kentällä, kukistuu se tuon huudon edessä: »Omaisuus, Perhe, Uskonto, Järjestys». *Yhteiskunta pelastetaan yhtä usein kuin sitä hallitsevien piiri supistuu,* kuin yksipuolista intressiä puolustetaan laajempaa vastaan. Jokainen yksinkertaisimman porvarillisen finanssireformin, tavallisimman liberalismin, muodollisimman tasavaltalaisuuden, latteimman demokratiaan vaatimus rangaistaan samaan aikaan »attentaattina yhteiskuntaa vastaan» ja leimataan »sosialismin» poltinmerkillä. Ja lopulta »Uskonnon ja Järjestyksen» ylipapit itse sysätään Pythianistuimiltaan, raastetaan vuoteiltaan, työnnetään vankivaunuun, heitetään tyrmään tai ajetaan maanpakoon, heidän temppelinsä raastetaan maahan, heidän suunsa suljetaan sinetillä, heidän kynänsä katkaistaan, heidän lakinsa lyödään rikki »Uskonnon, Omaisuuden, Perheen, Järjestyksen» nimessä. Juopuneet sotilasjoukot ampuvat kasaan järjestyskiihkoisia porvareita heidän parvekkeillaan, heidän pyhät perhepyhäkkönsä häväistään, heidän talojaan pommitetaan huvin vuoksi — — »Uskonnon, Omaisuuden, Perheen, Järjestyksen» nimessä. Porvarillisen yhteiskunnan hylkyjoukko muodostaa lopulta järjestyksen pyhän falangin ja sankari Crapylinsky marssii Tuileriehin »yhteiskunnan pelastajana».

Kolmas Marxin nimissä kulkeva teos tältä ajalta — suurelta osalta Engelsin työtä tosin — on »*Saksan kumoustaistelut 1848*» (Revolution und Kontrarevolution in Deutschland), tosiasiassa myöhemmin kirjaksi koottu sarja artikkeleita, jotka 1852 julkaistiin »New York Tribunessa». Niissä Marx osoittaa miten sanomalehtityö, kun se on tehty kiinteässä ja syvällisessä yhteydessä kuvattaviin ilmiöihin, valtavalla yhteiskunnallisella tietomäärällä ja nerokkaalla tieteellisellä kyvyllä, voittaa ylivoimaisesti samaa kysymystä käsittelevät laajat »tieteelliset» teokset, joissa lähdekritiikki voi olla moitteeton, mutta kaikki muu puuttuu. Marx'han — kuten Engelskin — oli itse mukana Saksan vallankumouksen vaiheissa, »Neue Rheinische Zeitungin» päätoimittajana ja Reininmaan demokratian tunnustettuna johtajana: siitä tämän artikkelisarjan syytetty subjektiivisuus, kipeä elämänläheisyys, väkevä myötäeläminen, voimakkaat sympatiat ja antipatiat: on kuin jokainen petos ja virhe olisi ollut isku kirjoittajan omaan sydämeen, eikä hän peittele tuomiotaan. Näistä syistä johtuivat myös ne virheellisyydet, joita porvarillinen kritiikki on tästä teoksesta mielellään löytänyt: ne ovat kuitenkin hyvin epäoleellisia ja niin helposti havaittavia, että lapsikin ne löytäisi. Mutta Marxin silloisessa asemassa oli toinenkin puoli: kysymyksessä oli kuitenkin porvarillinen vallankumous, jossa kaikki voitot tulisivat porvariston osaksi. Samalla kun Marx siis mobilisoi Saksan työväenluokkaa porvarillisen edistyksen tueksi, hän neron katseella näkee yli tämän kuohunnan, näkee sen vuosisatojen perspektiivissä. Senvuoksi hän myös on yläpuolella sen, voi nähdä sen mittasuhteet oikein, kykenee iskemään oleelliseen ja karttamaan sekoittavien syrjä-

seikkojen pöyhimistä. Vuosisataisessa perspektiivissä tämän kirjan subjektiivisuudet muuttuvatkin — objektiivisuudeksi.

Kuten Ranskan helmikuunvallankumouksen suhteen, niin tässäkin tapauksessa Marx lähtee vallankumouksen syistä, taloudellisesta tilanteesta ja eri luokkien intresseistä. Hän kumoaa virallisen historiankirjoituksen väitteen, että vallankumous ei olisi ollut itsenäinen, vaan ulkomaisten kiihoittajain aikaansaannos:

»Nykyaikana tietää jokainen, että missä tahansa on vallankumouksellista järistystä, siellä täytyy taustalla olla jokin yhteiskunnallinen tarve, jonka aikansa eläneet laitokset estävät tulemasta tyydytetyksi.»

Mestarillisesti hän hahmottelee vallankumouksen kehitystä Saksassa ja eriluokkien muuttuvaa asennetta: teollisuusporvariston, joka oli johtanut Saksan kansan taisteluun feodalismia vastaan, mutta joka ensimäisiltä barrikaadeilta lähtien alkoi sovittelun vanhan järjestelmän kanssa ja lopulta tuki sitä vallankumouksen kukistamisessa: sivistyneistön, joka filosofoi ja keskusteli laillisuudesta ja perusoikeuksista silloin kun olisi pitänyt toimia; pikkuporvariston, joka vaahtosi puheissa vallankumousta, mutta petti vallankumouksen käytännössä joka kerta, proletariaatin, joka vielä oli kypsymätön kumousta johtamaan. Pikkuporvariston luonnekuva erikoisesti on sattuva:

»Nöyrä ja ryömivän alistuva on se voimakkaan feodaalisen tai monarkisen hallituksen alaisena, mutta milloin keskiluokka on nousussa, kääntyy se liberalismin puoleen; se joutuu rajujen demokraattisten puuskien valtaan niin pian kuin keskiluokka on saavuttanut oman herruutensa, mutta lysähtää viheliäisen pelon alakuloisuuteen niinpian kun sen alapuolella oleva köyhälistö yrittää itsenäistä liikettä.»

Erikoisesti Marxin viha kohdistuu Frankfurtin kansalliskokoukseen, jossa Saksan sivistyneistön huiput istuivat ja josta olisi pitänyt tulla kansallisen ja yhteiskunnallisen mullistuksen johtaja ja toteuttaja, mutta joka tyytyi esitelmiin, väittelyihin ja julkilausumiin:

»Tämä vanhain akkain kokous pelkäsi ensimäisestä olemassaolonsa päivästä asti paljon enemmän pienintäkin kansan liikehtimistä kuin kaikkien saksalaisten hallitusten taantumuksellisia vehkeilyjä yhteensä.»

Porvariston kyvyttömyyden ratkaista talonpoikaiskysymystä ja vähemmistökansallisuuksien kysymyksiä, sen kyvyttömyyden kansainvälistä taantu-

musta vastaan kehittää Europan vallankumousten yhteisrintama, viimeisenä keinona yhteinen sotaretki Venäjää, »Europan santarmia» vastaan, osoittaa kirja sitovasti. Sen pilkka Saksan porvariston laillisuuslörpöttelystä silloin, kun taantumus sotajoukoin polkee alas kaikki laillisuuden rippeetkin, puree syvään, eikä *ainoastaan* historiallisena ilmiönä!*)

Samat vallankumousvuodet panivat alulle myös Engelsin historiallisen tuotannon. Hänen osuudestaan Kommunistiseen manifestiin ja Saksan kumoustaisteluihin on jo mainittu. Samoihin aikoihin hän syventyi Saksan suureen talonpoikaissotaan 1525, kirjoittaen siitä teoksen — — tosin Zimmermannin tutkimuksen pohjalla, mutta itsenäisesti, jopa luovasti käsitelleen tämän antamaan ainehistoa. Tämä teos »*Saksan talonpoikaissota*» (Deutsche Bauerkrieg) on suuriarvoinen opas erään Saksan historian suuren murroskauden ymmärtämiseen, kohottaen Lutherin, aran sovittelijan, yläpuolelle Münzerin, pikkuporvariston ja köyhälistön pelottoman johtajan, mutta valaisee samalla myös 1848:n ilmiöitä — kuten Engels on tarkoittanutkin — esittämällä useita valaisevia yhtymäkohtia. Erikoisesti Engels tässä kirjassa varoittaa Saksan demokraatteja liittotasavallan luomisesta, sillä Saksan vallankumous vaatii aivan erikoisen voimakasta keskitystä: neuvo, jota ei noudatettu 1848 eikä myöskään 1918! — Tavallaan historialliseen kirjallisuuteen kuuluvat myös Engelsin teokset »*Työtätekevien luokkien asema Englannissa*» (Die Lage der arbeitenden Klassen in England, v. 1845), syvällinen kuvaus siitä asemasta, johon industrialismi oli Englannissa työväenluokan saattanut, perustava historiallinen todistuskappale, sekä »*Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä*» (Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats 1884), joka, vaikka onkin varsinaisesti sosiologinen teos — tehty Morganin amerikalaisten tutkimusten pohjalla, mutta silti luovasti — samalla myös on avain Saksan varhaiskeskiajan tuntemiseen.

Marxilaisuuden suurten alkajain myöhemmästä historiallisesta tuotannosta on vielä mainittava Marxin broshyyri Kommuunista, »*Kansalaissota Ranskassa*» (Bürgerkrieg in Frankreich), jonka hän kirjoitti Internationalen toimeksiannosta kumotakseen porvarillisen valhepropagandan Kommuunia vas-

---

*) Marxin historiallisestakaan tuotannosta puhuen ei voida jättää mainitsematta hänen luovan tutkimustyönsä suurinta muistomerkkiä, »*Pääomaa*» (Das Kapital I—III, 1867—94), tätä ensiklopeedisen tietomäärän nerokasta kokoomusta, joka samalla kertaa on talousliedettä, sosiologiaa ja historiantutkimusta. Ei myöskään hänen aiempaa taloustieteellistä teostaan »*Poliittisen talouden arvostelua*» (Zur Kritik der politischen Oekonomie, 1859), jonka esipuheessa dialektis-materialistinen historiantutkimusmenetelmä ensi kerran täydellisesti on määriteltynä.

taan. Siinä hän erikoisesti valaisee köyhälistön diktatuuria historiallisena kehitysvaiheena sen ensimäisessä maailmanhistoriallisessa esiintymisessä.

Marxilaisen historiantutkimuksen varsinainen edustaja ja ehkä suurin nimi on Franz Mehring, monipuolinen oppinut ja terävä, loistavatuulinen kulttuurikriitikko. Hänen laajasta historiallisesta tuotannostaan, joka käsittää mm. joukon elämäkertoja, mainitsemme vain eräitä huomattavimpia. Suppeassa »*Saksan historiassa*» (Deutsche Geschichte, 1910—11), hän esittää keskitetysti Saksan historian sen oleellisissa murroskohdissa. Hänen tutkimuksensa 30-vuotisesta sodasta, Preussin valistuneesta itsevaltiudesta ja porvarillisesta klassisismista ovat merkitykseltään perustavia. Niitä hän on käsitellyt, paitsi edellämainittua pientä teosta, myös kirjasessa »*Gustav II Adolf*», jossa koko legenda mainitun sotilaskuninkaan uskonnollisesta ristiretkestä paljastetaan törkeäksi protestanttiseksi propagandaksi ja 30-vuotisen sodan taloudellinen ja poliittinen merkitys tieteellisesti arvioidaan: erikoisen arvokas kirja varmasti meille ja läntisille naapurellemme! Mehringin kuuluisin teos on kuitenkin »*Lessing-legenda*» (Die Lessing-legende, 1893), joka paitsi Lessingin kokonaan uudestiarvioivaa elämäkertaa, on myös armoton kuolinisku virallisen preussilaisen historiankirjoituksen sankaritaruille Hohenzollern-hallitsijain kansallisesta ja sosiaalisesta uudistusmielisyydestä ja sivistysystävällisyydestä. Millainen tämän teoksen merkitys on ollut Preussissa, jonka koko historiankirjoitus on yhtä ainoata »Hohenzollern-mytologiaa», voi täällä vain kuvitella.

Kuuluisa on myöskin Mehringin suuri 3-osainen *Marx-elämäkerta* (1918), jossa hän vapaasti, vailla kaikkea kaavamaista oppilaanasennetta kuvaa Marxin kehitystä, selventäen sitä rikkaalla miljöökuvauksella ja tarpeentullen myös arvostellen, mikä aikoinaan saattoi suunniltaan Kautskyn ja muut tekopyhät »marxismin Siionin-vartijat», kuten Mehring ivallisesti sanoi. Kuitenkin juuri Mehringin ennakkoluulottomasta kuvauksesta ja arvioinnista kasvaa Marx, ei oikeaoppisena puoluekaavana, vaan koko rikkaassa inhimillisessä suuruudessaan. Tosiasiassa ei Mehring myöskään koskaan pettänyt marxilaisuutta ja työväenluokkaa -- kuten jotkin »siioninvartijat»! —, vaan kuoli — silloin jo vanhuksena — suruun 1918:n katastroofin, vallankumouksen häviön, johdosta.

Vielä on mainittava Mehringin laajin historiallinen työ: hänen moniosainen »*Saksan sosialidemokratian historiansa*» (1897—98), jota mm. suomalaisen »Sosialidemokratian vuosisadan» Saksan-osassa on ilmeisesti käytetty pohjana, vaikkakin vahvasti laimentaen. Monipuolisuudessaan tämä teos on oikeastaan koko Saksan historia: so. kaiken sen, millä yhteiskunnalliselta kannalta on merkitystä.

Kautskyn historiallista tuotantoa hänen marxilaiselta kaudeltaan emme suinkaan unohda. Päinvastoin siellä on teoksia, joitten arvo on säilyvä aina, teoksia joiden merkitys on laadultaan perustava. Niitä on tunnettu »*Kristinuskon alkuperä*» (Der Ursprung des Christentums, 1908), jossa alkukristillisyyden sosiaalinen tausta ja merkitys osoitetaan, samalla kun se on huomattava lähde antiikin yhteiskunnallisten ja taloudellisten olojen ymmärtämiseksi ylipäänsäkin. Huomattavia ovat myös hänen teoksensa »*Uudemman sosialismin edeltäjiä* (Vorläufers des neueren Sozialismus) ja »*Thomas More ja hänen Utopiansa*» (Th. M. und seine Utopie, 1887), joissa kummassakin henkilökuvia ympäröi rikas, valaiseva historiallinen ja yhteiskunnallinen ympäristö; ne ovat kappaleita marxilaisesta maailmanhistoriasta. Paljon kävtetty on hänen ohut, mutta sitä painavampi tutkimuksensa »*Ranskan vallankumousajan luokkavastakohdat*», jossa perustavalla tavalla jäsennellään suuren vallankumouksen eri intressipiirit ja niiden poliittiset päämäärät. Useimmat porvarilliset vallankumoushistoriat ovat pintapuolisia tämän erittelyn rinnalla! Tässä yhteydessä voitaisiin vielä mainita Heinrich Cunowin — joka erikoisesti on valaissut inkain vanhaa historiaa, mikä kuitenkin kuuluu lähemmin sosiologiaan — tutkimus »*Ranskan vallankumouslehdistöstä 1789—1794*» (Die revolutionäre Zeitungsliteratur Frankreichs 1789—94).

Uusimmasta marxilaisesta historiantutkimuksesta on vielä vaikeata lausua käsitystä. Tämä tieteenala on laajentunut, on ilmestynyt tutkimuksia eri aikakausista, sovellutuksia eri kansojen historiaan. Mutta käytännöllisesti katsoen on tuskin millään sen tuotteista ollut niin suurta merkitystä kuin sillä ohuella taloudellisella tutkielmalla, jonka Lenin julkaisi maailmansodan riehuessa: kirjasella nimeltä »*Imperialismi*». Se on selkäranka marxilaisen maailmanhistorian toistaiseksi viimeiseen lukuun: pohjaa luova arviointi ja määrittely kapitalismin viimeiselle, monopolistiselle vaiheelle ja sen maailmanpoliittiselle ilmaukselle, imperialismille. Samaa vaihetta valaisee myös Rudolf Hilferdingin v. 1910 ilmestynyt laaja teos »*Finanssipääoma*» (Das Finanzkapital), jonka perustavan arvon myös imperialismin ajan porvarillinen historioitsija Heinrich Friedjung täysin tunnustaa. Voidaankin huomata, että juuri uusimman maailmanhistorian valaisemisessa tuskin ainoakaan tutkija voi sivuuttaa marxilaista määrittelyä monopolikapitalismista ja imperialismista. — Venäjän marxilaisen historiantutkimuksen tunnetuin nimi on M. N. Pokrovski, laajan »*Venäjän historian*» kirjoittaja (Geschichte Russlands von der Entstehung kur neuerten Zeit, 1929), jonka metoodia vastaan on kuitenkin nykyisin esiintynyt jyrkkää arvostelua.

Huolimatta siitä, että porvarillinen historiantutkimus on jyrkästi asettunut marxilaista metoodia vastaan, on se itse, tietoisesti tai tietämättään, saanut

siitä paljon vaikutusta. Mainitsimme jo Friedjungin, mutta historiallisen materialismin vaikutus tuntuu jopa Lamprechtinkin laajassa sosialipsykologisesti ja kollektivistisesti asennoituneessa tuotannossa.

2.

Hahmottelemme seuraavassa marxilaisen historiantutkimuksen pohjalla Europan historian yleisen kehityskaavan feodalismin päivistä lähtien. On selvää, että tästä kaavasta on olemassa lukemattomia muunnoksia. Tässä on lähinnä pidetty esimerkkinä Länsi-Europan maita, joita marxilainen kirjallisuus eniten on valaissut.

0. Vuoden 1000 vaiheilla on *feodalismi* täydelleen hahmoittunut alkukeskiajan patriarkaalisista oloista: *luontaistalous suurmaanomistuksen muodossa*, jossa maan omisti feodaaliherra, talonpoikaiston ollessa joko täydellisessä tai puolinaisessa *maaorjuudessa*, tällä perustalla *läänityslaitoksen arvojärjestelmä* ja sen huippuna feodaalikuninkuus; feodaalinen oikeus, tiede, taide, uskonto.

1. Ajan kuluessa muuttuvat kuitenkin feodalismin muodot jatkuvan kehityksen jarruiksi. Sen paikkakunnallinen luonne on lamauttanut kaupan verisuonet, sen luontaistalous ei voi elättää kasvavaa väestömäärää, vaan vie kasvaviin *ristiriitoihin* riistävänkin luokan eri kerrosten välillä, sen arvoluokkajärjestelmä, maan ja vallan pirstoutuminen tuhansille eri asteisille lääniherroille, estää välttämättömän keskittymisen ja on syynä alituiseen rauhattomuuteen ja loppumattomiin sisällissotiin. Sen ideoloogginen voima, kirkko, on kangistavana esteenä kaikelle sivistykselliselle edistykselle. Feodalismi rappeutuu.

2. Mutta feodalismin sisällä alkavat samaan aikaan *rahatalous*, sitä edustava luokka, *porvaristo*, ja sen tukikohdat, *kaupungit* kehittyä. Katkenneet kauppatiet alkavat jälleen sykkiä kaupallista elämää, syntyy markkinakeskuksia, meriliikenne edistyy, *kauppakapitaali* alkaa kasvaa, syntyy pankkejakin. Kaupungeissa kehittyy *ammattikunnista* uuden porvariston itsepuolustusjärjestöjä, jotka muodostavat »valtion» kaupungin sisällä. Porvaristo kehittää feodaalista kulttuuria vastaan oman runouden, rakennustaiteen, uskonnollisessa suhteessa se edustaa kerettiläisiä lahkoja. Ratkaisevan sysäyksen tälle nousulle antavat ristiretket. — Toisaalta yhtyy porvariston kaupalliseen pyrkimykseen lopettaa feodaalinen hajanaisuus ja turvattomuus kuninkaan pyrkimys muuttaa oma varjohallituksensa todelliseksi kuningasvallaksi. Syntyy luonnollinen *liitto porvariston ja kuninkaan välillä*.

3. Tuloksena tästä liitosta on *keskiaikaisen feodalismin asteettainen syrjäyt-*

renkulkua, suojelee porvaristoa, luo *säätyeduskunnan* kutsumalla herraintäminen, *kansallisvaltion luominen.* Kuningas edistää kauppaa ja mepäiville myös porvariston edustajia, nimittää ministerikseen porvarillisia lakimiehiä; porvaristo taas asettaa pääomansa ja sotavoimansa kuninkaan käytettäviksi. Tämä onkin keskiaikaisen porvariston loistoaika, joka perustuu keskitetyn kuningasvallan antamalle turvallisuudelle ja avaamille kauppaeduille, mutta ennenkaikkea *löytöretkien* tuloksille, valtavien rikkauksien tulviessa Europaan ja taloudellisen yritteliäisyyden kasvaessa sen mukaisesti. Kulttuurissa tämä vaihe näkyy *renesanssina ja uskonpuhdistusliikkeinä,* tieteissä esiintyy kirkonvastainen, jopa materialistinen henki.

4. Näissä oloissa alkaa *ristiriita syntyä* ja kasvaa *kaupunkien ja kuningasvallan välillä.* Kuningas pelkää kaupunkien itsenäisyyttä ja niiden jatkuvaa taloudellista, poliittista ja sotilaallista nousua. Kuningasvallan tarkoituksena ei ole jakaa valtaansa, vaan keskittää se täydellisesti. Kaupungeissa taas ovat vastakohdat porvarisylimystön, ammattikuntaporvriston ja kisällien välillä kärjistyneet. Niiden ulkonaisen mahdin kasvaessa on näin niiden sisäinen puolustuskyky heikentynyt.

5. Kuningas asettuu nyt kaupunkeja vastaan koko taloudellisella, sotilaallisella ja valtiouskonnollisella mahdillaan, *liitossa* kukistamansa feodaaliaatelin, uuden *hovi- ja virka-aatelin kanssa.* Kaupunkien linnoitukset hävitetään tykkitulella, niiden itsehallinto riistetään; *talonpoikaiskapinat,* jotka tähän aikaan nousevat huippuun ja jotka ovat taistelussa porvariston liittolaisina, kukistetaan verisesti. *Vastauskonpuhdistus* ja *ortodoksia* (puhdasoppisuus) ovat tämän taistelun ilmauksia kulttuurikerrostumassa.

6. Tuloksena on *absolutismi* (ruhtinasyksinvaltius), jonka talous on *feodaalikapitalistinen* ja kauppapolitiikka *merkantilistinen.* Feodalismia ei ole syrjäytetty, suurkartanotalous on vielä vallitseva ja maaorjuus yleensä voimassa, mutta niiden rinnalla on kauppakapitaalilla tärkeä tehtävänsä. Yhteiskunnallisesti lepää rajattoman yksinvallan valtaistuin neljällä tuella: *hovi- ja virka-aatelilla, kauppa- ja pankkiporvaristolla, valtiokirkolla sekä palkka-armeijalla.* Sen vastine kulttuurissa on *barokki.*

7. Absolutismin taloudellisten ehtojen tullessa riittämättömiksi, alkaa sen *rappeutuminen.* Sen merkantilistinen (säännöstelevä, holhoava) talouspolitiikka muuttuu esteeksi kauppakapitaalin ja kehittyvän manufaktuuri-teollisuuden tarpeille, sen ammattikuntarajoitukset ja maaorjuus ovat esteenä vapaan työväen muodostumiselle, sen poliittinen oikeudettomuus on esteenä kaikkien nousevien luokkien kasvulle, sen sivistys rappeutuu *(rokokoo).*

8. Teollisuuden kehittyessä suurten teknillisten uudistusten avulla yli manufaktuuriasteen syntyy luokka, *teollisuuskapitalistien,* joka on kyke-

nevä johtamaan kaikki sorretut kansanluokat feodalismia ja yksinvaltaa vastaan. Syntyy sarja luokkataisteluja, jotka kulttuurissa saavat »*valistuksen*», »*klassisismin*» tai »*kansallisen nousun*» nimen, ja jotka huipentuvat *porvarillisessa vallankumouksessa,* joka joko kokonaan syrjäyttää feodalismin tai ainakin tekee kapitalismin vallitsevaksi talouselämän tekijäksi, toteuttaa porvarillisen luokan valtiolliset tarpeet joko perustuslaillisena monarkiana tai demokraattisena tasavaltana, lakkauttaa maaorjuuden tai ainakin lieventää sitä, että tekee porvarillisuuden kulttuurissa vallitsevaksi ainekseksi.

9. Tuloksena on *teollisuuskapitalismin, industrialismin ja porvarillisen, parlamentaarisen demokratian* aikakausi, jolloin kapitalistinen valloitus koko maan talouselämässä tapahtuu, byrokratia ja armeija porvarillistuvat ja henkinen elämä mukautetaan samaan kaavaan. Rautatiet, maailmankauppa, tehdastuotanto lisäävät tuotannon ennennäkemättömään määrään, rikkaudet kasvavat suuremmiksi kuin koskaan.

10. Mutta kapitalismi sisältää omat kiertämättömät *vastakohtansa.* Mitä enemmän kansallisvarallisuus kasvaa, sitä enemmän *pääomat keskittyvät* harvojen raharuhtinaiden käsiin, sitä suuremmat pikkuporvari- ja talollisjoukot painetaan köyhälistöön, sitä suuremmat köyhälistöjoukot joutuvat teollisuuden riistetyiksi työarmeijoiksi ja työttömien vara-armeijoiksi. Mitä enemmän tuotantovälineet kehittyvät, mitä suuremmiksi tulevat tuotantomahdollisuudet, sitä epätasaisemmin jakautuu itse tuotantomäärä. Ja kun suurporvaristo valtaannoustessaan oli vaatinut valtiollista vapautta ja kansanedustusta, kääntyvät ne nyt yhä enemmän sen omia etuoikeuksia vastaan.

11. *Työväen yhteiskunnallinen herääminen* tapahtuu ja sen rynnäkkö kapitalismia vastaan alkaa: ensin nälkämellakoina ja koneidensärkemisinä, sitten yhä laajempina yhteistoimintamuotoina, lahkoina ja poliittisina liikkeinä, ja yhä selvimmin päämäärin. Proletaarinen tiede *(marxilaisuus)* syntyy, proletaarinen taide saa ensimäiset ilmauksensa. Pikkuporvaristo on näissä taisteluissa työväen epäluotettavana liittolaisena, talonpoikaiston asenne riippuu siitä, missä määrin porvaristo on tyydyttänyt sen maatarpeen.

12. Ristiriitojensa järkyttämänä, kansallisten mahdollisuuksiensa tultua loppuunkäytetyiksi, työväenluokan opposition kasvaessa siirtyy kapitalismi *monopolistiseen ja imperialistiseen vaiheeseensa.* Tuotantolaitokset ja pääomat keskittyvät *trusteille* ja *konserneille,* teollisuuspääoman ja pankkipääoman yhtyminen tapahtuu *(finanssipääoma),* taistelu siirtomaista ja kilpailu pääomasijoituksista vie maailmanjakoon.

13. Se vie myös uuteen umpikujaan, talouspuliin, jättiläismäisiin asevarusteluihin, *maailmansotaan.* Proletariaatin vallankumouksen uhkaamana

luopuu porvaristo yhä enemmän demokratiasta ja edistyksellisestä aatemaailmastaan, turvautuen väkivaltaan, vaipuen mystiikkaan ja uskontoon. Hallitsevien piiri supistuu lakkaamatta. Kapitalismin viimeisenä keinona on *fascistinen diktatuuri,* joka useissa maissa voittaa ja vie uuden maailmansodan uhkaan.

14. Työtätekeviä orjuuttavaa, riiston äärimmilleen kiristävää, yhä uusia luokkia oikeudettomuuteen painavaa, kulttuuriatuhoavaa fascismia vastaan johtaa työväenluokka kaikki edistykselliset kansankerrokset vapauden, sivistyksen ja edistyksen puolesta (»*kansanrintama*»). Jättiläismäisten luokkataistelujen kautta kukistetaan fascistinen diktatuuri ja tie edistykselle avataan.

15. Työväenluokan saatua käsiinsä valtiovallan, se hävittää kaikki vanhat luokat luokkina, lopulta myös valtion väkivaltaelimenä kadotessa. *Sosialistiselle taloudelle* rakentuu *sosialistinen yhteiskunta* ja *sosialistinen kulttuuri.*

3.

Sitä mukaa kuin marxilainen historiantutkimus on uhannut virallisen porvarillisen tieteen »puolueettomuus»linnoituksia, on laatu näiden ammuksissa muuttunut. Ensiksi koetettiin marxilainen historiantutkimus todistaa journalistiikaksi ja puoluepropagandaksi, mutta mitä enemmän marxilaiselta taholta voitiin esittää täysin moitteetonta ja viimeisteltyä tälläkin alalla, jouduttiin porvarillisella puolella vaikeaan kriisiin koko historiantutkimuksen merkityksestä: voiko olla kaksi »objektiivista totuutta» rinnan? Ja nyt romahti koko porvarillinen »puolueettomuus» nopeasti, ja tultiin tulokseen, *ettei historiankirjoitus voikaan olla puolueetonta, vaan värittyy kirjoittajansa aatemaailman mukaisesti.* Mutta mitä ei huomattu, oli *koko porvarillisen historiankirjoituksen yhteinen aateaines: valtion kaikkivallan tehostaminen* niin, että historiasta tuleekin vain valtion historiaa, vaikka tosiasiassa valtio on vain yhteiskunnan erään kehitysvaiheen ilmiö ja häviää tämän vaiheen mukana, sekä *geneettisyyden palvonta,* oppi ihmiskunnan kestävästä, yhtenäisestä kehittymisestä määrättyyn suuntaan, mikä taas on vain heijastuma liberalismin kehitysajatuksesta ja kieltää vallankumousten luovan merkityksen; lisäksi se käytännössä merkitsee eri historianalojen erottelemista toisistaan ja muodostamista keinotekoisiksi kehitysketjuksi ilman yhteyttä toisiinsa, ilman todellisuutta.

Menetettyään uskonsa puolueettomuuteensa on porvarillinen historiankirjoitus horjunut kuolemaansa kohden, esiintyen milloin häpeämättömänä hallituspropagandana (n.s. virallinen historiankirjoitus), milloin korosteltuna

yksilöllisyytenä, historiallisen totuuden muuttamisena taruiksi, ja yksinomaisina tyylipyrkimyksinä (esim. Spengler, Friedell).

Tätä sekasortoa vastaan esiintyy marxilainen historiankirjoitus tietoisena siitä, että *vain lähteminen elämän oleellisista perustekijöistä, jotka ovat kaikille yhteiskunnille yhteisiä: tekniikasta, taloudellisesta järjestelmästä, yhteiskunnallisista ryhmistä, valta- ja pakkoelimistä, yhteiskunnallisesta suggestiotekniikasta, voidaan luoda historiankirjoitusta jolla on kestävä yhteiskunnallinen ja tieteellinen arvo.*

Raoul Palmgren

KIRJALLISUUTTA

Kommunistinen Manifesti, Vaasa 1922.

Marx: Luokkasodat Ranskassa, Helsinki 1908.

" Louis Bonaparten 18. Brumaire, Astoria, Oregon 1924.

" Kansalaissota Ranskassa, Helsinki 1918.

„ Saksan luokkasodat 1848. Astoria, Oregon 1926.

Engels: Tyska bondekriget, Stockholm 1923.

" Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä, Helsinki 1907.

" Die Lage der arbeitenden Klassen in England, Stuttgard 1909.

" Historiallisesta materialismista, Soihtu 1934—35.

Mehring: Deutsche Geschichte I, Berlin 1910.

„ Gustav II Adolf. Stockholm 1924.

„ Die Lessing-Legende. Stuttgart 1909.

» Geschichte der deutschen Sozialdemokratie I—II, Stuttgart 1903.

„ Karl Marx I—III, Stockholm 1921.

Kautsky: Kristinuskon alkuperä, Helsinki 1909.

" Vorläufer des neueren Sozialismus I—II, Stuttgart 1895.

" Thomas More och hans Utopi, Stockholm 1893.

„ Ranskan vallankumousajan luokkavastakohdat. Helsinki 1908.

Hilferding: Das Finanzkapital, Wien 1910.

Lenin: Imperialismi, Leningrad 1921.

Pokrovski: Venäjän historia I—III (lyhennetty laitos), Leningrad 1934—35.

Dobb: Imperialistinen talous, Soihtu 1935.

Nyström: Historiankirjoituksen pula. Kirjallisuuslehti 1936.

Marxin valtiokäsitys

Kuten Karl Marxin oppeja käsittelevä kirjallisuus osoittaa, ilmenee hänen kirjoituksissaan monia jossakin määrin vastakkaisilta näyttäviä seikkoja, jotka ovat johtaneet hyvin erilaisiin tulkintoihin. Tällaisia erilaisuuksia esiintyy hänen oppijärjestelmänsä kaikissa puolissa. Tämä on suurelta osalta seurausta hänen kehityksestään idealistisesta hegeliläisestä teoreetikosta materialistiksi ja avarakatseiseksi yhteiskunnallisen elämän tutkijaksi. Voidaan havaita, että hänen filosofiansa on mitä läheisimmässä yhteydessä Hegelin ylen teoreettisen järjestelmän kanssa, mutta samalla hän itse voimakkaasti

painostaa filosofian läheistä yhteyttä käytännölliseen elämään ja osoittaa kirjoituksillaan teorian ja elävän elämän läheisen yhteenkuuluvaisuuden. Marxin talousopissa on syvää teoreettista erittelyä, mutta vielä runsaammin talousopillista kritiikkiä ja tulevaisuuteen viittaavaa kehityksen arvioimista.

Nämä samat piirteet esiintyvät myös hänen valtiokäsitystään tarkasteltaessa, eli toisin sanoen tarkasteltaessa hänen käsitystään *valtion sisäisestä olemuksesta, valtion tehtävistä sekä valtiollisen toiminnan merkityksestä ja luonteesta.* Näitäkin kysymyksiä käsitellessään Marx esiintyy toisaalta jyrkkänä ja johdonmukaisena teoreetikkona, mutta toisaalta taas kulloinkin vallitsevat poliittiset olosuhteet huomattavalla tavalla vaikuttavat hänen teoreettisiinkin mielipiteisiinsä, kuten kaikkiin suuriin tutkijoihin ja ajattelijoihinkin.

Marxin valtiokäsitys on kaikkein kiistanalaisimpia osia hänen opissaan. Hänen eri tutkijansa ja selittäjänsä ovat esittäneet sangen vastakkaisia mielipiteitä, joiden oikeutus suurelta osalta perustuu juuri siihen kaksinaisuuteen, josta edellä on jo puhuttu. Tuntuu kenties omituiselta, että saman henkilön mielipiteistä on kehittynyt kaksi niin erilaista valtio-oppia kuin K a u t s k y n ja L e n i n i n, muista puhumattakaan. Seuraavassa kenties voidaan luoda hiukan valaistusta tähän asiaan.

Marxin kehitys valtiofilosofiksi

Jo se seikka, millä tavalla Marx joutuu varsinaisesti käsittelemään talouspoliittisia ja valtiollisia kysymyksiä, ansaitsee huomiota lähtökohtana. Yliopistossa opiskellessaan suuntasi Marx päähuomionsa teoreettiseen filosofiaan ja kiinnitti varsin vähän huomiota valtio- ja talousoppiin, mikä oli aivan luonnollistakin, sillä 1800-luvun alkupuoliskolla eivät nämä harrastukset olleet päässeet erikoisempaan vauhtiin taantumuksellisessa Saksassa. Koko filosofia oli H e g e l i n vaikutuksen alaista ja Marxkin kuului yliopistoaikanaan hänen kannattajiinsa. Tämä ilmenee selvästi hänen kirjoituksistaan 1840-luvulla samoinkuin sekin, että hän vain vähitellen vapautuu Hegelin idealismista ja mutkikkaista teorioista sekä kehittelee omaa oppiaan, tosin suuressa määrin Hegelin pohjalla. Yliopisto-opiskelunsa päätettyään Marx joutui sanomalehtialalle »*Rheinische Zeitungin*» (Reinin Sanomat) toimitukseen. Tämän sekä eräiden aikakauslehtien perusteella voimme seurata Marxin mielipiteissä tapahtunutta kehitystä, sekä hänen muuttumistaan yhteiskunta-, talous- ja valtiofilosofiksi.

Itse asiassa varsin vähäpätöiset tapaukset saattavat Marxin mietiskelemään valtiollisia kysymyksiä vv. 1841—43. Ensinnä hän joutuu hyökkää-

mään lehdessään kiivaasti Preussin uutta sensuurilaitosta vastaan, koska se estää »kansalaisia puolustamasta itseään laitonta menettelyä vastaan». Vapausihanne on hänestä jalo ja suuri, ja siksi hän vaatii sen toteuttamista johdonmukaisesti. Mutta valtion toimenpiteitä arvostelevista mielipiteistään huolimatta hän on edelleen hegeliläinen ja uskoo vielä valtion objektiivisuuteen ja siveellisesti kasvattavaan voimaan. Hän kirjoittaa vielä tähän aikaan: »Kun varhaisempi filosofia ja valtio-oikeuden tutkijat konstruoivat valtion ihmisten vaistosta, kunnianhimosta ja yhteiskunnallisesta luonteesta tai yksilön järjestä, eikä koko yhteiskunnan olemuksesta, niin nykyajan ihanteellisempi ja perusteellisempi filosoofinen katsantotapa kehittää valtion tulkinnan *kokonaisuuden ideasta.* Se pitää valtiota suurena organismina, jossa oikeudellinen, siveellinen ja poliittinen vapaus ovat toteutettavissa, ja yksityinen kansalainen valtion laeissa tottelee ainoastaan oman järkensä, inhimillisen järjen, luonnonlakeja.» (Nachlass I, s. 267). Niinikään hän arvostelee verraten ankarasti aikansa ihanteellisten sosialistien oppeja, vaikka hän tunnustaakin, että kommunistisilla aatteilla on todella ajankohtainen, eurooppalainen merkitys. (Nachlass, s. 275.) Valtioon kohdistuva toivehikkuus ilmenee myös seuraavassa lauseessa: »Mitä sitten todelliseen elämään tulee, niin sisältäähän poliittinen valtio, myös silloin, kun siinä ei tietoisesti vielä ilmene sosialistisia vaatimuksia kaikissa nykyaikaisissa muodoissaan, järjen vaatimuksia.» (Nachlass I, s. 381.)

Hyvin pian tämän jälkeen kuitenkin hänen käsityksensä valtiosta alkaa saada sangen pahoja kolahduksia. Rheinin maapäivillä käydään keskustelua n.s. risujen varastamislaista, ja Marx seuraa tätä tarkasti lehdessään. Asialla itsellään ei liene ollut paljonkaan käytännöllistä merkitystä, mutta sen yhteydessä näyttää valtion luonne ikäänkuin yhtäkkiä selvinneen Marxille. Katkerana hän toteaa, että hallitusmiehet ja kansanedustajat eivät toteutakaan valtion korkeita siveellisiä päämääriä kaikkien kansalaisten onneksi ja menestykseksi, vaan ajavat vain omia etujaan vääristellen lakeja ja oikeusperiaatteita. Lain on Marxin mielestä vastattava kansan oikeustajuntaa, ennenkuin se on oikea laki. Sattuvasti hän kirjoittaa juuri tuosta laista, jolla kielletään köyhiä kokoamasta risuja ja jätepuita metsistä: »Valtion kaikki orgaanit tulevat korviksi, silmiksi, käsivarsiksi ja jaloiksi, joilla metsänomistajan etu kuulee, urkkii, arvioi, suojelee, tarttuu kiinni ja juoksee.» (Nachlass I, s. 303.) Toteaapa hän vielä, että valtion kannalta on »epäedullista se, mikä on metsänomistajan kannalta epäedullista». (Nachlass I, s. 307.) Ja että tällainen vääryys saa lopuksi vahvistuksen ja hyväksymisen vielä korkeimmankin vallankäytön taholta, saa hänet kerrassaan kuohumaan ja hän puhuu siitä »inhoittavana materialismina» ja nimittää sitä synniksi »kansain

ja ihmiskunnan pyhää henkeä vastaan» (Nachlass I, s. 321.) Nyt on Marx jo astunut vaaralliselle tielle, hän on hyökännyt ennen pyhänä pitämänsä valtion kimppuun osoittaakseen sen tehneen erehdyksen. Mutta sitäpä ei tuo pyhä, oikeudenmukainen ja siveellinen valtio siedäkään, vaan ennenpitkää Marxin lehti lakkautetaan ja hänet ajetaan maanpakoon.

Maanpaossa ollessaan hän joutuu yhteyteen vapaamielisen aikakauskirjan »*Deutsch-Französische Jahrbücher*» (Saksalais-ranskalainen vuosikirja) kanssa ja kirjoittaa siihen artikkeleita, joista jatkuvasti voi seurata hänen kehitystään. Hegeliläinen filosoofinen pohja säilyy edelleen, mutta hänen filosofiansa saa uuden sisällyksen. *Materialistinen historiankäsitys* alkaa muovautua, vallankumousfilosofia kehkeytyy hiljalleen, kun hän tarkastelee Saksan synkkää feodaalista tilaa maanpaon yksinäisyydestä. Kuitenkin hän uskoo vielä, että vallankumous, jonka suorittaa köyhälistö, vapauttaa *valtion* sen alennustilasta ja tekee sen kykeneväksi suorittamaan niitä korkeita tehtäviä, joita sillä on ihmiskunnan kehityksessä.

Pariisissa joutuu Marx v. 1844 kosketuksiin E n g e l s i n kanssa ja heidän yhteistyönsä tuloksena kehkeytyy vähitellen selväpiirteisempi valtio- ja yhteiskuntaoppi. Kirjassaan »*Die heilige Familie oder Kritik der kritischen Kritik*» (Pyhä perhe eli arvostelevan arvostelun arvostelua) he tekevä lopullisen tilityksen hegeliläisyyden kanssa ja ottavat filosofiansa lähtökohdaksi nykyisen yhteiskunnan ja sen ilmiöt sekä luopuvat idealistisista ja abstraktisista mietiskelyistä. Pariisissa ollessaan kirjoittaa Marx myös »*Vorwärts*»-lehteen artikkeleita, jotka selventävät hänen mielipiteitään valtiosta ja vallankumouksesta. Tämän jälkeen tulevat julkisuuteen toinen toistaan mielenkiintoisemmat teokset »*Misère de la Philosophie*» (Filosofian kurjuus), jossa tilitetään suhteet anarkismiin, »*Kommunistinen Manifesti*», joka on poliittisesti Marxin tärkein teos, »*Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*» (Ludvig Bonaparten 18. Brumaire), jossa käsitellään erinomaisesti m.m. vallankumousten luonnetta, ja »*Zur Kritik der politischen Oekonomie*» (Kansantaloustieteen arvostelua), jonka alkulauseessa esitetään tiivistetysti materialistisen historiankäsityksen johtavat periaatteet. Näihin sekä myöhemmin ilmestyneihin kirjasiin »*Kansalaissota Ranskassa*» ja »*Gothan ohjelman arvostelua*» perustuu pääosaltaan seuraava esitys Marxin valtiokäsityksen eri puolista. Tällaisessa lyhyessä yleiskatsauksellisessa esityksessä ei voi mitenkään käsitellä tyhjentävästi kysymystä, josta on syntynyt kokonainen kirjallisuus. Tässä tapauksessa onkin Marxin valtiokäsityksen johtavien periaatteiden esittelyä pidettävä riittävänä.

Valtio ja yhteiskunta

Marxin valtiokäsityksen ymmärtämiseksi on tärkeätä kiinnittää huomiota hänen käsitykseensä valtion ja yhteiskunnan suhteesta toisiinsa. Tässä kohdin hän on pysynyt melkoisessa määrin uskollisena Hegelin käsityksille. Hegel käyttää yhteiskunnasta usein nimitystä »System der Bedürfnisse» siksi, että hänen mielestään sen tarkoituksena on ihmisten fyysillisten tarpeiden tyydyttäminen. Samalta pohjalta lähtee myös Marx, mutta hän tehostaa kuitenkin vielä enemmän yhteiskunnan taloudellista luonnetta. Hän selittää, että *yhteiskunta on sellaisten henkilöiden muodostama yhteisö, jotka tyydyttäessään tarpeitaan joutuvat välilliseen tai välittömään yhteistoimintaan ja vaihtosuhteeseen toistensa kanssa.* Yhteiskunnalle ovat siis oleellisia ne suhteet, joihin ihmiset joutuvat toisiinsa nähden taloudellisessa elämässä. Max Adler sanookin sattuvasti tutkimuksessaan marxilaisesta valtiokäsityksestä, että »yhteiskunnallista elämää ei ole mikä tahansa yhteiselämä, vaan yhteiselämä ja -toiminta yleisten taloudellisten tarpeiden tyydyttämiseksi määrättyjen taloudellisten edellytysten vallitessa.» (Adler, s. 29—63.) Yhteiskunnalla Marx siis oikeastaan tarkoittaa aivan samaa kuin sanoilla »tuotannolliset suhteet» tai »tuotantosuhteet». (Cunow, s. 248.)

Hegelin opin mukaan oli valtio inhimillisen kehityksen päämäärä ja ihanne, jonka toteutuessa vasta saavutetaan kaikkinainen täydellisyys. Se oli hänen mielestään täysin riippumaton yhteiskunnasta, täydelleen sen yläpuolella. Mutta kuten edellä jo on mainittu, on Marxin pakko omien kokemustensakin perusteella luopua tällaisista ihanteista. Hän havaitsee, että valtio ei ole suinkaan itsenäinen, vaan mitä suurimmassa määrässä riippuvainen yhteiskunnasta, (Nachlass II, s. 50, Kommunistinen Manifesti, s. 28.), ja mikäli valtiossa on jotakin siveellistä, niin se johtuu yhteiskunnasta. Valtio on, kuten hän sanoo, »yhteiskunnan nykyinen järjestysmuoto, sen toimiva, itsetietoinen ja julkinen ilmaus». (Nachlass II, s. 52.) *Valtio on siis yhteiskunnan funktio.* Valtio oikeastaan vain määrittelee yhteiskunnan järjestysmuodon juriidisesti. *Valtio laajimmassa mielessä on siis julkisen vallan muoto jokaisessa yhteiskunnassa.* Julkista valtaa on aina jokaisessa yhteiskunnassa, ja sellaisena ei valtio voi koskaan hävitä.

Nykyiseen kapitalistista yhteiskuntaa vastaavaan valtioon nähden on Marx sensijaan asettunut erittäin vihamieliselle kannalle. Koska nykyisessä yhteiskunnassa ovat tuotantovälineiden omistajat määräävässä asemassa, ovat ne myös valtiossa määräävässä asemassa, sillä kuten edellä mainittiin on valtio täysin yhteiskunnasta riippuvainen. Kapitalistisen talous- ja yhteiskuntajärjestelmän vallitessa on valtiokin kapitalistinen siinä mielessä, että sitä käyte-

tään kapitalistien päämäärien toteuttamiseen. »Kommunistisessa Manifestissa» kirjoittaa Marx m.m. näin: »Nykyaikainen valtio(valta) on vain valiokunta, joka hoitaa koko porvariluokan yhteisiä asioita.» (s. 29.) Tämä johtopäätös on aivan loogillinen, ja perustuu siihen, mitä edellä sanottiin valtion ja yhteiskunnan riippuvaisuussuhteesta. Koska tämä valtio, joka kapitalismin vallitessa on sen parhain tuki, on vaikeasti eroitettavissa siitä julkisen vallan ulkonaista muotoa tarkoittavasta valtio-käsitteestä, josta Marx myös puhuu, on väitetty, että Marx halusi täydellisesti hävittää valtion ylipäänsä, mikä käsitys on ilmeisesti väärä. Mainitun erotuksen teroittaminen ei kuitenkaan ollut mahdollista, kun oli koottava joukkoja taisteluun kapitalistista valtiota vastaan. Siitä johtuvat monet tahalliset ja tahattomat Marxin valtiokäsityksen väärät selitykset. Anarkismiin ei Marxin ajattelu johda. Marxin kirjoituksissa on näet rinnakkain paljon mitä hienointa teoriaa ja käytännöllistä agitatiota, niin että niiden näennäisestä ristiriitaisuudesta saattaa helposti tehdä vääriä johtopäätöksiä. Myöhemmästä esityksestä muuten käynee tarkemmin selville Marxin suhtautuminen juuri nimenomaan kapitalistista yhteiskuntaa vastaaviin valtiomuodostuksiin, mutta sen ymmärtämiseksi on välttämätöntä tehdä ero käsitteissä valtio julkisen vallan ulkonaisena ilmauksena yleensä ja valtio kapitalistisen yhteiskunnan julkisen vallan ulkonaisena ilmauksena.

Dialektinen materialismi ja valtio

Erikoisesti Marxin varhaisemmalle ikäkaudelle on ominaista hegeliläisyyteen perustuva dialektinen ajattelutapa. Se on tosin sinänsä puhdasta teoriaa, mutta se on avain Marxin ymmärtämiseen.

Lähtökohtana tässä on Hegelin ajatus, että jokainen ilmiö, *teesi,* sisältää itsessään muuttuvaisuuden idun, että se sisältää oman *antiteesinsä.* Jokainen ilmiö edellyttää oman vastakohtansa olemassaoloa. Se ei ole mahdollinen ilman vastakohtaansa. Mutta ilmiöillä on vielä toinenkin tärkeä ominaisuus, ja se on se, että jokainen niistä pyrkii toteuttamaan omaa itseään, omaa prinsiippiään, sitä mikä sille on luonteenomaista. Jokainen ilmiö koettaa saada oman prinsiippinsä vallitsevaksi ja kumotuksi muut. Näihin ilmiöiden ominaisuuksiin perustuu koko kehitys (Nachlass I, s. 390.).

Nykyinen valtiollinen olotila, siis valtio, pohjautuu, kuten Marx opettaa, nykyiseen yhteiskuntaan, jota taas määrää hallitseva luokka. Tämän hallitsevan luokan prinsiippi on koko yhteiskunnan prinsiippi, sillä hallitseva luokka on toiminnallaan saattanut sen vallitsevaksi kaikilla aloilla ja lujittaa sen valtaa kasvatuksen avulla myös tulevaisuutta silmällä pitäen. Hallitseva

luokka on nykyisessä yhteiskunnassa tuotantovälineiden omistajien luokka. Tämän luokan prinsiippi on *omistus,* sen olemassaolo, toiminta ja tulevaisuus perustuu omistukseen. Mutta, kuten edellä huomautettiin, sen olemassaolo edellyttää kuitenkin vastakohtaa. Omistus nojaa omaan vastakohtaansa omistamattomuuteen, toisin sanoen omistusta ei voi olla ilman omistamattomuutta.

Nykyisen yhteiskunnan prinsiippi, omistus, on siis valtaprinsiippi. Se on jo hallitsevassa asemassa. Sitä ei enää tarvitse toteuttaa, vaan se joka hetki olosuhteiden pakosta vahvistaa valta-asemaansa. Mutta sen antiteesi, omistamattomuus, sen sijaan pyrkii yhteiskunnassa määräävään asemaan ja ratkaisevaksi tekijäksi kehityksen kulussa. Se on ollut yhteiskunnassa merkityksettömässä asemassa, kuten sen kannattajakin, köyhälistö, mutta molemmat ne pyrkivät saamaan vaikutusvaltaa. (Nachlass I, s. 397, Kommunistinen Manifesti, s. 38.) Valtaprinsiippi ja sen kannattajat asettuvat tietysti vastarintaan ja niin syntyy omistuksen ja omistamattomuuden kamppailu valtaprinsiipin asemasta. Se on itse asiassa tuotantovälineiden omistajien ja tuotantovälineitä omistamattomien, eli köyhälistöön kuuluvien, kamppailua määräävästä asemasta.

Koska nykyinen valtiollinen olotila pohjautuen nykyiseen yhteiskuntaan perustuu lopulta omistukseen, niin omistamattomuuteen perustuvan valtiollisen olotilan on oltava nykyiselle olotilalle aivan vastakkainen. Koska siis teesiä, omistusta, vastaava julkisen vallan ilmaus on nykyinen valtio, niin antiteesiä, omistamattomuutta, vastaavan julkisen vallan muodon on oltava tietysti täysin valtion vastainen.

Kehitys ei kuitenkaan koskaan johda teesistä antiteesiin, vaan synteesiin. Kehityksen muutokset tapahtuvat asteittain juuri synteesien kautta. Kun tämä sovelletaan käsiteltävänä olevaan kysymykseen, niin se merkitsee sitä, että nykyistä yhteiskunnallista olotilaa seuraavassa olotilassa vallitsee synteesi omistuksen ja omistamattomuuden välillä. Tämä synteesi merkitsee omistusta omistamattomuudessa eli sosialistista yhteiskuntaa, jossa tuotantovälineet kuuluvat ihmisten muodostamalle yhteisölle, mutta kulutusvälineet yksityisille, ja jossa siis yksityiset ovat osallisia tuotantovälineiden omistuksessa yhteisön välityksellä. (Kommunistinen Manifesti s. 42 jne.).

Valtiollisella alalla tapahtuu aivan samanlainen prosessi kuin yhteiskunnallisella alalla. Valtiollisistakin järjestelmistä syntyy synteesi. Nykyisen valtion puitteissa toteutetun olotilan ja valtiottoman olotilan kesken syntyy kehityksen pakosta synteesi, joka vastaa uudessa yhteiskunnassa vallitsevia taloudellisia suhteita ja on siis jälleen vallitsevan yhteiskunnan ilmaus. Val-

tio ei siis julkisena valtana voi hävitä, se vain muuttuu perin juurin toisenlaiseksi, koska yhteiskunta, johon se perustuu, myös muuttuu.

Uuden yhteiskunnan ja valtiollisen järjestelmän kannattajajoukkona ovat kaikki luokat, koska omistamattomuuden ja omistuksen synteesi on eräänlainen kaikkien omistus omistamattomuudessa, jolloin ei ole enää voimassa sitä tuotantovälineiden omistukseen pohjautuvaa ristiriitaa, joka nyt jakaa yhteiskunnan eri luokkiin. Ihmisten erilainen asema tuotantoprosessissa on juuri luokkien syntymisen syynä, ja kun kaikki ovat tuotantoprosessissa samanlaisessa suhteessa toisiinsa nähden, on luokkien syntyminen mahdotonta. Ei ole siis hallitsevaa luokkaa, vaan julkinen valta kuuluu kaikille. Se hoitaa yhtäläisesti kaikkien etuja, ja siksi kaikki yhteiskunnan jäsenet ovat sen kannattajia.

Omistamattomuus-prinsiipin toteuttaminen on kehitykselle välttämätöntä, ja sen suorittaminen on köyhälistön tehtävä. Ainoastaan köyhälistö kykenee sen tehtävän suorittamaan, sillä kuten Hegelkin tunnustaa, se ei varsinaisesti kuulu valtioon, sillä ei ole osallisuutta valtiossa, vaan se on oikeastaan valtion ulkopuolella. Köyhälistöllä ei ole vastuuta yhteiskunnasta eikä valtiosta, ja siksi se voi niin hyvin taistella oman prinsiippinsä puolesta — valtiota vastaan. Varsinkin kehityksensä alkupuolella Marx selittää, että köyhälistön tila on niin toivoton, että se ei voi mitenkään luottaa nykyiseen valtioon. Sen tilaa ei myöskään voi parantaa millään osittaisilla parannuksilla. On kerta kaikkiaan muutettava koko yhteiskunnan rakenne. (Nachlass I, s. 397.)

Kun köyhälistö ei tunne kuuluvansa valtioon, ei sillä myöskään ole valtiollisia ja kansallisia ennakkoluuloja. Sehän on valtion ulkopuolella, sen etu ei ole valtion etu, eikä valtion vahinko sen vahinko. Sillä on, kuten Marx sanoo, universaalinen käsitystapa, ja sen kärsimys on myös universaalinen. Samanlaisessa sorretussa asemassa olevat tuntevat eri maissa kuuluvansa pikemmin yhteen kuin niihin, jotka heitä sortavat, vaikka nämä olisivatkin samaa kansaa.

Tämä kaikki tekee mahdolliseksi sen, että köyhälistö voi yrittää toteuttaa sellaista suurta muutosta kuin nykyisen yhteiskunnan antiteesin toteuttamista. Se on toivottomuudessaan ja sorronalaisuudessaan valmis tekemään »salto mortalen», yrityksen nykyisen yhteiskuntajärjestelmän kumoamiseksi, koska sillä ei ole menetettävänään muuta kuin kahleensa, mutta voitettavanaan koko maailma; siksi se on rohkea, ja sentähden se on sopiva suureen yhteiskunnalliseen tehtäväänsä. Se, että se on valmis murskaamaan myös kapitalistisen valtion, selittää Marx, johtuu siitä, että tämä ei huolehdi köyhälistöstä, vaan päinvastoin pyhittää kapitalistien harjoittaman työläisten riiston. Se on työläisten vastustaja, se on työläisten päämäärän tiellä ja sentäh-

den ei olekaan muuta mahdollisuutta kuin se, että valtio on hävitettävä. Ja ainoa mahdollinen keino sen suorittamiseksi on vallankumous. Köyhälistön on käytettävä väkivaltaisia keinoja silloin, kun valtiokin niitä käyttää. (Kommunistinen Manifesti, s. 62.) Marx lausuukin, että »kritiikin aseilla ei tosiaankaan voi korvata aseiden kritiikkiä, aineellinen valta on kukistettava aineellisella vallalla.» Samalla hän tosin kyllä tunnustaa, että teoriastakin voi tulla aineellinen valta, sitten kun se on vallannut joukot. (Nachlass I, s. 392.)

Tällainen on lyhyesti esitettynä Marxin dialektinen käsitys yhteiskunnan ja valtion kehityksestä ja oppi köyhälistön vallankumouksesta. Sen jyrkkyyteen on epäilemättä syynä se, että se on syntynyt ajankohtana, jolloin edellä esitetyillä hyökkäyksillä valtiota vastaan oli oikeutuksensa, jolloin ennenkaikkea Preussissa jatkuvasti saatiin tuntea, että työväellä ei ollut osuutta valtiossa. Varsinkin juuri kaikkien demokraattisten oikeuksien puuttuminen työläisiltä katkeroitti Marxia, ja vaikutti kärjistävästi hänen teoreettiseenkin ajatteluunsa.

Edellä esitetty Marxin dialektiikan kuvaus ilmaisee sen, *millä tavalla* Marx käsittää kehityksen tapahtuvan yhteiskunnassa. Tällöin jää kuitenkin avoimeksi se, mikä varsinaisesti panee alkuun yhteiskunnalliset muutokset, mikä ratkaisevasti vaikuttaa kehityksen suuntaan. Tähän antaa vastauksen materialistinen historiankäsitys. *Vasta kun dialektiikka täydennetään historiallisella materialismilla syntyy dialektinen materialismi, joka selittää Marxin yhteiskunta- ja valtio-opin kokonaisuudessaan.*

Materialistinen historiankäsitys on varsinaisesti vasta Marxin kypsyneen ikäkauden luoma. Sen periaatteethan esiintyvät selvimmässä muodossa vasta »Zur Kritik der politischen Oekonomie»-teoksen alkulauseessa. Kuitenkin voi sen mukaista ajattelua havaita jo verraten aikaisin 1840-luvulla hänen sanomalehtikirjoituksissaan, niin että se on epäilemättä huomattavasti vaikuttanut myös hänen valtio-oppiinsa jo tällöin, vaikka sen vaikutus varsinaisesti tuntuu vasta myöhemmissä kirjoituksissa selvempänä.

Materialistinen historiankäsitys selittää, että kehitys perustuu tuotantovoimiin, ja kun kehitys on saavuttanut sen asteen, että syntyy ristiriita tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välillä, niin muutos on välttämätön yhteiskunnan järjestysmuodossa. Koska valtio on yhteiskunnan ilmaus ja ulkonaisesti sen järjestysmuodon ylläpitäjä, niin muutos kohdistuu myös valtioon.

Luonteeltaan on muutos, joka tällöin tapahtuu, joko rauhallinen tai väkivaltainen. Millainen se on, se riippuu ihmisten toimenpiteistä. Muutos saattaa tapahtua rauhallisesti, jos hallitseva luokka tajuaa, että kehitys on ehtinyt sille asteelle, että muutos on välttämätön. Silloin se uudistaa vallitsevan järjestelmän rauhallisesti lainsäädännöllistä tietä uusien vaatimusten mukai-

seksi ja tekee myös korjauksia valtiojärjestykseen. Rauhalliseksi saattaa tietysti ajatella kehityksen myös siinä tapauksessa, että hallitsevan luokan asema on käynyt niin heikoksi, että se ei enää kykene tekemään vastarintaa. (18. Brumaire, s. 49—50).

Kun siis tarkastellaan valtiollista kehitystä dialektisen materialismin kannalta, niin silloin on tosin muutosten ja uudistusten suorittaminen mahdollista rauhallista tietä, mutta kaikki perustuu siihen, että ihmiset ymmärtävät sen, mikä on välttämätöntä. Kehityksen asteen ja suunnan oikea arvioiminen on tämän ehdoton edellytys.

Nuoruudessaan ei Marx paljonkaan luota ihmisten mahdollisuuksiin hoidella asioita rauhallisesti. Hän ei luota ihmisten kykyyn hallita kehitystä. Hän ei pidä heitä siihen kylliksi viisaina ja tietorikkaina. Hän on sitä mieltä, että tyhmyydessään hallitseva luokka antaa ristiriidan kärjistyä huippuunsa, ja ratkaisu tapahtuu väkivaltaisen vallankumouksen avulla. (Filosofiens elände, s. 224). Mutta kehityksen suunnan tajuamattomuus ei ole kuitenkaan ominaista vain hallitsevalle luokalle. Sorrettu luokkakaan ei ole tiennyt eikä tiedä vielä nytkään lähimainkaan kokonaisuudessaan, mitä se oikeastaan haluaisi, millaisia muutoksia se tahtoisi saada aikaan yhteiskunnassa ja valtiossa. Tätä osoittaa se, että aikojen kuluessa käydyt luokkataistelut eivät ole olleet päämäärästään tietoisia, ne eivät ole tienneet, millä korvaisivat sen järjestelmän, jonka ovat tahtoneet hävittää. Vallankumousten puhkeaminen on niinikään riippunut suurelta osalta vain sattumasta. (18. Brumaire, s. 13—16, Nachlass III, s. 27—100). Tämän vuoksi on työväki tehtävä tietoiseksi päämäärästään, mahdollisuuksistaan ja käytettävistä keinoista. »Järjen salaman on iskettävä joukkoihin», vasta sen jälkeen ne kykenevät vaikuttamaan kehityksen kulkuun ratkaisevalla tavalla.

Tämä käsitys kehityksestä valtiollisella alalla näyttää Marxissa myöhäisempinä vuosina edelleen vahvistuneen, vaikka häntä on epäilemättä pidettävä vallankumousmiehenä, joka myöntää oikeuden väkivallan käyttöön silloin kun tilannetta on mahdoton muuten selvittää. Tähän viittaa nimenomaan hänen lausuntonsa eräiden kansanvaltaisten maiden mahdollisuuksista selviytyä ilman väkivaltaista kumousta yhteiskunnallisesta ristiriidastaan. Hänhän kirjoitti: »Me tiedämme, että (taistelussa valtiovallasta) tulee ottaa lukuun eri seutujen laitokset, tavat ja alkuperä, emmekä voi kieltää olevan maita, kuten Amerikka, Englanti ja, jos teidän laitoksianne paremmin tuntisin, tulisin tähän lisäämään kenties Hollannin, jossa työläiset rauhallista tietä voivat päästä päämääräänsä. Kuitenkaan ei kaikissa maissa ole näin asianlaita.» (Kautsky, s. 19.) — Huomattava on myös tässä yhteydessä se ajatus, jota K a u t s k y erikoisesti painostaa teoksessaan »Köyhälistön vallan-

kumous», että työväen yhteiskunnallisesta tietoisuudesta on saatava selvyys jollakin tavalla, ja hän ajattelee tällaisena keinona juuri porvarillisessa kansanvallassa vallitsevaa yleistä äänioikeutta. Optimistisemmassa marxilaisessa valtiollisessa ajattelussa on juuri yhteiskunnallisella ja taloudellisella tietoisuudella mitä tärkein osuus, olipa kysymys sitten tuotantovälineiden omistajista tai työläisistä.

Kysymystä Marxin revolutionisuudesta ja evolutionisuudesta on koetettu ratkaista poimimalla hänen teoksistaan, kirjoituksistaan ja kirjeistään lauseita sieltä täältä. Tätä probleemia ei voida kuitenkaan tätä tietä ratkaista, sillä on muistettava, että Marxkin oli ihminen, jonka ajatukset vuosien kuluessa saattoivat muuttua samoinkuin esim. Kautskyn ja Leninin. Tärkeintä on panna merkille Marxin valtiollisen ajattelun yleinen suunta, ja sitä kuvaa nimenomaan edellä esitetty dialektiseen materialismiin pohjautuva käsitys valtiollisesta kehityksestä. Marxin ajatteluun ovat ymmärrettävästi erilaiset valtiolliset olosuhteet huomattavasti vaikuttaneet, niin että valtiollisen myötäkäymisen aikana on rauhallinen asiain ratkaisu näyttänyt suuremmassa määrin mahdolliselta ja päinvastoin.

Poliittinen toiminta

Edellisestä esityksestä on jo käynyt selville Marxin suhtautuminen nykyiseen valtioon ja valtiolliseen toimintaan. Suhde valtioon on suurelta osalta riippuvainen siitä, millaisia keinoja valtio käyttää ja millainen se on ulkonaisilta muodoiltaan. Erikoisen hyökkäävän asenteen on Marx ottanut militaristis-yksinvaltaisiin valtioihin nähden, kuten hänen suhtautumisensa Preussiin ja vanhaan keisarilliseen Venäjään osoittaa.

Suorastaan edellisestä johtuu myös se, että Marxin kanta rakentavaan poliittiseen toimintaan nähden on niinikään ollut läheisessä yhteydessä vallitsevaan poliittiseen tilanteeseen. Olosuhteet eri maissa määrätköot työväestön kannanoton, sillä nehän saattavat melkoisesti vaihdella eri maissa kapitalistisenkin järjestelmän vallitessa.

Ratkaiseva seikka on kuitenkin se, kykenevätkö ihmiset tajuamaan sen, mitä kehitys kulloinkin vaatii. Ratkaisevaa on se, ryhtyvätkö ihmiset ajoissa sellaisiin toimenpiteisiin, joiden avulla voidaan torjua ristiriitojen kärjistyminen ja vakavat yhteenotot. Mikäli rakentavalla poliittisella toiminnalla voidaan edistää työväenluokan asiaa, sikäli työväenluokan on otettava osaa poliittiseen toimintaan. Näiden seikkain arvioiminen jää työväenluokan tehtäväksi kunakin ajankohtana.

Tämän vuoksi ei Marx kuvatessaan työväenluokan lähimmän ajan tehtä-

viä, selittelekään tarkemmin näitä kysymyksiä. (Kommunistinen Manifesti, s. 40.) Tärkeintä hänen mielestään on *työväenluokan herättäminen* tajuamaan oma tehtävänsä yhteiskunnallisen kehityksen kulussa. Työväenluokka on saatava valmiiksi taisteluun. Ja tämä tapahtuu siten, että työväestö kootaan lujiin järjestöihin kaikkialla. Koko maailman työväenluokan on liityttävä yhteen ja eri maiden työläisten on tuettava toinen toistaan taistelussa kapitalismia vastaan.

Järjestäytyminen, voimakkaiden järjestöjen muodostaminen on ensimmäinen ja tärkein tehtävä, ja vasta sen jälkeen, kun se on suoritettu, on ryhdyttävä toiseen tehtävään — *valtiollisen vallan valtaamiseen.*

Milloin, miten ja millaisissa olosuhteissa tähän on ryhdyttävä, sitä ei Marx sano, ja se ei enää oikeastaan kuulukaan teorian piiriin. Se on käytännön asia, samoin kuin sekin, millä tavoin tähän valtiovallaln valtaamiseen ryhdytään. Marx on nimenomaan lausunut, että nämä seikat riipppuvat paikallisista olosuhteista. (Kommunistinen Manifesti, s. 38.) Teoriassa on kaksi mahdolllisuutta — väkivaltainen ja rauhallinen. Mutta pääasia onkin se, että valtiovalta on valloitettava, ja sitä käytettävä työväenluokan tarkoitusperien toteuttamiseen.

Näitä asioita Marx käsittelee varsinkin parissa myöhemmässä varsin mielenkiintoisessa teoksessa. Ne ovat »Kansalaissota Ranskassa» ja »Gothan ohjelman arvostelua». Edellisessä ilmenee Marxin haltioitunut innostus Pariisin kommuunia kohtaan, jonka hän esittää eräänlaisena esikuvana työväenluokan toiminnalle valtiollisen vallankumouksen jälkeen. Marxin innostus Pariisin kommuunia kohtaan johtui epäilemättä siitä, että se oli »todellista liikettä», jota hän kaipasi. Reipas yritys ja uudet laitokset saivat epäilemättä vanhan vallankumousmiehen innostumaan. Selvää kuitenkin on, että Marxin kaltaiselle havaintojen tekijälle on täytynyt olla selvää se, että Pariisin kommuunin oli epäonnistuttava. Työläiset eivät olleet vielä pystyviä uuteen yritykseen ja sen asema oli vielä liian heikko muutenkin.

Köyhälistön suorittaman vallankumouksen jälkeen syntyy sekä yhteiskunnallinen että valtiollinen olotila, jossa tapahtuu talousjärjestelmän uudistaminen ja siirtäminen sosialistisille perusteille. Valtiollisesti tätä olotilaa, jollaiseksi Marx ajatteli Pariisin kommuunia, vastaa »proletariaatin vallankumouksellinen diktatuuri». (Gothan ohjelman arvostelua, s. 37.)

Marxin valtiokäsityksen kaikkein mielenkiintoisimpia kohtia on epäilemättä hänen oppinsa *proletariaatin diktatuurista,* jota on niin monella tavalla selitelty, vaikka se yksinkertaisesti merkitsee vain sitä, että *proletariaatti vallattuaan nykyisen kapitalistien hallitseman valtion käyttää sitä omaksi hyväkseen muodollisesti samalla tavalla kuin kapitalistit sitä käyttä-*

vät nykyisin omaksi hyväkseen. Proletariaatin diktatuurin vallitessa siis valtion nykyinen luonne säilyy muuttumattomana. Valtio on vain väline, kuten nytkin, mutta sillä eroituksella, että sitä käyttelee proletariaatti kapitalisteja vastaan, toteuttaessaan sosialismia. (Kommunistinen Manifesti, s. 48).

Tästä proletariaatin diktatuurivaltiosta on, kuten sanottu, Pariisin kommuuni esikuvana. (Kansalaissota Ranskassa, s. 53—67.) Kun Marx tässä yhteydessä puhuu siitä, että vanhan valtion laitokset on hävitettävä proletariaatin diktatuurin toimeenpanemiseksi, merkitsee se epäilemättä sitä, että valtiokoneisto on tehtävä joustavaksi ja sopivaksi työväenluokan tarkoituksia palvelemaan, ja että sen byrokraattis-militaristinen luonne muutetaan. Tärkeämpää kuin Marxin epäluulo vanhan valtion laitoksia kohtaan on se, millaisia suuntaviivoja hän esittää proletariaatin diktatuurivaltion noudatettavaksi. Näitä periaatteita ovat: yleinen äänioikeus, vastuuvelvolliset ja eroitettavat kansanedustajat, virkamiehille maksettava vain työläisten palkka, maksuton opetuslaitos ja oikeusviranomaiset valittavia ja eroitettavia. Huomaamme, että nämä periaatteet eivät ole niin mullistavia, ettei voisi sanoa, että proletariaatin diktatuurin ulkonaisena muotona saattaa olla yhtä hyvin demokraattinen tasavalta, minkä käsityksen esim. Engels esittää. (Kautsky, s. 66—71.) Gothan ohjelman arvostelussa Marx nimenomaan huomauttaakin, että demokraattinen tasavalta on se valtiomuoto, jossa luokkataistelu suoritetaan loppuun (s. 39). Ja »Kommunistisessa Manifestissa» hän lausuu: »Työväen vallankumouksen ensimmäisenä askeleena on proletariaatin kohoaminen vallitsevaksi luokaksi ja demokratian, kansanvallan saavuttaminen». (s. 48.) Voitaneen sanoa, että proletariaatin diktatuurin vallitessa ei kansanvalta, käsitettynä enemmistön vallaksi, ole ainoastaan mahdollinen, vaan suorastaan välttämätön sosialisoimisen loppuun suorittamiseksi.

Mitä tehtäviä on sitten tällä proletaraatin diktatuurilla? Niistä Marx kirjoittaa »Kansalaissota Ranskassa»-kirjasessaan. Tärkein tehtävä on epäilemättä, kuten on mainittu, talousjärjestelmän perusteellinen uudistaminen ja sen siirtäminen sille pohjalle, jota tuotantovoimien kehitys edellyttää eli toisin sanoen *sosialistisen talousjärjestelmän* toteuttaminen. Rinnan tämän kanssa tapahtuu sitten siirtyminen *todelliseen kansanvaltaan* proletariaatin diktatuurista, joka on ollut luokkavaltaa, koska yhteiskunta on ollut vielä luokkayhteiskunta, ja sen rinnalla tapahtuu myös *itsehallinnon periaatteen* toteuttaminen. Ja viimeisenä asteena on sitten *kansainvälisyyden* periaatteen täydellinen voitto.

Reino Oittinen

KIRJALLISUUTTA

Marx: Filosofiens elände, Stockholm 1929.
" Kommunistinen Manifesti, Vaasa 1922.
" Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850, Berlin 1911.
" Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte, Hamburg 1907.
" Kansalaissota Ranskassa, Helsinki 1918.
" Das Kapital, Hamburg 1903—1904.
" Zur Kritik der politischen Oekonomie, Stuttgart 1907.
" Gothan ohjelman arvostelua, Helsinki 1935.
Engels: Perheen, yksityisomaisuuden ja valtion alkuperä, Helsinki 1925.
Mehring: Aus dem Litterarischen Nachlass von Karl Marx u.s.w. I, II, III. Stuttgart 1902.
Kautsky: Köyhälistön vallankumous ja sen ohjelma, Helsinki 1920.
Cunow: Die Marxsche Geschichts-, Gesellschafts- und Staatstheorie I, II, Berlin 1923.
Kelsen: Sozialismus und Staat, Leipzig 1923.
Adler: Die Staatsauffassung des Marxismus, Wien 1922.
Bernstein: Sosialismin edellytykset ja sosialidemokratian tehtävät, Porvoo 1910.
Lenin: Valtio ja vallankumous, Kuopio 1920.
Bauer: Tie sosialismiin, Helsinki 1922.
" Bolschevismi vaiko sosialidemokratia, Viipuri 1922.
Delevsky: ILes antinomies socialistes et I' evolution du socialisme français, Paris 1930.

Työväenliikkeen taktiikasta

Taktiikka työväen taistelussa sosialismin puolesta merkitsee niiden keinojen ja teiden kokonaisuutta, joiden avulla pyritään historian kunkin hetken kehitysvaiheessa ja vaihtelevissa olosuhteissa lähestymään lopullista päämäärää. Jo tämä määritelmä sanoo sen, että taktiikan aina täytyy tähdätä lopullista päämäärää, kapitalistisen järjestelmän täydellistä poistamista, kohden, samalla kuin tarkasti otetaan huomioon vallitsevat olosuhteet. Lujan pohjan proletariaatin taktiikalle ovat luoneet M a r x ja E n g e l s, ja juuri sentähden, että he tarkastelivat historiaa materialistis-dialektisesti, ei jäykkänä, liik-

kumattomana, vaan alituisesti muuttuvana, varsinkin luokkien välisen taistelun johdosta. Historiassa on vaiheita, kirjoittikin Marx kerran Engelsille, jolloin 20 vuotta ei merkitse enempää kuin 1 päivä, »kun taas on päiviä, joissa 20 vuotta yhtyy». Jokaisella kehitysvaiheella, jokaisella hetkellä täytyy proletariaatin taktiikan ottaa huomioon tämä historian dialektiikka, m.m. siten, että poliittisen paikallaanseisomisen, n.s. rauhallisen kehityksen ajat käytetään tietoisuuden, voiman ja taistelukyvyn kehittämiseen, jotta sitten kyettäisiin käytännöllisiin ratkaisuihin noina suurina päivinä, joissa 20 vuotta yhtyy.

Kun lähdetään tarkastelemaan työväenliikkeen taktiikan yleisiä periaatteita, on kaksi pääkysymystä, joihin on vastattava: Ensiksikin, *mitenkä muodostuu erillisistä proletaareista se tietoinen, yhtenäinen joukko, työväenluokka, ja sen etummainen osa, puolue, joka pystyy kehitystä johtamaan?* Ja toiseksi, *millä tavalla tämän johtavan luokan, proletariaatin, on kehitystä ohjattava lopullista päämääräänsä kohden ja mitä liittolaisia historia sille tarjoaa?* Tämän lisäksi tulevat vielä moninaiset kysymykset kunkin hetken yksityiskohtaisista menettelytavoista: parlamentti- ja joukkotaistelusta, järjestötoiminnasta, avoimesta vallankumouksesta ja aseellisesta luokkasodasta, »legalista» ja »illegalista», »laillisesta» ja »maanalaisesta» taistelusta. Rajoitumme näihin kysymyksiin nähden tässä vain viimeksimainittuun; muihin nähden viittaamme P a n n e k o e k i n erinomaiseen teokseen »Työväenliikkeen menettelytavasta» sekä saman tekijän väittelyyn K a u t s k y n kanssa »joukkoliikkeestä ja vallankumouksesta». B e r n s t e i n i n teos »*Sosialismin edellytykset*» (1899), reformistisen menettelytavan raamattu, ei sensijaan kuulu marxilaisen taktiikan piiriin.

Luonnollisesti ei proletariaatin taktiikan pääkysymysten välillä ole mitään joko-tahi tai toinen-tai-toinen, vaan taistelua on tarkasteltava kokonaisuutena, kaikki kehitysilmiöt otettava huomioon samanaikaisesti. Mutta historian välttämättömyydestä nousee milloin toinen milloin toinen etualalle. Pysähdysaikoina on etualalla sisäisen tietoisuuden lujittaminen. Eteenpäinmenon aikoina, ratkaisun päivien lähestyessä, tulee kysymykseen mahdollisimman laajojen joukkojen mobilisoiminen yhteiseen taisteluun. Niinpä on proletariaatilla juuri tällä hetkellä varsinkin liittolaiskysymys edessään.

1.

Jo *Kommunistisessa Manifestissa* esittävät Marx ja Engels mahtavin vedoin proletariaatin muodostumisen luokaksi ja sen kehittymisen valtiolliseen taisteluun:

»Samassa määrässä kuin porvaristo, s.o. pääoma kehittyy, samassa määrässä kehittyy myöskin proletariaatti, uusiaikaisten työläisten luokka, työläisten, jotka elävät vain niin kauan, kuin heillä on työtä, ja jotka saavat työtä tehdäkseen vain niin kauan kuin heidän työnsä lisää pääomaa.»

»Teollisuuden kehittyessä proletariaatti ei vain lisäänny, se tungetaan yhteen suuriksi joukoiksi, sen voima kasvaa ja se tuntee sen yhä suuremmassa määrässä. Proletariaatin keskuudessa tasaantuvat edut, elämän olosuhteet yhä enemmän, kun koneitten käytäntöönottaminen yhä enemmän hävittää työn erilaisuudet ja painaa palkat melkein kaikkialla yhtä alhaiselle tasolle. Porvariston keskinen yhä kasvava kilpailu ja siitä johtuvat liikepulat tekevät työläisen palkan yhä epävakaisemmaksi; yhä nopeammin kehittyvä, lakkaamaton koneitten parantaminen tekee köyhälistön koko aseman yhä epävarmemmaksi; yhä enemmän saavat yksityisten työläisten ja yksityisten porvarien väliset yhteenotot kahden eri luokan välisten yhteenottojen luonteen. Työläiset alkavat muodostaa yhtymiä porvareja vastaan; he liittyvät yhteen pitääkseen työpalkkansa entisellään. Perustavatpa he pysyviäkin yhtymiä varustautuakseen näiden tilapäisten kuohahdusten varalle.»

»Ajoittain voittavat työläiset, mutta vain tilapäisesti. Varsinaisena tuloksena heidän taisteluistaan ei ole välitön menestys, vaan se, että työläiset yhä laajemmalti järjestäytyvät. Järjestäytymistä edistävät yhä paranevat liikennevälineet, jotka suurteollisuus synnyttää ja jotka saattavat eri seutujen työläiset yhteyteen keskenään. Mutta tarvitaan vain yhtymistä keskittääkseen monet paikalliset taistelut, jotka kaikki ovat luonteeltaan samanlaatuisia, yhteiseksi luokkataisteluksi. Mutta jokainen luokkataistelu on valtiollista taistelua.»

Saman asian vähän toisin sanoin lausuu Marx »*Filosofian kurjuudessa*»:

»Suurteollisuus tunkee joukon toisilleen tuntemattomia ihmisiä samalle seudulle. Kilpailu jakaa heidät heidän etujensa mukaisesti. Mutta palkan, tämän edun puolustaminen, joka on heille yhteinen isäntäänsä (maitre) vastaan, yhdistää heidät saman ajatuksen, vastarinnan ajatuksen taakse — syntyy *liitto* . . . Alussa erillisinä olleet liitot muodostavat ryhmiä, ja aina yhtyneeseen pääomaan nähden muodostuu yhteenliittymän säilyttäminen heille paljon tärkeämmäksi kuin palkan puolustaminen. Tässä taistelussa — todellisessa kansalaissodassa — yhtyvät ja kehittyvät kaikki tulevan taistelun ainekset. Kun kerran ollaan tultu tähän pisteeseen, yhteenliittymä saa poliittisen luonteen.»

Tässä on lyhyesti esitettynä työväen taloudellisen taistelun ja ammatillisen liikkeen ydin. Noina pitkinä valmistautumisen ja työväen herättämisen vuosina juuri tämä on etualalla. Mutta historiallisen kehityksen mukana on taloudellisten taistelujärjestöjen tehtävä muuttunut yhä enemmän poliittiseksi luonteeltaan, sitä suuremmalla vauhdilla, mitä pitemmälle kapitalistinen järjestelmä on kehittynyt, mitä enemmän jokainen taloudellinen taistelu samalla on joutunut saamaan avoimen poliittisen luokkayhteenoton luonteen.

Niinpä esimerkiksi ammatillisten järjestöjen tehtävän kehittymisestä Marx lausuu Internationaalin kongressin päätöslauselmassa v. 1866:

»Ammatilliset järjestöt ovat tähän asti liian yksinomaisesti kiinnittäneet huomiota paikallisiin ja välittömiin taisteluihin pääomaa vastaan. Ne eivät vielä ole täydellisesti ymmärtäneet käyttää voimaansa hyökkäykseen palkkaorjuuden järjestelmää ja nykyistä tuotantotapaa vastaan. Ne ovat sentähden pysytelleet liian kaukana yleisistä yhteiskunnallisista ja poliittisista liikkeistä... Poiketen alkuperäisistä tarkoitusperistään täytyy ammatillisten yhdistysten tätänykyä oppia tietoisesti tomimaan työväenluokan järjestöjen polttopisteinä, pyrkien ennenkaikkea sen täydelliseen vapautukseen. Niiden on tuettava jokaista yhteiskunnallista ja poliittista liikettä, joka pyrkii tähän päämäärään.»

Kapitalismin »vakiintumisen» kausina ovat nämä taloudelliset taistelut saattaneet näyttää irrallisilta, luokkataistelun ulkopuolella olevilta vailla poliittista luonnetta. Näin on reformismi saattanut saada jalansijaa laajoissa työläispiireissä, ajatus työläisten elinehtojen asteettaisesta ja rauhallisesta parantamisesta loputtomiin asti kapitalismin sisällä.

Kapitalismin jättiläismäinen maailmanpula kaikkine sivu- ja jälkiseurauksineen on nopeasti hävittämässä näitä harhaluuloja. Työttömyys, työväen palkkojen alentaminen ja sosialipoliittisten saavutusten väkivaltainen hävittäminen ovat puhuneet selvää kieltään. Kapitalistisen järjestelmän omat kehityslait ja eri imperialististen ryhmien kiristyvä kilpailu pakottavat painamaan työväen elintason yhä alemmaksi. Sentähden jokainen taloudellinen taistelu saa yhä avoimemmin poliittisen luonteen. Ammatillisten järjestöjen toimintaoikeuksia uhataan ja lopulta astuu koko valtiovalta peittelemättä kapitalististen tuottajain edustajaksi fascistisen valtion muodossa.

Parannukset eivät silloin enää mahdu kapitalismin puitteisiin, vaan jokainen reformi edellyttää poliittista vallankumousta.

2.

Samoinkuin taloudellista taistelua varten samoin osoittaa jo Kommunistinen Manifesti työväenluokan taktiikan pääsuuntaviivat myös poliittista taistelua varten:

»Saksassa kommunistinen puolue taistelee, mikäli vain porvaristo esiintyy kumouksellisena, yhdessä porvariston kanssa rajatonta yksinvaltaa, feodaalista maanomistusta ja pikkuporvarillisuutta vastaan.

Mutta se ei laiminlyö hetkeäkään saadakseen työläisten tietoisuudessa mahdollisimman selville porvariston ja proletariaatin välisen vastakkaisuuden, jotta Saksan työläiset heti voivat kääntää ne yhteiskunnalliset ja valtiolliset edellytykset, jotka porvariston vallassa-

ollessaan täytyy synnyttää, yhtä moneksi aseeksi porvaristoa vastaan, niin että taantumuksellisten luokkien kukistuttua Saksassa heti alkaa taistelu itse porvaristoa vastaan.»

»... Kommunistit kannattavat kaikkialla kaikkea kumouksellista liikettä olevia yhteiskunnallisia ja valtiollisia oloja vastaan..

Kaikissa näissä liikkeissä teroittavat he omaisuuskysymystä, missä enemmän tai vähemmän kehittyneessä muodossa se sitten ilmeneekin, liikkeen peruskysymyksenä.

Kommunistit työskentelevät vihdoin kaikkialla kaikkien maiden demokraattisten puolueiden yhdistämiseksi ja saattamiseksi yhteisymmärrykseen.»

»He taistelevat välittömästi edessäolevien tarkoitusperien ja etujen saavuttamiseksi työväenluokalle, mutta he edustavat nykyisessä liikkeessä samalla myöskin liikkeen tulevaisuutta.»

Tätä samaa ajatusta jatkaa Engels verrattomalla tavalla kirjeessään italialaiselle sosialistille Philippo Turatille v. 1894:

»He ottavat jatkuvasti osaa molempien luokkien väliseen taisteluun sen kaikissa vaiheissa, tällöin unohtamatta, että nämä vaiheet kuitenkin ovat vain ensimmäisiä askeleita suurta päämäärää kohti: poliittisen vallan anastamista proletariaatin avulla, keinoja yhteiskunnan uudelleenjärjestämiseksi. Heidän paikkansa on niiden rinnalla, jotka taistelevat saavuttaakseen jonkun sellaisen välittömän edistysaskeleen, joka on myöskin työväenluokan edun mukainen. Kaikkia näitä poliittisia ja yhteiskunnallisia saavutuksia he pitävät arvossa, mutta vain askeleina päämäärää kohti. Sentähden pitävät he jokaista vallankumouksellista ja edistyksellistä liikettä askeleena omaa liikettään ja heidän tehtävänsä on vetää muut vallankumoukselliset puolueet yhä edemmäksi, ja jos joku näistä sattuisi voittamaan, valvoa proletariaatin etuja. Tämä taktiikka, joka ei milloinkaan päästä näköpiiristään lopullista suurta päämäärää, varjelee meitä sosialisteja niiltä harhaluuloilta, joihin toisten vähemmän selvänäköisten puolueiden ehdottomasti täytyy sortua — olivat he sitten tasavaltalaisia tai tunteilevia sosialisteja — puolueiden, jotka eivät eroita vähäistä väliasemaa loppupäämäärästä.»

»... Meidän täytyy olla tietoisia ja selvästi julistaa, että me otamme toimintaan osaa vain *riippumattomana puolueena,* joka satunnaisesti on liitossa radikaalien ja tasavaltalaisten kanssa, mutta sisällykseltään eroaa olennaisesti niistä; ettemme joudu harhaluuloihin taistelun tuloksesta, jos voitto saavutetaan; ettei tämä tulos suinkaan pysty vapauttamaan meitä, vaan että se on meille vain uusi vallattu väliasema, toimintapohja uusia valtauksia varten; että juuri voiton hetkestä meidän tiemme eroavat; että samasta päivästä alkaen me muodostamme *uuden opposition* uutta hallitusta vastaan, ei taantumuksellista, vaan edistyksellisen, äärimmäisen vasemmiston opposition, joka on pyrkivä uusiin valtauksiin jo voitetun alueen yli.»

Proletariaatin poliittisen taktiikan suuntaviivat esitetään näissä sanoissa niin täydellisesti, että mitään epäselvyyttä ei voi syntyä. Juuri saman taktii-

kan sovellutus nykyhetken tilanteeseen on n.s. kansanrintama, joka jo on luotu eräissä Keski- ja Etelä-Euroopan maissa. Kapitalismin imperialistis-fascistinen rappiovaihe vain antaa tälle taktiikalle aivan erikoiset piirteet, koska proletaarinen vallankumous jo on tullut porvarillisen vapauden todelliseksi sisällöksi samalla kuin avoin väkivalta on tullut kapitalismin oleelliseksi ja objektiiviseksi valtiomuodoksi. Fascismin olemusta saattaa hämätä se, että sen joukkopohjaa muodostamaan on nykyaikaisen joukkopsykologian ja propagandan keinoilla voitu vetää laajoja tosiasiassa proletaarisia tai pikkuporvarillisia kerroksia. Objektiivisesti se kuitenkin on suurporvariston mahtavimman osan diktatuuria kaikkiin muihin kerroksiin nähden. Tämän takia fascisminvastaista kansanrintamaa niissä maissa, joissa täydellinen tai puoli-fascismi jo on toteutettu, voidaan monessa suhteessa verrata porvarillis-demokraattiseen vallankumousliikkeeseen, joka lopulta muuttuu proletaariaatin valtaanpääsyksi. Tällä kertaa vain ne eivät kehity peräkkäin, vaan sisäkkäin. »Porvarillinen tasavalta — on Marx sanonut — on ainoa valtiomuoto, jossa porvariston ja proletariaatin välinen taistelu voidaan ratkaista.» Kansanrintama niissä maissa, joissa vielä vallitsee porvarillinen demokratia tai vasta puoli-fascistinen diktatuuri, merkitsee vain täydellisen fascismin ennakolta estämistä, »preventiivistä» vallankumousta.

*

Porvarillis-demokraattisen vallankumouksen tietä ohjasivat Marx ja Engels esim. Saksan työväenliikettä vastoin L a s s a l l e a, joka oli valmis liittoon Preussin junkkerien kanssa Bismarckin kautta, ja porvarillis-demokraattisen vallankumouksen tietä eteni Venäjän suuri vallankumous, kunnes se vaihtui proletaariseksi. On vain syytä muutamalla sanalla kosketella proletariaatin liittolaiskysymystä sellaisena kuin Marx ja Engels sen esittivät.

Tässä on klassillinen heidän taistelunsa lassallelaista käsitystä vastaan kaikista proletariaatin ulkopuolella olevista kerroksista »yhtenä ainoana taantumuksellisena massana», mikä selviää varsinkin Marxin teoksesta »*Gothan ohjelman arvostelua*» sekä eräistä siihen liittyvistä kirjeistä. »Jos esimerkiksi Saksan demokraattinen pikkuporvaristo kuuluisi tähän taantumukselliseen massaan, kuinka sosialidemokraattinen työväenpuolue silloin on voinut vuosikausia kulkea käsikädessä sen kanssa?» lausuu Engels kirjeessään Bebelille v. 1875.

Kuten jo edellä kansanrintama-taktiikasta puhuttaessa huomautettiin, on kapitalismin imperialistis-fascistinen vaihe asettanut *pikkuporvariston* toiseen asemaan kuin aikaisemmin. Se ei enää kelpaa vallanjakoon suurporvariston kanssa, vaan tosiasiassa se on sorrettu luokka yhdessä proletariaatin

kanssa. Fascismi ei ole pikkuporvariston oma ideologia, vaan pikkuporvariston todellista ideologiaa edustaa vapaamielinen sivistyneistö. Liberalismi ei enää ole reformismin kumppani proletariaatin harhaanjohtamisessa, vaan proletariaatin aatteellinen liittolainen fascismia ja imperialismia vastaan.[1])

Sama mitä Marx ja Engels sanoivat pikkuporvaristosta, koskee *talonpoikaistoa,* proletariaatin ehdottomasti tärkeintä liittolaista. Ilman sen liittolaisuutta ei työväenluokka voi saavuttaa päämääräänsä. Tästä asiasta kirjoittaa Engels kirjoituksessaan »*Talonpoikaiskysymys Ranskassa ja Saksassa*» v. 1894 m.m. seuraavaa:

»Sosialistisen puolueen poliittinen valtaanpääsy on tullut silminnähtävän lähelle. Mutta pystyäkseen valtaamaan poliittisen vallan puolueen täytyy ensin lähteä kaupungista maaseudulle ja tulla voimatekijäksi siellä. Saako sosialistinen puolue, joka ennen kaikkia muita puolueita pystyy selvästi näkemään taloudellisten syiden ja poliittisten seurausten yhteyden, joka siis myös on jo aikoja sitten tajunnut, että suurtilalliset todellisuudessa ovat talonpoikain julkeita vihollisia, susia lampaan vaatteissa — saako se tyynesti jättää häviöön tuomitun talonpojan kavalien suojelijoidensa käsiin, kunnes hän muuttuu teollisuustyöläisen passiivisesta vastustajasta hänen aktiiviseksi vastustajakseen? Ja niinpä olemmekin keskellä talonpoikaiskysymystä.»

Tämänkin kysymyksen merkitys on kapitalismin maailmanpulan johdosta entisestään korostunut kahdestakin syystä. Ensiksikin talonpoikain joukkosortuminen maatalouspääoman keskittyessä, finanssipääoman tunkeutuessa puutavara- y.m. yhtiöiden muodossa maaseudulle ja suurmaanomistuksen liitto sen kanssa ovat tehneet heistä proletariaatin luonnollisia kapitalisminvastaisia liittolaisia. Toiseksi on huomattava, että fascismin hakiessa joukkopohjaansa maaseudulta, seuraa talonpoikaiston fascistisoituminen, jollei

---

[1]) Myös Suomessa on vapaamielinen porvaristo — nimenomaan »intelligentsia» — ollut proletariaatille arvokas liittolainen taistelussa sotaa ja fascismia vastaan. Todellisuudessa on meilläkin ollut olemassa kansanrintama, tosin puoluepoliittisesti täysin organisoimaton, mutta joukkoliikkeenä parissakin tapauksessa valtatekijäksi noussut: adressit kuolemanrangaistusta ja sotaa vastaan. Tämän liikkeen edelleenkehittäminen tulee sitä välttämättömämmäksi, mitä ilmeisemmiksi käyvät Saksan taholta tulevat valtauspyrkimykset. Kuten esim. Espanjassa tulee meilläkin kysymykseen maan itsenäisyyden puolustaminen vierasta valloittajaa vastaan.

työväenluokka lähde kaupungista maaseudulle ja ohjaa talonpoikaiston taistelua oikeaan uomaan. [1])

Kansallisuuskysymys on sinänsä laaja marxilaisessa kirjallisuudessa paljon käsitetty probleemi. Erikoisesti tässä on syytä käsitellä erästä liittolaista, jonka imperialismi on proletariaatille lahjoittanut, nimittäin siirtomaakansoja. Tämän liittolaisen merkitys on jo näyttäytynyt Intiassa, Egyptissä ja ennenkaikkea Kiinassa, missä työväen neuvostovalta on nähnyt päivänvalon.

Tähän mahtavaan liittolaiseen nähden on syytä viitata dosentti M a u r i c e D o b b i n tutkielmaan Imperialismin taloudesta (Soihdussa marraskuussa 1935):

»Imperialismi samoinkuin kapitalismin uudet muodot tämän monopolistisella aikakaudella synnyttävät uuden ja monimutkaisemman luokkataistelumuodon paljon laajemmalla rintamalla kuin Marxin kuvaileman klassillisen muodon. Kahdeskymmenes vuosisata tulee näkemään siirtomaanationalismin imperialisminvastaisen taistelun, joka tapahtuu neljällä mannermaalla t.s. sulkee piiriinsä koko maapallon. Tämä taistelu merkitsee tosin tavallansa palautumista vallankumouksellisiin liikkeisiin Europassa vuosina 1789, 1830, 1848, siinä mielessä, että se tapahtuu porvarillis-demokraattisella tasolla. Mutta imperialismin aikakaudella tuli tämä taistelu todellisuudessa tekemään asian yhteiseksi proletariaatin taistelun kanssa sosialismin puolesta, koska se oli suunnattu samaa mahtia vastaan, jota vastaan proletariaatti Länsi-Europassa taisteli, nim. imperialistista kapitalismia. Sentähden ei Länsi-Europan proletariaatti saa katsella tätä taistelua kuin jotakin historiallista jätettä ja olla ymmärtämättömänä sen suhteen, vaan sen täytyy päinvastoin liittoutua sen kanssa luomaan anti-imperialistinen taistelurintama, joka käsittäisi koko maailman. Jos proletariaatti tekee tämän, vahvistuu se uusilla liittolaisreserveillä. Ja nämä imperialisminvastaiset voimat olisivat äärettömästi suuremmat kuin yhdeksännentoista vuosisadan klassillisen käsityksen mukaan. Mutta sen lisäksi Lenin arveli, ja tämä on leninismin kaikkein merkityksellisin periaate, että siirtomaiden proletariaatin piti heti alusta alkaen ottaa

[1]) Nämä molemmat ilmiöt samoinkuin itse maatalouspula ovat Suomessa olleet erittäin kouraantuntuvat. Noin $^2/_3$ maan väestöstä saa toimeentulonsa maatalouden elinkeinoista. Talonpoikaiston sortumisilmiö on ollut varsin voimakas: esim. maatalouskiinteimistöjen pakkohuutokauppoja on vuosina 1931—36 suoritettu virallisenkin tilaston mukaan noin 13,000 ja ulosmittauksia jopa pariinkymmeneentuhanteen vuodessa. Proletariaatin puuttuvan vaikutuksen takia maaseudulla onnistui finanssipääoman nostattaa takapajuisinta talonpoikaisainesta fascistiseksi lapuanliikkeeksi »talonpoikaismarsseineen». Porvarillisten puolueiden silmiinpistävä haluttomuus auttaa muita kuin vauraimpia suurtalonpoikaiskerroksia sekä jatkuva kireys maaseudulla luovat proletariaatille kuitenkin objektiiviset edellytykset pientalonpoikaiston liittolaisuuden voittamiseen.

käsiinsä siirtomaiden anti-imperialistinen taistelu, vaikka se tapahtuikin puhtaasti porvarillis-demokraattisin eikä sosialistisin tunnuksin. Siinä määrin kuin proletariaatin yhdessä talonpoikien ja erätten pikkuporvariainesten kanssa onnistui saavuttaa tämä johtoasema, olisi mahdollista nopeasti siirtyä porvarillisesta demokratiasta sosialistiseen vallankumoukseen, ilman mitään porvarillista luokkaherruusväliaikakautta, ja siten yhdistää kaksi historiallista aikakautta.»

Mutta sellainen on imperialismin kehitys, että se heittää osan imperialisteja itseäänkin liittoon työväenluokan kanssa. Tämä tosiasia on tullut oleelliseksi tekijäksi työväenluokan taktiikassa osaksi sentähden, että eri imperialististen ryhmien välinen taistelu on kärjistynyt, osaksi sentähden, että poliittisella näyttämöllä yhä mahtavampana tekijänä vaikuttaa sosialistisen työväen hallitsema valtio, Neuvostoliitto, ja tämä taktiikka ilmenee n.s. kollektiivisen turvallisuuspolitiikan muodossa. Meillä on jälleen syytä tarkastella, mitä tästä asiasta on kirjoittanut eräs toinen huomattava englantilainen teoreetikko, John Strachey (Soihtu n:o 9 -36):

»Useimmat ihmiset tuntevat sen tosiasian, että maailma on nykyään jakautuneena suhteellisen tyydytettyihin ja ahmattimaisen tyydyttämättömiin imperialistisiin suurvaltoihin. Ranska ja Englanti johtavat edellistä leriä — Saksa, Italia ja Japani toista.»

»Mitä tässä tilanteessa vaatii maailman työtätekevän luokan etu? Heidän varsinaisena tarkoituksenaan nyt kuten aina on poistaa maailman kaikilta ääriltä kapitalistinen järjestelmä ja asettaa oma sosialistinen hallituksensa sen tilalle. Kuinka sitten vallitsevassa maailmantilanteessa voi tämä tapahtua? Ensinnä täytyy kaikkien työläisten johtajien ratkaista, mitkä maailman osat tarjoavat parhaan suoranaisen mahdollisuuden kapitalismin poistolle ja työväenluokan valtaanpääsylle. Missä, toisin sanoen, on kapitalismi heikoin? Vastauksena täytyy ilman muuta olla: se on heikoin tyydyttämättömissä, saaliinhimoisissa valtioissa, sellaisissa kuin Saksa ja Italia.»

»Saksan ja Italian fascistinen kapitalismi on nyt joutunut siihen pisteeseen, jolloin sen täytyy joko jatkuvasti laajentua tai sitten kuolla. Tämänvuoksi vaatii koko maailman samoinkuin Neuvostoliitonkin työväenluokan ehdoton etu niiden tien katkaisemista. Sillä niin pian kuin tämä on tapahtunut, ovat näiden maiden kapitalismin olemassaolon mahdollisuudet loppuneet.

On todella erinomaisen suuri onni maailman työtätekevälle luokalle, että tämä heidän ensimmäinen etunsa sattuu yhteen tyydytettyjen valtioitten kapitalististen luokkien muutamien osien tämän hetken etujen kanssa. Sillä kapitalististen valtioitten ääretön laajentuminen, vaikkakin se on ehdoton edellytys niiden kapitalismille, uhkaa jokaisen toisen valtion olemassaoloa.

Nämä ovat syyt, miksi kollektiivisen turvallisuusaatteen käytäntöönsovelluttaminen on käynyt työväenluokan korkeimmaksi eduksi. Tällä hetkellä rauhanasia ja työväenluokan asia yhtyvät täydellisesti.»

»Tyydytettykin» imperialismi on imperialismia, porvarillista luokkapoliitikkaa, eikä se sentähden voi työväenluokalle olla muuta kuin varsin epävakainen liittolainen, jollei tyydytettyjen maiden työväenluokka *pakota omaa»* porvaristoaan tällaiseen liittoon. Kuitenkin se lupaa työväenluokalle ennennäkemättömän mahtavan liittolaisen. Jo esimerkiksi Englannin imperialismin heikko ja horjuvakin puuttuminen Mussoliinin Abessiinian-sotaan kykeni antamaan siivet sodan- ja fascisminvastaiselle joukkoliikkeelle kaikkialla maailmassa. Jos se vielä liittoutuu — imperialististen etujensa ajamana ja työväenluokkansa pakottamana — Neuvostoliiton kanssa, silloin on proletariaatin puolella voittamaton maailmanarmeija. Jolleivät fascistiset valtiot uskalla nousta tätä armeijaa vastaan, ne tulevat sortumaan sisäisiin ristiriitoihinsa. Jos ne heittävät kaikki yhden kortin varaan ja aloittavat sodan, tulee niiden tappio olemaan varma. Tämä tappio ei voi olla johtamatta työväenluokan voittoon kaikilla rintamilla ja sen nousuun poliittiseen valtaan maailman kaikilla äärillä.

Mutta tämä merkitsee juuri kapitalistisen järjestelmän päättymistä.

3.

Tajunta järjestelmänsä heikkoudesta ja tietoisuus proletariaatin johtavasta osuudesta tämän järjestelmän poistamisessa sekä tämän välttämättömyydestä ulospääsyn löytämiseksi ovat aika ajoin saaneet porvariston ryhtymään väkivaltaisiin toimenpiteisiin proletariaatin järjestyneen ja suunnitelmallisen toiminnan estämiseksi. Tämä on tapahtunut poikkeuslainsäädännön avulla työväenpuolueiden »laillisen» toiminnan kieltämiseksi tai avoimella terrorilla niiden hävittämiseksi. Tällaiset tilanteet ovat asettaneet työväenpuolueet tehtävän eteen jatkaa toimintaa n.s. »illegalisin», »maanalaisin» menettelytavoin, jotta voitaisiin väistää iskut ja silti säilyttää periaatteellinen selkäranka ja jatkaa taistelua entiseen suuntaan.

Tämä menettely on ainoastaan sovellutus Kommunistisen Manifestin loppusanoista:

»Kommunistit halveksivat salata mielipiteitään ja aikomuksiaan. He selittävät avoimesti, että heidän päämääränsä voidaan saavuttaa vain kumoamalla väkivaltaisesti koko tähänastinen yhteiskuntajärjestys.»

Silloin kun porvarillinen valtio on jo niin heikko, ettei se enää itse voi sallia tätä avointa julistusta, silloin tulee kysymykseen sen esittäminen vastoin vallassaolijain »laillista» lupatodistusta.

Parhaita esimerkkejä legalisen ja illegalisen taistelun vaihteluista tarjoaa

Saksa. Marxilla ja Engelsillä puolestaan oli tilaisuus lausua siitä ajatuksiaan varsinkin Bismarckin n.s. sosialistilakien yhteydessä vuosina 1878—90. Kuuluisassa kiertokirjeessään Bebelille, Liebknechtille, Brackelle y.m. vuonna 1879 he lausuivat sosialistilakien tarkoituksesta ja puolueen eräiden johtajain liian kesystä suhtautumisesta niihin m.m. seuraavaa:

»Saksan (sosialidemokraattinen) puolue on poikkeuslaeilla julistettu pannaan juuri sentähden, että se oli ainoa todellinen oppositiopuolue Saksassa. Kun se ulkomaisessa äänenkannattajassaan esittää Bismarckille kiitoksen tästä siten, että se luopuu tästä ainoan oppositiopuolueen asemasta, esiintyy sievän kesysti ja suhtautuu saamaansa potkuun intohimottomasti, osoittaa se vain, että se on tämän potkun ansainnut.»

Eräs osa illegalista toimintaa on maanpakolaisuus. Siitä kirjoittavat Marx ja Engels samassa kiertokirjeessä jälleen moittien puolueen oikeistolaisjohtajain väärää menettelyä:

»Mutta mitä varten yleensä ollenkaan mennään ulkomaille, jollei sitä varten, että purjehdittaisiin täysin purjein. Ulkomailla ei mikään tätä estä. Sveitsissähän eivät Saksan paino-, yhdistys- ja rangaistuslait vaikuta. Siellä ei siis ainoastaan ole mahdollisuus sanoa sellaista, mitä kotona jo ennen sosialistilakeja, Saksan tavallistenkaan lakien takia ei voitu sanoa, vaan se on suoranainen velvollisuus. Sillä sieltä ei ääni kuulu vain Saksaan, vaan koko Europaan, ja velvollisuus on sentakia, niissä rajoissa, jotka Sveitsin lait asettavat, peittelemättä esittää koko Europalle Saksan puolueen tiet ja päämäärät. Se joka Sveitsissä antaa Saksan lakien sitoa itseään, ei osoita muuta kuin että hän on näiden lakien arvoinen ja että hänellä itse asiassa ei ole muuta sanottavaa kuin mikä Saksassakin oli luvallista ennen poikkeuslakeja.»

Vaikka Marx ja Engels — ensinmainittu m.m. kirjeissään Sorgelle — valittivatkin Saksan sosialidemokraattisen puolueen oikeistojohtajain kykenemättömyyttä illegalin työn järjestämiseen, totesivat he, että tästä huolimatta kehitys itse teki työtä työväenliikkeen hyväksi. Niinpä Engels kirjoittaa Beckerille v. 1884 alussa m.m. seuraavaa:

»Muuten ei agitatio Saksassa edisty niinkään huonosti, vaikkakin porvarillinen lehdistö vaikenee kaikesta ja vain aika ajoin tahtomattaan päästää pelokkaan ähkäisyn, kun puolue nopeasti voittaa alaa sensijaan, että se sitä menettäisi. Poliisi on avannut meikäläisille aivan tavattoman työkentän: kaikkialla tapahtuvan keskeytymättömän taistelun poliisia itseään vastaan. Sitä käydään aina ja kaikkialla, suurella menestyksellä ja mikä parasta, suurella huumorilla. Poliisi saa selkäänsä ja sitäpaitsi — nauretaan ulos. Ja tämä taistelu on mielestäni näissä olosuhteissa hyödyllisintä. Se ennenkaikkea säilyttää nuorisossamme

halveksunnan vihollista kohtaan. Huonompia joukkoja ei meitä vastaan ollenkaan voida lähettää kuin Saksan poliisin; silloinkin kun se on ylivoimainen, se kärsii moraalisen tappion, ja meidän nuorisomme voitonvarmuus kasvaa päivästä päivään. Tämä taistelu johtaa siihen, että silloin kun paine lopulta helpottaa (ja se tapahtuu samana päivänä kuin tanssi Venäjällä alkaa), meidän lukumäärämme ei ole laskettava sadoissatuhansissa vaan miljoonissa.»

Ja vuoden 1884 lopulla, kun uudet vaalit oli suoritettu loistavalla menestyksellä, totesi Engels kirjeessään Kautskylle kehityksen seuraavasti:

»Ensimmäisen kerran historiassa on olemassa tiivis ja luja työväenpuolue todellisena poliittisena valtatekijänä, kehittyneenä ja kasvaneena mitä kovimman vainon alaisena, vallaten keskeytymättä alueen toisensa jälkeen, vapaana kaikesta pikkuporvarillisuudesta Euroopan pikkuporvarillisimmassa ja kansalliskiihkosta sen voitonhumalaisimmassa maassa — valtatekijänä, jonka olemassaolo ja paisuminen on nykyisin hallitseville luokille yhtä käsittämätön ja salaperäinen kuin kristillisen tulvan paisuminen oli tuhoutuvan Roomanvallan johtajille, mutta joka nousee yhtä varmasti ja vastustamattomasti kuin silloin kristillisyys, niin varmasti, että sen kasvava nopeus ja siten sen lopullisen voiton ajankohta jo voidaan matemaattisesti laskea. Sosialistilaki on sitä auttanut sensijaan että olisi sen tuhonnut...»

Vasta imperialismin ajalla on »maanalainen» taistelu kuitenkin saanut varsinaisen merkityksensä ja laajan käytäntönsä työväen toiminnassa samalla kuin avoin terrori on tullut porvariston taistelukeinoksi. Tämä fascistinen terrori on todella suoraan verrannollinen kapitalistisen järjestelmän heikkouteen ja porvariston pelkoon. Taistelussa sitä vastaan ei tosin enää joudu vaaraan vain vapaus vaan henkikin, ja se edellyttää mitä suurinta ja täydellisintä marxilaisuuden periaatteiden ja taktiikan tuntemusta. Jälleen on parhaana esimerkkinä Saksa — tällä kertaa Hitlerin Saksa — jossa tuhannet työläiset henkensä uhalla käyvät taistelua Saksan kansan vapauden puolesta levittäen pienillä taloudellisilla osavaatimuksilla vaikutustaan joukkoihin ja suorittaen maanalaisen sanomalehtiverkoston avulla avointa vallankumouksellista valistustyötä.

Jokainen murha, pahoinpitely ja pidätys fascistisissa ja puolifascistisissa maissa lisää sosialidemokraattien ja kommunistien lukumäärää ja jouduttaa vallanpitäjien kauhu-unen kaikkialla kypsyvästä vallankumouksesta muuttumista todellisuudeksi. Jokaista vallassaolevan hallituksen vastustajaa vai-

notaan sosialistina tai kommunistina [1]) ja niin lopulta käykin, että he todella sellaisiksi kehittyvät. Kun porvaristo ei kykene säilyttämään valtaansa ilman avointa diktatuuria ja terroria, silloin tuleekin vapaus merkitsemään = vallankumous.

Maanalainen taistelu on jo puolittaista kansalaissotaa. Tämänkin päivän Saksa osoittaa jälleen, mihin joudutaan, jolleivät kansanvaltaiset kerrokset pysty katkaisemaan kapitalistisen porvariston pyrkimystä fascistiseen diktatuuriin. Juuri edellämainittu Etsivän Keskuspoliisin promemorioiden tapaus näytti äkkiä, kuinka lähellä Suomessakin oltiin »saksalaista» kehitystä kaikkine onnettomuuksineen. Se avasikin silmiä laajoissa piireissä ja nyt näyttää kehitys meillä lopultakin alkaneen kulkea toiseen suuntaan. Kuinka pysyväksi se jää, riippuu siitä, kuinka kiinteäksi meillä saadaan muodostettua kansanvallan puolustajain yhteistyö taantumuksen uusia hyökkäyksiä vastaan.

Mauri Ryömä

KIRJALLISUUTTA

Marx-Engels: Kommunistinen Manifesti, Vaasa 1922.

Marx: Palkkatyö ja pääoma, Helsinki 1936.

" Filosofian kurjuus, Leningrad.

" Gothan ohjelman arvostelua, Helsinki 1935.

" Internationalen päätöslauselma ammattiyhdistysliikkeestä, (liite »Palkkatyössä ja pääomassa»).

Marx-Engels: Kiertokirje Bebelille, Liebknechtille, Brackelle ym. v. 1879 (osa julkaistu Soihdussa (7—8) 1934).

Engels: Kirje Beckerille v. 1884. Marx-Engels: Ausgewählte Briefe, Moskau-Leningrad 1934.

" Kirje Kautskylle v. 1884. Marx-Engels: Ausgewählte Briefe, Moskau-Leningrad 1934.

Kautsky: Yhteiskunnallinen vallankumous, suom. Väinö Tanner, Rauma 1906.

" Menettelytapavirtauksia Saksan sosialidemokratiassa, Helsinki 1911.

Pannekoek: Työläisten taistelu, Helsinki.

" Työväenliikkeen menettelytavoista, Pori 1910.

---

[1]) Kerrassaan valaisevana esimerkkinä on meillä kuuluisa Etsivän Keskuspoliisin »muistio»-juttu, jossa koko kansanvaltainen porvaristokin varustettiin kommunistien etiketillä. Tosiasiassa tämä »vahinko» osoittaa vain sen, että parlamentaarinen kansanvalta varsin huonosti enää mahtuu Suomenkaan saksalaisesti orientoituvan finanssikapitalismin puitsiin, vaan jokaisen demokraatin täytyy olla »kommunisti».

Kautsky-Pannekoek: Joukkoliike ja vallankumous, Amerikassa 1913.
Bernstein: Sosialismin edellytykset, Porvoo 1911.
Lenin: Valtio ja vallankumous, Kuopio 1920.
Bauer: Tie sosialismiin, Helsinki 1920.
" Bolshevismi vaiko sosialidemokratia, Helsinki 1922.
Stalin: Lenin ja leninismi, Leningrad 1925.
Kusnetzov: Marx ja Engels talonpoikaistosta, Soihtu (2, 5) 1936.
Dobb: Imperialismin talous, Soihtu (6, 7) 1935.
Strachey: Espanja ja historia, Soihtu (10) 1936.
" Kollektiivinen turvallisuus, Soihtu (9) 1936.
Pol: Neuvosto-Kiina, Soihtu (6) 1935.
Rosenthal: Fascismen som massrörelse, Stockholm 1935.
Ranskan kansanrintaman ohjelma. Soihtu (6—7) 1936.
Vapaan Espanjan puolesta. Akateemisen Sosialistiseuran lentokirjanen, Helsinki 1936.
Etsivä Keskuspoliisi: Kaksi promemoriaa kansanrintamasta. Julkaistu Tulenkantajissa (39) 1936.

Marxilaisen estetiikan peruskysymyksiä

Marxilainen estetiikka ja taidetutkimus on proletaarisen tieteen myöhäisimpiä haarautumia: tosin hahmoitteli Marx »Poliittisen talouden arvostelun» kuuluisassa alkulauseessa myös tulevan proletaarisen taidetutkimuksen periaatteet, tosin hän monissa kirjoituksissaan ja kirjeissään lausui käsityksensä myös erilaisista taideilmiöistä, mutta on täysin yhteiskunnallisten kehityslakien mukaista, että vaikuttavaksi tekijäksi proletariaatin elämässä ja luokkataistelussa taide voi tulla vasta silloin, kun on sivuutettu sen nousun ensimmäinen suuri jakso: työväenluokan herättämisen, kokoamisen ja

järjestämisen kausi; kun on saavutettu määrätyt taloudelliset ja niille rakentuen sivistykselliset edellytykset: edes jonkinlainen vapaa-aika, jonkinlainen mahdollisuus päästä taiteeseen tutustumaan, yleistyvä lukutaito, herännyt mielenkiinto ja harrastus taidetta ja kirjallisuutta kohtaan. Työväenjärjestöt, taloudelliset, poliittiset, sivistykselliset, työväen sanomalehdistö on tässä tehnyt valtavan kulttuurityön.

Samalla kun taide näin tulee ajankohtaiseksi työväelle, samalla tulee välttämättömäksi myös taideteoria, proletaarinen taideteoria. Vuosisatojen ja tuhansien kulttuuri ympäröi sivistysjanoon heräävää jättiläistä. Mihin tutustua, mitä valita, mistä ottaa vaikutteita? Marxin teesit kulttuurin yläkerroksesta tulevat ajankohtaisiksi: taidekin on heijastuma taloudesta ja yhteiskunnasta, muuttuva niiden mukana, taidekin on heijastuma luokkien taistelusta, ase ideologiain taistelussa. Valtavat kulttuurikerrostumat olivat nyt avautuneet työväenluokalle ja hallitseva porvaristo koetti työntää sen silmille oman luokkanäkemyksensä silmälaseja kulttuuri-ilmiöiden »oikein ymmärtämiseksi». Joka hetki tuottivat lisäksi porvariston omat taiteilijat ja kirjailijat uutta taidetta kapitalistisen yhteiskunnan tukemiseksi ja porvarillisten tunteiden propagoimiseksi. Oli myös pikkuporvarillinen naturalismi, joka mekaanisella kurjuudenkuvauksellaan oli läheisintä työväelle, mutta joka kyvyttömyydellään selviytyä pessimisminsä umpikujasta oli vaarana vetää työläisjoukkojakin saman toivottomuuden kurimukseen. Tämä kaikki oli nyt näytettävä proletariaatille marxilaisuuden paljastavassa salamanvalossa, osoitettava taiteen yhteiskunnalliset lait, sen pyrkimykset, sen vaikutus. Ja riippuen proletariaatin silloisesta kehitystasosta oli asettelun oltava yksinkertainen ja selvä, oleellisen paljastava. Oli osoitettava luokkataistelu kulttuurissakin: luokka luokkaa vastaan, kulttuuri kulttuuria vastaan. Oli mobilisoitava esiin proletariaatin omaa taistelevaa kulttuuria.

Monet tämän kauden taideteoreetikoista ovat tämän vuoksi kieltämättömän kaavamaisia, yleistäviä, »vulgäärejä». Sellaisesta ei kuitenkaan voi syyttää saksalaista Franz Mehring'iä, joka on tämän kauden marxilaisen taidetutkimuksen suurin nimi. Ratkaiseva on hänen arviointinsa naturalismista, ratkaiseva myös hänen erittelynsä porvarillisesta klassisismista, jo eteenkinpäin viittaava, hänen kohottaessaan siinä arvoon porvariston parhaimman kulttuurin ja pyrkiessään sen proletaariseen uudelleenarviointiin. Huomattavaa on, että hän silloisissa oloissa — vuosisadan vaihteessa — ei oleta suurta sosialistista taidetta voivan syntyä tulevalla kärjistyneiden luokkataistelujen aikakaudella, vaan vasta sosialistisessa yhteiskunnassa.

Tänään suuri maa, maapallon kuudenneksen käsittävä, on proletariaatin

johtama ja sosialismiin siirtyvä: nyt jo se on tuottanut suurta, väkevää taidetta ja osoittanut luomisvoimaa, joka ilmenee vain historian suurimmissa yhteiskunnallisissa nousuissa. Ja lisäksi: tänään on myös kapitalistisissa maissa, niiden proletariaatin taistelun tuloksena, kehittynyt sosialistista taidetta, joka ei vain ole taistelevaa, vaan myös esteettisesti suurta: Amerikaassa, Saksassa, Japanissa, Pohjois-Europassa. Kirjallisuutta, teatteria, maalaustaidetta, musiikkia. Marxilainen taidetutkimuskin on laajentunut ja erikoistunut kaikille taiteenaloille. On eritelty taiteen olemusta ja syntyä, sen osuutta historiankulussa. On tutkittu taiteen tehtävää vallankumouksessa ja sosialistisessa rakennustyössä. On myös entistä määrätietoisemmin otettu tutkimuksen alaiseksi koko mennyt kulttuuri, pyritty vapauttamaan se virallisesta porvarillisesta päällyskerroksestaan, omaksumaan se proletaarisen tai suorastaan luokattoman yhteiskunnan katsomuksen mukaisesti.

Lunatsharski, Buharin, Gorki ovat tämän kauden taidetutkimuksen huomattavimpia nimiä Neuvostoliitossa, Hausenstein Saksassa, Fréville Ranskassa, Granville Hicks Amerikassa. Kirjallisuudella, kuvaamataiteella, teatterilla, filmillä ovat omat erikoisnimensä.

Seuraavassa pyrimme lyhyesti valaisemaan eräitä marxilaisen estetiikan ja taidetutkimuksen oleellisia kysymyksiä.

Taiteen olemus

»Mitä on taide?» on erään Tolstoin teoksen nimi ja se on oikeastaan samalla yleisotsikko kaikelle varemmalle taidetutkimukselle, kysymys, jota pyrittiin valaisemaan uskonnon, moraalin, filosofian ja luonnontieteen totuuksilla, mutta yksimielisyyteen pääsemättä. Marxilaiselle taidetutkimukselle, joka on tarkastellut taidetta ja taidekäsityksiä ennenkaikkea suhteessa yhteiskuntaan, sen ilmauksina, siihen vaikuttavina, ei tämä kysymys ole lainkaan ollut niin ensisijainen. Käytännössä on kuitenkin jouduttu vetämään rajoja esim. kirjallisuudessa tiedettä tai journalistiikkaa vastaan, samalla kuitenkin karttaen sellaisia ahtaita määritelmiä, kuten taiteen »pyyteettömyys» ja »kontemplatiivisuus» (kiihkottoman tarkastelun luonne), joitten on nähty liittyvän vain määrättyihin historiallisiin oloihin ja luokkakäsityksiin. Niinpä Buharin määrittelee: *taide on tunteiden systematisointia hahmoihin näiden tunteiden sosialisoimiseksi.* Sillä tahdotaan sanoa, että taide on ennenkaikkea — vaikkeikaan niin yksipuolisesti kuin monet porvarilliset teoreetikot väittävät — tekemisissä tunteiden kanssa, lähtöisin tunteista, tunteisiin vaikuttavaa; että sille on oleellista systemati-

soimispyrkimys hahmoihin, so. se järjestää käyttämänsä tunnearvot niiden oleellisen merkityksen mukaan ja ilmaisee ne kuvina, hahmoina; että taide oleellisesti on yhteiskunnallinen ilmiö, jonka pohjana on yhteiskunnallinen ilmaisuvietti, so. pyrkimys levittää taiteilijan tunteet kuvina mahdollisimman suuriin joukkoihin, pyrkimys »sosialisoida» ne.

Taiteen alkuperä

Toinen kysymys, johon porvarillinen estetiikka on erikoisesti kiinnittänyt huomionsa, mutta marxilainen estetiikka vain vähemmän, on kysymys taiteen alkuperästä. On kuitenkin itsestään selvää, miten läheisessä yhteydessä se on edelliseen kysymykseen ja miten suuresti sen valaisu voi edellisen ratkaisua selvittää. Huomio tähän kysymykseen on kääntynyt erikoisesti siksi, että on oivallettu se valtava todistusarvo, mikä uusimman porvarillisen, *ns. sosioloogisen taidetutkimuksen* tuloksilla on ollut marxilaisen taidekäsityksen puolesta. Onhan tämä suunta tutkimalla primitiivisten kansojen taidetuotteita ja taideilmauksia todennut, miten taide koko synnyltään on mitä läheisimmässä yhteydessä yhteiskuntaan ja sen käytännöllisiin tarpeisiin: työhön, sotaan, erotiikkaan (lajin säilyttämiseen), uskontoon (magiaan). Tuossa alkuperäisen taiteen yksinkertaisimmassa muodossa on nähty määrätty leikkiluonne, mutta mikä on sen syysuhde tuotantoon, siinä ovat tiet eronneet porvarillisen ja marxilaisen tutkimuksen välillä. Kun esim. K a r l B ü c h e r'in mukaan taide on vanhempaa kuin työ, on P l e h a n o v'in mielestä taide, »leikki», työn seurausta: *primitiivinen taide juurtui yhteiskunnallisen työn prosessissa, ja sen harjoituksesta aiheutui määrätty hyöty työn tulokselliselle toteuttamiselle.* »Ihminen suhtautuu esineihin ja ilmiöihin ensiksi hyötynäkökannalta ja vasta myöhemmin omaksuu esteettisen asenteen niitä kohtaan». Tästä jää kaikkeen luonnolliseen taidekäsitykseen tietoisesti tai tiedottomasti tunne siitä, että kauneus nousee hyödyllisyyden pohjalta. Taiteen kauneus on sen sosialisessa vaikutuksessa. Tutkielmassaan musiikin alkuperästä osoittaa T s h e m o d a n o v Plehanovin väitteiden paikkansapitävyyden primitiivisten työlaulujen rytmin ja melodian suhteen.

Ilmeinen puute porvarillisessa sosioloogisessa taideutkimuksessa on ollut se, että se ei ole valaissut taiteen osaa luokkien synnyssä, luokkavallan luomisessa ja säilyttämisessä, välineenä yhteiskunnallisessa suggestiotekniikassa. Siinäkin aukeaa marxilaisille tutkijoille merkityksellisiä tehtäviä.

Heljastuma yhteiskunnasta

»Tuotantosuhteet yhdessä muodostavat yhteiskunnan taloudellisen pohjarakenteen . . . jota vastaavat määrätyt yhteiskunnalliset tietoisuusmuodot.» Tämä taloudellinen struktuuri »määrää sosiaalisen, poliittisen ja henkisen elämän kehityksen ylipäänsä». »Ei ihmisen tietoisuus määrää hänen olemassaoloaan, vaan päinvastoin hänen yhteiskunnallinen olemassaolonsa määrää hänen tietoisuutensa.»

Nämä Marxin teesit »Poliittisen talouden arvostelun» esipuheessa, tulokset yli vuosikymmenen valtava-ulotteisesta tutkimustyöstä kaikilla tieteenaloilla, ovat myös marxilaisen taiteentutkimuksen ja taiteenhistorian lähtökohtana. Ensisijainen on talous, tuotantosuhteet, eli kuten Hausenstein sen taidehistoriassaan määrittelee: »kulttuurikehityksen liikkeellepaneva perussyy on yhteiskuntataloudellinen materia». Tämä taloudellinen pohjaliikunta on yhteiskunnallisen kehityksen säätäjä, eri kulttuurien ja taidesuuntien nousun ja laskun perussyy; se säätää myös yhteiskunnan luokkien olemassaolon ja niiden pyrkimykset, luokkataistelun ja sen muodot. Taiteilija elää tässä yhteiskunnassa, keskellä tätä luokkataistelua, hän ei voi jäädä sen ulkopuolelle. *Taide on tunteen ilmausta, mutta ei viimekädessä taiteilijan oman tunteen, vaan hänen yhteiskunnallisen ympäristönsä, hänen luokkansa tunteen.* »Ei mikään ole erheellisempää kuin otaksua, että jonkun maan ja jonkun ajan taiteen erikoisuus on vain tässä ympäristössä vaikuttaneiden taiteilijoiden tuotetta. He itse ovat yhteiskunnallisen ympäristönsä tuotteita» (K a u t s k y). Vieläpä Hausenstein väittää, että »yksilö ei voi luoda mitään taidetta. Kaikki taide on heijastumaa, ja sen vuoksi aina syntymisensä juuria myöten sidottu yhteisön pyrkimyksiin.» Ja mikä ihmisyhteisö voi parhaiten huolehtia pyrkimyksistään? Eikö se luokka, jonka käsissä ovat tuotantovoimat, jonka käsissä on hallitusvalta? »Kulloinkin taiteessa vallitseva suunta on hallitsevien luokkien silloinen taidesuunta», sanookin Kautsky.

Taide on siis tulos yhteiskuntatalouden liikunnasta, muuttuva sen mukana. Taide on heijastuma luokkien taistelusta, kuvasteleva niiden vastakkaisia ideologioita. *Tällä emme kuitenkaan suinkaan tarkoita, että taide olisi välitön seurausilmiö taloudesta:* päinvastoin ovat välillä lukemattomat ylä- ja alarakennuksen muodot, kehitys ylhäällä voi olla hitaampi tai nopeampi kuin alhaalla, lisäksi vaikuttaa yläkerros puolestaan takaisin alakerrokseen, talouteen. *Eikä toisaalta taide koskaan ole »sataprosenttista» luokkataidetta, vaan syntyy eri luokkien ja ideologiain vaikutuksen alaisena,* saaden niistä ristiriitaisia vaikutuksia. Se on *dialektisen kehityksen dialekti-*

nen tuote. Feodaalista taidetta, ritari- ja hovitaidetta vastaan suuntautui porvarillinen ammattikunta- ja kauppiastaide, mutta feodaalisessa taiteessa itsessäänkin lisääntyi samaan aikaan porvarillinen aines. Samoin tänään porvarillista taidetta vastassa on proletaarinen taide, mutta kuinka usein näemmekään jo porvarillisessakin taiteessa proletaarisen aatemaailman tai elinvoiman ilmauksia!

Elinvoima, *vitaliteetti,* on tärkeä tekijä marxilaisessa taidetutkimuksessa, tekijä, jota erikoisesti Hausenstein on korostanut. *Taiteessa ei ole vain sisältö, aatemaailma, vaan myös muoto, tyyli.* Sisällössä me näemme heijastuman yhteiskuntataloudesta ja luokkataistelun dialektiikasta, olisiko muoto siitä erillainen ja tutkimuksemme ulkopuolelle jäävä? Syystä kyllä Buharin polemisoi tässä kysymyksessä Lunatsharskia vastaan, ja Hausensteinin kuuluisa taiteenhistoria on kokonaisuudessaan vastalause tällaista yksipuolisuutta vastaan: itse hän siinä tutkii yhteiskuntatalouden vaikutusta ihmisruumiin esittämisen tyyliin eri aikoina. »Yhteiskunnalliselle esteetikolle on verrattain helppoa soveltaa historiallismaterialistista tutkimustapaa alunperin poliittisesteettisiin ilmiöihin . . . Mutta vaikeampaa on etsiä yhteiskunnallinen merkitys poliittisissa kuvissa vain muodon ja värien hurmiona», hän kirjoittaa, »tyylisosioloogian tehtävänä on tutkia yhteiskunnan vaikutuksia ei aiheisiin vaan muotoon.» *Meidän on etsittävä maisemamaalauksen, kuvapatsaan, tunnelmarunon tai sävellyksen muodosta se elinvoiman määrä ja luonne, joka liittää sen yhteiskuntansa ja luokkansa elinvoimaan.* Hovimaalauksen ja porvarillisen valistustaiteen elinvoima on erillainen, porvarillinen »taide taiteen vuoksi» on elinvoimaltaan toista kuin sosialistinen taistelurunous. »Orgaaniset ja kriitilliset aikakaudet vaihtelevat historiassa ja jokainen aikakausi keskittää taiteensa tyyliin yhteiskuntansa tyylin. Siten tulee taidetyylistä ajan koko vitaliteetin korkein ilmaus, ei vain psyykillisen, vaan myös aineellisen, animaalisen vitaliteetin, joka on kaiken ihmistoiminnan pohjana», määrittelee Hausenstein.

Näin olemme koonneet marxilaisen taidetutkimuksen oleelliset piirteet yhteen; eräs tutkija (T h a l h e i m e r) käyttää tästä kokonaisuudesta nimitystä *yhteiskuntataloudellinen miljööteoria.* Tämä nimitys on valaiseva ja osoittaa erikoisesti *marxilaisen taidetutkimuksen metoodin elimellisen liittymisen porvarillisen tutkimuksen parhaisiin saavutuksiin.* Jo valistuksesta lähtien kiinnittivät porvarilliset esteetikot yhä kiinteämpää huomiota taiteen yhteiskunnallisen taustan valaisemiseen ja syy-yhteyslain toteamiseen näiden välillä. Korkeimpaan tieteelliseen pätevyyteen tämän miljöö-teorian kohotti kapitalismin kukoistusajalla, darwinismiin nojautuen, ranskalainen tiedemies H i p p o l y t e T a i n e. Hän määritteli kuuluisan rodun,

luonnon, ajan ja yhteiskunnan ympäristönsä. Mutta hänen virheensä oli *soveltaa yhteiskunnallisen ihmisen tekoihin ja luomuksiin kasvi- ja eläinkunnan lakeja.* Hän näin liioitteli miljöönsä bioloogisten tekijäin — luonnon ja rodun — merkitystä, kun yhteiskunnallinen miljöö sensijaan jäi pintapuoliseksi ja siksi sattumanvaraiseksi. Hän ei mene yhteiskunnallisen kehityksen perustekijään, talouteen, asti. Hän ei näe yhteiskunnan taistelevia luokkia ja taidetta niiden taistelun tulkkina. Marxilaisen taidetutkimuksen tuoma suuri edistysaskel ilmenee siinä, että se *Tainen miljööteoriasta on erottanut pois bioloogisen liioittelun ja tuonut sijalle sen yhteiskuntataloudellisen perustelun, luokkaerittelyn.*

Dialektiselta ainekseltaan marxilainen estetiikka taas liittyy H e g e l'iin ja tämän koulun johtavaan esteetikkoon V i s c h e r'iin. Mutta kun dialektiikka näillä on aatteitten ja abstraktioiden kamppailua, *kääntää marxilainen estetiikka dialektiikan jaloilleen, valaisemaan tuotantomuotojen, yhteiskuntajärjestelmien, ihmisluokkien — ja niiden heijastumana ja tulkkina myös taidesuuntien — keskinäistä kamppailua ja sen tuloksia.*

Näin *marxilainen estetiikka yhdistää klassillisen saksalaisen estetiikan ja länsimaisen sosioloogisen estetiikan positiiviset ainekset ajan taidetutkimuksen metoodiseksi huipuksi.* Tietoisesti julistaakin Hausenstein: »Ja jollei edustamamme tyylisosiologia olekaan kaikiksi ajoiksi estetiikan viimeinen muoto, niin on se sitä kuitenkin tänään ja huomenna. Se on se taideteoreettinen ylärakennus, joka tänään vastaa ehdotonta tietoa.»

Yhteiskunnallinen voima

Henkiset ilmiöt ovat heijastumia yhteiskuntatalouden dialektiikasta. Mutta ne puolestaan säteilevät jälleen yhteiskunnalliseen pohjarakennelmaan, kiihdyttäen tai lamaten sen kehitystä. Myös taide. Marxilainen taidetutkimus katsookin taidetta aina ei vain tuloksena yhteiskunnasta vaan *myös siihen vaikuttavana. Marxilaisen kritiikin tehtävänä on eritellä tämä vaikutus ja syyt siihen, sen sosiaaliset ja esteettiset tekijät.* Taidehan on oleellisesti tunteenilmausta, tunteen — ja sen kautta ajatuksen, aatteen, pyrkimyksen — ilmausta, tunteen propagandaa. Ja kun nämä tunteet luokkayhteiskunnassa ovat luokkatunteita, on *taidekin oleellisesti luokkapropagandaa, ase luokkien taistelussa.* Sen merkitys on arvioitava.

Taiteen yhteiskunnallinen merkitys on tietysti eri aikoina eri suuri. Määrättyinä rappiokausina, kivettyneen luokkavallan aikakausina se voi olla melkein kokonaan yhteiskunnallisesta todellisuudesta eristettyä; silloinkin se kuitenkin palvelee yläluokan pyrkimystä kääntää katseet pois

todellisuuden toivottomuudesta. Niinä aikoina taas, jolloin uusi luokka on vallankumouksellisessa nousussa, saa taidekin valtavan yhteiskunnallisen voiman ja kantavuuden: ajatelkaamme renesanssia, valistusta ja klassisismia, porvarillisen taiteen suuria nousukausia, tai ajatelkaamme meidän aikamme taistelevaa sosialistista taidetta.

Käsittäessämme *kaiken* taiteen olevan luokkapropagandaa ja siis »tendenssiä», putoaa pohja pois tuolta useasti toistetulta tuhmalta syyttelyltä, että tuo tai tuo taideteos ei olekaan taidetta, kun sensijaan toinen sitä on. *»Puhdas taide», »puolueeton taide» tai »taide taiteen vuoksi» ovat vain valheellisia iskusanoja. Kaikki taide on »tendenssiä». Ja kaikki »tendenssi» taas on taidetta sille yksilölle ja sille luokalle,* johon se siirtää tekijänsä hahmoiksi systematisoidut tunteet.

Yhtä hedelmätön kuin väittely tendenssistä on porvarillisella pohjalla, yhtä hedelmätön on ollut nykyään suorastaan hallitsevassa asemassa oleva väittely *taiteen ja moraalin suhteesta.* Koska tunnustetaan taiteen suuri yhteiskunnallinen merkitys, on myös silloin lähellä kysymys taiteen siveellisestä velvollisuudesta ja vastuusta. Mutta pyrittäessä porvarillisen tekopyhästi määrittelemään taiteen »yleisinhimillistä» päämäärää, on jouduttu täydelliseen umpikujaan, josta pelastuminen epätieteellisin fraasein on ollut vain luuloteltua. Taide, sanotaan, on moraalin alainen, sen on palveltava ihmisyyttä. Mutta mikä on tämä moraali, mikä on tämä yleisinhimillinen päämäärä? R e i c h toteaakin, että jonkin taideteoksen moraalinen arviointi on *yhtä moninainen kuin sitä arvostelevien ihmisten maailmankatsomus. Mutta mitä on näiden maailmankatsomusten takana? Yhteiskunnallinen olemassaolo, kuuluminen johonkin yhteiskuntaluokkaan.*

Materialistisen historiankäsityksen mukaan ei luokkayhteiskunnassa ole mitään yleisinhimillisiä päämääriä, vaan ainoastaan luokkapäämääriä, ei mitään yleisinhimillistä moraalista arvosteluperustetta, vaan ainoastaan luokkapoliittisia. Tämän vuoksi on *taiteenkin päämäärä luokkapoliittinen ja sen arvosteluperuste luokkamoraalinen. »Yleisinhimillinen» on hallitsevan luokan luokkavalhe.* Kun hallitsevan luokan taidefilosoofit puhuvat taiteen moraalista, tarkoittavat he hallitsevan luokan »hyveiden» kunniassa pitämistä ja »yhteiskuntaa hajoittavien» aatteiden vastustamista. Heidän on tieteellisesti mahdotonta puhua mistään ehdottomasta moraalista, kun moraali itsekin on heijastuma yhteiskunnasta, kehityksen ja muutosten alainen. *Ainoa positiivinen ja tieteellinen tapa eritellä taiteen ja moraalin suhdetta on tutkia niitä kumpaakin historiallisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä, suhteessa toisiinsa, aseina luokkataistelussa.*

Työväenluokan kannalta on moraalista taide, joka edistää ihmisenarvoisen,

luokattoman yhteiskunnan syntyä ja raivaa esteitä — taikauskon, valheen, ennakkoluulon, vääryyden — sen tieltä. Ja millainen taide tähän tänä päivänä parhaiten kykenee? Taide, joka lahjomattomalla rehellisyydellä kuvaa yhteiskunnallista todellisuutta sen oleellisissa ilmaisumuodoissa; kuvaa sitä, ei liikkumattomana, vaan muuttuvana, kehittyvänä, dialektisena: *sosialistinen realismi.*

Modifikaatiot (muunnokset)

Porvarillisessa ja yleensä vanhemmassa estetiikassa näyttelee oppi esteettisistä modifikaatioista, pääluokista, muunnoksista, suurta osaa. Vaikka se tuskin vielä on ajankohtainen marxilaiselle estetiikalle, on ehkä syytä lyhyesti huomauttaa niiden yhteiskunnallisesta luonteesta. Muunnokset — *kaunis, suloinen, arvokas, ylevä, traagillinen, koomillinen* jne. — esiintyvät tietysti taiteessa harvoin puhtaina, mutta sensijaan voidaan aina sanoa jonkin niistä olevan vallitsevana. Porvarillinen estetiikka on esittänyt lukuisia teorioja syistä, miksi mikin niistä vaikuttaa tunteisiimme omalla määrätyllä tavallaan. Meidän kannaltamme on nyt mielenkiintoista havaita, miten näissäkin selityksissä silloin tällöin esiintyy sosiaalista perustelua: siten esim. saatetaan sulo ja ylevä monopolisoida yläluokalle tai koomillisesta tehdä vanhoillinen yhteiskunnallinen voima. Kuitenkin näemme, miten *taideteosten vaikutus ajan mittaan voi siirtyä muunnoksesta toiseen:* jokin vanha murhenäytelmä esim. voi tänään olla vahvasti koomillinen vaikutukseltaan, jonkin hovinäytelmän ylevät sankarit ovat vain naurettavia nukkeja jne. Ja *samanaikaisestikin voi jokin taideteos puhua eri luokille eri esteettisen modifikaation kieltä:* hallitsevan luokan mielestä Homburgin prinssi on ylevä, työväenluokan mielestä — Francesco Villa.

Ylipäänsä voidaan kuitenkin sanoa, että esteettisistä modifikaatioista korkein, kaunis, vaatii kaikessa sopusointuisessa tasapainossaan vitaalista yhteiskunnallista pohjaa, ja että voimakkaasti vaikuttavan tragedian oleellisena edellytyksenä ovat jyrkät luokkajännitykset itse yhteiskunnassa. Koomillisuuden vanhoillisuudesta voidaan olla eri mieltä: ehkäpä se sittenkin kohoaa voimakkaimpana uuden luokan vallankumouksellisesta elinvoimasta: joku Cervantes, joku Rabelais, joku Voltaire, joku Hashek. Ja mielenkiintoista on kuulla erään neuvostovenäläisen kirjailijan (K o l t s h o v'in Pariisin kirjailijakongressissa 1935) selittävän, miten satiiri siirryttäessä luokattomaan yhteiskuntamuotoon menettää tunnusomaisen katkeran kärkensä ja lähenee huumoria.

Taidearvostelun perusteet

Kysymyksessä taidearvostelun perusteista on marxilainen estetiikka synteesi feodaalisen ja porvarillisen taidekäsityksen dialektiikasta.

Kun yksinvallan estetiikka (B o i l e a u) luuli voivansa *objektiivisesti* määritellä ne taideteoksen ulkonaiset ominaisuudet, jotka tekevät sen taiteeksi kaikille ja kaikissa oloissa, ja joiden onnistuneesta toteuttamisesta taideteoksen arvo riippuu, oli tämä pyrkimys vain heijastuma feodaalisyksinvaltaisen yhteiskunnan yleisestä olemuksesta ja hengestä, sen yleisestä auktoriteettiuskosta, joka Boileaulla sai »antiikin esikuvien» nimen; tosiasiassa hän tässä puhui vain hoviaatelin makutuomarina.

Porvarillisen estetiikan normaalimestari on K a n t, jonka taidekäsitys on kokonaan *psykoloogine n ja subjektiivinen:* hän kääntää huomion taideteoksesta sen tarkastelijaan ja omaksujaan, siihen vaikutukseen, minkä taideteos häneen tekee, koska se on ainoa, mitä todella voidaan havainnoida ja joka eri henkilöillä voi olla erilainen. Runo tai maalaus, joka toisen mielestä on taidetta, ei sitä toisen mielestä ehkä ole: ne eivät vaikuta häneen esteettisesti. Tämä oli tietysti välttämätön vastavaikutus vanhan estetiikan auktoriteettiuskolle, mutta käytännössä se on vienyt tieteelliseen itsemurhaan. Sillä *kun taide muuttuu vain persoonalliseksi makukysymykseksi, vajoaa pohja tieteellisen kritiikin ja taidehistorian alta* ja tilalle tulevat runolliset tunnestautumisyritykset, kuten todella onkin käynyt: voidaan puhua ammattikaunosielujen makudiktatuurista, jota pidetään yllä subjektiivisten arvostelmien varjolla.

Marxilainen taidekäsitys ei suinkaan palaa Boileaun estetiikkaan: se näkee Kantin psykoloogisessa estetiikassa huomattavan edistysaskeleen. Se *kieltää objektiivisten makutuomioiden olemassaolon luokkayhteiskunnassa, mutta näkee toisaalta yksilöllisten makutuomioiden ryhmäluonteen.* Aikakausi, ikäkausi, sivistystaso vaikuttavat, mutta ratkaisevasti ihmisen yhteiskunnallinen olemassaolo. Näemme *luokkataiteen ja luokkamaun realiteetin.* Näemme, *ettei arvostelu ole objektiivista Boileaun mielessä, ei myöskään subjektiivista porvarillisessa mielessä, vaan luokkaobjektiivista.* Subjektiiviset tekijät, jotka siihen sisältyvät, ovat toisarvoisia.

Kun vallitseva arvostelu on suurelta osalta arvostelua älymystön pientä piiriä varten, asettaa marxilainen taidetutkimus itselleen paljon suuremmat tehtävät: *tutkia kaikkea taiteellisesti vaikuttavaa toimintaa ja tuotantoa sen »tasosta» riippumatta,* salapoliisiromaaneja ja tosikertomuksia myöten, *tutkia sen syntymisen ja esiintymisen riippuminen ajan yhteiskuntataloudellisesta dialektiikasta, sen »tendenssi», sen vaikutusala ja merkitys luokkataistelussa, sen esteettiset vaikutuskeinot.* Tällainen kritiikki vaatii tosin yhteiskunnan rakenteen ja kehityslakien tuntemusta, mutta vasta se on kritiikkiä täydellisessä tieteellisessä mielessä.

Raoul Palmgren

KIRJALLISUUTTA

Marx: Zur Kritik der politischen Oekonomie, Stuttgart 1903.
Mehring: Die Lessing-Legende, Stuttgart 1909. (Selostus Kirjallisuuslehdessä 1935.)
" Zur Literaturgeschichte I—II, Leipzig 1929.
Kautsky: Die materialistische Geschichtsauffassung, Berlin 1927.
Reich: Kunst und Moral, Wien 1901.
Coulin: Die sozialistische Weltanschauung in der französischen Malerei, Leipzig 1909.
Maier-Graefe: Entwicklungsgeschichte der modernen Kunst, Stuttgart 1904.
Neumann: Der Kampf um die neue Kunst, Berlin 1897.
Vandervelde: Socialistiska studier, Stockholm 1907.
Hausenstein: Die Kunst und die Gesellschaft, München 1916. (Selostus Kirjallisuuslehdessä 1936.)
" Vom Geist der Barock, München 1920.
Sinclair: Gyllene länkar (Mammonart), Stockholm 1928.
Bucharin: Den materialistiska historieuppfattningen, Stockholm 1923.
Tshemodanov: Musiikin alkuperä. (Kirjallisuuslehti 1935.)
Lunatsharski: Estetiikan peruskysymyksiä.
„ Richard Wagnerin tie. (Kirjallisuuslehti 1934.)
Hichs: Marxilaisesta kirjallisuuskritiikistä. (Kirjallisuuslehti 1936.)
Koltshov: Kirjailijan tehtävä Neuvostoliitossa. (Kirjallisuuslehti 1935.)
Rue: Arbetarklassen och konsten, Ateneum 1934.
" Kunstens krise, Ateneum 1935.
Rohde: Litteraturen og Bourgeoisiet, Kjøbenhavn 1934. (Selostus Tulenkantajissa 1935.)
Svanberg: Poesi och politik, Stockholm 1931.
Hagsten: Den sovjetryska litteraturen, Ateneum 1934. (Suomennos Tulenkantajissa 1935.)
Strindberg: Arbetare och radikaler i 1700-talets Sverige, Stockholm 1936.

Luonnontiede ja marxilaisuus

Luonto ja ihminen ovat yhtenäisiä aineellisuudessaan. Ihminen on luonnontuote, mutta myös luonto on ihmisen tuote siinä mielessä, että luonnolla on inhimillinen historiansa. Tuo luonnon ja ihmisen dialektinen yhteys ilmenee ihmisen aineellisen elämän yhteiskunnallisessa tuotannossa, joka on juuri se solmukohta, jossa ihminen ja luonto vaikuttavat toinen toisiinsa, muuttaen toinen toisiaan. Muuttaessaan ulkonaista luontoa, muuttaa ihminen samalla omaa luontoaan. Tuotantoprosessin tärkeimpänä vipusimena on tekniikka:

»Teknologia» — kirjoitti Marx — »paljastaa ihmisen aktiivisen suhtautumisen luontoon, hänen elämänsä välittömän tuotantoprosessin ja sen kautta myös hänen yhteiskunnallisten elinehtojensa ja niistä pulppuavien henkisten mielteidensä synnyn.» (Pääoma I., s. 319).

Tekniikan kehitys kertoo meille juuri tuon luonnon inhimillisen historian, yhteiskunnallisten suhteiden toisen puolen, luonnon ja ihmisen välisten suhteiden historiallisen synnyn ja lainmukaisen kehityksen. Tekniikka vaikuttaa laajasti ja syvästi yhteiskunnan kehitykseen. Samaan tapaan kuin M a r x, selittää E n g e l s kin eräässä kirjeessään tekniikan merkitystä seuraavasti:

»Meidän katsantokantamme mukaan tekniikka määrää tuotteiden vaihtamistavan ja tuotteiden jaon sekä sen kautta — heimoyhteiskunnan hajottua — ihmisten jakaantumisen luokkiin, siis myöskin hallitsevien ja hallittavien väliset suhteet. Siitä riippuvat vihdoin valtiomuodot, politiikan suunnat, oikeuden luonne j.n.e.»

Tekniikka vaikuttaa siis myöskin ratkaisevasti luonnontieteenkin kehitykseen. Luonnontieteen syntymisen lähtökohtana on juuri ihmisen aineellisen elämän tuotanto-prosessi, sillä siinä esiintyvät ne kaksi perustetta, jotka ovat kaiken tieteen olemuksena:

»Aineellisuuden . . .» — kirjoitti Marx — »tulee olla kaiken tieteen perustana. Ainoastaan silloin kun lähtökohta on kahdenlainen: sekä aineellinen tietoisuus, että aineellinen tarve — siis ainoastaan silloin kun tieteen lähtökohtana on luonto — on se todellista tiedettä . . . Historia itse on todellinen osa luonnonhistoriasta, luonnon ihmiseksitulemisen historiasta.» (Oekonomisch-philosophische Manuskripte).

Tuotantoprosessissa esiintyi sekä aineellinen tarve että aineellinen tietoisuus, jotka heijastelivat ihmisen päässä tietoisuutena omasta olemuksestaan luonnon tuotteena ja tietoisuutena luonnosta hänen omana tuotteenaan t.s. muuttaessaan luontoa hän muuttaa samalla omaa luontoaan. Luonnontiede siis kuvastaa ihmisen omaa olemusta ja luonnon objektiivista lainmukaisuutta. Tosin tämä kuvastelu historiallisen kehityksen aikana on ollut sangen puutteellista, kuten uskontojen historia osoittaa, mutta alistaessaan käsityksensä kokeeseen, antaessaan käytännön, tekniikan, osoittaa noiden käsitysten oikean tai virheellisen luonteen, ihmiset korjasivat ja korjaavat yhä vieläkin erehdyksensä.

Luonnontieteen kehitys on suuresti, milteipä yksinomaan riippuvainen tekniikan kehitystasosta; tekniikka asettaa luonnontieteelle omat määrätyt rajansa, jotka tosin ovat suhteelliset, tilapäiset, mutta kuitenkin rajoja, joiden poistaminen on vaatinut kymmenien, satojen, jopa tuhansien vuosien ajan.

Kun tekniikan alalla tapahtuu mullistus, seuraa siitä mullistus myös yhteiskunnassa ja luonnontieteessä. Kun yhteiskunnassa esiintyy tarve parantaa jotakin tuotannon alaa, tuotantotekniikkaa »edistää se tieteiden kehitystä enemmän kuin kymmenen yliopistoa» (Engels.) Niinpä Italiassa XVI—XVII vuosisadoilla esiintyi tarve järjestää vuoristopurojen virran juoksua ja tällöin syntyi erikoinen tiede, hydrostatiikka, vedenpaineoppi. Kun porvaristo uuden ajan alussa ja sen kuluessa pääsi valtaan, kasvoi tavaramarkkinoitten tarve: tarvittiin lisää kulkuneuvoja, käyttövoimaa j.n.e. Tästä oli seurauksena mekaniikan, fysiikan ja kemian uudestisyntyminen, renesanssi. Merenkulun vaatimukset aiheuttivat kaukoputken keksimisen Hollannissa. Edelleen keksittiin sitten mikroskooppi, ja tuskin mikään onkaan niin valtavasti vaikuttanut luonnontieteen kehittymiseen kuin juuri nämä molemmat työvälineet. Nehän aiheuttivat mullistuksen tähtitieteessä ja biologiassa sekä lääketieteessä. Uuden voimanlähteen tarve viime vuosisadalla antoi sysäyksen sähkön tutkimiselle, joka loppujen lopuksi mullisti koko metafyysillisen luonnonkäsityksen vuosisatain vaihteessa. — On ilman muuta selvää, että luonnontiede on vaikuttanut tekniikan kehitykseen. Mitäpä merkitystä olisi sellaisella ajattelulla, joka ei kykenisi abstrahoimaan (kehittelemään) tunnetuista tosiseikoista jotakin uutta; sitä vartenhan ihmisellä pää on. Päinvastoin ihmiskunnan kehittyessä ja yhä uusien tosiasioiden tarjotessa yhä laajemman ainehiston ajattelutoiminnalle, ajattelu myöskin kehittyy kehittäessään uutta. Tämä johtuu ajatusprosessin biologisesta luonteesta. Jos ajatuksen lait vastaavat luonnonlakeja, niin on tämä aivan ymmärrettävää — lausuu Engels — kun ottaa huomioon, että ajattelu ja tietoisuus ovat »ihmisaivojen tuotetta ja ihminen itse on luonnontuote». On selvää, että »ihmisaivojen tuotteet, jotka viimekädessä ovat luonnontuotteita, eivät ole ristiriidassa muun luonnonyhteyden kanssa, vaan vastaavat sitä.» (Anti Dühring, s. 22). Ratkaiseva osa on kuitenkin tekniikalla; se on ehdottomasti primääri (ensisijainen). Se, mikä koko kysymyksessä on vaikeinta, johtuu siitä, että »tieteiden historia on totuttu kirjoittamaan, ikäänkuin tieteet olisivat pudonneet taivaasta.» (Engels.)

Tekniikka siis vaikuttaa yhteiskuntaan ja luonnontieteeseen, mutta toiselta puolen vaikuttaa yhteiskunnallinen elämä ja tiede takaisin tekniikkaan. Yhteiskunnallinen kehitys tapahtuu juuri tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välisen ristiriidan pohjalla, yhteiskunnallisena itseliikuntona. Määrätyllä kehityksen asteella tuotantosuhteet muodostuvat tuotantovoimien, joista tärkeimmät ovat taloudellis-teknilliset, kahleeksi, niiden kehityksen jarruksi. Tällöin syntyy yhteiskunnallinen mullistus, joka vapauttaa teknillisen kehityksen. Tuon mainitun ristiriidan pohjalla syntyivät määrätyllä kehitysasteella myös luokat, joiden keskinäisen taistelun historiaa on ollut ihmiskunnan tähänastinen kirjoitettu historia. Luokkataistelu heijastelee myös ihmis-

ten tietoisuuden erilaisissa muodoissa: filosofiassa, poliittisissa ja oikeudellisissa teorioissa j.n.e. eli aatteellisessa ylärakenteessa. Samoin taloudellisella ja poliittisella alalla ovat olleet eri väliasteita lukuunottamatta vastakkain vallassaoleva ja valtaanpyrkivä luokka, samoin aatteellisessa ylärakenteessa ovat olleet vastakkain kummankin luokan ideologiat, idealismi ja materialismi. Lujittamalla vakaumusta hengen herruudesta aineen yli, idealismi korostaa ja lujittaa vakaumusta riistäjäin herruuden välttämättömyydestä joukon yli, joukon, joka on riistäjien ikeen ja vallan alaisena. Tässä henkisessä orjuutuksessa hallitsevalla luokalla on aina ollut tukenaan papisto, uskonto eri muodoissaan. Materialismi taas on aina ollut valtaanpyrkivän luokan, riistetyn luokan filosofia. Se on aina päättävästi tarkastellut todellista maailmaa: luontoa ja historiaa ja nähnyt siinä vain mitä siinä todella on, vaatinut heitettäväksi pois kaikki ennakkoluulot ja osoittanut, että ilman päättävää taistelua idealismia vastaan ei voida vapautua riistosta. Materialismi on aina vedonnut tieteeseen, joka kuvastaa objektiivisesti luontoa ja historiaa. — Että nämä kaksi suuntaa ovat taistelleet vastakkain kautta aikojen, sen todistaa filosofian historia kaukaisesta muinaisuudesta aina nykyajalle asti.

Luonnontiede tulee täten materialismin aseeksi sen taistelussa idealismia vastaan. Tästä seuraa, että kaikkina aikoina hallitseva luokka, huolimatta siitä, että se on halukkaasti ottanut omakseen uudet keksinnöt, on vainonnut niitä luonnontieteilijöitä, jotka ovat uskaltaneet lausua julki luonnontieteelliset totuudet. Niinpä Kreikassa vainottiin materialisteja, samoin keskiajalla ja uuden ajan alussa, eivätkä nuo vainot näytä olevan vieraita meidänkään vuosisadallamme. Palautamme mieliin vain Galilei'a vastaan kohdistetun vainon 1600-luvulla, Giordano Brunon polttamisen. Viime vuosisadalla kohdistettiin viha ja pilkka Charles Darwiniin ja darwinisti Haeckeliä vastaan tehtiin murhayritys. Kuuluisan fyysikon Ludvig Bolzmannin täytyi tehdä itsemurha, koska hän puolusti luonnontieteen materialistista kantaa ja v. 1926 tuomittiin Tennesseen valtiossa Yhdysvalloissa opettaja Scopes vankeuteen siitä syystä, että hän opetti koulussa darwinismia. Tässä yhteydessä on syytä muistaa, että materialismihan ei loppujen lopuksi merkitse mitään muuta kuin sitä, että on selvittänyt välinsä jumalan kanssa, »pitämällä semmoista hypoteesia tarpeettomana» (Laplace). Tästä seuraa myös välittömästi, että materialismin on selvitettävä välinsä myös jumalan aineellisen ilmauksen — vallitsevan luokan ja sen ideologian kanssa.

Kun marxismin filosofia on materialismia, on se sitä juuri siitä syystä, kuin edellä on sanottu. Tähän kysymykseen antaa L e n i n nasevan ja lyhyen vastauksen:

»Marxilaisuuden filosofia on materialismia. Koko Euroopan uudemman ajan historian aikana ja erittäinkin 18:lla vuosisadalla Ranskassa, jossa käytiin ratkaiseva taistelu kaik-

kea keskiaikaista roskaa, sekä taloudellista että henkistä orjuutta vastaan, osoittautui materialismi ainoaksi johdonmukaiseksi filosofiaksi, joka oli yhtäpitävä kaikkien luonnontieteellisten opetusten kanssa sekä vihasi taikauskoa, ulkokultaisuutta j.n.e. Demokratian viholliset koettivat sentähden kaikin voimin »kumota», väheksyä ja panetella materialismia puolustaen filosofian idealismin erilaisia muotoja, jotka aina tavalla tai toisella puolustivat tai tukivat uskontoa.

Marx ja Engels puolustivat ehdottomasti filosoofista materialismia sekä alituiseen osoittivat kaikkien tästä perustasta poikkeavien virheellisyyden.

— — — — — — — — — — — — — — — .

Mutta Marx ei pysähtynyt 18:n vuosisadan materialismiin, vaan kehitti filosofiaa edelleen. Hän rikastutti sitä saksalaisen filosofian saavutuksilla, erikoisesti Hegelin systeemillä, joka taas puolestaan johti Feuerbachin materialismiin. Tärkein näistä saavutuksista oli dialektiikka s.o. oppi kehityksestä sen täydellisimmässä, syvimmässä ja yksipuolisuudesta vapaimmassa muodossa, oppi ihmistiedon suhteellisuudesta, joka heijastaa meille aineen alituisen kehityksen. Uudet luonnontieteelliset keksinnöt — radiumi, elektronit, alkuaineiden jakautuminen — vahvistivat suuresti Marxin dialektista materialismia tehden tyhjiksi porvarillisten filosofien »uudet» vanhaan, lahonneeseen idealismiin palaamispyrkimykset.

Syventäen ja kehittäen filosofista materialismia, johti Marx sen päähän asti sovelluttaen luonnontiedon tietoon ihmiskunnasta. Tieteellisen ajattelun suurin saavutus oli Marxin historiallinen materialismi . . .

Samoinkuin ihmistieto hänestä itsestään riippumatta kuvastaa olevaa luontoa s.o. kehittyvää materiaa, samoin kuvastaa ihmisen yhteiskunnallinen tieto (s.o. erilaiset poliittiset, filosofiset, uskonnolliset j.n.e. opit ja kannat) yhteiskunnan taloudellista rakennetta. Poliittiset laitokset ovat taloudellisen perustan päällysrakenteita. — — —

Marxin filosofia on filosofinen materialismi kehitettynä päähän asti ja on se antanut ihmiskunnalle, erikoisesti työväenluokalle suuret tiedon aseet.» (Marxismin kolme alkulähdettä ja kolme sen perusosaa).

Materia

Viime vuosisadan lopulla ja vuosisatain vaihteessa tapahtui taloudellinen mullistus. Kapitalistinen talousjärjestelmä siirtyi monopolikapitalismin vaiheeseen — imperialismin vaiheeseen. Imperialismi eli »mätänevä kapitalismi» kuten sitä on sanottu, kärjisti tavattomasti ristiriitoja: työn ja pääoman, eri kapitalististen maiden sekä »sivistyskansojen» ja siirtomaakansojen välisiä vastakohtia. Sodan vaara kasvoi ja proletariaatti aloitti hyökkäyksen kapitalismin linnakkeita vastaan käytännöllisenä päämääränä vallan valtaaminen. Samaan aikaan, kapitalistisen tuotantotekniikan kehityksen seurauksena, tapahtui mullistus luonnontieteessä: Newtonin mekaniikka ku-

mottiin, tunkeuduttiin syvälle aineen olemukseen ja hyljättiin vanhat metafyysilliset käsitykset j.n.e. Luonnontieteen uudet tulokset olivat kauttaaltaan dialektisia. Vakavan taloudellisen ja poliittisen kriisin vaikutuksesta porvaristo yhä taantumuksellistui: uskonto astuu etualalle ja sen mukana aatteellinen luokkaherruus, joka siten heijastaa todellista asiaintilaa. Vanhojen teorioiden jatkuva romahteleminen johti useat fyysikot relativismiin, mikä johti suoraan idealismin syliin. Filosofiassa uuskantilaisuus, tuo uskonnollinen materialismi, »teologian piika», joka viime vuosisadalla oli vastannut porvariston luokka-asemaa, tungettiin syrjään ja tilalle nousi avoin idealismi monopoliasemaan; sen eri muotoja olivat fenomenalismi ja myöhemmin uushegeliläisyys. Tämä kaikki oli seurausta taloudellisesta, poliittisesta sekä lähinnä luonnontieteen kriisistä:

»Nykyisen fysiikan kriisin ydin — kirjoitti Lenin — on vanhojen lakien ja perusprinsiippien murtumisessa, siinä että hyljätään objektiivinen todellisuus tietoisuuden ulkopuolella, s.o. asetetaan materialismin tilalle idealismi ja agnostisismi.» — (Empiriokritisismi, s. 220.)

Ja sattuvasti kuvaa filosofian kriisiä J. E. S a l o m a a lausuessaan:

»Maailmansodan edelliset pari vuosikymmentä olivat filosofiaan nähden aallonpohjassa elämistä. Laajoissa piireissä filosofia oli menettänyt kaiken arvonannon, ja itse filosofit olivat usein menettäneet luottamuksensa filosofiaan puhuen sen kuolemasta ... Ajan luonteenominaisena piirteenä saatettiin pitää »filosofisten järjestelmien anarkiaa», täydellistä kaaostilaa.

Maailmansodan edellistä aikaa nimitetään usein myös filosofiaan nähden »ylimenokaudeksi», jolloin vanhat kuolevat virtaukset taistelivat uusia, syntyviä vastaan ... Materialismi, positivismi, naturalismi ja monet muut taistelivat silloin ylivallasta keskenään.» — (Nykyajan filosofeja, s. 5.)

Salomaa ei kuitenkaan ole täsmällinen. Vastakkain eivät olleet »monet muut», vaan vastakkain olivat nyt niinkuin kautta aikojen, ainoastaan materialismi ja idealismi. Idealistit kiiruhtivat heti luonnontieteen, etenkin fysiikan, uusien saavutusten avulla hyökkäämään materialismia vastaan pyydystäen taitavasti kiinni kaikki vaistomaisesti materialistisella kannalla olevien luonnontieteilijöiden heikkoudet. Kun luonnontiede joutui kieltämään alkuaineiden ja materian ominaisuuksien muuttumattomuuden, kielsivät idealistit tämän nojalla materian, kun luonnontiede kielsi tärkeimpien ja perustavien lakien ehdottoman luonteen, kielsivät idealistit objektiivisen lainmukaisuuden luonnossa, julistivat luonnon lait pelkiksi ehdollisuuksiksi, »loogilli-

seksi välttämättömyydeksi» j.n.e. leperrellen »Logoksesta» (jumalan salanimi) y.m. Esimerkkinä siteeraamme tunnetun idealistin H. Cohenin lausunnon hänen kirjoittamastaan esipuheesta Albert Langen väärentämään »Materialismin historiaan» v. 1898:

»Teoreettinen idealismi» — hän kirjoitti — »on alkanut horjuttaa luonnontutkijain materialismia ja ehkäpä jo pian sen lopullisesti voittaa . . . — Idealismi tunkeutuu kaikkialle uuteen fysiikkaan . . .» (S. XXVI).

Sotahuudolla »materia on hävinnyt!» kävivät idealistit materialismin kimppuun. Huuto ei tosin ollut eikä ole mikään uuden uutukainen. Jo v. 1710 engl. piispa Berkeley sinkahutti tuon lauseen materialisteja vastaan ja sitä ovat sitten kaikki idealistit toistelleet ja märehtineet ajattelematta nenäänsä pitemmälle. Myöskin suomalainen filosofian professori Eino K a i l a kantoi kortensa kekoon teoksessaan »Nykyinen maailmankäsitys», huolimatta siitä, ettei olekaan idealisti, vaan »positivisti», uusimman positivismin kannattaja. Pahimmin herroja Salomaata ja Kailaa sotkee »materian häviämiskysymyksessä» ja eri filosofisten suuntien tuntemuksessa se, etteivät he ole itselleen selvittäneet, miten materialismi ja idealismi eroavat toisistaan. Ja juuri se on tietoteorian ydin, sen peruskysymys:

»Materialismi ja idealismi eroavat siinä, miten ratkaistaan kysymys tietomme lähteestä, tiedon (ja yleensä psyykillisen) suhteesta fyysilliseen maailmaan, mutta kysymys materian rakenteesta koskee vain tätä fyysillistä maailmaa.» — (Empiriokritisismi, ss. 221—222.)

Pitäen mielessämme nyt tämän aakkostotuuden lähdemme tarkastelemaan tuota fraasia »materian häviämisestä».

Voidakseen johdonmukaisemmin taistella idealismia vastaan kreikkalainen materialismi otti avukseen atomihypoteesin (Demokritos 400 vaih. e.Kr. ja Leukippos.). Tuon atomihypoteesin mukaan kaikki atomit olivat jakamattomia, katoamattomia ja muuttumattomia ja muutokset avaruuden kappaleissa olivat vain muodollisia, koskivat vain kappaleitten rakennetta eikä materiaa, ainetta, josta kappaleet muodostuivat. Tämä hypoteesi osoittautuikin myöhemmin oikeaksi tosin vain suhteellisesti. Oltuaan unohduksissa useita vuosisatoja atomioppi sukelsi esiin 17-sataluvun loppupuolella. V. 1808 englantilainen kemisti ja fyysikko John Dalton toi atomiteorian kemiaan selittäessään sen avulla kemian peruslait: määrättyjen ja kerrannaisten painosuhteiden lait. Joitakin vuosia myöhemmin italialainen Amadeo Avogadro otti käytäntöön nimityksen molekyyli (= pieni kappale). Molekyyli on atomeista

yhdynnän kautta syntynyt ryhmitys, uusi laatu, aineen pienin osa, joka voi esiintyä vapaana. — Atomi- ja molekyyliteorian mukaan aine oli rakenteeltaan rakeista. Pienimpinä osasina pidettiin atomeja. Kunkin alkuainelajin atomit olivat keskenään samanpainoisia, kun taas eri alkuainelajien atomit olivat eripainoisia; kemiallisten aineiden muodostuminen perustui atomien yhtymiseen molekyyleiksi. Tämän atomiteorian virheenä oli se, että se, selvitettyään atomin realisuuden pysähtyi siihen, eikä paljastanut atomin sisäistä rakennetta. Syynä oli tietenkin tekniikan riittämätön kehitystaso. Atomin ominaisuudet siis tutkittiin paljon aikaisemmin kuin oli päästy selville niiden olemuksesta. Ainetta tutkittiin sekä kiinteässä, nestemäisessä että kaasumaisessa tilassa, punnittiin molekyylit ja atomit, ja nerokas Mendelejef järjesti aineet jaksolliseen, luonnolliseen järjestelmään. Kemia ja fysiikka ryhtyivät ratkaisemaan yhtä maailmanrakennuksen salaisuutta; havaittiin koko moninaisuus muodostuneen ainoastaan 92. alkuaineesta eli 92. atomityypistä j.n.e. Mutta samoin kuin alkemia kasvatti itsestään ne ainekset, jotka sen tuhosivat, samoin kasvatti metafyysillinen 18:n vuosisadan luonnontiede itsestään oman tuhoutumisensa, oman häviönsä.

Aina 19:nnen vuosisadan loppupuolelle asti pidettiin atomia, vetyatomia pienimpänä rakennehiukkasena. V. 1833 engl. Faraday keksi n.s. sähkökemialliset peruslait, jotka koskivat sähkön johtumista liuoksissa. Tällöin paljastui sähkön atomiluonne. Loschmidt tutki n.s. Brownin liikettä ja hänen onnistui v. 1865 määrätä likimäärin atomien absoluuttiset painot, jolloin loppuivat arvailut niiden koosta. Avogadro oli osoittanut, että yhtä suuret tilavuudet eri kaasuja samoissa olosuhteissa yhtäsuuren paineen ja lämpötilan vallitessa sisältävät yhtä monta molekyyliä. Loschmidt sai tulokseksi, että 1 cm^3 jotain kaasua sisältää 27×10^{18} (27 triljoonaa) molekyyliä. Kun kaasun 1 grammamolekyylin (molekyylipainon osoittaman painomäärän) normaalitilavuus kaasuilla on aina 22,410 cm^3, saadaan kertomalla tämä Loschmidtin luvalla n.s. Avogadron luku: $60{,}6 \times 10^{22}$ (606000000000000000000000) joka ilmaisee grammamolekyylin sisältämäin molekyylien luvun sekä kaasuissa että jähmeissä ja nestemäisissä aineissa. Esim. kun raudan molekyylipaino on n. 56, niin sisältää 56 gramman kappale rautaa $60{,}6 \times 10^{22}$ (60,6 kertaa 10000 triljoonaa) molekyyliä. Samoin esim. grammamolekyyli vetyä painaa $2 \times 1{,}0077$ gr. (vetymolekyylissä on 2 atomia) ja kun siinä on $60{,}6 \times 10^{22}$ atomia, saadaan vetyatomin massaksi: $1{,}662 \times 10^{-24}$ eli 0,000000000000000000000001662 grammaa. Kovin pikkuinen massa siis. Vetyatomia pidettiinkin sitten pienimpänä rakennushiukkasena ja Prout esitti v. 1815 jo hypoteesin, että kaikki aineet ovat rakentuneet vedystä, väite, joka myöhemmin osoittautui oikeaksi, tosin suhteellisesti. Suuri ruotsalainen kemisti Berzelius lausui arveluita atomeissa piilevistä sähkövoimista, perustaen oletuksensa Fara-

dayn väittämiin. — Ratkaisevasti materian tutkimukseen vaikutti kuitenkin ohennetuissa kaasuissa tapahtuvien sähköpurkausten tutkiminen. Kun sähkövirta johdetaan lasiputken läpi, jossa on ohennettua ilmaa, niin havaitaan, että virran tulokohdassa näkyy punainen n.s. anodivalo, poistumiskohdassa taas sinertävä katodivalo. Kun ilmaa ohennetaan niin, että ilmanpaine on n. miljoonasosa normaalipaineesta, katodivalo leviää n.s. katodisäteinä synnyttäen putken seinissä vihertävän loisteen. Katodisäteitä tutkittaessa (Hittorf ja Crookes 1870-luvulla) havaittiin niiden olevan negatiivisella sähköllä varattuja hiukkasia. Niiden otaksuttiin olevan sähkön atomeja, joista jo Faradayn tutkimukset kertoivat. V. 1881 saksal. fyysikko Helmholz perusti elektroniteorian; noita pikku hiukkasia oli nimittäin ruvettu sanomaan elektroneiksi. Helmholz sekä useat muut tutkijat osoittivat, että sähköllä varatut aineatomit aina menettivät tai sisälsivät saman pienen määrän sähköä tai tämän pikku määrän kokonaisia kerrannaisia muttei koskaan sen osia. Aine ei siis luovuttanut eikä ottanut sähköä vastaan tasaisena virtana, vaan pienissä annoksissa, hyppäyksittäin! Vuosisadan lopulla aivan onnistuttiin määräämään sähköatomin, elektronin, suuruuskin, vaikka vasta v. 1910 amer. Millikan sen tarkemmin määräsi. Se oli laskujen mukaan $4{,}77 \times 10^{-10}$ sähköstaattista yksikköä eli niin pieni, että pikkusormenpään kokoisen pallon varaus jo on miljardeja varausalkioita. Sähkövirta, joka kulkee sähköjohdossa, on juuri tuommoisten elektronien virtaamista. Jos elektronien keksiminen antoi vihjaisun aineen sähköisestä rakenteesta, niin kanavasäteitten tutkiminen vavahdutti koko ainekäsitystä. Jos tyhjiöputken katodissa on pieniä reikiä, kanavia, havaitaan katodin takana valoilmiö, joka muodostuu kanavasäteistä. Nämä osoittautuivat tutkittaessa olevan putkessa olevan kaasun positiivisella sähköllä varautuneita ioneja. Lisäksi kanavasäteitten tutkiminen, kanavasädeanalyysi, paljasti sen hämmästyttävän tosiasian, että saman alkuaineen atomit eivät olleetkaan saman painoisia, kuten aikaisemmin oli otaksuttu. Saman alkuaineen näin todettuja eri atomipainoisia aineita sanotaan isotoopeiksi; kemiallinen analyysi ei voinut niitä eroittaa, koska niillä on samat kemialliset ominaisuudet. Isotooppien atomipainot olivat lisäksi vedyn atomipainon (1,0077) kokonaisia kerrannaisia, joten Proutin vanha hypoteesi sai uutta tukea. Kanavasäteet keksi Goldstein v. 1886. Ei kestänyt kauan ennenkuin Röntgen v. 1895 ilmoitti keksineensä uuden säteilyn, x-säteet eli kuten ne myöhemmin nimitettiin, röntgensäteet. Tämä säteily lähti siitä kohdasta tyhjöputken seinää, johon katodisäteet osuivat; myöhemmin annettiin katodisäteiden iskeä n.s. antikatodiin. Röntgensäteiden lähempi tutkimus osoitti niiden olevan sähkömagneettista aaltoliikettä (von Laue 1912) ja ne antoivat voimakkaan sysäyksen materian tutkimukselle, kun sai alkunsa n.s. röntgenspektroskopia. Newton jo aikoinaan hajoitti

valon prisman avulla väreihin. Tuollaista värinauhaa sanotaan spektriksi. Samanluontoisia ovat röntgenspektrit. Röntgenspektroskopiassa käytetään lasiprisman asemesta kidettä, röntgensäteily kohdistetaan tutkittavaan aineeseen, joka taas puolestaan lähettää röntgensäteitä n.s. ominaissäteilynä; tämä sitten kiteen avulla hajoitetaan kirjoviivoiksi. V. 1913 Mozeley röntgenspektrejä tutkimalla onninstui selvittämään Mendelejefin jaksollisen järjestelmän ja osoitti alkuaineita olevan 92, joista 2 on tuntematonta.

Jos yllämainittujen säteiden paljastaminen oli tuonut mukanaan yllätyksiä, niin ei suinkaan vähäisempää hämmästystä herättänyt radioaktiivisten aineitten keksiminen. V. 1896 ranskal. Becquerel havaitsi, että uraanimetalli lähetti omituista säteilyä, joka vaikutti valokuvauslevyyn. V. 1898 puolisot Curie keksivät säteilyn lähettäjäksi radiumin, ja samalla paljastui se ihmeellinen juttu, että radiumi muuttui lyijyksi! Alkuaine muuttui itsestään toiseksi, itsestään hajosi! Alkuaineiden absoluuttinen muuttumattomuus joutui vakavasti kyseenalaiseksi. Säteily, jota radiumi lähetti, osoittautui olevan kolmenlaatuista. — Beeta-säteet olivat negatiivisella sähköllä varautuneita elektroneja kuten katodisäteetkin. Niiden nopeus osoittautui satumaisen suureksi tehden 30—99 % valon nopeudesta, joka on 300,000 km/sek. Kokeet sitäpaitsi osoittivat sen yllättävän tosiseikan, että beeta-hiukkasten massa kasvoi nopeuden kasvaessa, läheten äärettömyyttä nopeuden lähetessä valon nopeutta. Laivoisier'n massan muuttumattomuuden laki oli pahasti horjahtanut. Samalla tuli ilmi, ettei kappale voi ylittää valon nopeutta, koska sen massa kasvaa yli kaikkien rajojen ja hitausvastus tulee äärettömän suureksi. Galilei-Newtonin liikelait edellyttivät, että kappaleen nopeus saattoi kasvaa rajattomasti ja että on olemassa tasaisesti kiihtyviä liikkeitä. Kokeet beeta-säteillä osoittivat päinvastaista ja että liike on aina hidastuvaa. Vanhat prinsiipit alkoivat horjua sekä tieteessä että yhteiskunnassa; olihan vuosisadan vaihde! — Toinen säteilylaji: alfa-säteet osoittautuivat olevan positiivisella sähköllä varattuja heliumikaasun ioneja. Radiumista syntyi siis toista alkuainetta heliumia! Oliko palannut uusi alkemia? Alkuaine muuttui itsestään toisiksi, radiumi muuttui lyijyksi säteillen heliumia! Lisäksi havaittiin vapautuvan tuossa prosessissa suunnattomasti energiaa. Kun radiumi eri asteiden kautta muuttuu lyijyksi, luovuttaa se yhteensä 5 alfa-hiukkasta, joiden nopeus on kineettisen kaasuteorian mukaan $1{,}6 \times 10^9$ cm/sek. eli 16 milj. m/sek., se vastaa molekyylien nopeutta 1000000000 asteessa Cels. Kun otetaan atomipainot huomioon, niin 1 gr. radiumia muuttuessaan lyijyksi tuottaa 10^{17} ergiä eli noin 1000 milj. kgm! 1 kg. radiumia voisi pitää jatkuvasti 0,2 hv:n koneen käynnissä koko vuoden! Vapautuu siis suunnattomat energiamäärät. — Kolmas säteily: gamma-säteet, olivat samanluontoista sähkömagneet-

tista säteilyä kuin röntgensäteetkin, mutta vain lyhytaaltoisempaa, eikä niiden olemusta vielä onnistuttu paljastamaan viime vuosisadan vaihteessa.

Kaikki se ratkaiseva, mistä koko luonnontieteen kriisi vuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan alussa johtui, sisältyi siihen, mitä edellä olemme esittäneet. Elektronit, radiumi, massan kasvaminen nopeuden mukana, aineen sähköinen olemus, — nämä kaikki aiheuttivat tuon vakavan kriisin, josta Poincaré, kuuluisa ranskalainen fyysikko, lausui, että »vaaranalaisiksi joutuvat kaikki periaatteet», »edessä on periaatteiden yleinen romahdus» (»Tieteen arvosta», s. 180). Idealisteille tämä tarjosi hyvän »perusteen» julistaa materia »hävinneeksi» ja liike koko olevaisen »demiurgiksi» (luojaksi). Idealistit repäisivät liikunnan irti materiasta väittäen sitä »taloudellisemmaksi», julistivat atomi- ja elektroniteorian vain työhypoteeseiksi. Kaikki oli vain liikettä. Esimerkiksi otamme englantilaisen spiritualisti James Wardin; kysyttyään ensin pilkallisesti: »Mitä on materia? Mitä on energia?» hän kirjoitti:

»Me emme löydä mitään muuta määrättyä kuin liikunta. Lämpö on liikunnan laji, kimmoisuus on liikunnan laji, valo ja magnetismi ovat liikunnan lajeja. Kuten oletetaan, osoittautui itse massakin liikunnan lajiksi — jonkun sellaisen, mikä ei ole kiinteä kappale, ei neste, ei kaasu... johon voimme liittää omat kuvauksemme.» — (Naturalismi ja agnostisismi», s. 140.)

Idealisti ei joudu pulaan; jos materia tekee hänelle kiusaa, niin hän tekee siitä työhypoteesin ja lausuu sanan »liikkuu». Kas se selvittää kaiken. He julistavat vain, että materia on hävinnyt, kaikki on liikettä ja tekevät tästä syvämietteisiä tietoteoreettisia johtopäätöksiä.

Materialistisen kannan lausui nasevasti ja selvästi julki Lenin väitellessään machilaisia ja idealisteja vastaan:

»Materia häviää» ... — hän kirjoitti — »se merkitsee, että häviää se raja, johon saakka tähän saakka olemme materian tunteneet, että tietoisuutemme tunkeutuu syvemmälle; häviävät materian sellaiset ominaisuudet, jotka aikaisemmin näyttivät absoluuttisilta, muuttumattomilta, alkuperäisiltä (läpäisemättömyys, inertia, massa j.n.e.) ja jotka nyt paljastuvat suhteellisiksi, vain muutamille materian olotiloille läsnäoleviksi. Sillä materian *ainoa* »ominaisuus», jonka tunnustamiseen filosoofinen materialismi on sidottu, on ominaisuus *olla objektiivisena todellisuutena,* olla olemassa havaintojemme ulkopuolella. — (Empiriokritisismi, s. 222.)

Kun siis kysymme, ovatko elektroonit, atomit ja molekyylit olemassa inhimillisen tietoisuuden ulkopuolella objektiivisena todellisuutena, niin vastaa luonnontiede tähän ehdottoman myönteisesti, samalla kun se tunnustaa, että luonto on ollut olemassa ennen meitä, ennen ihmiskuntaa, ennen mitään or-

gaanista elämää. Aineen muutamien, ennen absoluuttisina pidettyjen ominaisuuksien häviäminen, ei merkitse aineen häviämistä; kysymys aineen rakenteestahan ei ole mikään tietoteorian ydinkysymys, kuten jo aikaisemmin huomautimme.

»Mutta dialektinen materialismi» — kirjoitti Lenin v. 1908 — »pitää kiinni siitä, että likipitäinen, suhteellinen luonne on jokaisella tieteellisellä väitteellä materian rakenteesta ja sen ominaisuuksista, siitä, että luonnossa ei ole olemassa absoluuttisia rajoja; siitä, että liikkuva materia muuttuu toisesta olotilasta toiseen, meidän katsantokannaltamme näkö-jään sen kanssa sovittamattomaan olotilaan j.n.e. Niin kummallista kuin »terveen järjen» kannalta onkin ... niin »ihmeellistä» kuin onkin se, että elektronilta puuttuu kaikki muu massa paitsi elektromagneettinen, niin epätavallista kuin onkin, että mekaaniset liikunnan lait rajoittuvat luonnonilmiöiden yhdelle alalle ja että sähkömagneettisten ilmiöiden syvemmät lait alistavat ne alaisikseen j.n.e. — kaikki tämä on vain dialektiikan lisä-vahvistusta. Uusi fysiikka on hullaantunut idealismiin ... nimenomaan sentähden, että fyysikot eivät ole tunteneet dialektiikkaa.» — (Empiriokritisismi, s. 223.)

Viime vuosisadalla korosti jo nahkatyömies Josef Dietzgen sitä, että »tieteen objekti on loputon», että »pieninkin atomi» on mittaamaton, loppuun saakka tuntematon, ehtymätön, sillä »luonto kaikissa osissaan on ilman alkua ja loppua» (Kleine philos. Schrifte, s. 229—230). Samalle kannalle asettuu myöskin Helsingin Yliopiston professori Eino Kaila. »Todellisuus on pohjaton» — hän kirjoittaa. — »Todellisuus on ihmeellisempi kuin poroporvari luulee.» (Nykyinen maailmankäsitys.)

Kuinka loistavasti Leninin, Dietzgenin ja Eino Kailan sanat todistaakaan viimeisin materian tutkimus.

Tämän vuosisadan ensimmäisellä vuosikymmenellä onnistuni Rutherfordin selvittää atomin rakenne yhdessä eräiden muiden tutkijoitten kanssa, tarkemmin sanoen v. 1911. Rutherford pommitti atomeja alfa-hiukkasilla ja tarkasteli mitä siitä seurasi:

»Tulos oli hämmästyttävä» — kertoo Jeans. — »Miltei kaikki ammukset lensivät atomin läpi aivan kuin sitä ei olisi ollut olemassakaan. Tämä oli aivan kuin kummituksen ampumista.

Kaikki atomit eivät kuitenkaan olleet yhtä kummitusmaisia. Vähäinen murto-osa, ehkä joka kymmenestuhannes ammus poikkeutui radaltaan siten kuin ne olisivat osuneet johonkin todelliseen aineeseen. Matemaattinen laskelma osoitti, että tämä ei saattanut aiheutua mistään muusta kuin siihen saakka tuntemattomista atomien positiivisista varauksista.

Ammusten ratojen tarkka tutkiminen osoitti, että atomin positiivisen varauksen täytyi olla keskitettynä yhteen ainoaan kohtaan, jonka läpimitta on ainoastaan muutamien mil-

joonas-miljoonas-osa millimetrien kertalukua. Tällä tavoin Rutherford päätyi esittämään sen atomin rakenteen mallin, joka tunnetaan hänen nimellään. Hän oletti, että atomin kemialliset ominaisuudet ja luonne sijaitsevat painavassa, äärimmäisen pienessä, positiivisella sähköllä varautuneessa »sydämessä», jonka ympäri negatiiviset elektronit kiertävät radoissaan. Oli tietysti välttämätöntä otaksua, että atomien elektronit kiertävät radoissaan, sillä muuten täytyisi positiivisen sydämen silmänräpäyksessä vetää negatiiviset elektronit atomin keskustaan — aivan niinkuin auringon vetovoima pakoittaisi maan syöksymään aurinkoon, ellei maa kiertäisi aurinkoa. Rutherfordin atomimalli muistuttaa suuresti pienoisaurinkokuntaa . . .» (Maailmankaikkeus, s. 116—117.)

Elektronit, joita sanotaan kehäelektroneiksi, kiertävät sydäntä suurella nopeudella (n. 100 km/sek.). Kehäelektronien lukumäärää sanotaan atomin arvoksi. Atomi, jonka arvo = 1, on laadultaan yksinkertaisin kaikista. Se on vetyatomi, jonka sydäntä kiertää 1 elektroni. Seuraava on helium, jonka sydäntä kiertää 2 elektronia, sitten litium ja vihdoin viimeisenä uraani, jossa ydintä kiertää kokonaista 92 elektronia ja jonka sydän on 238 kertaa niin painava kuin vetyatomin sydän.

Mutta tämäkään ei ollut vielä lopullinen totuus. Kun atomeja opittiin särkemään, ampumaan rikki, paljastui taas uusia materian ominaisuuksia. Alfasäteissä on energia sangen keskitetyssä muodossa. V. 1919 Rutherford pommitti typpeä alfa-säteillä ja tällöin hänen onnistui irroittaa typpisydämestä protoneja eli vety-ytimiä, vedyn atomisydämiä! V. 1919—20 onnistui Rutherfordille ja Chadvikille alfa-hiukkasten avulla särkeä myös bori-, fluori-, natrium-, aluminium- ja fosforiatomit. Nämä merkilliset tapaukset on myös onnistuttu valokuvaamaan prof. Wilsonin v. 1912 keksimällä kameralla. Tutkiessaan Wilson-kuvia amerikkalainen Harkins oletti, että alfa-hiukkasen ja typpiatomin iskiessä yhteen kumpainenkin sellaisenaan lakkaavat olemasta. Niiden tilalle ilmestyy vetyatomi ja happiatomi (tai hapen isotoopi). Blachett vahvisti tämän oletuksen: alfa-hiukkanen jää typpiytimeen muodostaen hapen isotoopin, kun taas atomista lentävä protoni kohdattuaan värähtelevän elektronin muuttui vetyatomiksi. Syntyi siis kaksi uutta alkuainetta!

Kun atomi oli räjäytetty rikki hävisi taas yksi materian tuntemuksen raja. Atomin rakenne osoittautui sangen mutkikkaaksi. Havaittiin, että aine muodostui sähköstä: positiivisista hiukkasista — protoneista ja negatiivisista hiukkasista — elektroneista. Protonin massa on tasan yhtäsuuri kuin vetyatomin massa, mutta elektronin massa 1847 kertaa pienempi. Mutta atomin paino ei ole sama kuin protonien ja elektronien painojen summa. Atomissa protonien ja elektronien lisäksi on ikäänkuin muurauslaastina sähkömagneettista energiaa, säteilyä. Nykyisen sähkömagneettisen teorian mukaan säteilyllä, olkoonpa se sitten valoa, röntgensäteilyä t.m.s., on määrätty paino,

massa. Valon n.s. säteilypaineenhan määräsi jo v. 1901 Lebedev nerokkaalla myllylaitteella. Kun siis kappale säteilee, menettää se painoaan. Radioaktiivisten aineiden hajotessa tapahtuu painon pieneneminen gamma-säteilyn vaikutuksesta. Uraani esim. — Jeansin mukaan — hajoaa seuraavasti: 1 gramma urania = 0,8653 g. lyijyä + 0,1345 g. heliumia + 0,0002 g. säteilyä. Jeans huomauttaakin tästä seikasta:

»Atomirakennelman paino ei ole täsmälleen yhtä suuri kuin sen rakennuskivien yhteenlaskettu paino; muurilaasti — sähkömagneettinen energia — joka sitoo rakennuskappaleet yhteen, on myöskin otettava laskuissa huomioon.

Atomi on siis kokoonpantu protoneista, elektroneista ja energiasta... Kun atomi muuttaa muotoaan, tapahtukoon se sitten itsestään tai pommituksen vaikutuksesta, saattaa sattua, että protoneja ja elektroneja sinkoutuu siitä pois (alfa- ja beeta-osasina) ja että myös energiaa vapautuu siitä poistuen säteilynä.» — (e.m.t., s. 128—129.)

Yllä jo mainittiin valon ja yleensä säteilyn aineellinen luonne. Protonien ja elektronien paljastamiseen liittyi myös paljastus siitä, että valollakin on atominen rakenne, s.o. valoatomit — säteilyatomit, joita sanotaan valokvanteiksi eli fotoneiksi, olivat yhtä yksilöllisiä kuin protonit ja elektronitkin. Kun metallin pintaa valaistiin ultravioletti- tai röntgensäteillä (lyhyt-aaltoisella valolla) irrottautui metallin pinnasta elektroneja, ja tällöin osoittautui, että jokaisen yksityisen fotonin energia muuttui elektronien liike-energiaksi ja jokainen fotoni taas päinvastoin syntyi jonkun elektronin kineettisen energian häviämisestä. Kvanttiteoria liittyy läheisesti Planckin nimeen. Tutkiessaan n.s. onton, mustan kappaleen säteilyä Planck havaitsi v. 1900, että oli luovuttava klassillisen fysiikan käsityksestä, että atoomi tai molekyyli jatkuvasti säteilee energiaa sen oman energian samalla jatkuvasti pienentyessä. Havaintotulokset voitiin selittää vain olettamalla, että energia vähenee *hyppäyksittäin,* että säteilevä hiukkanen saattaa omata vain määrätyt energiatilat ja se säteilee vain kun energia vähenee jostain määrästä pienempään määrään. *Energia ei siis pienene jatkuvasti,* vaan kvantti kvantilta. Säteily on kokoonpantu näistä energia-atomeista eli kvanteista. Kuhunkin aallonpituuteen kuuluu määrätty energiapaljous; mitä lyhyempi aallonpituus sitä voimakkaampi energia ja päinvastoin, jos säteilyn värähdysluku on n värähdystä sekunnissa, on kvantin energia $E = h \times n$, missä h on n.s. Planckin vakio = $6{,}54 \times 10^{-27}$ ergiä × sekunti. V. 1917 Einstein antoi Planckin teorialle täsmällisen muodon. Suhteellisuusteorian mukaan kappaleen massaa m vastaa energia $E = mc^2$, missä c on valon nopeus = 300000 km/sek. Vastaako nyt säteilykvanttia $E = h \times n$ määrätty massa? Tähän asti oli säteily jaettu aaltoliikkeeseen ja hiukkassäteilyyn. V. 1922 Compton antoi röntgensäteiden

osua elektroneihin ja huomasi, että asia oli niinkuin Einsteinin teoria väitti. Säteily — myöskin valo — on siis *sekä aaltoliikettä että hiukkassäteilyä!* — Kun siis valolla täten oli aineen ominaisuudet, niin eikö toisaalta aineella ole valon ominaisuuksia? Tähän kysymykseen vastasi L. de Broglie v. 1924 aaltomekaniikassaan myöntävästi; hänen olettamisensa mukaan liikkuva hiukkanen on sidottu aalto- eli heilahdusliikuntaan. Kaikki aine siis jakaantuu aaltoihin, joiden keskuksena ovat elektronit ja protonit. *Kokeet ovatkin vahvistaneet tämän.* Täten siis atomit, protonit ja elektronit ovat sekä »hiukkasia» että »aaltoja». — V. 1913 oli Niels Bohr väittänyt, ettei atomin energiatila saata muuttua tasaisesti, vaan kun elektroni hypähtää eli putoaa yhdeltä mahdolliselta radaltaan toiselle, joka on lähempänä ydintä, niin atomin kadottama energia muuttuu säteilyksi, yhdeksi kvantiksi, jonka atomi säteilee. Siis atomin energiatilat muuttuvat hyppäyksittäin. Kvanttiteoria on myös auttanut selvittämään elektronien radat. V. 1913 Bohr väitti, että elektroneilla on mahdollisia vain ne radat, joissa radan ympärysmitan, elektronin nopeuden ja sen massan tulo on tasan = alkeisvaikutuskvantti, eli Planckin vakio h kerrottuna jollakin kokonaisluvulla. Tämä onkin pitänyt paikkansa. Elektronien radat ovat ellipsejä (soikioita), joiden toisessa polttopisteessä on sydän. Samalle radalle mahtuu vain yksi elektroni.

Jos tunnemme elektronien radat voimme määrätä laskemalla atomin spektrin (kirjon). Mutta käytännössä emme niitä tunne, mutta kyllä päinvastoin tunnemme spektrin. Spektrien avulla onkin juuri selvitetty atomien sisäinen rakenne. Kuten aikaisemmin mainittiin on kullakin alkuaineella viivaspektrinsä. Kvanttiteorian avulla on onnistuttu selvittämään spektreissä esiintyvä säännönmukaisuus. Spektriviivojen välille johti jo Balmer vedylle yhteyden n.s. Balmer-sarjan ja monien muiden joukossa on mainittava Mozeleyn, Zeemanin ja Starkin tutkimukset, joihin ei tässä sen enempää voida puuttua.

Tietomme materian rakenteesta on siis tavattomasti laajentunut ja yhä uusia ja uusia tosiasioita paljastuu. Kaikki rajat, kaikki tieteelliset väittämät ovat vain suhteellisia, ne eivät sisällä lopullista totuutta, mutta ovat askeleita oikeaan suuntaan. Rutherford-Bohrin atomiteoria on yhä vielä voimassa, mutta sitä on yksityiskohdissaan tavattomasti syvennetty ja laajennettu ja voidaan sanoa, että materian tutkimus on tuskin vielä päässyt kunnolla edes alkuunkaan. Uusia puolia materiasta yhä vain paljastuu. »Todellisuus on pohjaton.»

V. 1932 Chadvik ja Irene Curie toisistaan tietämättä keksivät vielä elektroniakin pienemmän hiukkasen, jolla oli protonin massa eikä sähkövarausta ollenkaan. Hiukkasia sanotaan neutroneiksi ja ne ovat tehokkaita ammuksia atomeja särjettäessä. Saman vuoden lopulla Anderson keksi positiivisen elektronin eli positronin n.s. kosmisesta (avaruus-) säteilystä, jonka jo v. 1912

Hess oli havainnut. Positroneja valmistettaessa keinotekoisesti v. 1933 lopulla laboratoriossa havaittiin se merkillinen ilmiö, että valo muuttui aineeksi! Gamma-säteilyn valokvantit käyttivät osan energiaansa synnyttääkseen yhden positronin ja yhden elektronin. Onko mahdollista, että avaruuden jossakin kolkassa säteily muuttuu aineeksi, aine syntyy, luo itse itsensä? Tähän kysymykseen vastaamme kirjoituksen lopussa. — V. 1934 Irene Curie ja Joliot huomasivat, että radioaktivisuutta voidaan keinotekoisesti kehittää, t.s. voidaan saada aineet itsestään hajoamaan. Fermi ja Amaldi osoittivat, että useat alkuaineet alfa-, protoni- ja erikoisesti neutronipommituksen vaikutuksesta muuttuvat itsestään hajoaviksi isotoopeiksi. Täten paljastui vain se tosiasia, että radioaktiivisuus on määrätyllä tavalla järjestyneen materian ominaisuus, samoinkuin sähkö, magnetismi ja orgaaninen elämä.

Uudet keksinnöt taas vaikuttivat käsityksiin aineen olemuksesta. Uusimman teorian mukaan atomin sydän ei olekaan kokoonpantu protoneista ja elektroneista vaan protoneista ja neutroneista. Käsityksemme muuttuvat joka päivä.

Olemme pääpiirteissään tutustuneet materian rakenteeseen. Ennen puhuttiin sähköstä — materiasta ja energiasta. Nyt puhutaan vain sähköstä. Materia ja energia on onnistuttu johtamaan sähköön? Ei niin, vaan sähkö, energia y.m. ovat vain liikkuvan materian, s.o. objektiivisen todellisuuden ominaisuuksia. Luonnontiede on vienyt siis materian yhtenäisyyteen, mutta samalla se on paljastanut materian rajattoman moninaisuuden. Materia, s.o. tietoisuutemme ulkopuolella oleva objektiivinen todellisuus ei ole hävinnyt, on vain hävinnyt ja yhä häviää se raja, johon asti olemme materian tähän asti tunteneet.» Nykyisin on käynnissä kiivas hyökkäys atomin ydintä vastaan, jota puolustaa elektroni-ilmakehä. Ytimeen on keskittynyt maailman energiavarasto äärettömän suuressa määrässä, mutta uudella fysiikalla on jo aseet tunkeutuakseen tähän ytimeen — lausuu A. F. Joffe. — Nämä ovat kvanttimekaniikan teoreettiset varusteet ja ylijännityssäteet. Uusi kvanttimekaniikka on entisen fysiikan perusvastakohtien synteesi: atomien rakenne, niiden eroavaisuus ja yhtenäisyys, hiukkasten eteneminen ja aaltoliikeluonne, yksittäinen ja tilastollinen lainalaisuus. Energian siirtämistekniikka vaati puolen miljoonan voltin työjännityksen ja siirtymisen vaihtovirrasta tasavirtaan. Näistä teknillisistä virran suuntaajista kasvoi ensimmäinen protonitykki Cambridgessa. Korkeajännityssiirron kokeisiin tarvitaan 3—4 miljoonan voltin iskugeneraattoreita — tämä on toinen silta atomin ytimeen, lausuu Joffe. Hyökkäys atomin ytimeen etsii omat keinonsa rikastuttaen korkeajännitystekniikkaa ja valmistaen siirtymistä miljoonan voltin energiasiirtoon. Kaikki vanhat tieteen kysymykset nousivat taas esille tuon pienen ytimen ympärillä, josta me tiedämme vielä niin vähän. Mikä sit-

ten niin voimakkaasti pakoittaa pääsemään tuon ytimen salaisuuden perille? Ei mikään muu kuin se, että atomin sisäinen energia on niin tavattoman suuri. Maapallon energialähteet alkavat ehtyä, kivihiili-, öljy- ja puuvarastot eivät, mikäli kulutus kasvaa tätä vauhtia, kestä moniakaan vuosisatoja ja sitäpaitsi niiden hankkiminen muodostuu yhä vaikeammaksi. V. 1913 kansainvälinen geologikongressi arvioi maapallon kivihiilimäärän 1800 m:n syvyyteen olevan n. 7,3 bilj. tonnia. Jos keskimääräinen kulutus on 1,500 milj. tonnia vuodessa, kestäisi tämä varasto Arrheniuksen mukaan 1500 vuotta. Kulutus ei tosin ole aivan näin suuri, mutta se johtuu jatkuvasta taloudellisesta pulakaudesta. Maailman helposti saatavissa oleva petroolimäärä on arvioitu olevan siksi pieni, että talous- ja valtiomiehiä on ruvennut huolestuttamaan, ja petrolin tarve yhä kasvaa. Samoin puun kulutus yhä vain kasvaa ja intressit sellaisiin maihin, joissa puuta on saatavissa, yhä voimistuvat. Uusien energialähteiden keksiminen on tullut päivän polttavaksi. Jos kyettäisiin käyttämään hyväksi aineen sisäistä energiaa, emme pysty kuvittelemaankaan sitä valtavaa edistystä, mikä ihmiskunnan kehityksessä tapahtuisi. Tällainen energiamäärä on valtava: vesipisarassa on niin paljon energiaa, että se voisi antaa kokonaisen vuoden 200 hevosvoimaa ja — Jeans'in laskujen mukaan — yksi pisara naftaa kuljettaisi sellaisen valtamerihöyryn kuin »Mauretanian» Atlannin yli. Jokainen neliötuuma auringon pinnasta säteilee avaruuteen lämpöä ja valoa 50 hevosvoiman teholla ja siihen kuluu — Jeans'in mukaan — massaa vain 1,25 gr. 100 vuodessa! Hyvällä syyllä lausuikin Sir W. Bragg: »Voi ehkä kulua tuhannen vuotta ennenkuin voimme atomin valjastaa, mutta jo huomispäiväkin voi nähdä meidät ohjaksien haltijoina». Kas siinä on enemmän dialektiikkaa yhdessä lauseessa kuin idealisteilla saivartelua kokonaisessa teoksessa. Energian lähteitä on nyt havaittu olevan neljä: auringon energia, radioaktiivisten aineiden hajotessa vapautuva energia, energia, joka syntyy tavallisten alkuaineiden syntyessä vedystä ja heliumista ja protonien sekä elektronien täydellisesti muuttuessa säteilyksi. Itse asiassa »massa ja energia ovat olemukseltaan samanlaiset, ne esittävät saman tosiolevan eri ilmenemisen.» (Einstein.) Energialla on massa ja massalla on energia. Einsteinin kaava $E = mc^2$ kytkee ne toisiinsa. Yhtälö osoittaa, että jos yksi gramma ainetta voitaisiin muuttaa energiaksi, saataisiin $= c^2$ ergiä $= 9 \times 10^{20}$ ergiä $= 9 \times 10^{13}$ kgm eli 90 biljoonaa kgm! Voimme vain kuvitella, miten suunnattomasti energiaa säteilee aurinko ja muut tähdet avaruuteen. Aurinko luovuttaa massastaan 250 milj. tonnia joka minuutti. Auringon ja avaruuden muiden tähtien sisäinen energia »ei johdu mistään muusta kuin materian itseliikunnasta. Tähtien ytimessä tämän prosessin tuloksena ei jää mitään, paitsi töytäys eetteriin, joka sellaisenaan on vapautunutta energiaa.

Tämä töytäys etenee sähkömagneettisena aaltona jakautuen ja imeytyen, kunnes se muuttuu tavalliseksi valoksi.» Aalto muuttuu ensin gammasäteilyksi, sitten röntgensäteilyksi, kunnes se tähden pinnalle ehtiessään lähtee valo- ja lämpöaaltona. Regenerin tutkimukset vahvistavat tämän oletuksen (v. 1929). Tähtien sisäiset prosessit ovat vain massan, materian dialektista kehitysprosessia.

Miten aine jakaantuu avaruudessa? Vastauksen antaa valon säde, joka kulkiessaan avaruuden halki muuttuu tavalla tai toisella. Käyttäen tätä tutkimustapaa on havaittu, että tähtien välinen avaruus on suhteellisesti täynnä ainetta: atomeja, vapaita elektroneja, kosmista (avaruus-) pölyä, meteoriitteja. Tähdet eivät ui missään »eetterimeressä», vaan paljon aineellisemmassa, jossa jokaiselle kuutiometrille tulee lähes sata atomia. Eddington huomauttaa leikillisesti, että »atomi ei voi löytää yksinäisyyttä koko avaruudessamme, sillä menköönpä se mihin tahansa, tulee sen matkalla kumartaa päätään tovereilleen, jotka kiirehtivät sen läheisyydessä, ei kauempana kuin 2—3 cm siitä.» Tähtien välinen avaruus on kuin hiljainen meri. »Todennäköisesti siinä on virtoja», lausuu E d d i n g t o n, »mutta ne ovat heikkoja, eivätkä saavuta sitä nopeutta, joka tavallisesti on tähdillä.» Linnunradan tähtien nopeus on n. 15 km. sekunnissa, kun taas spiraalisilmukoiden nopeus on spektroskooppisista havainnoista laskettu olevan jopa 1800 km. sekunnissa. Mitä linnunratamme suuruuteen tulee, on sen halkaisija uusimpien tutkimusten mukaan 100,000 valovuotta (1 valovuosi = 6 biljoonaa mailia). Tähän kokonaisuuteen kuuluu aurinkomme, maa ja tunnetut planeetat; näiden lisäksi enemmän kuin biljoona tähteä, joista noin miljardi on valokuvattu ja n. 70 tuhatta tutkittu. Lisäksi on erilaisia tähtisikermiä ja valtavia kaasumaisia sumukkoja, joilla on huimaava nopeus. Koko maailmankaikkeus laajenee uusimpien tutkimusten mukaan siten, että kaikki etäisyydet tulevat kaksinkertaisiksi 1300 milj. vuodessa. Einsteinin laskujen mukaan on avaruuden kokonaismassa n. 2×10^{55} grammaa; sitä ilmoittaa luku, jossa 2:n perässä on 55 nollaa. Maailman elektronien kokonaismäärä olisi teorian mukaan n. 10^{79}, eli suorastaan päätä huimaava luku, mutta silti äärellinen. Olemme lyhyesti maininneet avaruutta koskevat pääseikat.

Maailmankaikkeudessa ei ole muuta kuin liikkuvaa materiaa, luonnontieteen viimeisimmät tutkimukset vahvistavat sen, samalla kun uudet tosiasiat ja uudet aatteet särkevät vanhan, samalla koko uusi kumous noudattaa tarkasti niitä määrittelyjä, jotka Marx, Engels ja Lenin sille antoivat. »Uudemman fysiikan historia» — lausuu Joffe — »työntää tavattomalla ankaruudella esiin dialektisen materialismin rajapiirteet ja teknillisen kehityksen osuuden tieteen kehityksessä.» Massan ja energian dialektinen yhteys — aineen aaltomainen ja hiukkasluonne — radioaktiivisuus — avaruuden tähtien sisäiset

prosessit — energian atomiluonne j.n.e., mitäpä ne muuta todistavat kuin vanhan Engelsin sanat tosiksi:

»Liike on aineen olomuoto. Ei missään eikä koskaan ole ollut eikä voi olla liikettä ilman ainetta ja ainetta ilman liikettä . . . Liikunta maailman avaruudessa, pienten massojen liikunta eri maailman kappaleilla, molekyyliväreily lämpönä, sähkönä tai magneettisena virtana, kemiallinen hajoaminen ja yhtyminen, orgaaninen elämä — jossakin näistä liikunnan muodoista tai useammissa yht'aikaa on kunakin hetkenä maailman jokainen eri aineatomi. Kaikki lepo, kaikki liike on vain suhteellista . . .

Materia ilman liikuntaa on yhtä mieletön kuin liikunta ilman materiaa. Liikunta on sentähden yhtä vähän luotavissa tai hävitettävissä kuin materia itse. Liikuntaa ei siis voi tuottaa, se voidaan vain siirtää . . .» — (Anti-Dühring. Kosmogonia.)

Ja nahkuri Josef Dietzgen osui enemmän kuin naulankantaan arvostellessaan idealistisia luonnontieteilijöitä:

»Ei tietysti ole voimaa ilman ainetta eikä ainetta ilman voimaa. Aine ilman voimaa ja voima ilman ainetta on mielettömyys. Jos idealistiset luonnontutkijat uskovat voimien aineettomaan olemiseen, niin tässä kohden he eivät ole luonnontutkijoita vaan . . . henkien näkijöitä.» — (Das Wesen der menschl. Kopfarbeit. 1903, s. 114.)

Ehkäpä on mielenkiintoista kuulla, mitä kuuluisa luonnontutkija Isaac Newton 200 vuotta sitten lausui aineen dialektisesta muutosprosessista. Kirjassaan »Optika» hän kirjoitti:

»Eivätkö massiiviset aineet ja valo voi muuttua toisikseen ja eikö kappale huomattavaa määrää energiastaan saa valohiukkasista, joka kuuluu niiden kokoonpanoon. Aineen muuttuminen valoksi ja valon aineeksi on luonnon ilmiöiden mukaista, sillä *luontohan on yleensä taipuvainen tämän kaltaisiin muutoksiin . . .*»

Siis »luonto on dialektiikan koetin» (Engels).

Kehitys

Kun dialektinen materialismi tunnustaa materian s.o. objektiivisen todellisuuden tietoisuutemme ulkopuolella, tunnustaa se myös luonnon, liikkuvan materian, objektiivisen lainmukaisuuden, joka kuvastaa ihmisen päässä; objektiivisen lainmukaisuuden tunnustaminen merkitsee samaa kuin luonnossa tapahtuvan kehityksen tunnustaminen, luonnon itseliikunnan tunnustaminen.

Luonto ja ihmiskunta ovat kehityksen alaisia, sitä vastaan ei kukaan luonnon- enempää yhteiskuntatieteilijä väitä enää yleensä. Kysymys on vain siitä, miten kehitys tapahtuu. — Vanhalla ajalla jo Aristoteles ja hänen koulukuntansa olivat sitä mieltä, että yksilö muodostui vähitellen kehittymällä. Muutamien kreikkalaisten filosofien teoksissa esiintyi jo yrityksiä selittää luonnon alkuperää ja kehitystä luonnollisella tavalla. Kuitenkaan ei tunnustettu luonnon keskinäistä yhteyttä. Keskiajalla eivät nämä kehitysopin heikot idut päässeet kehittymään. Feodalismin ideologia ruumiillistui uskonnossa ja kaikkien tieteiden tuli palvella »jumalan kunnian kohottamista», »järki oli teologian piika» (Spinoza).

Tieteiden elpyminen alkoi Euroopassa vasta XV vuosisadalla, kun yhteiskunnan rakenteessa tapahtui syviä yhteiskunnallistaloudellisia muutoksia. Voimistuvan kauppavaihdon pohjalla maailmanmarkkinoiden laajentumisen mukana alkoi syntyä kapitalismi, joka esitti joukon sellaisia kysymyksiä, joihin virallinen tiede »skolastiikka» ei pystynyt vastaamaan. Nyt alkoi luonnontieteen nopea kehitysprosessi, joka ensin hedelmöitti tähtitiedettä, mekaniikkaa ja fysiikkaa. Luottamus järkeen kasvoi jopa siinä määrin, että pantiin jumala saarnaamaan materialismia s.o. maailma kuviteltiin jättiläiskoneeksi, jonka »suurena koneenkäyttäjänä» oli jumala itse. Ihmisen aineellinen tietoisuus ja usko täten yhdistettiin. Biologiassa säilyivät kuitenkin kaikki jumalaistarut aina 18:nen vosisadan lopulle asti. Uskottiin että kaikki kasvi- ja eläinlajit olivat jumalan luomia ja samanlaisia kuin aikojen alussa »luojan käsistä lähtiessään». Tämä aika olikin luonnontieteen alalla rauhallista ainehiston kokoamista ja luokittelemista. »Luonnon jaottaminen eri osiinsa, erilaisten luonnonilmiöiden ja -esineiden eritteleminen määrättyihin luokkiin, orgaanisten olioden sisäelinten, niiden anatomisten muodostelmain tutkiminen on ollut perusedellytys sille jättiläismäiselle edistykselle mikä viimeisten 400 vuoden kuluessa on luonnontutkimuksessa saavutettu.» (Engels). Niinpä »kukkien kuningas» Linné (1707—1778) luokitteli kasvit ja eläimet. Leuvenhoek (1632—1723) rakensi ensimmäisen mikroskoopin ja pani alulle pikku eliöiden tutkimisen. Vesalius tutki ihmisruumista (1514—1564) ja Harvey (1578—1657) selvitti verenkierron. Anatomian alalla italialainen Malphigi (1628—1694) ja hollantil. Svammerdam (1637—1680) tekivät uraauurtavia keksintöjä. Fysiologiassa Haller (1707—1777) oli huomattava tutkija ja Lavoisier (1743—1794) keksi hapen ja lausui aineen häviämättömyyden lain. Mutta kehitysaate oli useimmille tutkijoille vieras. Vieläpä 1700-luvun tutkijat sikiö-opin alalla olivat joutuneet aivan harhaan. Heidän preformatio-oppinsa mukaan yksilö jo sukusolussa on valmis olento, joskin kovin pieni, joten kehitys heidän mielestään oli pelkkää kasvamista. Tämän

mukaan siis kaikki saman lajin sukupolvet olivat luodut toistensa sisään. Tosin tämäkin oli parempi kuin alkusyntyteoria, mutta silti tosiasiain vastainen. Nykyinen käsitys yksilökehityksestä alkaa vasta v:sta 1828, jolloin von Baer (1792—1876) osoitti että yksilön kaikki ominaisuudet kehittyvät vähitellen, mutta vasta v. 1875 O. Hertwig osoitti miten hedelmöitys tapahtuu. Ensimmäinen luonnontutkija, joka kannatti kehitysajatusta oli engl. Robert Hooke; hän ensimmäisenä keksi kasvien solurakenteen, vaikka vasta 1840 saksal. Schwann ja Schleiden sen toivat biologiaan. Ajatuksensa Hooke esitti teoksessa, joka ilmestyi Lontoossa v. 1705, mutta sillä ei ollut suurta vaikutusta aikalaisiin. Kuuluisa ranskalainen luonnontutkija Buffon (1707—1778) väitti, ettei luonnossa ole mitään »järjellistä suunnitelmaa», lausui suuria ajatuksia maapallon ja organismin kehittymisestä, julkaisi teoksen »Luonnon aikakaudet» ja sai pappien vihan niskaansa.

V. 1809 ilmestyi ranskalaisen L a m a r c k i n teos »Eläintieteellinen filosofia», jossa arvosteltiin Linnén käsityksiä ja esitettiin kehitysoppi selvemmin ja tieteellisemmin kuin aikaisemmin. Lamarckin opin peruskohdat ovat seuraavat: 1. kehityksen liikkeellepaneva voima on »sisäinen pyrkimys kehitykseen». 2. suurta osaa näyttelee ulkonaisten olosuhteiden muuntava vaikutus suoranainen tai välillinen, sekä myös »sisäinen tunne», jonka vaikutuksesta syntyy uusia elimiä. 3. kaikkien näiden syiden aiheuttamat muutokset voivat mennä perintönä. Biologien keskuudessa on herättänyt paljon väittelyä, ovatko hankitut ominaisuudet periytyviä, kuten Lamarck väitti. Lisäksi ympäristön vaikutuksesta ei eliössä tapahtuvien muutoksien tarvitse olla vain hyödyllisiä; ne voivat olla, kuten kokemus osoittaa, vahingollisia. Panemme vain merkille, että Lamarckin kehitysteoria on idealistinen. »Sisäinen pyrkimys» on jumalan salanimi ja samanlaista idealismia on Lamarckin oppi, että kehitystekijänä on eliön jonkinlainen »sisäinen tunne». Lamarckin idealismia käyttävät monet porvarilliset tiedemiehet hyväkseen rakentaessaan taantumuksellisia teorioita kehityksestä. Uuslamarkismissa on eri suuntia; n.s. »psykolamarckismi» pitää »eliöitten psyykillistä pyrkimystä» päätekijänä. Vieläpä muutamat näistä vitalisteista sijoittavat sielun jokaiseen soluun. Mutta myös mekaaninen lamarckismi, joka tunnustaa vain ympäristön vaikutuksen, on pakoitettu turvautumaan alkusyyhyn s.o. jumalaan. — Lamarckin oppi ei alussa saanut kannatusta ja v. 1830 sen huomatuin puolustaja St. Hilaire (1772—1844) joutui väittelyssä tappiolle kuuluisan George Cuvierin (1769—1832) kanssa. Cuvier oli vertailevan anatomian perustaja, mutta pieni »filosofi». Hänelle kehitysajatus oli kokonaan vieras ja hänen käsityksensä mukaan maan historia oli täynnä valtavia mullistuksia ja jokaisen mullistuksen jälkeen tuhoutuneiden

eliöiden tilalle jumala loi uudet lajit. Cuvier itse ei tosin väittänyt tätä jälkimäistä, mutta hänen oppilaansa koettivat hänen oppiaan käyttäen saattaa tieteen sopusointuun uskonnon kanssa. Cuvier itse oli parooni ja Napoleonin ministeri ja hänen tieteellinen taantumuksellisuutensa heijasteli osittain hänen yhteiskunnallisesta asemastaan.

V. 1859 ilmestyi Darwinin teos »Lajien synty» aiheuttaen mullistuksen koko tieteellisestä maailmassa. Teoksen ilmestyminen ei johtunut suinkaan »sattumasta». Darvinismin syntyminenkin oli heijastusta yhteiskunnallisesta tilanteesta. 1840-luvulla muodostui suurporvaristo vallitsevaksi voimaksi Englannissa. Kapitalismin taloudellinen voima ja teollistuttaminen kasvoivat myrskyisellä voimalla. Yleensä oli vuosien 1850—75 kausi kapitalismin rehevän kukoistuksen aikaa. Kapitalismi tunkeutui maaseudulle. Koneet, keinotekoiset lannoitusaineet, vuoroviljelys y.m. aiheuttivat nousun maatalouden alalla. Villankysyntä kutomatehtaiden taholta aiheutti lampaanhoidon valtavan kasvun. Uusien teollisuuskeskusten varustaminen ravintoaineilla vaikutti myös karjanhoidon kehitykseen. Maatalous kohosikin Englannissa tällä kaudella sangen korkealle tasolle. Sen yhteydessä kehittyi taito kehittää uusia eläin- ja kasvirotuja. Kaikki tämä antoi runsaasti ainehistoa luonnontutkijalle, varsinkin uusien rotujen kehittäminen. Darwin itse viljeli kasveja, hoiti eläimiä ja varsinkin rodun kehittäminen kiinnosti hänen mieltään. Lisäksi hän oli laajasti perehtynyt biologiseen kirjallisuuteen. Uuden teorian perustavat seikat: aineellinen tarve ja aineellinen tietoisuus olivat siis olemassa, juuri ne seikat, jotka Marxin mielestä ovat tieteen perustuksena. Valtava vaikutus Darwiniin oli Lyellin teoksella »Geologian perusteet», mikä ilmestyi v. 1831. Siinä Lyell sitovasti todisti, että kaikki ne »maan ulkomuodon» muutokset, jotka oli selitetty johtuneen jättiläismäisistä katastroofeista, itse teossa johtuivat samojen tavallisten geologisten tekijäin vaikutuksesta, jotka vallitsevat nykyäänkin. Näin oli annettu ratkaiseva isku Raamatun opille.

Mahdollisimman lyhyt yhteenveto Darwinin opista olisi seuraava: »Nykyinen eläin- ja kasvikunta on kehittynyt valtavan pitkän ajanjakson kuluessa yksinkertaisemmista muodoista. Tämän kehityksen liikkeellepanevia voimia ovat perinnöllinen muuntelevaisuus ja luonnollinen valinta, mikä viimemainittu muistuttaa keinotekoista valintaa, jonka avulla ihminen kehittää uusia kotieläinrotuja ja kasvilaatuja. Luonnollisen valinnan olemus on siinä, että taistelussa olemassaolosta jäävät eloon ja jättävät jälkeläisiä vain ne yksilöt, joilla sattuu esiintymään joitakin sellaisia perinnöllisiä muutoksia, mitkä kulloinkin vallitsevien elinehtojen vallitessa ovat hyödyllisiä. Luonnollisen valinnan kautta vähitellen tapahtuvalla kaikkien hyödyllisten

ominaisuuksien kerääntymisellä monien monituisten sukupolvien aikana onkin selitettävissä se rakenteen tarkoituksenmukaisuus, minkä näemme eläinten ja kasvien elimistössä. Luonnollisesta valinnasta johtuu myös tuntomerkkien etääntyminen kunkin kantamuodon jälkeläisissä, minkä tuloksena nämä muodot aikaa myöten jakautuvat uusiksi lajeiksi. Ratkaisten kysymyksen orgaanisen tarkoituksenmukaisuuden synnystä, selittää luonnollista valintaa koskeva teoria myös sen tavan millä uudet lajit syntyvät s.o. itse kehityksen kulun.»

Darwinin oppi ratkaisee loistavasti kaksi peruskysymystä: orgaanisen maailman synnyn ja kehityksen sekä kysymyksen luonnon tarkoituksenmukaisuudesta. Se antaa oikean materialistisen kuvan luonnon itseliikunnasta, se ei tarvitse jumalaa. »Ennen Darwinia ei vielä oltu tehty niin erinomaista yritystä todistaa historiallista kehitystä luonnossa» — lausuu Engels — »ja kaikkein vähimmin sellaisella menestyksellä». »Darwin teki lopun siitä katsantokannasta» — kirjoittaa Lenin — »että eläin- ja kasvilajeja pidettiin aivan ilman keskinäistä yhteyttä olevina ja satunnaisina »jumalan luomina» ja muuttumattomina ensimmäisenä asettaen biologian täysin tieteelliselle pohjalle, todeten lajien muuttuvaisuuden ja niiden keskuudessa vallitsevan perinnöllisyyden.» Vitalismille ja pappien opille Darwin antoi voimakkaan iskun. Yksityisessä kirjeessään tri L. Büchnerille hän ilmoitti, ettei hän 40:stä ikävuodestaan saakka — siis v:sta 1849 — ollut uskonut mitään, koska ei saanut uskolleen todistusta. Ei ollut ihme, että kirkonmiehet ryhtyivät vastustamaan Darwinin oppia ja halventamaan häntä itseään. Tunnettua prof. Haecheliä, joka oli darwinisti, vastaan tehtiin Saksassa murhayritys. Vielä niin myöhään kuin v. 1926 tuomittiin Yhdysvalloissa opettaja Scopes vankilaan siitä syystä, että opetti darwinismia. Meidän kouluissamme sensijaan vakuutetaan, ettei darwinismi kumoa uskontoa!

Mutta darwinismin opissa on kaksi n.s. perusvirhettä: 1. Hän väitti, että »luonto ei tee hyppäyksiä». Kehitys hänen mielestään tapahtui keskeytymättömien (asteettaisten) pienten muutosten kerääntymisprosessina. — 2. Suurin virhe on se, että hän teoksessaan »Ihmisten alkuperä» (1871) käytti luonnollisen valinnan periaatetta selittääkseen ihmisyhteiskunnan kehityksen lainmukaisuutta. Nämä perusvirheet esiintyvät nykyisessäkin biologiassa; onpa prof. Gunnar E k m a n kirjassaan »Biologian peruskysymyksiä» erehtynyt perusteellisesti koettaessaan soveltaa biologista lainmukaisuutta yhteiskuntaelämään. Kehityskysymyksessä esiintyykin kaksi pääsuuntaa, jotka Lenin luonnehtii seuraavasti:

»Kaksi perustavaa . . . käsitystä kehityksestä (evolutiosta) ovat: kehitys pienentymisenä ja suurentumisena, kertaantumisena, — ja kehitys vastakohtien yhteytenä (yhteyden jakaantumisena toisensa poissulkeviin vastakohtiin ja vuorosuhde niiden välillä).

Edellisessä käsityksessä liikunnasta jää varjoon itseliikunta, sen liikkeellepaneva voima, sen lähde, sen aihe (taikka tämä lähde siirretään ulkopuolelle — jumala, subjekti) jälkimmäisessä käsityksessä pyrkii päähuomio nimenomaan »itse»-liikunnan lähteen toteamiseen.

Edellinen käsitys on köyhä, kuiva, kuollut, jälkimäinen on elävä. Vain jälkimäinen antaa avaimen kaiken olevaisen »itseliikuntaan»; vain se antaa avaimen »hyppäyksiin», asteettaisuuden katkeamiseen», »vastakohdaksi muuttumiseen», vanhan tuhoutumiseen ja uuden syntymiseen.» — (Kysymykseen dialektiikasta.)

Edellinen on metafyysillinen, idealistinen, alkusysäystä vaativa mielipide, jälkimäinen on dialektisen materialismin kanta. Yksityisillä luonnontieteen aloilla on kehitysajatus osoitettu olevan tosiasia, ja dialektinen materialismi yleistää vain nämä yksityiset mielipiteet yhtenäiseksi kehitysteoriaksi, joka sisältää ei vain orgaanisen luonnon, kuten Darwinin teoria, vaan myös epäorgaanisen, käsittäen koko olevaisen. Dialektiikka näkee kehityksen liikkeellepanevan voiman, sen motiivin, »yhtenäisen jakaantumisessa ja ristiriitaisten toisensa poissulkevain vastakohtien taistelussa», se »käsittää ilmiöt ja niiden käsitteelliset kuvat oleellisesti niiden yleisessä yhteydessä, toisiinsa punoutuneina, liikunnassaan, syntymässä ja häviämässä» (Engels). Materialistisen dialektiikan peruslaki on »loppumaton kehitys alemmasta ylempään» (Engels). Mutta siihen ei sisälly ainoastaan uuden syntyminen vaan myöskin sen välttämätön häviö.

»Dialektiikan suuri perusajatus on, että maailma ei ole kokoonpantu valmiista, lopullisista kappaleista, vaan esiintyy prosessien kokonaisuutena, joissa muuttumattomalta näyttävät oliot kuten myös niiden ajattelevassa päässä muodostuneet kuvat — käsitteet — alituisesti muuttuvat: — syntyvät ja häviävät — samalla kun lopullisesti huolimatta kaikesta satunnaisuudesta ja uusiintumisesta jatkuva kehitys tapahtuu . . . — (Ludvid Feuerbach, s. 61—62.)

Ja samalla tavoin selittää asian Marx:

»Järjellisessä muodossa on dialektiikka porvaristolle ja sen tieteellisille edustajille kiusa ja kauhistus, koska se, samalla kun siihen sisältyy olevaisen myönteinen ymmärtäminen, sisältyy myös sen kieltämisen, sen välttämättömän häviön ymmärtämisen, koska se käsittää jokaisen sytyneen muodon vain kohtana kehityksen kulussa, ottaa siis myös huomioon sen katoavan puolen, koska se ei anna minkään itseään vaikuttaa ja on olemukseltaan kriitillinen ja vallankumouksellinen.» — (Pääoma I. II esipuhe.)

Dialektiikka käsittää koko olevaisen lainmukaisen liikunnan yleisessä yhteydessä, jossa syntyminen ja häviäminen ovat dialektisessa yhteydessä eroittamattomia, ristiriitaisia vastakohtia, prosessin kaksi puolta. »Luonto on dialektiikan koetin» — lausui Engels — »ja meidän täytyy myöntää, että uusiaikainen luonnontiede on antanut tälle koettimelle sangen runsaan joka päivä lisääntyvän ainehiston ja siten todistanut, että luonnossa käy kaikki viime kädessä dialektisesti.»

Aurinkokunnat syntyvät ja häviävät maailmankaikkeudessa. Tähdet säteilevät suunnattomia määriä massaansa avaruuteen ja jossakin avaruuden kolkassa, suotuisissa olosuhteissa, säteily taas muuttuu elektroneiksi ja protoneiksi, nämä atomeiksi, molekyyleiksi, jotka vetovoiman vaikutuksesta muuttuvat alkeissumukoksi ja lopulta tähdiksi (Millikanin tutkimusten mukaan). Massa ja energia ovat ristiriitoja, jotka muodostavat vastakohtia, mutta ovat kuitenkin dialektisessa yhteydessä keskenään. Se mikä maailmankaikkeuden yhdessä paikassa häviää, se syntyy taas toisessa paikassa uudelleen. Tässä mielessä materialistinen dialektiikka näkee ikuisen liikunnan, ikuisen kehityksen; mikä häviää, se syntyy uudestaan, koska materian dialektinen, ristiriitainen itseliikunta, »aineen tuska», lausui Jacob Böhme, kiihoittaa koko olevaista kehittymään. Häviäminen koskee vain jotain erikoista systeemiä, erikoista kappaletta, mutta kehityksen loputtomuus koskee koko ääretöntä universumia, maailmankaikkeutta, joka on loputon loppumattomuudessaan, ajassa ja paikassa. Dialektinen kehitysprosessi on voimassa ei vain luonnossa vaan myös ihmiskunnassa, yhteiskunnallisessa itseliikunnassa, sillä ihmiskunta on vain luonnon osa, luonnon tuote.

Vähittäinen, rauhallinen kehitys valmistaa vain tietä asteettaisuuden katkeamiseen, hyppäyksiin, jotka ilmenevät kehityksen vississä solmukohdassa. Tuollaisen asteettaisuuden katkeaman, hyppäyksen tuloksena on aina jotain uutta, joka ei ole vain vanhan jatkoa vaan sen kieltämistä ja merkitsee aivan kokonaan uuden äkillistä syntymistä. Kehitys ei siis ole mitään vähittäistä suurenemista ja häviäminen vähittäistä pienenemistä. Näin käsitettynä ei kehitys selvitä kerrassaan mitään, sillä se edellyttää niiden ilmiöiden olevan olemassa, joita sen pitäisi selvittää. Tällaiselle käsitykselle irvisteli myrkyllisesti jo H e g e l ja todisti kumoamattomasti, että luonnossa hyppäykset muodostavat yhtä tärkeän kehitysmomentin kuin vähittäiset paljoudelliset muutoksetkin. Näytteeksi siitä, miten lähelle materialismia tuo suuri idealisti tuli »materialistisella arvaamisellaan», siteeraamme erään pätkän:

»Olotilan muutokset sisältyvät ei yksin siihen, että yksi paljous muuttuu laaduksi ja päinvastoin jokainen viimeksimainitunlainen muutos muodostaa *katkeaman* vähittäin

tapahtuvassa muutoksessa (ein Abbrechen des Allmählichen) ja antaa ilmiölle uuden näön, laadullisesti entisestä erottuvan. Niinpä ei vesi jäähtyessään kovetu vähitellen, vaan äkkiä, vieläpä jäähdyttyänsä jäätymäpisteeseen jää nesteeksi jos vain säilyttää lepotilansa mutta silloin saatuaan heikoimmankin heilahduksen se tulee kiinteäksi . . .» — (Wissenschaft der Logik.)

Tekniikka ja teollisuus osoittavat eittämättömästi, että olotilan muutokset tapahtuvat hyppäyksittäin. Metallien ja varsinkin metalliseosten ominaisuudet muuttuvat sangen yllättävästi eri lämpötiloissa. Samoin aineiden magneettiset y.m. ominaisuudet muuttuvat sangen merkillisesti eri olosuhteissa, kuten hysterisis-ilmiö osoittaa. Mutta nykyinen kvanttifysiikka on tuonut yhä lisää todisteita. »Kaikki jatkuvat muutokset» — lausuu Jeans — »on fysiikassa julistettu pannaan, ja niiden sijalle on otettu jatkumattomat, hyppäyksittäin tapahtuvat muutokset». (Maailmankaikkeus, s. 131). Atomien energiatilojen hyppäykselliset muutokset, valon aineellisuus ja aineen »valoluonne», tähtien kehitysprosessit — koko atomifysiikka, josta Eddington sanoo että »sen luita musertava komedia ei ole oikein herkullista, eikä vastaa esteettisiä ihanteita. Tähtien kehityksen valtava draama on enemmän mutkikkaan kinofilmin tapainen ja sfäärien musiikki muistuttaa jazzia». — Mitäpä tämä todistaa muuta kuin että dialektiikka on tunkeutunut luonnontieteeseen. Ilman dialektista luonnonprosessien käsittämistä tieteellinen edistys onkin mahdotonta. Luonto on oleellisesti dialektista.

Biologiaan dialektiikka tunkeutui Darwinin päivistä alkaen lähtemättömästi. Omaa kehityskäsitystään vastaan todisteli Darwin omassa pääteoksessaan. Perinnöllisten muutosten asteettaisuuden pohjalla elämän taistelussa lunnollisen valinnan kautta tapahtuu uuden lajin kehittyminen keskeymättömästi, mutta se edustaa jo jotain uutta, joka laadullisesti eroaa entisestä lajista. Tässä mielessä kehitys juuri on dialektista, keskeytyvää hyppäyksellistä prosessia. Varsinkin muunteluilmiön viimeaikainen tutkiminen on vahvistanut tätä; niinpä havaittiin että siivellinen bananikärpänen synnytti yht'äkkiä siivettömän jälkeläisen, jonka jälkeläisissä siivettömyys oli pysyvä. Tällaista äkillistä muutosta sanotaan mutatioksi. »Mutatiot eivät näytä olevan niin harvinaisia kuin on luultu», lausuu G. Ekman. — Niillä on mitä suurin merkitys eliömaailman historiassa. Ne johtavat uusien ominaisuuksien syntyyn.» Hyönteisten muodonvaihdokset ovat myös hyvänä esimerkkinä.

Eri lakimääräisyydet

Kun materialistinen dialektiikka tunnustaa objektiivisen luonnon dialektisen, ristiriitaisen kehityksen, seuraa tästä myös väite, että luonnossa on erilaisia lakimääräisyyksiä, jotka ovat sekä toisistaan riippuvaisia, jatkuvia, että toisistaan eroavia, epäjatkuvia. Niinpä lausuikin Engels:

»Kun nimitän fysiikkaa molekyylien mekaniikaksi, kemiaa atomien fysiikaksi ja edelleen biologiaa munanvalkuaisen kemiaksi niin tahdon tällä ilmaista noiden tieteiden väliset ylimenot sekä niiden yhtenäisyyden, jatkuvaisuuden, että niiden eroavaisuuden, epäjatkuvaisuuden.» — (Noten zum Anti-Dühring.)

Olevainen on yhtenäistä aineellisuudessaan mutta siihen sisältyy myös ristiriita, eroavaisuus. On olemassa mekaanisia, fysikaalisia, kemiallisia, biologisia ja yhteiskunnallisia lainmukaisuuksia. Luettelo ilmaisee niiden laadullisen arvojärjestyksen; jokainen seuraava aste on korkeampi kuin edellinen.

Laadullisesti nuo lakimääräisyydet ovat epäjatkuvia, erilaisia. Se lakimääräisyys, jota elektronit ja protonit yksinään noudattavat, on aivan toista kuin atomin sisäinen lainmukaisuus. Yksityisen kappaleen mekaniikka esim. auton liike on jotain aivan toista kuin atomin sisäinen fysiikka ja kemialliset reaktiot taas aivan muuta kuin atomin räjäyttäminen. Elämän prosessi eroaa kemiallisista prosesseista niinkuin päivä yöstä. Yhteiskunnan lait ovat aivan toiset kuin biologian lait.

Jatkuvaisuus ilmenee siinä, että nuo kaikki eri lait heijastavat materian kehitysprosessia. Jokainen korkeampi lakimääräisyys sisällyttää itseensä alemmat asteet. Atomi määrittelee erikoisen lakimääräisyyden, joka alistaa alleen protonien ja elektronien liikelait. Kemiallisen tapahtumisen lait alistavat alaisikseen molekyyleiksi yhtyneiden atomien liikunnan, ja biologinen tapahtuminen sisältää sekä mekaanisen, fysikaalisen että kemiallisen prosessin.

Luonnonprosessit ovat lainmukaisia, niissä vallitsee syysuhteellisuus ja välttämättömyys.

»Ulkoisen maailman ja inhimillisen ajattelun liikunnan yleiset lait ovat asiallisesti identtisiä, mutta ilmauksensa puolesta erilaisia sikäli, että ihmispää voi sovelluttaa niitä tietoisesti, kun taas luonnossa — ja tähän saakka enimmäkseen myös ihmiskunnan historiassa — ne raivaavat itselleen tien tiedottomasti, ulkoisen välttämättömyyden muodossa, näennäisten sattumain loputtoman sarjan keskellä.» — (Ludvig Feuerbach, s. 38.)

»Kaikista syysuhteista yleensä» — lausuu Gunnar Ekman — »voidaan johtaa luonnontieteiden tärkein periaate, yleinen syysuhde. Kaikki n.s. luonnonlait rakentuvat tälle periaatteelle.» — (Yleisbiologia, s. 18.)

»Syy ja seuraus ovat käsityksiä» — lausuu Engels — »joilla sellaisenaan on merkitystä vain sovellettuna esillä olevaan yksityistapaukseen; mutta niin pian kuin tarkastelemme yksityistapausta yleisessä yhteydessään maailman kaikkeuden kanssa . . . syyt ja seuraukset vaihtavat paikkaansa jatkuvasti, se mikä nyt taikka tässä on seurauksena, on sitten taikka tuolla syynä ja päinvastoin.» — (Anti-Dühring, s. 8.)

»Jonkun asian syy on sen yhteys.» — (Dietzgen: Das Wesen . . . s. 100.)

Tässä on lausuttu selvästi materialistinen kanta luonnon kehityksestä. Tosin luonnontapahtumisen lait eivät ole aina täsmällisiä johtuen puutteellisesta tiedosta kyseessäolevista luonnonilmiöistä. Niinpä biologiassa Mendelin perinnöllisyyslaki toteutuu enemmän tai vähemmän todennäköisesti, se on tilastollisesti määrättävissä. Kineettinen kaasuteoria ja atomifysiikka ovat myös pakoitetut ilmiöitä tutkimaan tilastollisesti. Mutta kausaliteettilaki ei suinkaan tästä syystä voi menettää merkitystään. Kausaliteetti heijastaa materian liikunnan yhtenäisyyttä, jonka tietoaminen on historiallinen prosessi; sitä ei yksilö voi koskaan loppuun asti tiedota. Luonnon objektiivisen lainmukaisuuden, sen erilaisten lakimääräisyyksien tietoaminen toteutuu sarjassa sukupolvia, se on loppumaton tietoamisprosessi. Luonnossa vallitsee ankara välttämättömyys, joka on »sokea, sikäli kuin sitä ei ole ymmärretty» (Hegel). Kun ihmiskunta historiallisen kehityksensä aikana muuttaa olion itsessään »olioksi itselleen», muuttuu samalla »välttämättömyys itsessään» »välttämättömyydeksi meitä varten». Välttämättömyys muuttuu tietoiseksi, mutta sitä ei koskaan tiedota loppuun asti. Kun olemme oppineet tuntemaan luontoa vallitsevan lain, joka vaikuttaa tietoisuudestamme riippumatta, välttämättömästi, niin olemme samalla luonnon valtiaita. Välttämättömyyden tunteminen on samaa kuin vapaus. »Vapaus on luonnon välttämättömyyksien tuntemukseen perustuvaa valtaa luonnon ja itsemme yli» (Engels).

Eri lakimääräisyydet heijastavat dialektista kehitystä, elämän ja kuoleman ristiriitaa. Dialektinen kehitys on ankarasti lainmukaista, yhtenäistä ja se tunnustaa myös n.s. »korkeammat synteesit», dialektisen kehityksen tuloksena. Prof. Eino Kaila, häpeilevä materialisti, koettaessaan johtaa maailman yhtenäisyyden ajattelusta lankeaa mekanismiin kysymyksessä kokonaisuudesta ja osista. Vaikka hän melko ansiokkaasti esittää »Nykyisessä maailmankäsityksessään» dialektiikan peruslain »määrän muuttumisesta laaduksi ja päinvastoin», ei hän osaa sitä soveltaa.

»Kokonaisuuksia» — hän kirjoittaa — »on kahta lajia, sellaisia, joissa osat ovat määräävässä asemassa kokonaisuuteen nähden ja sellaisia, joissa kokonaisuus on määräävässä asemassa osiin nähden. Edellisiä nimitämme yhteenlaskettaviksi eli additiivisiksi (summatiivisiksi) kokonaisuuksiksi, koska voi sanoa, että ne ovat osiensa pelkkä summa; jälkimäisiä nimitämme epäadditiivisiksi kokonaisuuksiksi.» — (Persoonallisuus, s. 25.)

»Tällaisia kokonaisuuksia, jotka ovat määräävässä asemassa osiinsa nähden, nimitämme holistisiksi . . .» — (s. 27)

Ei ole pelättävä tuota uutta -ismia. Kokonaisuuksia ei ole kahta lajia. Kokonaisuudet eivät milloinkaan ole olleet eivätkä tule olemaan osiensa summia. Jos tunnustaa materian s.o. objektiivisen todellisuuden olevan olemassa tietoisuutemme ulkopuolella, täytyy tunnustaa myös materian liikunnan objektiivinen lainmukaisuus, syysuhde ja välttämättömyys, hyppäyksellinen kehitys, täytyy tunnustaa eri lakimääräisyydet ja tällöin on myös tunnustettava se yksinkertainen tosiasia, että alemmalla kehitysasteella olevista kokonaisuuksista muodostuu kokonaisuuksia myös ylemmällä kehitysasteella, sehän on kehityksen välttämätön ehto, ellei kehitystä käsitä ikuiseksi kehässä pyörimiseksi, jolloin se on mielettömyyttä. Käytäntö, tiede ja tekniikka osoittavat meille joka askeleella kokonaisuuksia, jotka ovat enemmän kuin osiensa summia. Ottakaamme aivan yksinkertainen esimerkki. Jokainen metsätyömies tietää, että kirveessä on osina terä ja varsi, mutta hän tietää myöskin, mitä tulee kun terään yhdistetään varsi, siitä tulee kirves. Se ei ole osiensa summa. Se on kerta kaikkiaan kirves, jolla puunhakkaaja tekee enemmän kuin varrella ja terällä erikseen. Ottakaamme atomi. Se on muodostunut protoneista ja elektroneista, mutta se ei ole niiden pelkkä summa. Se on jotain enemmän. Molekyyli on järjestelmä atomeja, mutta se on enemmän kuin osiensa summa, niinkuin kemistit hyvin tietävät. Molekyylit muodostavat kemiallisia aineita, sitten tulevat eri välimuotojen kautta solut, monisoluiset elimistöt ja lopuksi inhimillinen yhteiskunta, — eikö jokainen yhteys ole enemmän kuin osiensa pelkkä summa? Jokainen niistä on määrätyllä tavalla järjestyneen materian uusi muoto, uusi laatu. Tämän määrän muuttumisen laaduksi havaitsee prof. Ekmankin (Yleisbiologia s. 17). 1700 luvulla jo materialisti D i d e r o t havaitsi tämän dialektisen kehitysprosessin:

». . . ottakaamme muna. Sen avulla voidaan kumota kaikki teologian opit ja kaikki temppelit maan päällä. Mitä on muna? Massa, joka ei aisti niinkauvan kuin siihen ei ole sisällytetty siementä, ja kun siemen on siihen sisällytetty, niin mitä se sitten on?

Samoin massa, joka ei aisti, sillä tämä siemen on vain raakaa jähmeää nestettä. Millä tavalla tämä massa siirtyy toiseen järjestykseen, aistimiskykyyn, elämään? Lämmön välityksellä. Ja mikä antaa lämmön? Liikunta. Munasta kuoriutuneella eläimellä on kaikki teidän emotionne ja se toimii niinkuin te. Ryhdyttekö Descartesin kera väittämään, että se on pelkkä matkimiskone? Siinä tapauksessa teille nauravat lapsetkin ja filosoofit vastaavat teille, että jos se on kone, olette itsekin samanlainen kone. Jos myönnätte että eläimen ja teidän välinen ero on aineen järjestymistavassa, niin ilmaisette tervettä järkeä ja harkintakykyä, olette oikeassa: mutta tästä seuraa johtopäätös teitä vastaan, se, että määrätyllä tavalla järjestyneestä jähmeästä materiasta, jonka toinen jähmeä materia on hedelmöittänyt, saadaan lämmön ja liikunnan vaikutuksen alaisena aistimiskyky, elämä, muistikyky, tietoisuus, tunnekyky, ajattelukyky.»

»... on tehtävä yksinkertainen olettamus, joka selvittää kaiken ... nimittäin se, että aistimiskyky on materian yleinen ominaisuus eli sen järjestyneisyyden tuote.» — (Diderotin ja D' Alembertin keskustelu.) — (Kirjallisuuslehti n:o 1 1932).

Huolimatta puutteellisista luonnontieteellisistä tiedoistaan esitti jo Diderot sen oikean kannan, että elämä on määrätyllä tavalla järjestyneen aineen ominaisuus samoinkuin radioaktiivisuus ja magnetismi ovat aineen ominaisuuksia.

Elämä syntyi aikoinaan fysikaalis-kemiallista tietä, mutta tästä ei suinkaan seuraa, että fysikaalis-kemialliset prosessit tyhjentävästi heijastaisivat elämän luonnetta, sen monivivahteisuutta. Elämän biologiset lait alistavat alaisikseen nuo prosessit. Munanvalkuaisaine on varmasti kemiallista tuotetta, niin varmasti, »että kun kemialle joskus onnistuu keinotekoisesti valmistaa munanvalkuaisainetta, tulisi tämä munanvalkuaisaine osoittamaan elonmerkkejä, olkootpa ne sitten miten heikkoja tahansa.» (Engels).

»Elämän määritteleminen orgaaniseksi ainesten vaihdoksi on samaa kuin elämän määritteleminen elämäksi ... Ainesten vaihtoa sellaisenaan on olemassa myös ilman elämää. Kemiassa on useita prosesseja, jotka tuottavat aina omat ehtonsa ... Edelleen, ainesten vaihtoa tapahtuu nesteiden kulkiessa kuolleiden orgaanisten, jopa epäorgaanisten kalvojen läpi ja niinikään Trauben keinotekoisessa solussa ... Siis se erikoinen aineenvaihto, jonka pitäisi selvittää elämä, kaipaa selitystä elämän avulla ... se mikä on elottomien olioiden tuhoutumisen syynä, se on valkuaisen olemassaolon perusehto ... Elämä, munanvalkuaisaineen olomuoto, perustuu ennenkaikkea siihen, että se joka silmänräpäys on samalla oma itsensä ja samalla joku toinen ... elämä, ravitsemisen ja ulostamisen kautta tapahtuva ainesten vaihto, on itsessään tapahtuva prosessi, täydellisempi prosessi, joka on syntyisin kantajastaan, munanvalkuaisesta, voimatta kuitenkaan olla itse sitä.» — (Anti-Dühring, s. 75). Elämä, munanvalkuaisaineen olomuoto, perustuu ennen kaikkea siihen, että se joka

silmänräpäys on oma itsensä ja samalla joku toinen . . . elämä . . . on itse täydellisempi prosessi, joka on syntyisin kantajastaan, munanvalkuaisesta, voimatta kuitenkaan olla sitä» (Anti-Dühring, s. 75).

Elämän biologiset lait alistavat alaisikseen fysikaaliset ja kemialliset prosessit. Täten laatu muuttuu määräksi. Yhteiskuntaa ei voi olla ilman ihmiskuntaa; yhteiskunnallisia prosesseja ei ole ilman biologiaa. Mutta ihmisten biologinen elämä ei vain ole yhteiskunnalliseen elämään nähden alistetussa asemassa, vaan yhteiskunnallinen elämä myöskin muokkaa biologista elämää. Lajikehitys on yhteiskunnassa tuskin havaittavaa, sen tilalle on astunut — tuotantovoiman kehitys. Biologinen »taistelu olemassaolosta» vaihtuu luokkataisteluksi, mutta jälkimäinen ei suinkaan ole sama kuin edellinen. Olemassaolontaistelu, joka selittää ansiokkaasti ihmisen biologisen lajikehityksen, muodostuu tyhjäksi sanonnaksi yhteiskunnassa, missä vallitsee toisenlainen lainmukaisuus kuin luonnossa. Olemassaolontaistelun ja luokkataistelun rinnastaminen on marxismin vääristelyä. Luokkataistelu on vastakohtien taistelua ja nuo vastakohdat ovat syntyneet yhteiskunnan itseliikunnan ristiriitojen pohjalla; sen ristiriidan pohjalla mikä on olemassa tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden välillä. »Luonto ei luo toiselta puolen rahan tai tavaran omistajia ja toiselta puolen vain oman työvoimansa omistajia. Tämä suhde ei ole luonnonhistoriallinen.» (Marx.)

Paikka ja aika
Liike

Puutteellisuudet ja ristiriitaisuudet Galilei-Newtonin liikeopissa, joka ei tyydyttänyt tieteen uusimpien tutkimusten saavutuksia ja tuloksia, aiheuttivat Einsteinin suhteellisuusteorian muodostumisen. Michelson-Morleyn koe todisti, että valon nopeus kaikkiin suuntiin on sama riippumatta valonlähteen liiketilasta. Tämän n.s. valon nopeuden pysyväisyyden periaatteen otti E i n s t e i n n.s. erikoisen suhteellisuusteoriansa perustaksi. Toiseksi perusteeksi hän otti suhteellisuuden: »eri järjestelmissä, jotka liikkuvat yhdenmukaisesti ja suoraviivaisesti toisiinsa nähden, tapahtuvat kaikki luonnonilmiöt täsmälleen samalla tavalla», t.s. samoissa olosuhteissa tapahtuu aina samaa. Nämä molemmat väittämät koskevat objektiivista todellisuutta, ovat objektiivisia s.o. ovat voimassa meidän käsityksistämme riippumatta. Näistä perusväittämistä Einstein johti samanaikaisuudelle seuraavan määritelmän: kaksi tapausta, jotka ovat yhtä pitkän matkan päässä havaintojentekijästä, ovat samanaikaisia, kun valonsäteet saapuvat niistä havaintojentekijäin luo samaan aikaan. Samanaikaisuus riippuu tarkkaa-

jan liikunnasta. Tarkkaaja, joka on kahteen tapaukseen nähden levossa, havaitsee niiden olevan samanaikaisia, kun taas tarkkaaja, joka liikkuu toista tapausta kohti, huomaa tämän aikaisemmin kuin toinen. Ajan ja pituuden mittaukset ovat riippuvaisia havainnontekijäin liiketilasta. Aikaahan mitataan kellolla, liikkeessä olevalla järjestelmällä, minuutti-, sekuntti- ja tuntiviisarien liikkeellä. Kuten Einstein yksinkertaisella esimerkillä todisti, on kellon käynti riippuvainen siitä vetovoima- eli gravitaatiokentästä, jossa kello sijaitsee ja gravitaatiokenttä on seuraus materian liikkeestä; se on liikkuvan materian ominaisuus, sen tuotetta. Kappalten liike ja niiden välinen vetovoima ovat keskenään dialektisessa yhteydessä. Vetovoima on liikkuvan materian eräs laatu, ominaisuus, joka taas aiheuttaa määrällisiä muutoksia, liikuntaa. Vetovoima on samoinkuin massakin eräänlaista hitautta. Ne molemmat voidaan ilmaista kiihtyvän liikkeen avulla, kuten Einstein on osoittanut. Täten painovoima ja hitaus, jotka Newtonin järjestelmässä pidettiin erillään, Einsteinin mukaan ovat liikkuvan materian ominaisuuksia. Tuskin mikään siinä määrin kuin Einsteinin teoria on todisteena siitä, että maailma on tiedottavissa. Se antaa kahdelle tarkkaajalle, jotka liikkuvat yhdenmukaisella suhteellisella nopeudella toisiinsa (esim. auringossa ja maassa), mahdollisuuden päätyä samaan tulokseen luonnon tietoamisessa, selostaa ilmiöt samalla matemaattisella tavalla. Se osoittaa miten »liike itsessään» muuttuu »liikkeeksi meille» ja miten »aika itsessään» muuttuu »ajaksi meille».

Mutta miten Einsteinin teoriaa, joka perustuu objektiiviseen todellisuuteen, tunnustaa liikkuvan materian olevan olemassa tietoisuutemme ulkopuolella, toteaa luonnon dialektisen yhtenäisyyden, joka nojautuu Einsteinin omien sanojen mukaan »perusteelliseen luottamukseen luonnonlain salaisuuksien yhtenäisyyteen ja niiden havaitsemiseen ajattelevan järjen avulla» — miten tätä teoriaa on vääristelty? Katsokaamme mitä J. E. Salomaa kirjoittaa teoksessaan »Nykyajan filosofeja»; poimimme tärkeimmät latteudet seuraavassa:

»Suhteellisuusteorian relatiivisen puolen tärkeimpiä oppeja on se, että paikka ja aika ovat relatiivisia ja subjektiivisia. Ne ovat yhtä subjektiivisia kuin esim. värit ... Einsteinin suhteellisuusteoria saattaa täten paikan ja ajan, värien, äänen, y.m. n.s. sekundääristen kvaliteettien ohella, subjektiiviseen ja suhteelliseen piiriin ... (s. 231).

Suhteellisuusteoriakaan ei asetu sitä käsitystä vastustamaan, että aika ja paikka ovat havainnon välttämättömiä muotoja. Se omaksuu tämän käsityksen sellaisenaan ja puhuu vain paikan ja ajan mitoista. ... Einstein ei voi mitään uudistusta saada aikaan filosofisessa ajattelussa ... (s. 233).

... oliot ja niiden ominaisuudet kadottavat merkityksensä, jää jälelle vain paljaat suhteet. (s. 239).

Tssä on taas todistus siitä, kuinka idealisti osaa pyydystää uusimmat tieteen saavutukset ja käyttää niitä hyväkseen.

Edellä jo osoitimme, miten materialismi tunnustaa objektiivisen todellisuuden s.o. liikkuvan materian olemassaolon meidän tietoisuudestamme riippumatta. Luonnontiede osoittaa, että maailma on ollut olemassa ennen meitä, ennen mitään orgaanista elämää. Tästä seuraa, että materialismi yhdessä luonnontieteen kanssa ehdottomasti tunnustaa myös ajan ja paikan objektiivisen todellisuuden. Onhan maapallo kehittynyt ajassa ja paikassa ennenkuin meitä ihmisiä oli olemassakaan. Ajan ja paikan tunnustaminen vain »havainnon muodoiksi» (Kant) johtaa kieltämään luonnontieteen todistukset. Ludvig F e u e r b a c h lausui ajatuksen selvästi:

»Paikka ja aika eivät ole pelkkiä ilmiöiden muotoja, vaan ovat olemisen perustavia ehtoja.» — (Kootut teokset II, s. 332.)

Engels taistellessaan sekavaa materialisti Dühringiä vastaan lausui saman ajatuksen:

»Kaiken olevaisen perusmuotoja ovat paikka ja aika; oleminen ajan ulkopuolella on yhtä suurta järjettömyyttä kuin oleminen paikan ulkopuolella.»

Tästä ei suinkaan seuraa, että meidän *käsityksemme* ajasta ja paikasta eivät olisi muuttuneet. Nehän ovat muuttuneet kautta aikojen ja yhä muuttuvat samoinkuin tietomme materian rakenteesta on muuttunut ja yhä muuttuu. Koko tieteen ja ihmiskunnan historiahan on vain sen kertomista, miten tietämättömyydestä tulee tieto, s.o. se kertoo tietoamisprosessin historiallisen kulun.

»Maailmassa ei ole mitään muuta kuin liikkuvaa materiaa», sanoo Lenin, »ja liikkuva materia ei voi liikkua muuten kuin paikassa ja ajassa. Inhimilliset käsitykset paikasta ja ajasta ovat suhteellisia, mutta näistä suhteellisista käsityksistä kertyy ehdoton totuus ... Paikan ja ajan objektiivista todellisuutta ei ollenkaan kumoa se, että inhimilliset käsitykset paikasta ja ajasta ovat muuttuvaiset, samoinkuin ulkoisen maailman objektiivista todellisuutta ei kumoa se, että tieteelliset tiedot materian rakenteesta ja liikunnan muodoista ovat muuttuvaiset. (Empiriokritisismi).

Kun paikka ja aika, kuten hra Salomaa opettaa, ovat vain käsitteitä, subjektiivisia, niin ihmiskunta on oikeutettu, koska se on nuo käsitteet luonut, astumaan noiden rajojen yli ja porvarilliset oppineet, Salomaa ja kumppanit, ovat oikeutettuja saamaan porvaristolta palkkaa, opettaessaan että se paikasta ja ajasta riippumatta saa tehdä mitä haluaa!

Minkowskin neliulottuvainen avaruus, jossa aika neljäntenä ulottuvaisuutena on herätänyt paljon huomiota samoinkuin yleensä matemaatikkojen todistelut useista ulottuvaisuuksista. Niistähän Kailakin puhuu »Nykyisessä maailmankäsityksessään». Luulisikin teologien hyötyvän noista useista ulottuvaisuuksista, sillä hehän »ovat», kuten E. Mach lausuu, »kohdanneet vaikeuksia mietiskellessään, mihin helvetin sijoittaisivat» (Mekaniikka s. 483—485). »Mutta he ovat suotta toivoneet» — lisää Mach — »sillä todelliseksi jää vain kolmiulottuvainen avaruus», t.s. se maailma, jossa me elämme. Kun Minkowski otti ajan neljänneksi ulottuvaisuudeksi, oli se seuraus vain siitä, että kappaleet eivät liiku ainoastaan paikassa, vaan samalla myös ajassa. »Oleminen paikan ulkopuolella on yhtä suuri mielettömyys kuin oleminen ajan ulkopuolella.»

On selvää, että aika- ja paikkakäsitteiden muuttumis- ja kehittymistutkimuksilla on suuri tieteellinen arvo. Tällainen arvo on kieltämättä Einsteinin tutkimuksilla. Mutta materialistista paikkaa ja aikaa ne eivät voi horjuttaa. Ne ovat olleet olemassa käsityksistämme riippumatta jo ennen meitä.

Dialektisen materialismin käsitys liikunnasta on syvempi ja laajempi kuin luonnontieteellisten teorioitten. Samoin kuin dialektinen materialismi tunnustaa objektiivisen todellisuuden, »olion itsessään», jonka ihmiset tekniikassa, käytännössä, jatkuvasti muuttavat »olioksi meille», samoin tunnustaa dialektinen materialismi »liikunnan itsessään», joka tekniikassa ja käytännössä muuttuu »liikkeeksi meille», ja jota tietoisuutemme, luonnontiede heijastaa ja josta yhä paremmin ja paremmin päästään perille. Itseliikunnan tietoaminen on yhtä ikuinen kuin objektiivisen todellisuuden tietoaminen, todellisuuden, jonka yksi puoli se on. Tästä asiasta kirjoitti jo Engels:

»Mekaaninen liike. Luonnontieteilijöillä merkitsee liike ilman muuta samaa kuin mekaaninen liike, paikanmuutos. Tämä on johtunut esikemialliselta 18. vuosisadalta ja vaikeuttaa suuresti selvää käsitystä ilmiöstä. Liike, joka on käyttökelpoinen materiaan, on muutosta yleensä . . . millä ei suinkaan kielletä, etteikö jokaiseen korkeampaan liikunnan muotoon välttämättä olisi liittynyt todellinen mekaaninen (ulkonainen tai molekulaarinen) liikunta, juuri korkeammat liikuntamuodot samanaikaisesti tuottavat myös toisia liikemuotoja, kemiallista yhtymistä ei ole ilman lämpö- tai sähkövaikutuksia, organista elä-

mää ei ole ilman mekaanista, molekulaarista, kemiallista, lämpö-, sähkö- jne. muutoksia. Mutta näiden sivumuotojen läsnäolo ei tyhjentävästi ilmaise jokaisen päämuodon olemusta. Varmaan kerran tulemme redusoimaan ajattelun kokeellisesti molekulaariseksi ja kemialliseksi liikkeeksi aivoissa; mutta siten ei ajattelun olemusta silti ole tyhjentävästi paljastettu.» — (Dialektik und Naturwissenschaft, s. 187.)

Dialektinen materialismi siis tuntee liikkeet, prosessit. Mutta liikkeet ovat laadultaan alempia tai ylempiä: alin on mekaaninen liike paikanmuutos, korkein liikunnan muoto on ajattelu, ajatusprosessi. Yksityiset tieteen alat ovat tekemisissä mitä erilaisimpien liikunnan lajien kanssa. Tieteiden arvojärjestys heijastaa liikunnan, prosessien arvojärjestystä. Tieteiden luokittelu on »luokittautumista, järjestystä liikuntamuotojen järjestyksen mukaan, ja siinä on niiden tärkeys» (Engels). Koko olevaisen käsittäminen liikunnassa, prosessina on dialektiikan perusta. Vain tältä kannalta voidaan ymmärtää vastakohdat, ristiriidat, niiden taistelu, niiden vaihtuminen toisiinsa, niiden molemminpuolinen yhteys, niiden dialektinen vuorovaikutus. Se, joka näkee silmiensä edessä jäykät kappaleet, joita päässä vastaavat jäykät käsitteet, se ei käsitä, että samalla esineellä, samalla ilmiöllä on ristiriitaisia määreitä, että se muuttuu vastakohdakseen. Mutta, joka tarkastelee esineitä ja niiden päässä heijastelevia kuvia prosesseina, se ei näe mitään merkillistä siinä, että prosesseilla voi olla vastakohtaisia tendenssejä, vivahteita ja momenteja, jotka taistelevat toisiaan vastaan, yhtyvät ja vaihtuvat toisiinsa. Metafyysillisesti tarkasteltuina tulee esille vain olevaisessa oleva erilaisuus, mutta kun olevaista, liikkuvaa materiaa, tarkastellaan sen kehitysprosessissa, havaitsee siinä kehitysjärjestyksen alemmasta ylempään. Tällöin havaitaan se, minkä jo Hegel huomasi, nimittäin, että se erilainen, »toinen», joka dialektisesti prosessista kehittyy, ei ole vain »toinen», vaan se on *sen toinen* muoto, josta se on kehittynyt.

»Tämä harmonia» — sanoo Hegel — »on juuri absoluuttinen tuleminen, muuttuminen, — ei toiseksituleminen, nyt tämä ja sitten toinen, oleellisinta on, että jokainen erilainen erikoinen on erilainen kuin toinen, mutta ei abstraktisesti joku toinen, vaan *sen toinen*» (sein Anderes). — (Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie, s. 336.)

Luonnontiede kallistuu yhä enemmän ja enemmän tälle materialistiselle kannalle, jolla se vaistomaisesti on aina ollut. Kun Einsteinin suhteellisuusteoria uudella tavalla johtaa paikan ja ajan käsitykset käsityksiimme kappaleiden liikkeistä, kun se antaa uuden selvityksen samanaikaisuudesta, massasta, vetovoimasta, mitäpä se muuta silloin ilmaisee kuin olevaisen dialektista lainmukaisuutta. Massan muuttuminen energiaksi ja päinvastoin, valon

hiukkas- ja aaltoliikeluonne, samanaikaisuus tässä, eriaikaisuus tuolla, avaruuden käyristyminen, — kaikki nämä esittävät olevaista prosessina, sen dialektisessa yhteydessä. Mikäli Einstein, kuten hän itse sanoo, on koko teoriansa luonut vain »kynällä ja paperilla», todistaa se vain ajattelun dialektista lainmukaisuutta heijastaessaan luonnon objektiivista lainmukaisuutta, mutta ennen kaikkea sitä, että maailman yhtenäisyys voidaan johtaa ajattelustakin, jolloin se kuitenkin helposti luisuu idealismiin; Einsteinhan kallistuu Machin kannalle. Koetellessaan noiden teorioiden kestävyyttä, luonnontiede johtaa maailman yhtenäisyyden objektiivisesta todellisuudesta, liikkuvasta materiasta. Tämän »todistaa luonnontieteen pitkä ja vaikea kehitys» (Engels).

Tietoaminen ja totuus

Lopuksi joku sana itse tietoamisesta, objektiivisesta, suhteellisesta ja absoluuttisesta totuudesta. Osoituksena siitä, miten oikeaan osuu vaistovaraisesti materialistisella kannalla oleva luonnontiede, annamme James Jeans'ille sananvuoron:

»Tiede etenee enimmäkseen siten, että se esittää sarjan totuuden likiarvoja, joista jokainen on tarkempi kuin edellinen, mutta myöntää myös vielä tarkemmin tällaisen likiarvon olemassaolon.» — (Maailmankaikkeus, s. 16).

... »Se ei ilmeisestikään ole lopullinen totuus, mutta kylläkin askel oikeaan suuntaan.» — (Sama, s. 17.)

Kun dialektinen materialismi tunnustaa materian, s.o. objektiivisen todellisuuden, tunnustaa se myös objektiivisen totuuden ollen samalla kannalla kuin luonnontiedekin. Ei ole olemassa mitään muuta kuin liikkuvaa materiaa, jota meidän tietoisuutemme heijastaa. Kaikki tiedot saadaan kokemuksesta, aistimuksista, havainnoista. Maailman olemassaolo on objektiivinen totuus, samoinkuin luonnontiede todistaa, että maapallo on ollut olemassa ennen meitä, ennen ihmiskuntaa. Yllä olemme siteeranneet Jeansia osoittaaksemme, että luonnontiede on samalla kannalla kuin dialektinen materialismi tunnustaessaan totuuden suhteellisuuden; jokainen luonnontieteen tekemä paljastus luonnossa »ei ole lopullinen totuus, mutta kyllä askel oikeaan suuntaan». Kuvion avulla voisimme tämän esittää seuraavasti:

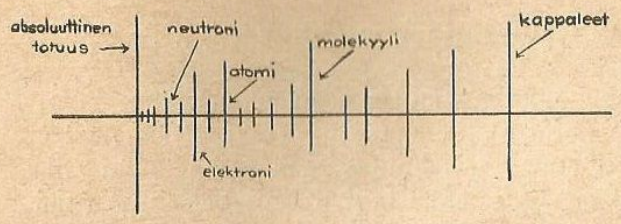

Kuvio osoittaa, miten tietomme materian rakenteesta on yhä lähestynyt absoluuttista totuutta, jota yhä lähennytään, mutta jokainen uusi puoli materiasta on ehtymätön tutkimuksen lähde.

Samoin on laita totuuden suhteen yleensä. Engels lausuu dialektisen materialismin kannan seuraavasti:

»Ajattelun pettämätön pätevyys toteutuu sarjassa ihmisiä, jotka ajattelevat perin epäpätevästi; tieto, jolla on ehdoton totuuden oikeus, toteutuu sarjassa suhteellisia erehdyksiä; kumpikaan ei voi toteutua muuten täydelleen kuin ihmiskunnan elämän loputtomiin jatkuessa.»

... »Tässä on meillä taas sama ristiriita kuin ylempänä, ristiriita, meistä välttämättä ehdottomalta näyttävän inhimillisen ajattelun luonteen ja sen ainoastaan rajoitetusti ajattelevissa eri ihmisissä toteutumisen välillä. Tämä ristiriita voi ratketa ainoastaan loputtomassa edistyksessä, ihmispolvien perättäisessä sarjassa, joka meille ainakin käytännössä on loppumaton. Tässä mielessä on inhimillinen ajattelu yhtä pettämättömän pätevä kuin epäpätevä ja sen tietoamiskyky yhtä rajoittamaton kuin rajoitettu. Pettämättömän pätevä ja rajoittamaton luonteensa puolesta, mahdollisuutensa ja historiallisen loppumääränsä puolesta; epäpätevä ja rajoitettu yksityisen toteuttamisensa puolesta ja kunkinaikaisen todellisuuden puolesta.» — (Anti-Dühring, s. 81.)

Dietzgen kirjassaan »Sosialistin retkeilyjä» lausui samaan tapaan:

»... ehdottoman totuuden voimme me nähdä, kuulla, haistaa, tuntea, epäilemättä myöskin tiedota, mutta se ei kokonaisuudessaan sisälly tietoamiseen» (s. 195).

Matematiikan alalla on saanut laajan käytön n.s. Gaussin »pienimpäin neliöitten metodi», mikä ei ole muuta kuin Dietzgenin sanat matemaattisessa muodossa. »Pienimpäin neliöiden keino» on saanut laajan käytön fysikaalisessa mittaustekniikassa ja tasoituslaskussa, henkivakuutuslaskennassa y.m. Se perustuu siihen, että esinettä itsessään emme voi koskaan tiedota loppuun asti, vaan voimme siitä tietää vain joitakin likiarvoja. Mitä enemmän noita likiarvoja havaitsemme, sitä paremmin tietoamme esineen, sitä tarkemmin »esine itsessään» muuttuu »esineeksi meille», antaen meille mahdollisuuden ja keinot hallita, käyttää esinettä. Gaussin todennäköisyyslaskennan avulla sidotaan sattumakin yleiseen lakiperäiseen kehityksen ketjuun, joten tässäkin suhteessa tiede vapautuu mielivaltaisuuksista. Täten kausaalilaki (syy-yhteys) saa oikean materialistisen sisällön, sillä itse asiassahan kehitys, lakiperäinen liikunta tapahtuu äärettömässä sarjassa näennäisiä sattumia samoinkuin absoluuttinen totuus kertyy äärettömästä sarjasta suhteellisia erehdyksiä.

Katsomme vielä mitä Engels lausuu totuudesta ja erehdyksestä:

»Totuudella ja erehdyksellä, samoin kuin kaikilla ajatusmääritelmillä, jotka liikkuvat polaarisissa vastakohdissa, on ehdoton pätevyys ainoastaan sangen rajoitetulla alalla.. Heti kun alamme soveltaa erehdyksen ja totuuden vastakohtaa tuon yllämainitun ahtaan alueen ulkopuolelle, heti tulee siitä suhteellinen ja samalla täsmälliselle tieteelliselle ilmaisutavalle käyttökelvoton. Mutta jos yritämme sitä käyttää ehdottoman pätevänä tuon alan sisäpuolella, niin epäonnistumme jo aivan tyyten: vastakohdan molemmat navat muuttuvat kumpikin omaksi vastakohdakseen, totuudesta tulee erehdys ja erehdyksestä totuus.» (s. 86.)

Luonnontieteen alalla, esim. Boylen laki ja Newtonin vetovoimalaki ovat tästä esimerkkeinä. Boylen laki, että kaasun tilavuus ja paine ovat kääntäen verrannolliset, pitää paikkansa vain kun lämpötila pysyy koko ajan samana; vieläpä kaasujen olotilayhtälö pitää paikkansa vain visseissä rajoissa. Newtonin liikelait ja gravitaattiolaki ovat voimassa vain visseissä rajoissa ja sisältyvät Einsteinin liikelakeihin.

Alku ja loppu

Mutta entä alku ja loppu? Vastaako luonnontiede siihen mitään? Tässäkin ilmenee se, miten luonto on vain dialektiikan vahvistus, miten luonnontiede vaistovaraisesti asettuu samalle kannalle kuin dialektinen materialismi. Dialektisen materialismin mukaan tietoaminen ei ole suora viiva, vaan sitä voidaan kuvata spiraalilla, jolloin vanhat kysymykset astuvat esiin yhä uudelleen, mutta korkeammalla tasolla, uudessa muodossa. Oikein asetettu kysymys sisältää itsessään vastauksen ainekset. Samalla kun olemme tunkeutuneet luonnon olemukseen yhä syvemmälle, samalla olemme tunkeneet tietomme taaksepäin halki mittaamattomien aikojen. Geologia, biologia, embryologia, vertaileva anatomia j.n.e. kertovat meille maan, elämän, ihmisen historian ja kehityksen. Tähtitiede paljastaa meille avaruuden historian, fysiikka ja kemia materian historian. Yhdessä koko luonnontiede kertoo liikkuvan materian itseliikunnasta, ikuisesta kehitysprosessista. Se kertoo, miten tietämättömyys muuttuu tiedoksi, miten ihminen tiedotessaan luontoa samalla tietoaa omaa olemustaan.

Niinpä kysymys kaiken olevaisen alusta ja lopusta on saamaisillaan »ratkaisunsa», joka on yhtäpitävä dialektisen materialismin kanssa, puhuminen kaiken alusta ja kaiken lopusta on mielettömyyttä, *se ei ole ensinkään edes ajateltavissa.* Alkua on yhtä mieletöntä ajatella kuin loppuakin.

Einsteinin suhteellisuusteorian tulos, massan muuttuminen energiaksi,

edellyttää, kuten Millikan huomauttaa, myös päinvastaisen prosessin, energian muuttumisen massaksi, t.s. atomien, protonien ja elektronien muodostumisen säteilystä. Avaruussäteilyn tutkiminen oli osoittanut, että protonien ja elektronien massa muuttui säteilyenergiaksi. Mutta entä päinvastainen prosessi? V. 1927 Millikan ja Cameron keksivät kosmiset säteet, jotka kertoivat jälkimmäisestä prosessista. Millikan kirjoitti havaintojen perusteella: »Ei ole mitään epäilystä siitä, että havaitsemamme kosmiset säteet todellakin ovat vastasyntyneiden helium-, happi- ja piiatomien huutoja, mutta meillä on osoitukset siitä, että voimme kuulla kaikkein läpitunkevimmat vastasyntyneen rauta-atomin kirkumiset.» Syvällä tähtien ytimessä, suuressa lämpötilassa ja paineessa tapahtuu atomien väliseen avaruuteen säteilyenergiaa. Samanaikaisesti tähtien välisessä avaruudessa suotuisan nollalämpötilan ja tiheyden vallitessa käy vastakkainen prosessi, myös taukoamaton ja muuttumaton, uusien atomien muodostumisprosessi säteilyenergiasta.

Tämän kiertoprosessin kuvaa Millikan näin:

1. Tähtien välisessä avaruudessa on suuret määrät elektroneja ja protoneja (spektroskoopin tiedot).
2. Nämä protonit ja elektronit, avaruudessa vallitsevain olosuhteiden vaikutuksesta keskittyvät atomeiksi (kosmisten säteiden tietoja).
3. Nämä atomit sitten vetovoiman vaikutuksesta keräytyvät tähdiksi (kaukoputken tietoja).

Vanhan katsomuksen mukaan — mikä kummittelee Jeansillakin — maailman rakenne muistuttaa kelloa, joka joskus käsittämättömällä tavalla on vedetty ja laskettu käymään, mutta jonka pakosta täytyy seisahtua »koska se ei voi itse itseään vetää». Tämä on vanha keskiaikainen oppi Deus ex machinasta, jolloin koko maailman rakenneprobleemi oli »teologien käsissä». Sen luonnollisena ja välttämättömänä lisänä oli oppi »lämpökuolemasta» j.n.e. Millikanin mukaan Einstein antoi kuoliniskun tälle opille; hänen yhtälönsä edellyttää paitsi massan muuttumisen säteilyksi, myöskin vastakkaisen prosessin. Tätä olemme edellä selostaneet.

Tämäkään ei ole silti mikään lopullinen totuus. Se vain avaa uusia mahdollisuuksia tunkeutua olevaisen olemukseen; se tuo esiin uuden puolen, vivahteen ikuisessa kehitysprosessissa. On vain häviämässä se raja, johon asti olemme asian tämän puolen tunteneet. Itse asiassa olemme vasta alussa. Voimme Newtonin tapaan sanoa, että olemme kuin meren rannalla leikkiviä lapsia, jotka ovat löytäneet muutamia kauniita, loistavia kiviä rannalta tutkimuksen äärettömän meren avautuessa kohti siintävää tulevaisuutta. Mitä kätkeytyykään tuon meren äärettömiin syvyyksiin! Huomispäivä voi meidät yllättää, mutta varma on tietoisuus siitä, että luonto on tiedottavissa omassa yhteydessään ja monivivahteisessa moninaisuudessaan.

Puhe aineen syntymisestä, kaiken alusta, on mieletöntä. Koko olevainen on materian itseliikuntaa, ikuista kehitysprosessia ilman alkua ja loppua. Maailmankaikkeus on »aikaan ja avaruuteen nähden päättymätön prosessi» (Engels). »Liikkumaton on vain liikunnon abstraktio» (Marx). Vanhat väittämät »lämpökuolemasta» j.n.e. heitetään muistojen joukkoon.

»Vain kuolema on kuolematon» (Marx).

Olavi Selin

KIRJALLISUUTTA

Aikakauslehti »Unter dem Banner des Marxismus» N:o 4, 1933, Moskva.

Beljajev: Kehitysopin perusteet, Petroskoi 1933.

Bugoslavski: Atomi, aine ja energia, Leningrad 1933.

Engels: Anti-Dühring, Stuttgart 1901.

" Ludvig Feuerbach, Stockholm 1929.

Ekman: Yleisbiologia, Helsinki 1933.

" Biologian peruskysymyksiä, Helsinki 1919.

Eddington: Tähdet ja atomit, Porvoo 1933.

Haas: Fysiikan saavutukset, Porvoo 1933.

Jeans: Maailmankaikeus, Porvoo 1935.

Kaila: Nykyinen maailmankäsitys, Helsinki 1929.

" Persoonallisuus, Helsinki 1934.

Kallio: Einsteinin suht. teorian periaatteet, Porvoo 1922.

Lenin: Materialismi ja empiriokritisismi, Leningrad 1931.

Marx: Pääoma I, Helsinki 1918.

Salomaa: Nykyajan filosofeja, Porvoo 1924.

Tallqvist: Fysiikan uusi nousukausi, Helsinki 1928.

Svedberg: Materia, Helsinki 1927.

Thalheimer: Die Einführung in den dialektischen Materialismus, Moskva 1928.

Psykoanalyysi ja dialektinen materialismi

Kun nuori wieniläinen lääkäri Siegmund Freud lähes viisikymmentä vuotta sitten palasi Ranskasta kotikaupunkiinsa ja ryhtyi siellä Josef Breuerin kanssa tutkimaan hysteriapotilaita, havaitsi hän, että neuroosien syyt olivat ihmisen alitajunnassa ja neuroosit itse sitä jännitystä, joka on olemassa ihmisen alitajuisen ja tajuisen sieluntoiminnan välillä — kun nuori tutkija Siegmund Freud tämän totesi, oli hän jo saavuttanut tieteelle erään aikamme suurimman voiton: hän oli avannut portin, joka johtaa ihmisen alitajuiseen sielunelämään. Senjälkeen on Freudista taisteltu ja vaikka taistelu

ei ole vieläkään lakannut, ei tiede voi koskaan kieltää Siegmund Freudilta tätä voittoa.

Psykoanalyysin — joka on maallikolle yhtä vaikeatajuista kuin integraalilaskenta tai Marxin lisäarvoteoria — ymmärtämiseksi on välttämätöntä, että luettelemme eräitä ja varsinkin tässä yhteydessä keskusteltavia *psykoanalyysin peruskäsitteitä:*

Psykoanalyysi on 1) niiden sielullisten toimintojen tutkimusmenetelmä, joiden tutkiminen on muulla tavoin lähes mahdotonta; 2) mainittuihin tutkimuksiin perustuva neuroottisten häiriöiden parantamistapa ja 3) joukko näin saavutettuja psykologisia tietoja, jotka vähitellen liittyvät uudeksi tieteelliseksi tutkimistavaksi.

Psykonalyyttisen teorian perusteet. Psykonalyysin pääsisältö ja sen teorian perusteet merkitsevät: tiedottomien sielullisten toimintojen olettaminen, vastustuksen ja estymän tunnustaminen, seksualisuuden ja oidipuskompleksin arvostaminen.

Vietit ja libido: ihmisen sielullisen elämän toiminnat perustuvat vietteihin. Freud eroittaa kaksi päämäärettä; minävietin ja sukupuolivietin, (nälän ja rakkauden). Näistä on Freudin varsinainen tutkimus rajoittunut sukupuolivietin piiriin ja myöhemmin — kuten jäljempänä havaitaan — on hänen ollut vaikea selvittää molempien olettamiensa perusviettien keskinäistä oikeaa ja täsmällistä suhdetta. *Libido merkitsee sukupuolivietin energiaa,* joka ilmenee kaikkialla sielunelämän piirissä, mitä moninaisimmin tavoin, usein itsenäisinä vietteinä.

Lapsuusiän sukupuolielämä. Mullistavaa laatua psykologiselle ja perustavaa psykoanalyyttiselle tutkimukselle on ollut lapsuusiän seksualisuus. Psykoanalyysi on nimittäin todennut, että ihmisen sukupuolielämä ei ala puberteetti-iästä, vaan jo — ja vieläpä — varhaisimmasta lapsuudesta. Tällöin ilmenee lapsen seksuaalinen »minä» hyvin selvänä ja estymättömänä, kunnes vasta myöhemmin (4—6 vuoden iästä) »*yliminä*», moraalisäännösten kokoomus, alkaa vanhempien, kasvattajien ja ulkomaailman välittäminä vaikuttaa lapsen psykologiseen ja seksuaaliseen elämään. Tutkiessaan varhaisen lapsuusiän sukupuolielämää, totesi psykoanalyysi lapsissa useita näöltään luonnonvastaisia toimintoja, jotka kuitenkin osoittautuivat luonnollisiksi libido-toiminnoiksi, joita »yliminä» ei vielä rajoita.

Oidipuskompleksi. Ihmisen varhaisessa lapsuudessa ilmenevät libido-vietit lapsen suuosiin (oralisiin osiin) keskittyvänä sukupuolisena toimintana. Lapsen libido löytää ensimmäisen kohteen suulla ravinnonnautinnan yhteydessä (äidin rinnat). Myöhemmin lapsi etsii libido-viettiensä toiminnoille kohteita omasta ruumiistaan (autoerotiikka), sen eri osissa sijaitsevista n.s. erogenisista alueista. Lapsen varhaisempina ikävuosina (2—5 v.) löytävät kaikki lapsen libido-toiminnat täydellisimmän kohteen äidissä, mistä näin syntyy rakkaus äitiin, ja siitä edelleen vihamielisyys (kilpailija-suhde) isään l. oidipuskompleksi. Jos kehitys on normaali, kykenee lapsi saavuttamaan sukupuolisen tasapainon ja oidipuskompleksi katoaa lapsen varttuessa. Jos kehittyessä tapahtuu sielullisia häiriöitä, joutuu lapsi luonnonvastaiseen sukupuoliseen suhteeseen äitiinsä. (On huomautettava, että ankarimmin on arvosteltu juuri Freudin oidipuskompleksi-teoriaa.)

Psykoanalyysin tutkimismenetelmä. Jo ennen Freudia tiedettiin, että ihmiset hypnoottisessa tilassa paljastavat sielullisten pulmiensa syitä. Esim. mainittu Breuer ja eräät muut lääkärit pyrkivät tätä tietä neuroosien (sielullisten sairauksien) parantamiseen. Freud ei turvautunut tähän menetelmään, vaan yritti päästä selville alitajuntaisista häiriöiden syistä potilaan ollessa valveilla. Keskustelemalla potilaan kanssa hän totesi, että potilas kyllä paljasti alitajuntaiset häiriöiden syyt, (häiriöihin johtaneet affektit), mutta tämän suoritti potilas ehdottomasti *symbolein, vertauskuvin.* Freudin n.s. vapaan assosiation menetelmä osoittautui erittäin arvokkaaksi, sillä se johti arkielämän moninaisten vertauskuvien oikeaan käsittämiseen; vertauskuvien, joiden taakse kätkeytyivät ihmisen alitajuntaiset affektit; vertauskuvien, jotka yhdistettyinä ja tutkittuina osoittivat sen menetelmän, jolla ihminen hoitaa ja pitää tasapainossa »minän» ja »yliminän» välisen jännityksen. Hypnoosista poistuminen johti Freudin laajaan ja arvokkaaseen arkielämään virhetoimintojen, hajamielisyysilmiöiden j.n.e. (»arkielämän psykopatologian») tuntemiseen ja ennenkaikkea *niiden uuteen selitystapaan,* jonka arvo ihmisen sielunelämän tutkimukselle on kieltämätön.

Estymä. Ylläesitetty psykoanalyyttinen menetelmä osoitti, että sielulliset sairaudet johtuvat konfliktista, joka on syntynyt minän ja niiden sukupuolisten halujen ja toimintojen välillä, jotka eivät sovellu »yli-minän» sanelemiin moralimääräyksiin. Sen vuoksi »minä» työntää tällaiset halut alitajuntaan, estää niiden manifestation (tajuisen ilmauksen). Alitajunnassa jatkuu kuitenkin estettyjen halujen toiminta siten, että ne lakkaamatta, *estyminä,* pyrkivät tietoisuuteen. Tällöin ne etsivät itselleen erilaisia ulospääsyjä. Syntyy neuroositila, sielullinen häiriötila, joka ilmenee voimakkaammin (esim. hulluutena) tai heikommin riippuen estymän ja vastustuksen voimasuhteista. Psykoanalyytikon — lääkärin asiaksi jää estymän poistaminen ja sukupuolisen halun ohjaaminen potilaalle onnelliseen manifestatioon.

* * *

Ylläolevassa on lyhyesti (ja aiheen suunnattoman laajuuden vuoksi puutteellisesti) esitetty tärkeimmät psykoanalyysin peruskäsitteet ja menetelmät. On tämän jälkeen tarkastettava, mikä sija on psykoanalyysillä materialistisen dialektiikan maailmankuvassa.

Psykoanalyysin debet-puoli

Freudista on taisteltu lähes 50 vuotta. Kaikki ne iskut, joita häneen on suunnattu taantumuksen — se nimittää itseään toisinaan moraaliksi, toisinaan tieteeksi, toisinaan aivan rehellisesti rotuvihaksi tai poliittiseksi konservatismiksi — taholta, ovat Tieteelle ja Kehitykselle tervetulleita, sillä ne osoittavat, että Freud on murtanut taantumuksellisten käsitysten varusmuuria pitkän kappaleen. Miten pitkän?

Psykoanalyysi on ensinnäkin avannut portin ihmisen alitajuntaan (vain

neuvostolaisen tutkijan P a v l o v i n refleksologiset tutkimukset ovat merkitykseltään verrattavissa psykoanalyysin arvoon). Tämä on luonut kokonaan uuden pohjan *psykologialle* ja riistänyt arvon siltä psykologiselta tutkimukselta, joka selittäessään psykologisia ilmiöitä, ei ole voinut riittävien tietojen puutteessa päästä niiden todellisiin syihin, ja jonka senvuoksi on täytynyt turvautua selityksiin, jotka — eivät ole psykologisia. Psykoanalyysi on edelleen vienyt pohjan sen teennäismoraalin alta, jonka vaikutus ihmisen »siveelliseen kasvatukseen» on ollut peloittava. Psykoanalyysi on lahjoittanut maailmalle uuden parannustavan, joka on tehokkaampi kuin aikaisemmat menetelmät, joiden avulla on yritetty parantaa ihmisten sielullisia sairauksia ja joka tarjoaa järkeen ja empiriseen kokemukseen perustuvan menetelmän, jota ihmiskunta saattaa käyttää hyödykseen sielunsa hoidossa. Psykoanalyysi on vihdoin luonut uutta valaistusta eri tieteisiin. Rotubiologia joutuu psykonalyysin valottamana erittäin arveluttavaan hämärään ja porvarillisen sosiologian merkitys voidaan psykoanalyysin mukaisesti arvioitaessa asettaa kyseelliseksi. Myös muille tieteiden aloille on ulotettu psykoanalyyttista tutkimusta, mutta tulokset eivät vielä ole yleensä lopullisia eikä psykoanalyysin soveltajien pätevyys ole aina ollut ehdoton.

Psyykillisten ilmiöiden *tutkimistapana* ja neuroosien kliinillisenä *parannuskeinona* on psykoanalyysi jo taistellut itselleen kiistattoman arvon; *tieteenä* on psykoanalyysi sitä vastoin vielä liian nuori ja liian ahtaalle pohjalle rakennettu, jotta sille voitaisiin tunnustaa lopullista arvoa muiden (ja myös uusien) tieteiden rinnalla. Mutta meidän on muistettava, että psykoanalyysi on myös tieteenä — sanottakoon sen pätevyydestä mitä hyvänsä — kyennyt suunnattomasti puhdistamaan yleistä tieteelllistä keskustelua eräänä hyvin merkittävänä historiallisena kulttuurikautena.

Psykoanalyysin kredit-puoli (materialistisen arvioinnin kannalta)

Sosialistien taholta on psykoanalyysi kohdannut paljon arvostelua. Aluksi kiinnitettiin huomiota siihen, että psykoanalyysi käsitteli tapauksia, jotka liikkuivat yläluokan piirissä. Monet sosialistit — K a u t s k y s t a T u r e N e r m a n i i n — ovat tällä perusteella jopa kokonaan katsoneet voivansa poistaa psykoanalyysin aikamme psykologisesta tai filosofisesta keskusteiusta.

Tämä arvostelu on tietenkin lähtenyt aivan oikeasta ajatuksesta: sielulliset ilmiöt on lähinnä selvitettävä sen mukaan, missä ympäristössä ne havaitaan. Eikä voida kieltää, etteikö Freudin ja lähes kaikkien psykoanalyytikkojen tutkimusainehisto — neuroottiset ihmiset — olisi ollut ylä- tai keskiluo-

kan keskuudesta. Näiden tutkimusten ehdoton yleistäminen on virhe, koska se, mikä on yleistä ja sääntöäluovaa jonkin yhteiskuntaluokan keskuudessa ei kenties pidä paikkaansa toisen luokan jäseniä tutkittaessa. On lisäksi huomautettava, että primitiivisten kansojen keskuudessa ei psykoanalyyttistä tutkimusta ole suoritettu kuin nimeksi. Se arvostelu, joka vertaa toisiinsa tutkimuksen kohteena olleitten yksilöiden ja heidän ympäristönsä suhdetta toisiinsa olisi perinpohjin suoritettuna ollut erittäin antoisa. Sehän olisi selittänyt koko psykoanalyysin yhteiskunnallisen tarpeen meidän aikanamme. On tietysti ilmeistä, että psykoanalyyttisen tutkimuksen yhteiskunnallinen tarve on kapitalismin alkavan laskukauden yhä lisääntyvässä neurasteniassa, joka vihdoin, maailmansodan aikana ja jälkeen lähestyy huippuaan ja jolloin myös laajojen piirien mielenkiinto ja tarve turvautua psykoanalyysiin kasvaa suunnattomasti.

Voidaan väittää, että jos Freudin ja hänen oppilaidensa tutkimusainehisto olisi ollut ehdottomasti riittävä, olisi Freud itse joutunut jo sangen aikaisin johtamaan oman oppinsa toisille ja paljon laveammille teille. Myöhemmissä tutkimuksissaan — tai kenties vasta sitten, kun Freud oli suorittanut loppuun varsinaisen ainehistonsa tutkimisen — hänen oli kiinnitettävä yhä suurempaa huomiota — lähtökohtaan.

Luokitellessaan vietit, joihin kaikki sielullinen toiminta perustuu, lähti Freud dualistisesta nälkä-rakkaus-jaoituksesta. Mutta tällöin hän suuntasi laajan ja perinpohjaisen tutkimustyönsä oikeastaan vain viimemainittuun — eikä Freudin ainehisto tuskin tarjonnutkaan mahdollisuutta muuhun — mutta sitävastoin hän on jättänyt toisen puolen, »nälän» hyvin vähälle tutkimukselle. Freud päätteli aluksi aivan oikein tähän tapaan: havaittuaan libidon suunnattoman vaikutuksen hän totesi edelleen, että on olemassa toinen energia, joka kontrolloi, vastustaa ja jopa tukahduttaa libidoa lakkaamatta ja joka energia ei saata olla peräisin libidosta itsestään. Freud katsoi libidon antiteesin näinollen olevan ihmisen itsesäilytysvaiston, »minän», joka tarkkailee libidoa ja pitää sen tasapainossa. Mutta sittemmin Freud näkyy kadottavan libidon antiteesin näköpiiristään, kunnes hän vihdoin tulee siihen, että libido hallitsee jopa »minääkin». Tällöin hän kuitenkin esittää uuden selityksen ja luo käsityksensä »kuolemanvietistä», vietistä, joka on oikeastaan syntynyt itsesäilytysvietistä, kuten Freud hiukan paradoksaalisesti selittää. Itsesäilytysvietti pakoittaa ihmisen säilyttämään hankkimiaan elämänmuotoja, karttamaan komplikatioita tuovia muutoksia, kunnes itsesäilytys vihdoin muuttuu kangistuneeksi kuolemanvietiksi. Niin kiitollisia mahdollisuuksia kuin kuolemanviettiteoria tarjoaakin materialistiselle yhteiskuntapsykologialle, on meidän kuitenkin suhtauduttava varovaisesti tähän Freudin teoriaan, joka ei liioin ole suosittu hänen uskollisimpien oppilaidensakaan

keskuudessa. Ilmeisesti onkin kysymys selityksestä, joka — olkoon se kuinka nerokas tahansa ja sisältäköön se paljonkin totuutta — on keksitty erään toisen, oikean mutta harhateille joutuneen selityksen vastikkeeksi. Hyvin monet tutkijat, sekä psykoanalyytikot että sosiologit ovatkin esittäneet niin painavia väitteitä, että kuolemavietti-teorian merkitykseen ei ole syytä enää puuttua.

Tämän vuoksi ovatkin Freudin eräät arvostelijat esittäneet kysymyksen: onko välttämättömästi lähdettävä viettien »dualistisesta» jaoituksesta? Voimme tietysti, jos haluamme, yhdistää viettejä pääryhmiin, tulla Freudin kaksijakoon. Mutta onko tämä välttämätöntä? Vietit, jotka ilmaisevat ihmisen tarpeita, ryhmittyvät tietysti suurten »elämänviettien» nälän ja rakkauden nimikkeiden alle. *Mutta onko ehdottomasti oletettava,* että nämä olisivat *kaikissa* olosuhteissa vastakkaisia? Muuan englantilainen tutkija (M a c D o u g a l l) on yksinkertaisesti sanonut, että ihmisen vietit ovat vastakkaisia sikäli kuin niiden päämäärät ovat vastakkaisia. Yhdentekevää hyväksymmekö tämän määritelmän vai emmekö, saamme siitä aiheen kysyä: eivätkö juuri ne päämäärät, joihin viettien liikkeelle panema energia pyrkii, ole määräääviä viettien keskinäiselle suhteelle ja eikö tätä suhdetta ole näinollen tarkasteltava sen mukaan, miten ihmistä ympäröivät olosuhteet ja niiden aikaisempi kehitys ovat määritelleet näiden päämäärien suhteen toisiinsa.

Käsittääkseni johtaa vastaus tähän kysymykseen keskustelun kokonaisuudessaan materialistisen dialektiikan piiriin. Samoin kuin ympäröivät olosuhteet ovat luoneet ihmiset, kuten eläimet, juuri sellaisiksi olennoiksi — sekä biologisesti että psykologisesti tarkastellen — joita ne ovat, samoin ympäristö lakkaamatta vaikuttaa näiden olentojen psykologiaan ja määrittelee sen taloudenhoidon. Tämän vuoksi onkin yhdyttävä niihin psykoanalyysin arvostelijoihin, jotka toteavat, että Freud on erehtynyt käsittämään eräät suhteelliset, perustaa luovat tosiasiat ehdottomiksi. Ja *jos* arvostelijat lähtevät tällöin tutkimaan tuon »suhteellisuuden» luonnetta, havaitsevat he joutuvansa dialektis-materialistisen elämänkäsityksen ja maailmankatsomuksen piiriin.

Psykoanalyyttisessä käytännössä tämä merkitsisi sitä, että yliminä arvioitaisiin *sosiologisen,* ei biologisen kehityksen tuloksena, että minän pyrkimyksiä ei päästettäisi kaoottiseen »vapauteen» poistamalla niiden kontrolli, vaan että se, siis »yliminä», *uudistettaisiin* sen mukaan, minkälainen ihmissielun itsetarkkailu ja kontrolli — voimme sanoa sitä uudeksi moraaliksi tai uudeksi kasvatukseksi — määritellään parhaimmaksi. Ja silloin tämä uuden moraalin määrittely, sen luominen, kuuluu uuden sosiologisen kauden, uuden yhteiskunnan, tuomiseen ihmiskunnan historiaan. Freud on itse viitannut tähän sanoessaan, että tarvitaan syvällisiä yhteiskunnallisia uudistuksia, jotta

psykoanalyysin paljastamat ihmiskunnan onnellistamista estävät puutteet poistettaisiin.

Varsinkin viime vuosikymmenen kuluessa ryhdyttiin marxilaiselta taholta kritisoimaan psykoanalyysiä, jolloin myös ilmeni pyrkimys tulkita sitä dialektiseen materialismiin sopeutuvasti (R e i c h). Kritiikki on vieläkin keskitiessä. Niitä vastaan, jotka ovat yleensä hyväksyneet psykoanalyysin tässä mielessä, on esiintynyt useita marxilaisia kriitikoita, jotka ovat väittäneet, että psykoanalyysi ansioistaan huolimatta ei saata olla dialektisen materialismin mukainen.

Mitä tulee ensiksikin psykoanalyyttiseen tutkimustapaan ja siihen, miten se määrittelee sielun toimintoja, on tätä pidetty dialektisena (R e i c h, O s b o r n e.) Paljon tärkeämpi kysymys on kuitenkin se, missä määrin psykonalyyttinen tutkimus saattaa antaa dialektisen materialismin mukaisen kuvan ihmisluonnosta ja sen kehittymisestä. Tässä suhteessa löydämme psykoanalyysistä suuria puutteita, ennenkaikkea, että se tahtoo »biologisoida» ihmisluonnetta eikä lähde ihmisen todellisesta sosialisesta merkityksestä; Freud näkee bio-psykologisten syiden ohjaavan ihmistä, ei sosiologisten. (S a p i r.) Tässä on käsittääkseni se freudilaisen psykoanalyysin ja dialektisen materialismin juopa, jota ei ole vielä poistettu ja joka on aina ollut erittäin selvä silloin, kun psykonalyysiä on sovellettu määrätyillä alueilla (vrt. psykoanalyysi ja kirjallisuus; huolimatta ensinmainitun hedelmällisestä vaikutuksesta psykologiseen kuvaukseen, ilmenee varsinkin historiallisessa elämäkertakirjallisuudessa psykoanalyysin yksipuolisen soveltamisen suunnaton heikkous yltiöindividualismina, joka viedään ohi todellisen historiallis-materialistisen kehityksen ad absurdum.) Sitävastoin saattaa esim. historiantutkimus, joka suoritetaan materialistisen historiankäsityksen pohjalta, käyttää hyväkseen ja täydentää omaa tutkimustaan psykoanalyysillä (O s b o r n.).

Muuan Freudin oppilas (R e i c h) onkin lakkaamatta korostanut sitä, että ihmisen *alitajuinen psykologia* on samalla ja ennen muuta ihmisen *alitajuista sosiologiaa,* ja on varma, että psykoanalyyttinen tutkimus tulee voittamaan uusia alueita ja pääsemään pitemmälle parannusmenetelmänä, jos se käsittää liikkuvansa psyykillisten *ja* sosialisten ilmiöiden parissa.

Toistettakoon vielä kerran: psykoanalyysiä ei saa yliarvioida, mutta sitä ei tule liioin halveksia, vaan annettakoon sille neuvovan jäsenen sija siinä ihmiskunnan parhaimmiston neuvostossa, joka on asettanut päämääräkseen ihmiskunnan onnellistamisen.

Helmer Adler

KIRJALLISUUTTA

Freud: Tärkeimmät teokset.
Mac Dougall: Psychoanalysis and Social Psychology, London.
Osborn: Freud and Marx, London 1937.
Reich: La crise sexuelle, Paris 1934.
Sapir: Freudisme, sociologie, psychologie, Paris 1934.
Törngren: Kritiken om Freud, Stockholm 1936.
Kulovesi: Psykoanalyysi, Helsinki.

Dialektisesta materialismista

Ajatteleminen, tässä käytettynä samassa laajassa mielessä kuin sana sielullinen, on sidottu elävään materiaan ja sen elämänehtoihin, ihmiseen ja ihmisen elämänehtoihin. Se on historiallinen prosessi. Prosessin edellistä puolta valaisee aputieteineen biologia, jälkimmäistä puolta yhteiskuntatieteet: historia ja sosiologia.

Elävä materia

Pitkän aikaa luultiin, että elävä materia on kokoonpantu aivan erilaisista kemiallisista aineista kuin eloton. Mutta senjälkeen kuin W ö h l e r sata vuot-

ta sitten valmisti laboratoriossa synteettisesti ensimmäisen orgaanisen yhdistyksen, on synteettistä tietä munanvalkuaisainetta lukuunottamatta valmistettu melkein kaikkia orgaanisia aineita, ja jälellä olevienkin suhteen näyttää onnistuminen mahdolliselta.

Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että silloin vielä olisi toteutunut viime vuosisadan materialistien unelma elämän synnyttämisestä laboratorioissa. Elävä materia ei ole mikään »yksinkertainen munanvalkuaiskokkare», vaan sen ja useitten muitten välttämättömien, otaksuttavasti toisiinsa nähden määräsuhteisten aineitten: rasvojen, sokerien, happojen, veden jne. monimutkainen sekoitus. Kaikki nämä vaikuttavat sekä toisiinsa että läheisen ympäristön aineksiin ja näitten vaikutuksien ja vastavaikutuksien määrärakenteinen kokonaisuus luo sen materian liikkeen, joka on luonteenomaista elämälle. [1])

Elävä niinkuin elotonkin materia on alati liikkeessä

»Kukaan oppinut ei enää epäile, sanoo ranskalainen bioloogi, Sorbonnen yliopiston professori, Marcel Prenant, jonka esitystä tässä lähinnä seuraamme, elämän fysikaalisten ja kemiallisten ilmiöitten perinpohjaista (foncière) identtisyyttä elottomassa aineessa tapahtuvien kanssa.» Tämä ei tietenkään merkitse samaa kuin elämän selittäminen vain fysikaalis-kemialliseksi prosessiksi.

»Sitä (elävää materiaa) luonnehtii, läpi kaikkien sen käymien materian muutosten, määräinen vakiintuneisuus, jonka vaikutuksesta elävä olento pysyy helposti tunnettavissa, ja mikä näitten muutosten ollessa tunnettuja, on melkein käsittämätöntä, tai vähintäinkin paradoksaalista »metafyysilliselle» logiikalle. Mutta se sopii päinvastoin oivallisesti dialektiseen ajatteluun, joka ei näe mitään skandaalia siinä tosiasiassa, että elävä olento, niinkuin jokainen aineellinen olio on yhdellä kertaa »sama eikä sama», ja joka pyrkii yksinomaan tarkistamaan konkreettiset olosuhteet.» — Prenant, ss. 114—115.

---

[1]) Engels mm. kirjoitti »Elämä on valkuaisolioiden olemismuoto ... Kun kemian joskus onnistuu keinotekoisesti valmistaa valkuaista, tämän valkuaisen täytyy osoittaa elämänilmiöitä, olivatpa ne miten heikkoja tahansa.» — Prenant pitää tätä kantaa — tieteen silloisen kehitystason pohjalla ymmärrettävää — mekanistisena. Hän huomauttaa, että yllä esitetty kanta on paljon dialektisempi kuin Engels saattoi aavistaa. Engels, kuten sekä Olavi Selinin esitelmästä, että seuraavasta voi päätellä, on ensimmäisenä tuonut esiin uudenaikaisen biologian dialektisen luonteen. Prenant esittää tästä joukon erinomaisen valaisevia lainauksia.

Elävää materiaa luonnehtii samansuuntaisesti myöskin Engels samalla kuitenkin huomauttaen, että täydellinen tieto elämästä voidaan saavuttaa vain kokeellisilla tutkimuksilla. Engels kirjoittaa:

»Niinikään jokainen orgaaninen olio on vissillä hetkellä sama eikä ole sama; joka silmänräpäys muokkaa se ulkoapäin ottamiaan aineksia ja erittää toisia, joka silmänräpäys sen ruumiissa soluja kuolee ja uusia muodostuu; aina pitemmän tai lyhyemmän ajan kuluttua on sen ruumiin aines täydellisesti uudistunut, tulleet aivan uudet ainesatoomit, niin että jokainen orgaaninen olio alati on sama ja kuitenkin toinen.» — Anti-Dühring, s. 20.

»*Elämä on siis niinikään itse olioissa ja ilmiöissä oleva, alati syntyvä ja ratkeava ristiriita* ja heti kun tämä ristiriita lakkaa olemasta, lakkaa myöskin elämä, tulee kuolema.» — Anti-Dühring, s. 105.

»Metafyysilliset» loogikot eivät myöskään voi ymmärtää, että elävässä materiassa on kysymys *aineen uudesta järjestäytymistavasta, uudesta lakimääräisyydestä.* Idealistit tunkevat siihen tarkoitusperäisyyttä, joka jollakin tavalla ohjaten ja säännöstellen fysikaalis-kemiallisten ilmiöitten kokonaisuutta antaisi elävälle olennolle, vieläpä elävälle solullekin sen erikoislaatuisuuden. Tämä näkökanta on kylliksi sukkela välttyäkseen tieteelliseltä kokeelta. Jos johonkin soluelämän ilmiöön vaikutetaan fysikaalis-kemiallisin keinoin, taikkapa suorastaan reprodusoidaan (uudestiluodaan) se niillä, vaativat idealistit, että se on reprodusoitava kokonaisuudessaan itsekseen toimivana. Toisin sanoen, että on synteettistä tietä luotava elämää. Tämä oli viime vuosisadan bioloogien mielihaave. Nyttemmin on elävän materian kokoonpano havaittu paljon monimutkaisemmaksi, kuten edellä on mainittu.

»Muutamat kuitenkin jäävät hyväntahtoisesti odottamaan, että eräänä päivänä keksittäisiin joku vielä tuntematon fysikaalinen tai kemiallinen ilmiö, joka yhdellä iskulla paljastaisi elämän salaisuuden.

Siinä on mekanistinen kanta, mahdollisimman väärä ja hyvin vaarallinen senvuoksi, että se asettaa ratkaisemattoman tehtävän, jota orjuuttavat ankarasti määrätyt spritualistiset käsitykset. Siinä ei ole elämän salaisuus, sillä on luultavasti olemassa yhtä monta elävää ainetta kuin on olemassa lajeja ja kuin on olemassa solulaatuja näissä lajeissa, ja enemmänkin. Ja on hyvin epäiltävää, että niitten »salaisuus» paljastuisi näin ihmeellisen ilmiön keksimisellä.» — Prenant, s. 127.

Sensijaan ollaan voitu ja voidaan yhä paremmin modifioida, jalostaa ja ottaa ihmisen valtaan elämän tutunomaisimpia ilmiöitä. Prenant kertoo esimerkin eräistä likoeläimistä (infusoires), jotka luonnollisissa olosuhteissa voivat uudistaa itsensä jakamalla solunsa. Noin parin kolmen sadan sukupol-

ven jälkeen ne alkavat rappeutua ja tuhoutua, elleivät saa kaksittain aikaan prosessia, joka on yhtä komplisoitu kuin korkeampien eläimien parittelu. Ennen sitä ne joutuvat läpikäymään välttämättömän, ankaran kriisin. Nyt osataan tämä niitten kriisi, jollei täydellisesti torjua, niin ainakin huomattavasti lieventää viljelemällä niitä suotuisissa keinotekoisissa ympäristöissä, kuten esim. lihaliemessä, tai lisäämällä niitten ympäristöihin määrättyjä kemiallisia tuotteita, kuten esim. alkohoolia tai strykniiniä. Jos halutaan myöntää, että näitten organismien elämää hallitsee jokin tarkoitusperäisyys, niin täytyy myös myöntää, että tässä kuten monessa muussakin tapauksessa *inhimillinen tarkoitusperäisyys pystyy sivuuttamaan luonnon »tarkoitusperäisyyden.«*

Yhtä vähän ymmärtävät tätä elävän materian omaa lakimääräisyyttä mekaaniset materialistit. He toteavat aivan oikein yhdistelmän organismi-ympäristö ja kumoavat useimmat »terveen järjen» harhaluuloista elävien olentojen itsenäisyydestä ympäristöönsä nähden. Mutta he ovat taipuvia korostamaan yhdistelmän jälkimmäistä osaa ja tukevat sitä helposti löydettävillä eristetyillä fysikaalisilla, kemiallisilla, mekaanisilla syillä ja seurauksilla. He pitävät elävää olentoa elottomana aineena, pelkästään samojen lakien alaisena, ja kieltävät sen elävän luonteen, että se on määräinen elävä olento, jolla on oma rakenteensa, jolla se yhdessä ympäristönsä kanssa ilmentää elämänsä erikoisuuksia. Näin he myöskään eivät yhdistelmässä organismi-ympäristö korosta kylliksi sen jäsenten vuorovaikutusta, ympäristön vaikutusta organismiin, organismin vaikutusta ympäristöön.

Mekaaniset materialistit koettavat itse asiassa johtaa maailman nykyisestä tilasta sen koko menneisyyden ja tulevaisuuden. Tämä on ristiriidassa, kuten myöhemmin osoitetaan, itse inhimillisen tietokyvyn historiallisen luonteen kanssa, kullakin hetkellä on ihmiskunnalla vain laajentunut todellisuuden lohko tiedottuna, joka ei riitä kaiken selvittämiseen. Ollessaan seuraamatta elämän yksilöllisten ilmiöiden historiaa, mekanistit juuri joutuvat abstraktisiin ja liian yleisiin johtopäätöksiinsä.

»Mitä enemmän fysiologia kehittyy, kirjoittaa Engels, sitä enemmän merkitsevät sille lakkaamatta, loputtoman pienet modifikatiot, sitä enemmän *erilaisuuden huomioiminen yhtenäisyydessä, ja sitä enemmän vanhenee kulunut muodollinen ja abstraktinen näkökanta yhtenäisyydestä,* jonka mukaan orgaanista oliota on katsottava itsessään vakinaisena ja yhtenäisenä. Tottumus ajatella siihen perustuvin teorioin, kestää kuitenkin yhä vieläkin.« — Dialektik und Natur, s. 198.

Mekanistiset bioloogit, joitten monia tieteellisiä ansioita ei tällä kaikella tietenkään kielletä, johtuvat kaavamaisuuteensa pyrkiessään pitämään kiinni

materian yhtenäisyydestä. Heille merkitsee vanhan logiikan mukaan materian elävän luonteen myöntäminen elävän ja elottoman materian yhtenäisyyden kieltämistä. He eivät tunne Hegelin kehittämää ja Marxin materialistisesti käyttämää lakia määrän muuttumisesta laaduksi. Olavi Selinin esittämien ja myöhempänä esitettävien lisäksi riittäköön tässä sitä lisäksi valaisemaan Marxin antama esimerkki, jota itsekukin voi tutkia omassa ympäristössään, rahanomistajan vaihtumisesta kapitalistiksi:

»Tässä niinkuin luonnontieteessäkin toteutuu tarkasti Hegelin logiikassaan osoittama laki, *määrähetkenä yksinkertaiset paljoudelliset muutokset vaihtuvat laadullisiksi eroavaisuuksiksi.*» Kapital II.

Siten elottoman luonnon aineksista määräsuhteissa, määrärakenteissa kokoonpantu elävä materia *on elotonta materiaa, eikä ole enää pelkästään sitä.*

Tietoisuuden probleema (Prenantin mukaan)

Niin vakuutettuja kuin olemmekin, että ihminen on elävän materian kehitystulos ja tämä puolestaan elottoman, herää tässä vaarallinen vastaväite. Tiedämme kokemuksestamme ajattelevamme ja tuntevamme, ja että ajatuksemme ainakin jossain määrin ohjaavat toimintaamme. Mitään sellaista ei tapahdu elottomassa materiassa. Tässä näyttää olevan syvä ristiriita, jota idealistit kaikkina aikoina ovat käyttäneet materialisteja vastaan. Nämä ovat taas jakautuneet kahteen leiriin. Toiset kuten Darwin, Büchner, C. Vogt ovat pyrkineet tasoittamaan ihmisen ja eläimen väliä tunnustamalla eläimille, vieläpä hyvin alhaisillekin ihmismäisen ajattelun, tahdon ja tunteita. Esim., että hyönteiset vetää liekin luo, jossa ne kuolevat, uteliaisuus. Tällaisella antropomorfismilla (ihmistämisellä) on tehty elollisen ja elottoman aineen ero vielä jyrkemmäksi.

Toiset taas ovat kehittäneet uudestaan Decartes'in teorian eläinkoneesta ja selittäneet eläinten reaktiot vain fysikaalis-kemiallisiksi ilmiöiksi. Tämä on johtanut innokkaisiin ja tuloksellisiin, mutta ehkä monessakin tapauksessa hieman johdeltuihin kokeisiin. Teoreettisesti se on joko syventänyt ihmisten ja eläinten väliä tai johtanut vastoin kaikkea todellisuutta esittämään ihmisenkin koneeksi.

Nämä vastakohdat eivät osottaudu voittamattomiksi, jos luovutaan jäykistä käsityksistä ja jos pidetään kiinni ankaran tieteellisistä ja kokeellisista käsitteistä. Siten ei esim. voida puhua eläinten tunteista, ajatuksista, järjestä, tahdosta, sillä kaikki tämä on kokeellisesti toteamatonta ja voi vielä vähemmän tulla vahvisetuksi vain analogioilla (vertailuilla) oman tietoisuutemme kanssa.

Suuri osa eläinten toimintoja on refleksejä tai yhdistettyjä refleksejä. Ärsyke aiheuttaa todennäköisesti fysikaalis-kemiallisen kiihoituksen aistielimessä, josta se hermosolujen sarjaa myöten ulottuu tämän sarjan äärimmäiseen päähän, esimerkiksi lihakseen. Lihas supistuu, ja aiheuttaa liikkeen, joka on luonteenomainen vastaus, ärsykkeen välttämätön seuraus. Hermosysteemi ei ole välttämätön refleksille, jotka näyttävät kaikissa tapauksissa leviävän jonkinlaisia teitä läpi elävän aineen. Ne eivät vaadi mitään mekanismia, koska annettua syytä vastaa aina sama seuraus.

Muutamat ärsykkeet aiheuttavat kahdenlaisia refleksejä. Sellaisia ovat valo, lämpö, paino ja erilaiset kemialliset aineet. Kun ne vaikuttavat tasaisesti elävään olentoon, saattavat ne yksinkertaisesti synnyttää refleksin avulla liikkeitä, voimistaa tai hidastuttaa niitä. Tätä ilmiötä kutsutaan *cinèse*. Mutta kun ne vaikuttavat määrätynsuuntaisesti ovat refleksit sellaiset kuin elävä olento suuntautuisi ja asennoituisi tätä suuntaa seuraten. Tätä nimitetään *tropismiksi*. Kun esimerkiksi mato tai hyönteinen, jonka molemmat puolet ovat symmetriset ja tasa-arvoiset lihaksiensa, aistiensa ja kemiallisen kokoonpanonsa suhteen, joutuu tasaisesti valaistuksi, sijoittuu se aivan epäsännöllisesti ja enintäin voi valo jouduttaa sen liikkeitä (cinèse). Mutta kun se valaistaan vain yhdeltä puolelta, niin tämä yksipuolinen valo aiheuttaa tällä puolella lihaksien jännittymisen ja voimakkaan supistumisen. Tuloksena on, että eläin kääntyy valoa kohden ikäänkuin se etsisi sitä. Ilmiötä nimitetään aiheuttajansa mukaan fototropismiksi. Tässä on puhdas sarja mistään mekanismista riippumattomia, mutta fysikaaliskemiallisen prosessin määräämiä refleksejä. Elävällä olennolla ei ole tässä mitään valinnan varaa, jos se esim. joutuu kahden yhtäläisesti suunnatun valon väliin, niin se ei valitse toista tai toista, vaan kulkee tarkasti keskiväliä. Tropismi on siis laadultaan mekaaninen toiminto. Ärsykkeen laadun mukaan tunnetaan vielä geo-, termo-, hydro- ja kemialllisia tropismeja.

Jokainen näkee ympärillään näitä ilmiöitä: yöperhosten syöksyvän lampunlasiin ja lintujen majakan ruutuihin. Usein myös vaikuttavat useat tropismit yhtaikaa tai peräkkäisesti ja vielä muitten refleksien komplisoimina. Elävän elonnon toiminnot näyttävät sattumanvaraisilta tai tahdotuilta, mutta osottautuvatkin todellisuudessa täysin mekaanisiksi.

Aivan samanlainen ei ole vaiston käsite. Klassillisessa merkityksessään tarkoittaa vaisto synnynnäistä tai mukautumisen seurauksena käytettyä, mutta ei opittua, määrälajin kaikille yksilöille ominaista menettelytapaa, jonka tarkoituksesta ei yksilö ole selvillä. Se on yksilön määrätarkoitukseen oppiman ymmärtävän (intelligentin) menettelytavan vastakohta. Bossuet'n mielestä jumala itse sijoitti vaiston eläimiin, jotta ne täyttäisivät tehtävänsä, Darwin hyväksyi sen olemassaolon. Käsitteellä on helposti teologinen sävy,

se näyttää vastaavan jotakin elämän suunnitelmaa, monet naturalistiset jälkiajattelijat taas ovat liioitellen ihailleet ja kuvanneet »vaiston ihmeitä». Huolelliset tarkkailut ovat kuitenkin osoittaneet, että vaiston hämmästyttävä täsmällisyys ei pidä paikkaansa, ja että vaistomaisiksi sanotut toiminnot eivät usein olekaan niin synnynnäisiä tai mukautumisen tuloksia kuin on sanottu. Prenant esittää esimerkkeinä osaksi tai kokonaan epäonnistuvista toiminnoista, kun oppi tai esimerkki puuttuu, lintujen pesänrakentamisen, strutsinpoikasten nokkimisen, ampiaisten paluun pesälleen, kaikki juuri Fabren tapaisten kirjoittajien ylistämiä »ihmeitä». On kuitenkin olemassa vaistomaisiksi sanottuja käyttäytymistapoja, jotka kohtaavat yksilöä vain kerran hänen elämänsä aikana ja jotka eivät voi olla opittuja eivätkä jäljiteltyjä. Ne ovat kuitenkin yleensä vähemmän komplisoituja ja hyvin usein sattumanvaraisia. Ne johtuvat tavallisesti suoraan organismin aineellisen rakenteen ja ympäristön suhteista. Jos molemmat ovat normaaleja, on käyttäytyminenkin normaali, jos toinen poikkeaa, niin käyttäytyminenkin poikkeaa ja usein hyvin surkealla tuloksella. Muutamat tutkijat ovat näitten kokeellisten tulosten johdosta olleet valmiit kieltämään vaiston olemassaolon. Oikeutetummalta kuitenkin näyttää otaksua, että käsite vaisto on vain huonosti määritelty ja senvuoksi vaarallinen sille, jonka materialistinen ajattelu ei ole varmaa. Selvyyden saamiseksi on syytä tukia vaistojen suhdetta tropismeihin ja muihin reflekseihin sekä ymmärrykseen (intelligenssiin).

Kun kypsä naarasperhonen hyvin etäältä houkuttaa luokseen urosperhoset on kysymyksessä kemiotropismi, jonka aiheuttavat naaraitten kantamat tuoksuvat rauhaset. Jos rauhaset irroitetaan lentävät urokset niitten eivätkä naaraitten luo. Kun banaanikärpäset lentävät ravitsemaan itseään käymistilassa olevilla hedelmillä on kysymyksessä etikkahapon aiheuttama kemiotropismi. Se on vahingollinen jos ne löytävät etikkahappoliuosta, joka ne tappaa. Aktuaaliset (ajankohtaiset) refleksit ja tropismit selittävät hyvin eräitä vaikuttavia vaistoja sillä edellytyksellä, että muistetaan jokaisen vaiston niinkuin minkä tahansa mukautumisen (adaptation), olevan suhteellisen ja tilastollisen. Vaistojen ja tropismien läheisyyttä todistaa sekin, että jälkimmäiset voivat häiritä edellisiä. Siten esimerkiksi voidaan estää mehiläisten parveilu ja häälento paljastamalla pesän laessa oleva läpinäkyvän kalvon verhoama aukko, jolloin mehiläiset joutuvat alttiiksi fototropismille ja estyvät lähtemästä ulos. Vaistot ja erikoisesti käyttäytymiset eivät kuitenkaan ole kaikki pelkästään refleksien ja tropismien sarjoja, hetkellisten fysikaalisten ja kemiallisten ärsykkeiden seurauksia. Jo tapahtuneet ilmiöt vaikuttavat myöskin elävään olentoon ja modifioivat sen aktualisia refleksejä ja tropismeja. Nämä ilmiöt jättävät ylipäätänsä elävään materiaan jäljen, joka uudessa reaktiossa assosioituu ympäristön ärsytykseen. Tätä ilmiötä sano-

taan myös assosiatiiviseksi muistiksi. *Se on laadultaan historiallinen ja voidaan käsittää puhtaan materialistisesti, mutta ei mekanistisesti,* yhtävähän kuin elävän materian modifikatiokaan on meille fysikaalis-kemiallisissa yksityiskohdissaan tuttu.

Assosiatiivisen muistin olemassaolo on eittämätön. Valaiseva on Yerkes'n koe. Kastemato johdatetaan useampaan kertaan *T* muotoiseen käytävään keskimmäisestä haarasta. Jos se kääntyy oikealle pääsee se maahan, jos se kääntyy vasemmallle, joutuu se merkelipaperille ja saa sähköiskun. Muutaman tusinan kokeen jälkeen mato saa tavan kääntyä oikealle, ja tämä tapa säilyy melkein vakinaisena. Ei riitä sanoa vain, että madolla on muisti, vaan että tässä muistissa ovat assosioituneet muistot käytävästä, santapaperista ja sähköiskusta, joka niitä on seurannut. Eikä siinä ole vain muistia, seuraava toiminta on samalla ennakkoratkaisu, siinä on tosiasia, joka unohtuu mekanisteilta ja joka on ilmeisesti psyykillinen.

Idealistit ovat usein koettaneet panna vaiston ja intelligenssin jyrkästi vastakkain. Edellistä olemme osoittaneet olevan pääasiassa kahta lajia. Toisaalta välttämättömiä automatismeja, luonnollisella tavalla luonteenomaisia lajille, koska ne esiintyvät keskenään hyvin samanlaisten yksilöitten vuorovaikutuksessa kaikille melkein samanlaisen ympäristön kanssa. Toisaalta sekundaarisia (toisasteisia) automatismeja, joita voi helposti aiheuttaa. Varsinkin fysioloogi V e r l a i n e n tutkimukset ovat vahvistaneet käsitystä, että tieteessä jälkimmäinen alue jatkuvasti suurenee edellisen kustannuksella. Hän on mm. kieltänyt refleksien ja tropismien synnynnäisyyden, mikä tähän asti on tapahtunut vain idealistien taholta. Verlaine osoittaa ne dialektisessa liikunnassaan, synnyssään, vaihtelevaisuudessaan ja väliasteissaan. Niitä on tutkittava niinkuin eläviä muotojakin niitten kehityskulussa. Idealistit ovat selittäneet mm. muotojen synnyn vaiston avulla. Verlaine asettaa probleeman »takaisin jaloilleen» ja osoittaa, miten psyykillinen aluksi sisältyy kuhunkin elävään muotoon vain heikkoina mahdollisuuksina ja miten se sitten täsmällistyy ja rajoittuu sitä mukaa kuin olennon rakennekin ja kuin sen kosketukset ympäristön kanssa lisääntyvät. Aivan niin kuin on olemassa olioita, joitten muodolliset mahdollisuudet pian jähmettyvät ja toisia, joilla säilyy hyvin myöhään kyky muodostumiseen, samalla tavalla on olemassa eläimiä, joitten aktiivisuus suuntautuu enemmän tai vähemmän nopeasti automatismeihin. Tässä tavataan kaikki intelligenssin ja vaiston väliasteet. Olennaista on joka tapauksessa, että älyllisiksi sanotuissa eläimissä on hyvin helppo kehittää automatismeja ja vaistollisissa taas kieltämättä älyllisiksi sanottuja toimintoja. Verlaine esim. on saanut mehiläiset tuntemaan kolmion, vieläpä tasakylkisen kolmion. Näin on siis vaiston ja intelligenssin erottaminen »meta-

fysiikkaa». Ero on ainoastaan suhtellinen. Ei ole kahdenlaista aktiivisuutta vaistovaraista ja älyllistä, jotka lähtisivät aivan eri prinsiipeistä. On ainoastaan yksi psyykillnen sen yksinkertaisimmista eniten komplisoituihin ilmiöihin saakka. Verlaine nimittää sitä generalisatioksi.

Refleksien suhteellisuuden ja asteettaisen kehittämisen avulla kumoutuu myös se idealistien huomautus niitä vastaan, että niitä täytyisi olla loppumattoman monta, koska eläin luonnossa koskaan ei joudu uudestaan täsmälleen samoihin olosuhteihin niinkuin kokeissa.

Verlaine'in kokeet osoittavat myös, että eläimet, yhtä vähän kuin todennäköisesti nuoret lapsetkaan, eivät ensiksi havainnoi yksityisilmiöitä, värejä, muotoja jne., vaan suhteita, joista ne vain vähitellen oppivat erottamaan merkityksellisiä osia. Melkein poikkeuksetta osoittavat kokeet, että *käsitteet eivät täsmällisty, elleivät ne liity käytäntöön, elämän konkreettisiin toimintoihin.* Koe-eläimen täytyy tehdäkseen täsmällisiä havaintoja kokea jotain mieluista tai epämieluista — tai välttääksemme ihmistävää sanontaa — positiivista, jos se uudistaa menettelynsä tai negatiivista, jos se välttää sitä. Lukemattomia esimerkkejä valaisee hyvin yllä selostettu Yerkes'in koe.

Näitten toimintojen laatu riippuu luonnollisestikin suuresti elävien olentojen rakenteesta. Siten imettäväisten kemiallinen kokoonpano on vakiintuneempi kuin sanokaamme yksisoluisen, eikä likikään niin herkkä ympäristön kemiallisille vaikutuksille. Mutta väliasteet ovat yhtä lukuisat kuin muodotkin. Tätä korkeampien muotojen suurempaa riippumattomuutta, rikkaampaa hermo- ja aivosysteemiä jne. ei pidä kuitenkaan liioitella siten, että esim. sanottaisiin vain »aivot ajattelevat» tai riittävät selittämään psyykillisen.

»Viimemainittu on tuloksena koko organismin rakenteesta ja sen kaikista suhteista ympäröivään miljööhön.» — Prenant, s. 210.

Toiset elävät olennot ovat suhteessa luontoon vain yksitellen toiset taas yhteiskunnittain. Toiset voivat elää sekä yksitellen että yhteiskunnittain, toiset esim. muutamat muurahais-, mehiläis- jne. lajit vain jälkimmäisessä muodossa. Näistä hyönteisyhteiskunnista on tehty paljon ihailevia kuvauksia, löydetty niissä työnjakoa: kuningattaria, työmiehiä, sotilaita. Itse asiassa on vain kysymys, joko rakenteellisista eroavaisuuksista: kuningatar — sukupuolikypsä naaras, sotilaat — sukupuolikypsiä uroksia, työläiset — sukupuolielimiltään kuihtuneita, tai varhain vakiintuneista toiminnallisista automatismeista, jotka tekevät yksilölle mahdottomaksi elää muualla kuin määräyhteiskunnassa. Vertailut esim. yhteiskuntaan, jossa olennaisin työnjako perustuu tuotantovälineiden omistukselle ja omistamattomuudelle, ovat täysin mielivaltaisia. Voidaan

tietysti pitää tuollaista hyönteispesää täydellisempänä sosiaalisena mekanismina kuin esim. ihmisyhteiskuntaa, mutta tehdä siitä ihmisyhteisön ihanne on samaa kuin panna ihmisen ihanteeksi koneen jäljitteleminen.

Näillä yhteisöillä on jokatapauksessa merkittävä vaikutus elävän olennon käyttäytymiseen. Ja epäilemätöntä on tieteen nykyisellä tasolla, että myös ihmisyhteiskuntaa on edeltänyt antropoidien eläimellinen yhteisö. Muutamilla apinalajeilla, esim. paviaaneilla on erikoisen pitkälle kehittynyt ja tietoinen keskinäinen apu. Syödessään on niillä vahteja, jotka huudoilla varottavat lähestyvästä vaarasta. Ne saattavat yhdessä vierittää pois suuren kiven etsiäkseen sen alta syötäviä matoja. Ne tappelevat yhdessä hyökkääviä petoja vastaan ja puolustavat yhteisönsä heikompia jäseniä. Ne heittelevät vihollista kivillä ja niitten joukot voivat olla vaaralllisia jopa ihmisellekin.

Ihmisyhteisö alkaa erotua tästä eläinyhteisöstä tuottamalla työvälineitä. Näihin esihistoriallisen ihmisen vaiheisiin kykenee tiede vasta vähitellen tunkeutumaan. Ensimmäiset aseet olivat löydettyjä kiviä ja puunpalikoita, kun niitä käytetään paljastuu niissä sopivampia ja huonompia, vähitellen johdutaan niitä parantamaan, lopuksi valmistamaan, niitten täydellistyminen avaa uusia saavutuksia ja tarpeita. Tulen keksiminen tekee metsästyksen ja kalastuksen tuotteiden nauttimisen helpommaksi, se jouduttaa niitten ja niissä tarvittavien työvälineiden kehitystä, vähitellen tämä työn kehittäminen muuttuu tiedottomasta yhä tietoisemmaksi.

»Työ on lähinnä prosessi ihmisen ja luonnon välillä, prosessi, jossa ihminen välittää, säännöstelee ja kontrolloi omalla teollaan aineenvaihtonsa luonnon kanssa. Hän esiintyy luonnonaineen suhteen itse luonnonvoimana. Hän panee liikkeeseen omaan ruumiillisuuteensa kuuluvat luonnonvoimat, jalat ja käsivarret, pään ja käden muodostaakseen luonnon aineen omalle elämälleen käyttökelpoiseksi. Vaikuttaessaan ja muuttaessaan tällä liikkeellä ulkopuolista luontoa muuttaa hän samalla omaa luontoaan. Hän kehittää siinä uinuvia mahdollisuuksia ja antaa sen voimien leikille itse määräämänsä tarkoituksen.» — Marx: Kapital I, s. 185.

Myöskin kieli kehittyy ihmisen tarpeitten ja toimintojen mukana. Hämäläisvitsissä, jonka mukaan mykäksi luultu poika kuumana heinäpäivänä pyytää piimää ja sitten vastaa toisten ihmettelyihin: Ei ole ollut asiaa, on totuutta pohjalla. Näemme kielen uudissanojen syntymisestä, että ne syntyvät (tai ainakin syntyvät eläviksi) silloin, kun niitä välttämättömästi tarvitaan. On syytä olettaa ihmisen, jonka äänielimet olivat tällaiselle kehitykselle suotuisat, puheen vähitellen kehittyneen lisääntyneen toiminnan pakosta. Vasta puhe on tehnyt mahdolliseksi selvien käsitteiden muodostamisen, abstraktioitten tekemisen jne. Jokainen näistä uusista saavutuksista on muuttanut edel-

leen ihmisen elämää ja toimintoja, luonut uusia tarpeita, jotka taas ovat synnyttäneet uusia kykyjä. Tässä prosessissa on kehittynyt ihmisen »sielu», hänen psyykillinen aktiivisuutensa ja tietoisuutensa.

»Olemme nähneet, että ajattelu ei tapahdu aivoilla, tai ainakaan yksinään aivoilla. Ajattelu tapahtuu koko ruumiilla, *koko toiminnalla ja vieläpä koko yhteiskunnallisella toiminnalla. Ihmiset, jotka alusta alkaen ovat luoneet suhteissaan maailmaan työvälineistön, ajattelevat tällä teknillisellä välineistöllä.*» — Prenant, s. 213.

Ihminen ajattelee koko yhteiskunnallisella toiminnallaan. Tässä tulee tietoisuuden tutkimisen avuksi marxilainen yhteiskuntatiede.

Tietoisuus ja yhteiskunta

Historia ei ala tietoisuudesta. Se alkaa elämänvälineitten, itse aineellisen elämän välillisestä tuottamisesta, tämän tuottamisen synnyttämien tarpeiden tyydyttämisestä ja itse ihmisen tuottamisesta, josta muodostuu miehen ja naisen, vanhempien ja lasten suhde. Tämä alkuperäinen historiallinen tapahtuma tässä, ei aikajärjestyksessä, vaan eri puoliltaan katsottuna. Ja tämä tapahtuminen on alusta alkaen kahtalainen, toisaalta vain ihmisten suhde luontoon, toisaalta heidän yhteiskunnallinen suhteensa, yhteiskunnallinen siinä mielessä, että tässä tapahtuu useampien yksilöitten yhteinen toiminta.

»Osoittautuu jo etukäteen, että ihmisten välillä on heidän tarpeittensa ja tuotantotapansa määräämä aineellinen yhteys, joka on yhtä vanha kuin ihmiset itse, joka alituisesti muuttaa muotoaan, ja siis on historiaa, ilman että olisi olemassa mikään poliittinen tai uskonnollinen Nonsens (mielettömyys, sekasotku), joka ihmisiä vielä lisäksi pitäisi yhdessä.» — Marx-Engels: Die deutsche Ideologie, s. 19.

»Tietoisuus on siis jo etukäteen yhteiskunnallinen tuote ja siksi niin kauan kuin ihmisiä ylipäätänsä on olemassa. Tietoisuus on luonnollisesti aluksi vain tietoisuutta *lähimmästä* aistittavasta ympäristöstä ja itsestään tietoiseksi tulevan yksilön ja hänen ulkopuolellaan olevien henkilöitten ja olioitten rajoitettujen yhteyksien tietoisuutta; se on samaan aikaan tietoisuutta luonnosta, joka aluksi esiintyy ihmistä kohtaan läpikotaisin vieraana, kaikkivoipana, käsittämättömänä valtana, johonka ihmiset suhtautuvat puhtaan eläimellisesti, jonka he antavat imponoida itsensä kuten karjan ja siis puhtaasti eläimellistä tietoisuutta luonnosta (luonnonuskonto). Tässä nähdään heti: tämä luonnonuskonto tai tämä määrätty suhtautuminen luontoon on yhteiskuntamuodon edellyttämä ja päinvastoin. Tässä kuten kaikkialla esiintyy luonnon ja ihmisen identiteetti myös siten, että ihmisen ahdasrajainen suhtautuminen luontoon edellyttää myös heidän ahdasrajaista suhtautumistaan toisiinsa, ja päinvastoin heidän ahdasrajainen suhtautuminen toisiinsa edellyttää myös ahdasrajaista suh-

tautumista luontoon. Koska toisaalta — luonto tuskin on vielä historiallisesti modifioitu, eikä myös toisaalta tietoisuus välttämättömyydestä astua yhteyteen ympäröivien yksilöiten kanssa, tietoisuuden alku siitä, että se ylipäätänsä elää yhteiskunnassa. Tämä alku on yhtä eläimellinen kuin itse tämän asteen yhteiskunnallinen elämä, se on pelkkää laumatietoisuutta ja ihminen eroaa täällä oinaasta ainoastaan siinä, että hänellä esiintyy tietoisuus vaiston sijasta tai, että hänen vaistonsa on tiedotumpaa. Tämä oinas- tai kantatietoisuus kehittyy ja muodostuu edelleen tuottavuuden noustessa, tarpeitten lisääntymisestä ja molempien pohjana olevasta väestön lisääntymisestä.» — Sama, ss. 20—21.

»Ajatusten, mielikuvien, tietoisuuden tuotanto ovat lähinnä kasvaneet välittömästi yhteen ihmisten aineellisen toiminnan ja aineellisen kanssakäymisen kanssa, todellisen elämän kielen kanssa. Kuvaaminen, ajatteleminen, ihmisten henkinen kanssakäyminen esiintyvät täällä vielä heidän aineellisen suhtautumisensa suoranaisena tuloksena. Sama koskee henkistä tuotantoa selllaisena kuin se esiintyy kielessä, politiikassa, moraalissa laissa, uskonnossa, metafysiikassa jne. Ihmiset ovat mielikuviensa, ajatustensa jne. tuottajia, mutta todelliset vaikuttavat ihmiset, semmoisina kuin he ovat tuotantovoimiensa määrätyn kehitysasteen ja sitä vastaavan kanssakäymisen (tuotantosuhteitten) — aina sen etäisimpiin muodostumiin saakka — ehtojen alaisina. Tietoisuus ei voi koskaan olla muuta kuin tiedottua olemista, ja ihmisten oleminen on heidän todellinen elämänprosessinsa. Vaikkapa koko ideologiassa ihmiset ja heidän olosuhteensa esiintyisivät päällään kuten camera obscurassa, niin johtuu tämä ilmiö yhtä hyvin heidän historiallisesta elämänprosessistaan kuin esineitten ylösalaisinkääntyminen silmän verkkokalvolla heidän fyysillisestä elämänprosessistaan.

Kokonaan päinvastoin kuin saksalaisessa filosofiassa, joka astuu taivaasta maahan, astutaan tässä maasta taivaaseen. Se merkitsee: ei lähdetä siitä, mitä ihmiset sanovat, kuvittelevat, kuvailevat, eikä myöskään sanotuista, ajatelluista, kuvitelluista, kuvailluista ihmisistä, jotta niistä tultaisiin eläviin ihmisiin; lähdetään todella toimivista ihmisistä ja kuvataan heidän todellisen elämänprosessinsa pohjalla tämän elämänprosessin ideologisten heijastusten ja kaikujen kehitys. Myös ihmisaivojen sumumuodostumat ovat heidän aineellisen, kokemusperäisesti todettavissaolevan ja aineellisiin edellytyksiin sidotun elämänprosessinsa välttämättömiä sublimatioita.» — Sama, ss. 15—16.

Alkukommunistista yhteiskuntaa pitää aikansa pystyssä välttämättömyys, se on ihmisen ainoa mahdollinen tapa pitää puoliaan ylivoimaista luontoa vastaan (ilman että se olisi tiedottu tapa). Tämän yhteiskunnan sisällä kehittyy työnjakoa aluksi vain sukupuolen ja satunnaisten seikkojen perusteella, kuten ruumiinvoiman jne. Yhteiskunnallisen työn tuottavaisuus on pieni. Kukin saa aikaan vain vajaasti sen verran kuin välttämättömästi tarvitsee itsensä ja yhteiskunnan työkyvyttömien jäsenten, esim. lasten ylläpitämiseksi. Jos tällainen heimo, niinkuin toisinaan tapahtuu, joutuu sotaiseen selkkaukseen toisen kanssa, voittaa ja saa vankeja, niin vangit joko tapetaan

(joskus myös syödään) tai otetaan heimon jäseniksi. Mutta kun työn tuottavuus tekniikan mukana kasvaa ja työn tuottavuutta jouduttava työnjako kehittyy, alkaa yhteiskunnassa jakautumisprosessi. Yhteiskunnan toiseen kohtioon alkaa keskittyä johto ja suurempi osa työn tuloksista, toiseen enemmän kuin oman tarpeen tuottava välttämätön työ. Opitaan elämään toisen työllä. Nyt kannattaa ottaa sotavangit tekemään työtä, orjiksi. Syntyy ensimmäinen luokkayhteiskunta, jota kehittyvien tuotantovoimien ja tuotantosuhteitten (ks. Cay Sundströmin kirjoitusta) ristiriita ajaa luokkataistelujen kautta kohti uusia yhteiskuntamuotoja.

Kehittyvä tekniikka on myös kehittyvää tietoisuutta luonnosta, tietoisuutta, jonka pätevyyttä koettelee ja todistaa luonnon jatkuva valloittaminen. Mutta aineellinen ja henkinen työ erottuvat toisistaan, henkinen työ erottuu samalla käytännöstä, ihmisen ja luonnon välisestä prosessista. Vasta tästä alkaen se voi »kuvitella olevansa jotain muuta kuin tietoisuutta olemassaolevasta käytännöstä, *todella* jotain esittää, esittämättä mitään todellista». Ihmisen tietoisuus ei ole pelkkää tietoisuutta ihmisen ja luonnon suhteista, se on myös tietoisuutta ihmisten keskinäisistä suhteista, tästä lähtien hallitsemisen ja hallittuna olemisen suhteista ja ihmisen luonnonsuhteitten tarkastelua näitten niinikään luonnonvoimaisiksi käsitettyjen suhteitten läpi.

Luokkajaon vaikutuksesta tietoisuuteen kirjoittavat Marx ja Engels:

»Hallitsevan luokan ajatukset ovat jokaisena aikakautena hallitsevia ajatuksia, so. luokalla, jolla on yhteiskunnan hallitseva *aineellinen* valta, on myöskin sen hallitseva *henkinen* valta. — — — Hallitsevat ajatukset eivät edelleen ole muuta kuin hallitsevien aineellisten olosuhteiden ideaalinen ilmaus, hallitsevat aineelliset olosuhteet käsitettyinä ajatuksiksi, siis suhteet, jotka juuri tekevät jonkun luokan hallitsevaksi, siis sen herruuden ajatukset. Yksilöt, jotka muodostavat hallitsevan luokan, omistavat muun ohella myös tietoisuuden ja senvuoksi ajattelevat; niinkauankuin he siis hallitsevat luokkana ja määräävät historian jonkun aikakauden koko piiriä, on tietysti itsestään selvää, että he tekevät sen koko laajuudessaan, siis hallitsevat muun ohella myös ajattelevina, ajatusten tuottajina, säätelevät aikansa ajatusten tuotantoa ja jakelua, että siis heidän ajatuksensa ovat aikakauden hallitsevat ajatukset. Aikana esim. ja maassa, missä kuningasvalta, aatelisto ja porvaristo kamppailevat valllasta osoittautuu hallitsevaksi ajatukseksi oppi vallan jaosta, joka nyt lausutaan »ikuisena lakina». Työnjako, josta jo ylempänä olemme puhuneet yhtenä tähänastisen historian päätekijänä, ilmenee nyt myös hallitsevassa luokassa henkisenä ja aineellisena työnä, niin että tässä luokassa osa esiintyy tämän luokan ajattelijoina (sen aktiivisina konseptiivisina (luonnostavina) iedoloogeina, jotka ottavat pääelinkeinohaarakseen tämän luokan illusionien tekemisen siitä itsestään), kun

taas toiset suhtautuvat näihin ajatuksiin ja illusioneihin enemmän passiivisesti ja vastaanottavaisesti, koska he todellisuudessa ovat tämän luokan aktiivisia jäseniä ja heillä on vähemmän aikaa tehdä itsestään illusioneja ja ajatuksia. Luokan sisällä voi näitten ryhmien jakautuminen johtaa niitten välillä vieläpä eräänlaiseen vastakkainasettumiseen ja vihamielisyyteenkin, joka kuitenkin jokaisessa käytännöllisessä yhteentörmäyksessä, missä luokka itse on vaarannettu, häviää. Tällöin häviää kuorikin siitä, etteivät muka halllitsevat ajatukset olisi hallitsevan luokan ajatuksia, vaan että niillä olisi tämän luokan vallasta erotettu valta.» — Sama, ss. 35—36.

Hallitsevan luokan suhteet ovat laajemmat kuin hallitun, sen näköpiiri ja tietoisuus vastaavasti avarammat. Kun tuotantovoimat kehittyvät, kuten esim. kapitalismi feodalismin sisällä, tilaan, jossa ne ovat sovittamattomassa ristiriidassa vallitsevien tuotantosuhteitten kanssa, suppenee hallitsevan luokan näköpiiri, koska sen ajatukset ovat juuri niitten suhteitten ajatuksia, jotka tekevät sen hallitsevaksi luokaksi. Sen ajatukset ovat todellisuuden tietoamista, tuotantovoimia, s.o. todellista ihmisen ja luonnon suhteitten tuntemusta, kahlitsevien vanhentuneitten ahtaitten tuotantosuhteitten läpi.

Sorretun luokan osanotto käytännöllisen elämän toimintoihin on rajoitetumpi, yksipuolisempi ja sen tietoisuus siten ahtaampi. Kun esim. antiikin orjat ja keskiajan maaorjat pyrkivät parantamaan asemaansa, pyrkivät ne tekemään sen viemällä kehitystä taaksepäin. Mutta kun yhteiskunnan sisällä kehittyy uusia tuotantovoimia ja niitten mukana uusi luokka, esim. porvaristo tai proletariaatti, joka on näihin uusiin tuotantovoimiin kokonaan sidottu, niin sen tietoisuus avartuu sitä mukaa kuin nämä tuotantovoimat, s.o. tietoisuus ihmisen ja luonnon suhteista, kasvavat ja sitä mukaa kuin kiihtyy sen taistelu itsensä ja uusien tuotantovoimien vapauttamiseksi, so. vallitsevien tuotantosuhteitten kumoamiseksi. Mutta tämä kehitys ei tapahdu mekaanisesti, vaan dialektisesti. Molempien luokkien tietoisuus on kaksijakoinen. Toiselta puolelta hallitsevalla luokalla laajemmat elämänsuhteet, toiselta vanhojen tuotantosuhteitten aitaama näköpiiri, toisaalta sorretun luokan ahtaammat suhteet, toisaalta pakko antaa sen elämänehtona oleville tuotantovoimille enemmän tilaa, muuttaa tuotantosuhteita. Nämä tietoisuuden molemmat muodot vaikuttavat ja vastavaikuttavat toisiinsa, tunkevat toistensa lävitse luokkien ideologisessa taistelussa.

Tämä tietoisuuden käsittäminen perustuu siis yhteiskunnan todellisen tuotantoprosessin selittämiselle ja kaikkien tietoisuuden muotojen ja ilmiöitten, uskonnon, filosofian, tieteen ja taiteen tutkimiseen välittömän aineellisen elämäntuotannon pohjalta.

Ihmisten tietoisuus ilmenee heidän politiikassaan, oikeudessaan, uskonnossaan, moraalissaan, tieteessään, taiteessaan, filosofiassaan, koko yhteiskunnan henkisessä ylärakenteessa (Überbau, superstructure). Usein käytetään henkisestä ylärakenteesta myöskin nimitystä ideologia (ajatusmaailma) ja puhutaan siis jonkun aikakauden, yhteiskunnan, luokan tai yksilönkin ideologiasta. Koska ihmisten tietoisuus on vain heidän tiedottua olemistaan on tämä ylärakenne vain heijastusta heidän olemisestaan, so. suhteistaan luontoon ja toisiinsa. Tämä heijastus voi olla joko todelllisuutta vastaava, siten että ihmiset esim. politiikassa konkreettisesti tietävät minkä puolesta he toimivat ja taistelevat, tai se voi olla väärää, nim. siten että ihmiset itsetiedottomasti peittävät todelliset motiivinsa johonkin muuhun verhoon, esim. talonpojat noustessaan feodaalisia herrojaan vastaan uskonpuhdistuksen muotoon, tai tieteessä esim. kemia ja alkemia, tähtitiede ja astrologia jne. Tällaisesta väärästä todellisuuden heijastuksesta käyttävät Marx ja Engels tavallisesti nimitystä ideologia. Se on ideologiaa sanan ahtaammassa mielessä.

Historiallisesti pitkäikäisin ja vaikutuksellisin ideologian muoto, sanan viimeksimainitussa mielessä, on uskonto. Se alkaa ihmisen heikkoudesta ja tietämättömyydestä häntä ympäröivän vaarallisen ja voimakkaan luonnon suhteen. Lasten tavoin alkukantainen ihminen elollistaa koko ympäristön, luonnon ja sen ilmiöt, sateen, tuulen, auringonpaisteen, metsän, meren jne. ja koettaa suostuttaa sen voimia puolelleen. Unien yhteydessä viriää henkien palvelus. *Tietämättömyys todellisesta maailmasta ja avuttomuus sen edessä heijastaa ihmisten päihin toisen yliluonnollisen maailman.* Kun tietoisuus luonnosta, so. lähimmän luonnonympäristön hallitseminen lisääntyy, vähenee luonnonesineitten välitön elollistaminen ja sensijaan kuvitellaan jumalia, jotka vielä hallitsemattomia luonnonilmiöitä, vuodentuloa, hallaa, haaksirikkoa, tauteja ja sotia jne. valliten vaikuttavat ihmisten elämään. Luonnon hallitseminen laajenee, mutta ihmisten yhteiskunnalliset suhteet tulevat yhä monimutkaisemmiksi, luokkavastakohdat terävämmiksi, tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden ristiriita ilmeisemmäksi. Mutta ihmiset eivät tunne näitten vastakohtien todellista olemusta, vaan pitävät niitä luonnonvoimaisina, koska ne ovat olemassa heidän tahdostaan riippumatta. Uskonto heijastaa yhä enemmän ja enemmän, ei vain eikä enää ratkaisevasti ihmisen tietämättömyyttä luonnonvoimien suhteen, vaan hänen avuttomuuttaan yhteiskunnallisessa prosessissa.

Porvarilliset tutkijat uskovat erikoiseen »uskonnolliseen tunteeseen» ihmisessä. H u b e r t ja M a u s s huomauttavat, että yhtä hyvin voisi puhua taloudellisista ja teknillisistä tunteista, on olemassa vain luonnollisia tunteita, jotka

ilmenevät mm. uskonnossa, sen kultissa, rituaalissa jne. Porvarilliset tutkijat kiinnittävät päähuomionsa uskonnon kehittymiseen animistisesta (sielullistavasta) luonnonuskonnosta monijumalisuuteen, monoplatriaan (yhdellä jumalalla etusija muitten rinnalla) ja monoteismiin (yksijumalisuuteen) sekä jumalakäsitteen muuttumiseen yhä abstraktisemmaksi, ensin esim. luonnonesine, veistos, sitten henkilöksi kuviteltu jumala, vihdoin pelkkä käsite, abstraktio, jota ihminen ei voi tiedota. Tämä »ylenevä» tai »syvenevä» uskonnollinen kehitys osoittautuu kuitenkin tarkemmin seuraten kokonaan riippuvaiseksi yhteiskunnallisesta kehityksestä, erilaiset intressipiirit taistelevat eri jumalien avulla ja jumalien arvo ja merkitys nousee ja laskee niitä kannattavien intressipiirien ja kansojen mukana. Yksinvaltius kehittää aina monoplatriaa tai monoteismia. Kapitalistisessa yhteiskunnassa, jossa ihmisten välinen suhde on abstraktisin, tavaratuotannon ja vaihdon suhde, on myöskin jumala abstraktisin. Ja siinä on myöskin Jumala eniten lähimmäisen rakkauden jumala, koska siinä omistaja on tietämättömin orjiensa kohtalosta, työnantaja palkkatyöläistensä kohtalosta ja luokkavastakohta kärkevin.

»Kaikki uskonnonhistoria, joka abtrahoi itsensä irti tästä aineellisesta perustasta on vailla kritiikkiä. *On itse asiassa paljon helpompi löytää analyysillä uskonnollisten nebuloosien maallinen ydin kuin päinvastoin.*» — Marx: Kapital III.

»Uskonnottoman kritiikin perusedellytys on: *ihminen tekee uskonnon,* eikä uskonto ihmistä. Uskonto on epäilemättä ihmisen tietoisuus itsestään ja tunne itsestään, kun hän ei ole, tai kun hän ei vielä ole löytänyt itseään, tai kun hän jo on kadottanut itsensä, mutta *ihminen* ei ole maailman ulkopuolelle istuva abstraktinen olento. Ihminen, se on *ihmisen maailma,* valtio, yhteiskunta. Tämä valtio, tämä yhteiskunta tuottavat uskonnon *joka on tietoisuutta absurdisesta (mahdottomasta) maailmasta,* koska ne ovat *absurdinen* maailma. Uskonto on tämän maailman yleinen teoria, sen pieni tietosanakirja, sen logiikka kansanomaisessa muodossa, sen henkinen point d'honneur (kunniakysymys), sen innostus, sen moraalinen pyhitys, sen loistava täydennys, sen lohduttamisen ja oikeuttamisen peruste. Se on ihmisolemuksen *mielikuvituksellinen toteuttaminen,* koska *ihmisolemuksen* todellisuus ei ole aito. Taistelu uskontoa vastaan on siten epäsuorasti taistelua *maailmaa* vastaan, jonka *henkinen aroomi* (tuoksu) uskonto on.

Uskonnollinen kärsimys on toiselta puolen todellisen kärismyksen *ilmaus* ja toiselta puolen *protesti* todellista kärsimystä vastaan. Uskonto on raskautetun luontokappaleen huokaus, sydämettömän maailman sielu, hengettömän sivistyksen henki. Se on *oopiumia* kansalle.» — Marx: Einleitung zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie. Sur la religion, ss. 13—14.

Uskonto on siten opettanut sorrettua luokkaa tyytymään surkeaan elämäänsä, ja milloin se ei ole siihen tyytynyt on uskonnon auktoriteetti ollut

sitä vastassa. Kun sorretun luokan tietoisuus maailmasta, ihmisen ja luonnonsuhteista oli ahdas, sen kapina vallanpitäjiä vastaan sai uskonnollisen luonteen, mutta kun uusi luokka omaa laajat tiedot ihmisen ja luonnon suhteista, sen taistelu, kuten aikoinaan porvariston ja nyt proletariaatin, kääntyy itse uskontoa vastaan.

Idealismi, Hegel

Uskonto ei ole ainoa ihmisen tietoisuuden ilmiö, jossa hänen päänsä tuotteet kasvavat yli hänen päänsä ja saavuttavat näennäisen määräämisvallan hänen suhteensa.

Yhteiskunnan kehittyessä tulivat metsästyksen ja karjanhoidon lisäksi kehruu, kutominen, metallien valmistus, savenvalanta, purjehdus, kauppa, kaikenlainen käsityö, taide ja tiede kehittyivät, heimot muuttuivat kansoiksi ja valtioiksi, kehittyivät oikeus ja politiikka.

»Kaikkien näitten muodostelmien rinnalla, jotka alusta alkaen esiintyivät pään tuotteina, ja hallitsivat yhteiskuntaa, joutuivat ihmiskätten paljon vaatimattomammat tuotteet taka-alalle, sitäkin suuremmalla syyllä, kun hyvin alkuperäiseltä kehitysasteelta alkaen, esim. jo primitiivisessä perheessä päällä oli kätten työsuunnitelman laatijana lisäksi mahdollisuus velvoittaa vieraatkin kädet toteuttamaan tarkoituksiaan. Nopeasti kehittyvän sivistyksen ainoaksi moottoriksi nähtiin pää, ihmisen aivotoiminnan kehitys. Ihmiset omaksuivat tavan selittää toimintojaan lähtien ajatuksistaan eikä tarpeistaan, jotka epäilemättä heijastuivat ja tulivat tietoisiksi päässä, ja siten aikaa myöten syntyi tämä idealistinen maailmankäsitys, joka on vallinnut mieliä antiikin häviöstä alkaen.» — Engels, Dialektik und Natur, Sur la religion, s. 15.

Työnjaon seurauksena yhteiskunnan ideoloogit asettavat kaiken päälaelleen. Niinkuin papit selittävät jumalan olleet ennen ihmistä, selittävät juristit oikeuden olevan ennen heitä, heidän yläpuolellaan, ihmisen yläpuolella ja moralistit säestävät heitä. Kukin heistä, sanovat Marx ja Engels, kunnioittaa tavaraansa yli kaiken:

»Idealistisilla dalai-laamoilla on niin paljon yhteistä todelllisuuden kanssa, että he eivät voi kuvitella maailman, josta he saavat ravintonsa, voivan olla olemassa ilman heidän pyhiä ulostuksiaan.» — Die deutsche Ideologie, s. 521.

Inhimillisen tietoisuuden kaksinaistuminen ja idealismin mahdollisuus kätkeytyy jo ensimmäisiin alkeellisiin abstraktioihin, jotka ihminen tekee (talot erikseen ja talo yleensä). Ensimmäinen abstraktio ei ole peilikuva ihmisen

päässä vaan komplisoitu toiminta: todellisuus-abstraktio ja abstraktio-todellisuus. Abstraktioitten lisäännyttyä kokonaiseksi hierarkiaksi, arvojärjestelmäksi on mahdollisuus mielikuvan syntymiseen. *Ajatuksesta-yleensä,* joka julistaa itsensä suvereeniksi (täysivaltaiseksi) ihmisen, so. aineen ulkopuolella olevaksi, ja viimein jumalalliseksi, jumalan ajatukseksi.

Tieteen ja tekniikan kehittyessä, so. ihmisen luonnontuntemuksen ja luonnonherruuden kasvaessa ja luovuttaessa samalla aseita hallitsevan luokan uskonnollisesti perusteltua valta-asemaa vastaan, idealistisella filosofialla on yhä tärkeämpi merkitys uskonnon tieteellisenä liittolaisena.

Huippunsa saavuttaa tämä filosofia Hegelissä. Ennen häntä oli Kant, vastakohtana 18. vuosisadan suurille rationalisteille Descartes'ille, Spinozalle, Leibnitzille, »Puhtaan järjen kritiikissä» tullut johtopäätökseen, että inhimillinen järki ei riitä koko olevaisuuden selvittämiseen. Se törmää neljään antinomiaan, inhimilliselle järjelle voittamattomaan ristiriitaan. Nämä ovat: ikuisuus tai maailman luominen, aineen jaettavuus tai jakamattomuus, teismi (oppi, jonka mukaan jumala ohjaa kaikkeutta) ja panteismi (oppi, jonka mukaan maailmankaikkeus on jumalallinen), vapaa tahto tai determinismi (oppi, jonka mukaan kaikki tapahtuu määrättyjen lakien mukaan, on ennalta määrättyä, joten ihmiseltäkin puuttuu vapaa tahto).

Kantin mielestä siis tässä olivat ihmisjärjen rajat, koska ajatus tässä päätyy vastakohtiin, jotka näyttävät olevan yhtä välttämättömiä kaikki. Mutta tästä juuri jatkaa Hegel esittämällä, että antinomioita ei ole ainoastaan neljä vaan loppumattomiin. Jos Kant pysähtyy näitten vastakohtien edessä, on se jäykän aristotelisen logiikan vika, joka ei taivu kuvaamaan todellisuutta sellaisena kuin se on. Hegel tekee eron abstraktisen, muodollisen järjen (Verstand) ja konkreettisen elävän luovan järjen (Vernunft) välillä. Jälkimmäinen liikkuu vastakohdittain, teesi, antiteesi, synteesi. Mutta nämä eivät ole mitään ajatuksen eri tiloja tai määräisiä asteita, ne ovat merkkejä sen liikunnasta. Teesi kutsuu esiin antiteesin ja päinvastoin, molemmat syntyvät toisistaan ja molempien yhteentörmäys synnyttää niiden yhdistelmän, synteesin.

Niin esimerkiksi käsite oleminen ei ole ajateltavissa, tiedottavissa, ellei samalla ajatella ei-olemista. Ne ovat kieltämättömät vastakohdat ja kuuluvat kuitenkin yhteen, ovat molemmat välttämättömät. Ne voidaan ymmärtää vain yhdessä, liikunnassaan toinen muuttumassa toiseksi, oleminen ei-olemiseksi, ei-oleminen olemiseksi, tulemisena. Näin ajatuksen vastakohtaisuus luo uuden korkeamman käsitteen tulemisen. Kukin tämän triadin, kolmikon, jäsenistä on momentti tämän ajatuksen kehityksessä, mutta momentti samassa mielessä kuin sana latinalaisessa alkumuodossaan merkitsee, liikkeenä, syynä joka aiheuttaa uuden seurauksen, synteesin. Tästä kolmikon kolman-

nesta korkeammasta käsitteestä käyttää Hegel vaikeasti suomennettavaa nimitystä Aufhebung, joka merkitsee samalla kertaa sekä hävittämistä että rakentamista, siten synteesissä sekä teesi että antiteesi häviävät eivätkä kuitenkaan häviä. Tässä liikunnassa juuri on ajatuksen luova kehitys.

Mutta kumotessaan näin jäykän aristotelisen logiikan sovittamattomat vastakohdat Hegel samalla käsittää katkaisseensa järjen kahleet, järki voi nyt ymmärtää koko olevaisuutta, ajatuksen liikunta tunkeutuu kaikkialle, dialektiikka, ajatuksen laki, on maailmankaikkeuden laki. Rakentaessaan nyt suuren systeeminsä Hegel käyttää, ei vain käsitteiden siirtymistä toisesta toiseen, vaan valtavaa myyttien ja todellisuuden antamaa aineistoa, käyttää sitä rikkaasti, mielenkiintoisesti ja mielivaltaisesti.

Tämä äärimmäisyyteen kehitetty idealistinen panlogistinen (logiikalla kaikki selvittävä) maailmankatsomus ilmenee selvimmin Hegelin selityksessä maailman olemuksesta. Aluksi on puhdas idea, aate, joka kuitenkin kehittää esiin vastakohtansa, maailman, luonnon, joka ei ole tietoinen itsestään eikä vastakohtaluonteestaan. Mutta idea ilmaisee itsensä aste asteelta tietoisemmin luonnon läpi, idean ja maailman synteesissä, hengessä, materialisoitunut idea tulee jälleen tietoiseksi itsestään. Tämän mukaisesti jakaa Hegel filosofiansa kolmeen osaan, logiikan tieteeseen, joka tutkii puhdasta ideaa, luonnon filosofiaan, joka tutkii aineellistunutta ideaa ja hengenfilosofiaan, joka tutkii jälleen itsetietoisuuteen herännyttä idean aineellistumaa, henkeä. Tämä idean kehityskulku kuvastuu Hegelin mielestä myöskin kristillisessä kolminaisuusopissa: Jumala on puhdas idea, Kristus, jumalan ihmiseksi tuleminen, on idean aineellistuma, ja synteesi hengen itsetietoiseksi tuleminen, jumaluuteen kohoaminen, on Pyhä henki.

Hegelin systeemin selostaminen ei pienessä tilassa käy päinsä. Hegelin itsensä laatima filosofiansa yhteenveto »Encyklopedia» on viiden sentin vahvuinen tiheästi painettu kirja. Logiikan, siis systeemin ensimmäinen osa käsittää kolme vaihetta, kukin niistä kolme perioodia, kukin niistä kolme momenttia, kukin niistä kolme astetta, 81 toisiinsa alistettua käsitettä. Valitsen tässä, seuraten ranskalaisen tiedemiehen, Emile Durkheimin yliopiston dosentin Rene Maublancin esitystä joitakin luonnehtivia esimerkkejä järjestelmän kustakin osasta.

Logiikassa Hegel kehittelee edellä selostetusta kolmikosta oleminen ei-oleminen — tuleminen laadun käsitteen ja osoittaa jälleen pääsemättömän yhteyden vallitsevan ristiriitaisten käsitteiden laatu ja paljous välillä. Hän johtaa edellä mainitun lain määrän muuttumisesta laaduksi, jota Marx ja Engels ovat sittemmin materialistisesti kehitelleet. Samalla tavalla hän olemisen, olion, olennon, esineen, ilmiön, aineen ja muodon, todellisuuden, substanssin, syy-yhteyden käsitteiden kautta osoittaa välttämättömyyden vähitellen muut-

tuvan vapaudeksi. Vapaus merkitsee Hegelille välttämättömyyden tajuamista: »Sokea on välttämättömyys vain silloin kuin sitä ei ole ymmärretty.»

Hegel ei kiellä materian olemassaoloa, päinvastoin se on olemassa täysin erilaisena kuin idea, mutta se on idean luoma. Se on momentti idean kehityksessä absoluuttista kohti. Tiedottomasta materiasta tullaan kolmen suuren vaiheen, mekaniikan, fysiikan ja biologian kautta ja viimeksimainitussa maan, kasvien ja eläinten kautta jo henkevöitettyyn luontoon. Vihdoin ihmisessä, ihmisen tietoisuudessa aineellistunut idea jälleen löytää itsensä. Alkaa Hegelin järjestelmän kolmas suuri osa Hengen filosofia.

Henki merkitsee idean vapautumista aineelliselle luonnolle ominaisen välttämättömyyden kahleista, idea saavuttaa henkenä jälleen vapautensa. Tämä tapahtuu jälleen suuressa triadissa, joka vastaa perusjäsennystä — logiikka — luonnon filosofia — hengen filosofia. Hengen ensimmäinen kehitysvaihe on ihmisyksilön dialektinen historia, sielun ja ruumiin toteuttama, psyko-fysiologinen yksilöllisyys. Huomaten vapautensa ihmisyksilö tarvitsee vastakohdakseen luontoa, maailmaa, joka aluksi häntä hallitsisi ja pakottaisi, synnyttäen näin yhteiskunnan. Yhteiskunta on yksilölle samaa kuin idealle oli aine. Vihdoin henki läpäisee yhteiskunnan, psyko-fysiologinen yksilöllisyys löytää itsensä suurentuneena ja voimistuneena henkisessä persoonallisuudessa, joka toteuttaa vapauden yhteiskunnallisessa maailmassa. Teesi, antiteesi ja synteesi: subjektiivinen henki, objektiivinen henki, absoluuttinen henki. Tätä ajatuskulkua seurattaessa on koko ajan muistettava, että nämä vaiheet eivät ole toisistaan aidoilla erotettuja, ne ovat momentteja, liikkeellepanevia voimia, jotka vaikuttavat toisiinsa, ajavat toisensa tuhoon ja ylösnousemukseen, häviöön ja uudelleen rakentumiseen, että koko ajan tapahtuu *Aufhebung*.

Tämä kehitys tapahtuu lukuisien välijäsenien kautta. Siten esim. antiteesi objektiivinen henki toteutuu yhteiskunnassa kolmen perioodin oikeuden, moraalin ja (yhteiskunnallisen) siveellisyyden (Sittlichkeit) kautta. Oikeus on yhteiskunnan ihmiselle luonnonvoimaisesti pakottamia välttämättömiin lakeihin liittyviä tosiasioita, omaisuuksia, sopimuksia, pakko-oikeutta. Se synnyttää antiteesin, moraalin, joka esittää vapaan hengen vaatimuksia, hyvästä ja pahasta jne. Oikeuden ja moraalin synteesi on siveellisyys. Kansanhenki rationalisoi ja moralisoi yhteiskunnan. Tietoisuus tulee täten jälleen esiin aineessa, yhteiskunta muuttuu hengen työksi, vapauden työksi.

Siveellisyyden ensimmäinen tila on perhe, joka vielä pohjautuu luonnollisiin, fysioloogisiin tekijöihin. Sitten tulee porvarillinen yhteiskunta, jossa kohtaavat toisensa henkilökohtaiset edut ja luonnolliset luokat. Näitten synteesi on valtio, objektiivisen hengen viimeistellyin, rationalisoitunein muoto, joka toteuttaa luonnollisen yhteiskunnan järjellistymisen. Ihmisten keski-

näiset suhteet kansakunnassa (lainlaadintaoikeus) ja eri kansakuntien ihmisten suhteet (kansainvälinen oikeus) luovat taas synteesin: maailmanhistorian.

Poliittisen historian, valtioitten todellisen historian käsittää Hegel idean edistymiseksi yhteiskuntien läpi. Siten historia on »ihmisen edistymistä vapauden tietoamisessa» (Hegel: Philosophie der Geschichte). Siten tämä historia, kaukana siitä, että se olisi mieletöntä, on päinvastoin loogillisesti välttämätöntä. Tästä myöskin seuraa, että ihmiset eivät suinkaan ole tehneet historiaa intohimojensa tai mielihalujensa mukaan. Jokainen hallitussysteemi on ollut aikanaan käyttökelpoinen toteuttaen edistysaskeleen edellisiin verraten ja valmistaen omalla tuhollaan uutta edistystä. Tämän kehityksen päätepiste on — hiukan yllättävästi — Preussin itsevaltainen valtio, jossa Hegel eli ja jossa valta hänen käsityksensä mukaan oli jaettu kuninkaan ja omistavien luokkien välillä sillä tavalla, että se soi »parhaat takeet sekä sortovaltiutta että demokratian äärimmäisyyksiä vastaan» (A. Cornu: Karl Marx).

Preussilaisessa valtiossa idea jo hallitsee yhteiskunnallista todellisuutta, mutta tämä todellisuus ei ole vielä tietoinen itsestään. Jäljellä on viimeinen kehitysvaihe, absoluuttisen hengen. Idea ilmaisee itsensä taiteessa, uskonnossa ja niitten synteesissä filosofiassa, joka toteuttaa absoluuttisen tietoisuuden. Filosofian historia on siten maailmanhistorian täydellinen synteesi. Dogmatiikan ja kritisismin kautta se kehittyy viimeiseen triaadiin, joka samalla vastaa peruskaavaa oleminen — ei-oleminen — tuleminen, Fichten subjektiiviseen idealismiin, Schellingin objektiiviseen idealismiin ja niitten synteesiin, Hegelin absoluuttiseen idealismiin. »Absoluuttinen (hegeliläinen) filosofia päättää koko tietoisuuden edistyksen, koko olemisen edistyksen» (Lucien Herr: Choix d'écrits).

Marx ja Engels

Hegel esitti filosofiansa Ranskan suuren vallankumouksen ja Saksan vuoden 1848 vallankumouksen välisenä aikana. Aikana, jolloin maailma juuri oli alkanut voimakkaasti liikkua, mutta jolloin saksalainen pikkuporvaristo ei vielä uskaltanut lähteä kuninkaansa luota, tämä maailmankatsomus teki valtavan vaikutuksen. Sen liikunta, sen elävyys tenhosi vallankumouksellisia jotka rakastivat muutosta, sen järjestelmällisyys, sen tinkimättömyys uskonnon, valtion, kirkon, kuninkaan ja perheen hyväksi ihastutti hallitusta, joka sitä kaikin tavoin suosi. Tuskin koskaan on filosofian historiassa nähty niin tavatonta yksityisen ajattelijan vaikutusta kuin Hegelin 1800-luvun kolmantena ja neljäntenä vuosikymmenenä. Mutta pian hänen kuolemansa jälkeen hajoaa hänen koulukuntansa ja hänen järjestelmänsä pilkataan hajalle filo-

soofisen keskustelun siirtyessä täydellisesti hänen ohitseen ja palatessa Kantiin »niinkuin ei Hegeliä olisi koskaan ollutkaan» (M a u b l a n c).

Tähän romahdukseen vaikutti monta syytä. Ensimmäinen, kuten Maublanc sattuvasti huomauttaa, oli se, että maailma ei pysähtynytkään Hegelin kuolemaan, vaan jatkui edelleen vastakohtineen, niinkuin ei mitään olisi tapahtunutkaan.

Toinen oli Hegelin epähistoriallisuus. Kun Hegel puhuu kehityksestä ja käsitteen kehittymisestä vieläpä osoittaen sen kehityksen historiallisten ilmiöitten kautta, tarkoittaa hän vain loogillista kehittymistä, ei kehittymistä ajassa. Hegelillä on oikeastaan historian varalta kaksi aikaa, rationaalinen, loogillinen »aika» ja satunnainen, todellinen aika, jossa tapahtuvat ilmiöt hän häikäilemättä alistaa loogillisen aikansa alaisiksi. Samalla tavalla kuin historia, oli myöskin luonto hänelle ajatonta, ikuisesti samana dialektisena prosessina läsnäolevaa, niinkuin se oli läsnäoleva Aristoteleelle. Aikana, jona luonnontieteessä juuri voimakkaasti kehittyivät geologia, enbryologia, fysiologia, orgaaninen kemia, ja ensimmäiset kehitysteoriat, Lamarckin ja Goethen, tulivat esiin, ei liikunnan suuri filosoofi ymmärtänyt liikunnan tapahtumista ajassa. Hegel ei kirjoittanut luonnon eikä ihmiskunnan historiaa, vaan luonnon ja yhteiskunnan systeemejä, ja niin hän joutui sekä suurissa että pienissä asioissa tekemään väkivaltaa tosiseikoille, historialle ja luonnontieteelle. Tämä väkivalta puolestaan vieroitti juuri silloin voimakkaan luonnontieteellisen ajattelun pois Hegelistä ja teki mahdolliseksi helppohintaisen leikinlaskun hänen kustannuksellaan.

Tämän häviön edessä jäi oikeaoppinen hegeliläinen koulukunta täysin merkityksettömäksi ja steriiliksi. Toinen koulukunta, erään hänen kuuluisimman oppilaansa S t r a u s s i n mukaan vasemmistoksi nimitetty jakautui kahteen suuntaan, toiset säilyttivät dialektiikan, mutta hylkäsivät Hegelin ajatuksen absoluuttisesta hengestä säilyttäen kuitenkin idealismin. Absoluuttisen hengen sijaan tuli joko peitetymmin taikka avoimemmin »Minun» henkeni. S t i r n e r kehitti näin Hegelin järjestelmästä äärimmäisindividualistisen suunnan, joka sai B a k u n i n i n anarkismissa yhteiskunnallisen merkityksen.

Toiset taas, ja tämän koulukunnan perusti F e u e r b a c h, hylkäsivät idealismin, mutta myös dialektiikan. Feuerbach osoitti suurteoksellaan »Das Wesen der Christenthum» ennenkaikkea, että luonto on olemassa kaikesta filosofiasta riippumatta, että kaikki filosofiaa tekevät ihmiset ovat tämän luonnon tuotteita. Mutta Feuerbachkaan ei osannut nähdä tätä luonnontuote-ihmistänsä todellisena, itseään ja luontoa lakkaamatta muuttavana, historiallisena ihmisenä.

Feuerbachin materialismia kehittivät edelleen, yhdistäen sen dialektii-

kalla takaisin Hegeliin, Marx ja Engels. Nämä myönsivät eittämättömästi Feuerbachin ja muitten materialistien perusväittämän luonnon ensisijaisuudesta, mutta totesivat kaikkien tähänastisten materialistien virheeksi heidän epähistoriallisen suhtautumisensa luontoon ja ihmiseen. Ranskalainen materialismi ja sen seuraajat oli syntynyt 17. vuosisadalla, jolloin luonnontieteistä ainoastaan mekaniikka oli korkealle kehittynyt. Tästä johtui sen välttämätön rajoitus: materialistit yrittivät selittää kaikkia luonnonilmiöitä mekaanisesti, vieläpä ihmisenkin koneeksi. Materialismin on kuitenkin, sanoo Engels, »muutettava muotoaan» jokaisen aikakautta luovan luonnontieteellisen keksinnön jälkeen. Ja 18. sataluvun luonnontieteet (seuraavasta puhumattakaan) olivat kemian, biologian jne. aloilla tuoneet esiin kokonaan uusia lakimääräisyyksiä ja ennenkaikkea vahvoja todistuksia myöskin luonnonprosessin historiallisuudesta. Vanha mekanistinen materialismi oli kyllä sekin ymmärtänyt luonnon liikunnassa olevaksi, mutta se ei tajunnut sen luovan aina uutta, vaan uskoi sen kiertävän ikuisesti samoja ratoja, niinkuin kiertotähdet. Senaikuisen luonnontieteen ja kehittymättömän epädialektisen filosofian kannalta oli tämä kanta ainoa mahdollinen. Mutta 19. vuosisadalla oli asia toinen. Ainoastaan Saksan kurjat olosuhteet, joissa viheliäinen vanhoillinen hallitus työnsi Feuerbachin yliopiston oppituolilta maakyläpahaseen melkein nälkään kuolemaan, sai aikaan, huomauttaa Engels, että Feuerbach ei voinut riittävästi tutustua aikansa luonnontieteellisiin saavutuksiin, kuten esim. solun ja kehitysopin keksimiseen. Ja niin hän jäi filosofian kehityksestä syrjään.

Marx ja Engels jatkavat Feuerbachin ajatuksen juoksua kokonaan uuteen suuntaan: Ihminen on luonnon tuote, dialektiikka ihmisajatuksen. Maailma siis ei ole ilman muuta dialektiikan lakien alainen niinkuin uskoi Hegel. Mutta kenties dialektiikka, Hegelin kehittämä ajattelumetoodi on maailman lakien alainen. Hegelin dialektiikan ydin oli liikunta, tosin epätodellinen, epähistoriallinen liikunta, pelkkä ajatuksen liikunta, mutta kenties ajatuksen liikuntalait olivatkin vain maailman liikuntalakien heijastusta. Hegelin retkeilyt historiassa olivat jo osoittaneet mitä näköaloja avautui sen ilmiöitten selittämiselle dialektisesti. Luonnontiede paljasti yhtä mittaa uusia materian liikuntamuotoja. Marx ja Engels ryhtyivät tutkimaan, missä määrin todellisuuden, luonnon ja ihmisyhteisön liikuntamuodot vastaavat dialektiikan liikuntamuotoja. Hegelin systeemin romahtaessa ryhtyivät Marx ja Engels tutkimaan hänen kehittämänsä ajattelumetoodin pätevyyttä. Sen koettimeksi he panivat ulkopuolisen todellisuuden.

Hegelin mukaan ajatuksen varsinainen muoto on ristiriita, ajatus liikkuu vastakohtien kautta.

Edellä on jo mainittu, miten Engels totesi itse elämän ristiriidaksi. Samanlainen ristiriita on liike:

»Liikunta itse on ristiriita; jopa yksinkertainen mekaaninen paikanmuutos voi tapahtua vain sen kautta, että kappale vissinä ajankohtana on vississä paikassa ja samalla toisessa paikassa, on määrätyssä paikassa eikä ole siinä. Ja tämän ristiriidan jatkuva syntyminen ja samanaikainen ratkeaminen se juuri on liikuntaa.» — Anti-Dühring, s. 105.

Ristiriita on »terveelle järjelle» järjettömyys:

»Mutta differentsiaalilaskento, lainkaan piittaamatta kaikista terveen ihmisjärjen vastalauseista, edellyttää visseissä oloissa suoran ja käyrän viivan lankeavan yhteen (yhteneväisiksi) ja saavuttaa siten tuloksia, joita suoran ja käyrän identtisyyden järjettömyyteen takertuva terve ihmisjärki ei milloinkaan saa aikaan.» — Anti-Dühring, s. 104.

Hegel selitti ajatuksen, teesin, kutsuvan esiin antiteesin, joka sen kieltää, ja tämän kumoutuvan synteesiin, joka vuorostaan kieltää edellisen kieltämisen. Marx saattoi Pääomassaan osoittaa, että myös yhteiskunnan liikunnassa tämä toteutuu alinomaa. Esitämme pari muuta esimerkkiä Marxin ja Engelsin tutkimuksista Engelsin lyhentämässä muodossa:

»Ennen kapitalistista aikaa oli, ainakin Englannissa, pienyritys työntekijän, omien tuotantovälineidensä yksityisomistuksen pohjalla. Niin sanottu pääoman alkuperäinen kasautuminen oli siellä näiden välittömien tuottajien pakkoluovuttamista, s.o. omaan työhön perustuvan yksityisomistuksen lakkauttamista. Tämä kävi mahdolliseksi sentähden, että tuo pienyritys on siedettävissä vain yhdessä tuotannon ja yhteiskunnan ahtaiden luontoperäisten puitteiden kanssa, ja siksi se määrätyllä kehitysasteella itse tuottaa oman tuhoamisensa aineelliset välineet. Tämä tuhoaminen, yksilöllisten ja hajanaisten tuotantovälineiden muuttaminen yhteiskunnallisesti keskitetyiksi, muodostaa pääoman esihistorian. Niinpian kuin työläiset ovat muuttuneet proletaareiksi ja heidän työnsä edellytykset pääomaksi, niin pian kuin kapitalistinen tuotantotapa seisoo omilla jaloillaan, saavuttaa työn jatkuva yhteiskunnallistuminen ja maan sekä muiden tuotantovälineiden jatkuva yhteiskunnallistuminen, siis yksityisomistajien jatkuva pakkoluovuttaminen uuden muodon. »Nyt ei enää ole pakkoluovutettavissa itse talouttaan hoitava työntekijä, vaan monia työntekijöitä riistävä kapitalisti. Tämä pakkoluovutus tapahtuu itse kapitalistisen tuotantotavan sisäisten lakien vaikutuksesta, pääoman yhteen kokoutumisen kautta. Kukin kapitalisti lyö monta muuta kuoliaaksi. Käsi kädessä tämän yhteenkokoutumisen kanssa, niin että muutamat kaptalistit anastavat monien omaisuudet, kehittyy työprosessin yhteistoiminnallinen muoto yhä laajempialaiseksi ja tieteen tarkoituksenmukainen käyttäminen tekniikan hyväksi, maan suunnitelmallinen käyttäminen, työvälineiden muuttuminen ainoastaan yhteisesti käytettäviksi ja kaikkien tuotantovälineiden säästö sen kautta, kun niitä käytetään yhdistetyn,

yhteiskunnallisen työn yhteisinä tuotantovälineinä. Niiden pääomaylimysten luvun yhä vähetessä, jotka anastavat itselleen ja tekevät monopoolikseen tämän muuttumisprosessin kaikki edut, kasvaa kurjuuden, sorron, orjuutuksen, rappeutumisen ja riistämisen määrä, mutta myöskin yhä paisuvan ja kapitalistisen tuotantoprosessin koneiston itsensä kouluuttaman, yhdistämän ja järjestämän työväenluokan suuttumus. Pääomasta tulee kahle sille tuotantotavalle, joka on yhdessä sen kanssa ja sen suojassa kehittynyt. Tuotantovälineiden yhteenkokoutuminen ja työn yhteiskunnallistuminen saavuttavat sen kohdan, jossa kapitalistinen kuori tulee niille sietämättömäksi. Se repeää. Kapitalistisen yhteisomistuksen kuolinhetki on tullut. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan.» (Marx). — Anti-Dühring, ss. 115—116.

»Kaikki kulttuurikansat aloittavat maan yhteisomistuksesta, kaikilla kansoilla, jotka jo ovat käyneet määrätyn alkuperäisen asteen lävitse, tulee tästä yhteisomistuksesta maanviljelyksen edelleen kehittyessä tuotannon kahle. Se kumotaan, kielletään, lyhyempien tai pitempien väliasteiden jälkeen muuttuu se yksityisomistukseksi. Mutta korkeammalla, maan yksityisomistuksen itse aikaansaamalla maanviljelyksen kehitysasteella tulee yksityisomistuksesta taas vuorostaan tuotannon kahle — niinkuin nyt on sekä pienen että suuren maanomistuksen laita. Välttämättä astuu esiin vaatimus, että se on myös kiellettävä, jälleen muutettava yhteisomaisuudeksi. Mutta tämä vaatimus ei merkitse vanhan, alkuperäisen yhteisomistuksen jälleen palauttamista, vaan paljon korkeamman, kehittyneemmän yhteisomistuksen muodon säätämistä, muodon, joka ei suinkaan ole tuotannon este, vaan päinvastoin ensi kerran vapauttaa sen kahleistaan ja antaa sille mahdollisuuden täysin määrin käyttää hyväkseen uusaikaisia kemiallisia löytöjä ja mekaanisia keksintöjä.» — Anti-Dühring, ss. 120—121.

Nämä loppuosiltaan kapitalistisissa maissa vielä toteutumattomat esimerkit ovat ihmeteltävän tarkasti toteutuneet Neuvostoliitossa ja kehitystendenssi on kapitalistisissakin maissa samansuuntainen.

Engels osoittaa edelleen Anti-Dhringissä, miten luonnossa ilmenee sama lainmukaisuus:

»Ottakaamme ohranjyvä. Biljoonia ohranjyviä jauhetaan, keitetään ja käytetään juoman valmistukseen, ja sitten kulutetaan. Mutta jos joku tuollainen ohranjyvä löytää itselleen normaalit ehdot, jos se putoaa suotuisaan maahan, niin tapahtuu siinä lämmön ja kosteuden vaikutuksesta sille ominainen muutos: se itää; jyvä sellaisenaan häviää, sen tilalle tulee siitä syntynyt kasvi, jyvän kieltäminen. Mutta mikä on tämän kasvin normaali elämänkulku? Se kasvaa, kukkii, hedelmöittyy ja tuottaa lopulta jälleen ohran jyviä, ja kun nämä ovat kypsyneet, niin olki kuolee, tulee vuorostaan kielletyksi. Tuloksena tästä kieltämisen kieltämisestä on meillä jälleen alkuperäinen ohranjyvä, mutta ei yksinkertaisena, vaan luvultaan kymmenen-, kaksikymmentä-, jopa kolmekymmenkertaisena. Jyvälajit muuttuvat perin hitaasti, ja niinpä onkin ohra nyt likipitäin samanlaista kuin se oli sata

vuotta sitten. Mutta ottakaamme helposti muovautuva koristekasvi, esim. dahlia taikka orkidea; kun käsittelemme näitä siemeniä ja niistä syntyviä kasveja puutarhuritaidon mukaisesti, niin tulokseksi kieltämisen kieltämisestä saamme paitsi enemmän siemeniä, myös kin laadullisesti parannettuja siemeniä, jotka tuottavat kauniimpia kukkasia, ja tämän prosessin jokainen toistaminen, jokainen uusi kieltämisen kieltäminen lisää tätä täydellisyyttä. — Samoinkuin ohrajyvällä, käy tämä prosessi useimmilla hyönteisillä esim. perhosilla. Ne syntyvät munasta munan kieltämisen kautta, käyvät muodonvaihdostensa kautta sukupuolikypsyyteen saakka, parittuvat ja tulevat jälleen kielletyiksi, s.o. kuolevat heti, kun suvun jatkamisprosessi on päättynyt ja naaras laskenut lukuisat munansa. Että toisilla kasveilla ja eläimillä tämä prosessi ei lopu näin yksinkertaisesti, että ne tuottavat siemeniä, munia ja poikasia useamman kerran ennenkuin kuolevat, se ei meitä tässä koske; meidän on tässä vain osoitettava, että kieltämisen kieltäminen todella tapahtuu orgaanisen maailman molemmissa piireissä.» — Anti-Dühring, ss. 118—119.

Engels jatkaa edelleen esimerkeillä geologiasta, matematiikasta jne. Nyt voidaan tietysti huomauttaa, että tällainen kieltäminen ei ole oikeaa kieltämistä, sitä olisi esim. ohranjyvän jauhaminen tai hyönteisen murskaaminen, jolloin ei synny mitään kieltämisen kieltämistä. Tällöin ei kuitenkaan puhuta dialektisesta kieltämisestä. Muistamme, että Hegelin teesi ja antiteesi eivät olleet erillisiä asioita, vaan toistensa kanssa pääsemättömässä yhteydessä, toista ei voinut olla olemassa ilman toista, molemmat vaikuttivat toiseensa, hävittivät toistansa ja rakensivat toistansa, näin syntyi synteesi. Ohrajyvän murskaaminen ei ole ohrajyvän antiteesi tässä mielessä. Ajatuksen luova työ on juuri löytää tämä todellisen ilmiön momentit, toisiinsa vaikuttavat vaiheet ja siten tunkeutua yhä syvemmälle todellisuuteen.

Samoin löysivät Marx ja Engels täydellisen vahvistuksen yhteiskunnan ja luonnon tapahtumista dialektiikan laille määrän muuttumisesta laaduksi. Engels mainitsee esimerkin hiiliyhdistysten homoloogisista sarjoista, joissa saadaan määrällisesti lisäämällä samassa suhteessa alkuaineita syntymään kokonaan uusia laatuja. Yskinkertainen ja tunnettu esimerkki samasta asiasta on veden temperatuurin määrällisen muutoksen vaikutuksesta sekä 0 asteessa, jolloin vesi muuttuu jääksi, että 100 asteessa, jolloin se muuttuu kaasumaiseksi. Luetteloa voisi jatkaa loputtomiin. Itsestään selvää on, että dialektista metoodia käytettäessä ei ole kysymys dialektisen kaavan tyrkyttämisestä todellisten ilmiöitten selittämiseen. Kysymys on todellisuuden tutkimisesta huomioimalla sen dialektinen luonne, varautuen sen yllätysten varalta ja vapautuen muodollisen logiikan todellisuusvieraasta näkökulmasta.

»Dialektinen metoodini ei pohjaltaan ole ainoastaan erilainen kuin Hegelin, vaan vieläpä sen suoranainen vastakohta. Hegelin mielestä on ajatusprosessi, jonka hän aatteen nimi-

senä muuttaa itsenäiseksi subjektiksi, todellisuuden demiurgi, joka todellisuus on vain aatteen ulkonainen ilmaus. Minun käsitykseni mukaan ei aatteellisuus ole mitään muuta kuin ihmispään muuttamaa ja kääntämää aineellisuutta.

Se, että dialektiikka Hegelin käsissä tulee salaperäiseksi, ei suinkaan ole estänyt häntä ensimmäisenä esittämästä dialektiikan yleisiä liikuntamuotoja sisällysrikkaasti ja itsetietoisesti. Dialektiikka vain seisoo hänen teoksissaan päälaellaan. Se on pyöräytettävä jaloilleen, että voisi sen salaperäisestä ulkokuoresta löytää järjellisen ytimen. Mystifioivassa muodossaan tuli dialektiikka Saksassa muotiin, koska se näytti antavan selityksen olevaiselle. Järjellisessä muodossaan on se porvaristolle ja sen tieteellisille edustajille kiusa ja kauhistus, koska se, samalla kun siihen sisältyy olevaisen myönteinen ymmärtäminen, sisältää myöskin sen kieltämisen, sen välttämättömän häviön ymmärtämisen, koska se käsittää jokaisen syntyneen muodon vain kohtana kehityksen kulussa, ottaa huomioon siis myöskin sen katoavan puolen, koska se ei anna minkään itseensä vaikuttaa ja on olemukseltaan arvosteleva ja vallankumouksellinen.» — Marx. Kapital, ss. 17—18, Pääoma, ss. XI—XII.

Vuorovaikutuksen teoria

Marxin ja Engelsin tutkimukset, joita he aluksi suorittivat klassillisen saksalaisen filosofian, englantilaisen poliittisen taloustieteen ja ranskalaisen sosialismin piirissä ja jotka vähitellen laajenivat koko historiaa ja myöskin luonnontieteitä käsittäviksi, osoittivat että luonnontapahtuminen on dialektista. Siten erikoistieteet, jotka tunkeutuvat syvemmälle luonnontapahtumiseen kehittyvät myös tahtoen tai tahtomattaan dialekeisiksi, siten on esim. käynyt matematiikan, fysikan, kemian, biologian. Sellainen on myös Marxin ja Engelsin kehittämä talous- ja historiantiede.

Aikana, jolloin luonnontiede oli pakotettu eteenpäin mennäkseen erittelemään ja rajoittelemaan luonnon prosessia eristettyihin osiin, toteamaan vaan mekaanista liikuntaa, jäi idealistisen filosofian asiaksi kehittää tietoisuutta olevaisen yhteydestä ja liikunnasta. Mutta idealismin kehittämät ajatuslait, ja ennenkaikkea Hegelin dialektiikka, voivat kehittyä edelleen vasta, kun ne vapautetaan mystifioivista lisistään ja tuodaan elävään tietoiseen kosketukseen todellisuuden kanssa, jota inhimillinen ajatus yhä rikkaammin heijastaa. Dialektiikka jää siten opiksi ajatuksen liikunnasta, opiksi joka on kokonaan kytketty vähitellen yhä tietoisemmin dialektisten erikoistieteitten ja tekniikan antamiin tuloksiin.

Marxin oppeja on myös kehitelty edelleen enemmän tai vähemmän luopuen dialektisesta metoodista (Bernstein, Kautsky, Max Adler ym), tehden siitä pelkästään taloudellisen historiankäsityksen (Lafargue) tai mekanisoiden sitä (Bucharin). Kaikilla näillä teorioilla on ollut suuri vaikutus työväenliikkeessä, mutta niitten käsitteleminen ei mahdu tähän esitykseen, jonka tarkoi-

tuksena on selittää dialektista materialismia pääpiirteittäin, eikä suorittaa vastakkaisten filosofisten suuntien yksittäistä arvostelua.

Marxin jälkeen on tieteestä vielä kiinnipitävien porvarillisten filosoofien taipumus idealismiin hakeutunut peitetympiin muotoihin. Sattuvasti tavoittaa nämä suunnat kuitenkin E l i e H a l e v y'n määritelmä idealismista:

»oppi, jonka mukaan tietoamistoiminta ei olijoitten asemasta käsitä muuta kuin ideoita, joita terve järki pitää niitten kuvina.»

Tällä voidaan tarkoittaa joko sitä,

»että kaiken, mikä ihmistä liikuttaa, täytyy kulkea hänen päänsä läpi, vieläpä syömisen ja juomisenkin, joka aloitetaan päässä nälän ja janon tietoamisella ja lopetetaan samoin pään välityksellä tiedotun kylläisyydentunteen vaikutuksesta. Ulkomaailman vaikutukset ihmiseen ilmenevät hänen päässään, peilautuvat siinä tunteina, ajatuksina, vietteitä, tahdonpäätöksinä, lyhyesti »idealisina virtauksina» ja tulevat tässä hahmossa »idealisiksi voimiksi». Jos nyt tämä tila, että ihminen ylipäänsä »seuraa idealisia virtauksia» ja myöntää »idealisille voimille» vaikutusvaltaa itseensä, jos nyt tämä tekee hänet idealistiksi, niin silloin on jokainen edes johonkin määrään normaalisti kehittynyt ihminen synnynnäinen idealisti, ja mistä niitä materialisteja vielä löytyisikään?» — Engels, Ludvig Feuerbach jne., siv. 37.

Tai tarkoitetaan sitä, että esineet, oliot ovat periaatteessa jossain meidän tietoamiskykymme ulkopuolella, niin että me emme voi saada todellisia tietoja niitten olemuksesta, niin että me voimme vain yksinkertaisemmalla taikka vähemmän yksinkertaisella tavalla merkitä niitä. Mikä on silloin tuo meidän tietoamiskykymme ulkopuolella oleva olio? Kantin »das Ding an sich», olio itsessään, jota havaintoelimiemme ja tietoamisemme vajavaisuus estää meitä tietoamasta, jonka tietoamattomuuden kieltäminen on jokaisen filosofian alkeisoppikirjankin mielestä karkeata metafysiikkaa, abstraktisinta ajattelua. Mutta mikä on tämä olio itsessään? Sen on jo teoreettisesti rusentanut Hegel:

»*täydellinen abstraktio,* kokonaan *tyhjä,* määriteltynä *tuonpuoleisuudeksi,* mielikuvan, tunteen, määräajatuksen *negatiivi* jne. Mutta yhtä yksinkertainen on myös johtopäätös, että tämä *Caput mortuum* on itsekin ainoastaan ajatuksen *tuote,* puhtaaseen abstraktioon suistuneen ajatuksen, tyhjän minän, joka tekee tämän oman itsensä tyhjästä identtisyydestä itselleen esineen.» Hegel, Encyclopädie, s. 70.

Marx ratkaisee kysymyksen tietämisen mahdollisuudesta jo teesissään Feuerbachille:

»Kysymys, saako inhimillinen ajatus esineellistä tietoa, ei ole mikään teorian, vaan *käytännön* kysymys. Käytännössä täytyy ihmisen osoittaa ajattelunsa totuus, so. todellisuus ja voima, tämänpuoleisuus. Käytännöstä eristetty riita ajattelun todellisuudesta tai epätodellisuudesta on puhtaasti *skolastinen* kysymys.» Die deutsche Ideologie, s. 534.

Sitä mukaa kuin ihminen saavuttaa luonnon ilmiöiden hallinnan, tai selittää niitä ennakolta tapahtuviksi, esim. laskee »uuden» tähden olemassaolon ja määrää sen esiintymishetken ja paikan ja sitten todella näkee sen kaukoputkessa, sitä mukaa kuin hän produsoi itse luonnonilmiöitä, hänellä myös on todellista esineellistä tietoa olevaisuudesta. Ajatuksen ja luonnon välillä ei ole mitään periaatteellista vastakohtaa, edellinen on luonnontuote ja tietoaa luontoa yhä perusteellisemmin loputtoman vuorovaikutuksen prosessissa. Yksityinen ihminen ei voi koskaan suorittaa tuota prosessia loppuun, mutta ihmiskunta lähestyy absoluuttista luonnon tuntemusta jatkuvien erehdysten sarjassa.

Luonnon ja ajatuksen syy-yhteys on dialektinen, kysymys ei ole mekaanisesta syystä ja seurauksesta, *syy* on pikemminkin *ehdot,* joitten vallitessa uusi luonnonilmiö esim. tietoisuus, myöhemmin tietoisuuden määrätty aste syntyy, tämä aste vaikuttaa takaisin luontoon, hävittää vanhat ehdot, luo uusia ehtoja, ja syntyy uutena laajentuneena tietoisuutena näistä uusista ehdoista. Täten on tapahtunut esim. tekniikan ja tieteen vuorovaikutus.

Mutta tähänasti on ihmisen luonnonvälinen prosessi tapahtunut vain yhteiskunnan kautta, jonka kehityslakeja ihminen ei ole tuntenut eikä hallinnut. Ihmisen materialistisessa historiankäsityksessä saavuttama tietoisuus yhteiskunnan kehityslaeista on kokonaan uusi tekijä, joka muokkaa sekä yhteiskunnallisen kehityksen, että ihmisen ja luonnon suhteen kokonaan toiseksi kuin mikä aikaisemmin on ollut mahdollista.

Täten on ihmiskunta siirtynyt aivan uuteen kehityskauteen, jossa se ei enää ole tuntemattoman yhteiskunnallisen kehityksen viskeltävänä ei myöskään tyydy vain selittämään olevaisuutta, vaan jossa se muovaa maailmaa tarkoituksiinsa sopivaksi. Näin ihminen luo uuden maailman ja uuden ihmisen.

Jarno Pennanen

KIRJALLISUUTTA

Marx: Kapital, Marx-Engels-Lenin instituutti, Moskova.

" **ja Engels:** Die deutsche Ideologie, Gesamtausgabe 5, Moskova 1933.

" " Sur la religion, Paris, 1936.

" " Sur la littérature et l'art, Paris, 1936.

Engels: Anti-Dühring, Herra Eugen Dühringin suorittama tieteen mullistaminen, suom. V. Ojanen, Leningrad, 1932.

" Ludvig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie, Moskova, 1932.

Henri Wallon, Jean Baby, Marcel Cohen, Georges Friedmann, Paul Labérenne, Jean Langevin, René Maublanc, Henri Mineur, Charles Parain, Marcel Prenant, Aurélien Sauvageot: A la lumière du marxisme, Paris, 1936.

Prenant: Biologie et marxisme, Paris 1936.

Henry: Les origines de la Religion, Paris, 1936.

Segal: Pricipes d'economie politique.

Lenin: Materialismi ja empiriokritisismi.

Hegel: Encyclopädie, Leipzig, 1930.

Kirjallisuulehti: Vuosikerrat 1932—37.

Vieraskielisten sanojen merkityksiä

abnormi = epätavallinen
absoluuttinen = ehdoton
absolutismi = rajoittamaton yksinvalta
abstrahoida = eroitella ajatuksissa, tehdä käsitteelliseksi
absurdi = ristiriitainen, järjetön
ad absurdum = mielettömiin
agnostisismi = filosofinen suunta, joka kieltää mahdollisuuden varmasta tietoamisesta
akkumulatio = keskittyminen, kasautuminen
anakronismi = ajanharha
analoginen = yhdenmukainen
analyysi = erittely, jaottelu osiin
anarkia = sekasorto
anatomia = ruumiinrakennetta tutkiva tiede
antagonismi = vastakohta
anti = vastaan
antiikki = vanha aika
antinomia = vastakohta, ristiriita
antipatia = vastenmielisyys
antiteesi = vastaväite
apologia = puolustuskirjoitus
a priori = ennakolta
aristokratia = ylimystö
assosiatio = ajatusyhdistymä, liitto
ateismi = filosofia, joka kieltää jumalan olemassaolon
atoomi = ainehiukkanen, molekyylin osa
autenttinen = todistuskelpoinen, luotettava
autodidakti = itseoppinut
autonominen = riippumaton, itsenäinen
bilanssi = tilinpäätös
biologia = oppi elävistä olioista
byrokratia = virkavalta
chauvinismi = kiihkoisänmaallisuus
definitio = määritelmä
degeneratio = rappeutuminen
deismi = 1700-luvun järkeilevä jumalakäsitys
deklassoituminen = yhteiskuntaluokastaan vajoaminen
demagogi = kansankiihoittaja
dementoida = peruuttaa
demiurgi = luoja, jumala
desavuoida = sanoutua irti
despotismi = hirmuvalta
dialektiikka = oppi kehityksestä vastakohtien taisteluna
differenssi = eroavaisuus, ero
dilemma = pula, pulma
dimensioni = mitta, ulottuvaisuus
dogmaattinen = oppikaavainen
doktrinäärinen = oppikaavainen, tieteelliseen kaavaa määrittelevä
dualismi = kaksinaisuus
dynamiikka = liikeoppi, liike
effekti = vaikutus
eklektinen = valikoiva
elementti = alkuaines
emansipatio = vapautuminen
embryo = sikiö
empiirinen = kokeellinen
ensyklopedia = tietosanakirja
ensyklopeedinen = kaikki tieteen, elämän alat käsittävä
evolutio = kehitys (yhtäjaksoinen)
ekspansio = laajentuminen
eksploatio = riisto
ekspropriatio = pakkoluovutus
faktillinen = tosiasiallinen
feodalismi = suurmaanomistukselle perustuva, läänityslaitoksellinen yhteiskuntamuoto
fiktio = olettamus, mielikuvitelma
fysiikka = oppi luonnonilmiöistä, joissa ei tutkittavan aineen kokoomus muutu
fysiokraatit = 1700-luvun maataloutta ja vapaakauppaa tehostava taloudellinen koulukunta
genealogia = sukuperätutkimus
genesis = alkuperä
geologi = maanmuodostuksen tutkija
harmonia = sopusointu
hierarkia = arvojärjestys
humanismi = renesanssin filosofia, »inhimillisen» tutkiminen
hypoteesi = olettamus
hysteeria = hermosairaus

identtinen = yhteneväinen, sama
idealismi = ihanteellinen maailmankatsomus, pitää henkisyyttä ensiarvoisena
ideologia = aaterakennelma
idoli = ihannekuva
illusioni = haave
immuniteetti = riippumattomuus
individualismi = yksilöä tehostava käsitys
industrialismi = tehdasteollisuuden aika
initiatiivi = aloite
inspiratio = innoitus
intensiivinen = jännitetty
irrationaalinen = järjenvastainen
kartelli = kapitalistisen tuotantohaaran yhteenliittymä
kasuistinen = viisasteleva
kategoria = pääluokka
kausaliteetti = syy-yhteys
kemia = oppi luonnonilmiöistä, joissa tutkittavan aineen kokoomus muuttuu
klassillinen = vanha, esikuvaksi tullut
kollektiivinen = yhteisöllinen
kommunikatio = liikenneyhteys
kompromettoida = tehdä epäilyksen alaiseksi
kompromissi = myönnytyssopimus
konjunktuuri = suhdanne
konkreettinen = esineellinen, kouriintuntuva
konsekvenssi = johtopäätös
konservatiivinen = vanhoillinen
konstantti = kiinteä, määrätty
kontinuiteetti = jatkuvaisuus
kooperatiivinen = osuustoiminnallinen
korporatio = järjestö, ammattikunta
kosmopoliittinen = maailmankansalaisen
kroonillinen = pysyvä
kvaliteetti = laatu
kvantiteetti = määrä
kvasi = muka
latentti = liikkumaton, salainen
liberalismi = vapaamielisyys
logiikka = ajatteluoppi
manifesti = julistus
manufaktuuri = käsiteollinen suurtuotantomuoto
materialismi = oppi aineen ensisijaisuudesta
mekaniikka = oppi kappalten tasapainosta ja liikkeestä
merkantilismi = yksinvaltiuden ajan holhoava ja omavaraisuuteen pyrkivä talouspolitiikka
metamorfoosi = muodonmuutos
metafysiikka = epädialektinen ajattelu, oppi olevaisen perusteesta
metoodi = tutkimustapa
modifikaatio = muunnos
molekyyli = atoomeista muodostunut ainehiukkanen
monopooli = yksinoikeus
monoteismi = yksijumaluus
motiivi = vaikutin
mytologia = jumaluustarusto
mystillinen = salaperäinen, salatieteellinen, yliluonnolliselle perustuva
naturalistinen = luonnollinen, luonnonmukainen, tosiasioista lähtevä
negatio = kielto
objektiivinen = yleispätevä
oligarkia = vähemmistövalta, rahavalta
organismi = elimellinen kokonaisuus
originelli = omaperäinen
ortodoksinen = oikeaoppinen
pamfletti = häväistyskirjoitus
parallelli = yhdensuuntainen
par excellence = ennen muita
paradoksi = uhkaväite
pateettinen = mahtipontinen
patriarkaalinen = isänvaltainen
perioodi = (säännönmukaisesti uudistuva) ajanjakso
permanentti = jatkuva
pietismi = 1700-luvun uskonnollinen suunta
polemiikki = väittely
positiivinen = myönteinen
premissi = edellytys, peruste
primäärinen = ensisijainen
primitiivinen = alkuperäinen
privilegio = erioikeus
progressiivinen = edistyvä, kohoava
proportionaalinen = tasasuhteinen
protektoraatti = yliherruus
protektionismi = suojelutullisuunta
provosoida = yllyttää
pseudo = vale-
puritanismi = uskonsuunta 1600-luvulla Englannissa
rationaalinen = järjelle perustuva, järkeis

reagoida = vaikuttaa takaisin
reaktio = vastavaikutus
reaalinen = tosiasiallinen, tosiperäinen
refleksi = heijastuma
relatiivinen = suhteellinen
reproduktio = uudistus, jäljentäminen
restauratio = palautus
satiiri = kärjekäs iva
sekundäärinen = toissijainen
sensus = veromäärä, taloudellinen ääni-oikeusperuste
sentimentaalinen = liikatunteellinen
sentralisatio = keskitys
sofisti = viisastelija
sosialinen = yhteiskunnallinen
spekulatio = käsitteellinen ajattelu
spontaani = itsestään alkava
strategia = päähyökkäysmaalin määrittely sodassa ja politiikassa
subjektiivinen = yksilöllinen
synteesi = yhteenveto
taktiikka = keinot ja tie asetetun päämäärän saavuttamiseen
tautologia = toistaminen
teknologia = oppi luonnontuotteitten valmistamisesta käyttömahdollisiksi
teleologia = tarkoitusperäisyysoppi
tendenssi = tarkoitusperä
terminologia = sanasto
teoreettinen = tieteelle perustuva
teesi = väite
ultra = äärimmäinen
universaalinen = yleismaailmallinen
utopia = haave, »ei missään oleva»

MARXILAISTA TEORIAA

●

KARL MARX:
Gothan ohjelman arvostelua
Suomeksi 1935. Hinta 5 mk.

●

KARL MARX:
Palkkatyö ja pääoma
Suomeksi 1936. Hinta 7 mk.

●

KARL MARX:
Vallankaappaus Ranskassa 1857
Suomeksi tänä vuonna.

Saatavissa Soihdun konttorista,
Saariniemenk. 1 C 54

AKATEEMINEN SOSIALISTISEURA

Hinta 15 mk.